

หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมการเล่นการพนันในชุมชน
BUDDHADHAMMA FOR SOLVING LOTTERY GAMBLING BEHAVIOR IN COMMUNITY.

พระโฆสิต สุเมธ (คัมภีร์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๔๘
ISBN 974-364-457-1

หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมการเล่นการพนันในชุมชน

พระโฆสิต สุเมธ (คัมภีร์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๔๘

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Buddhadhamma for Solving Lottery Gambling Behavior in Community.

Phra Khosit Sumedho (Khumtua)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้
นักศึกษานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....
(พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ประธานกรรมการ
(พระครูปลัดสุกันยา อรุโณ)

.....กรรมการ
(พระมหาบาง เขมานนฺโท)

.....กรรมการ
(รศ. ดร. เอกฉัท จารุเมธีชน)

.....กรรมการ
(ผศ. ดร. ดุษฎี आयुวัฒน์)

.....กรรมการ
(รศ. ดร. ประยงค์ แสนบุราณ)

คณะกรรมการการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระมหาบาง เขมานนฺโท ประธานกรรมการ
รศ.ดร.เอกฉัท จารุเมธีชน กรรมการ
ผศ.ดร. ดุษฎี आयุวัฒน์ กรรมการ

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดี เพราะความเอื้ออาทรและด้วยเมตตาธรรมจาก คณะครู อุปัชฌาย์ คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระมหาบาง เขมานนุโทรศ.ดร.เอกฉัท จารุเมธีชน และ ผศ.ดร.ศุภฎี อายุวัฒน์ ซึ่งคอยดูแลเอาใจใส่ในการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาวิชา ทั้งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาด้วยความอนุเคราะห์ ด้านวิชาการในการจัดทำวิทยานิพนธ์ด้วยดีมาตลอด พร้อมด้วย คณะกรรมการบัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน

ขอขอบคุณในเมตตาจิตของพระภิกษุทุกรูปที่ได้ให้การอนุเคราะห์ด้านข้อมูลในพื้นที่ที่ศึกษา และขอเจริญพรขอบคุณ ข้าราชการ ทั้งตำรวจ ทหาร ครู ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ทายกทายิกา ผู้ปกครอง ผู้ประกอบอาชีพค้าขาย นักเรียน นักศึกษา และผู้ทำงานเอกชนในชุมชนที่ศึกษา ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ด้านข้อมูล เพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหาพฤติกรรมการเล่นการพนันหวยร่วมกัน

นอกจากนั้น ก็ขอขอบคุณในกุศลจิตของ พระมหาสัทธิรักษ์ ธีรนุโฑเจ้าหน้าทีบัณฑิตวิทยาลัย ที่สละเวลาตรวจทานต้นฉบับและรูปแบบการพิมพ์ จึงขอประกาศคุณงามความดีของท่าน และขออนุโมทนาในบุญกุศลคุณความดีทั้งปวงที่เกิดขึ้นจากการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้แก่ผู้มีพระคุณทุกๆ ท่าน

พระโฆสิต สุเมโธ (คุ่มท้าว)

วันที่ ๒๐ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๙

ชื่อวิทยานิพนธ์ : หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมการเล่นการพนันหอยใน
ชุมชน

ผู้วิจัย : พระโฆษิต สุเมโธ (คัมภีร์)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาบาง เขมานนุโท ป.ธ.๕, B,A, M.A.(Phil.),
M.A. (Buddhist Studies), Ph.D.(Phil.)

: รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน ป.ธ.๕, พ.ม., กศ.บ., อ.ม., Ph.D.

: ผศ.ดร. ดุษฎี อายูวัฒน์ ศษ.บ. (คณิตศาสตร์-ชีววิทยา),
ศษ.ม. (ประชากรศึกษา), ปช.ด. (ประชากรศาสตร์)

วันสำเร็จการศึกษา/...../.....

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมการเล่นการพนันหอย
ในชุมชน และเพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาพฤติกรรมการเล่นการพนันหอยใน
ชุมชน

จากการวิจัยพบว่า สาเหตุของพฤติกรรมการเล่นการพนันหอยในชุมชนซานเมือง มี
๗ สาเหตุใหญ่ๆด้วยกัน ได้แก่

๑. ตัวผู้เล่นเอง สาเหตุใหญ่ใกล้ตัวมากที่สุดคือตัวของผู้เล่นเอง เพราะมนุษย์
มีความโลภเป็นมูลเหตุ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกสิ่งเหล่านี้ว่า “โลภจิต”

๒. สลากกินแบ่งรัฐบาล การออกสลากเป็นเหตุปัจจัยส่งเสริมความโลภที่มีอยู่
แล้วให้เจริญมากขึ้น ทำให้ประชาชนเกิดความอยากได้ อยากมี อยากรวย จึงทำให้มี
พฤติกรรมการเล่นการพนันหอยเกิดขึ้น ทั้งหอยรัฐและหอยใต้ดิน

๓. สื่อสารมวลชน ปัจจุบันการสื่อสารที่ทันสมัยได้เผยแพร่ผลการออกสลากรางวัลในแต่ละงวด และมีผู้โชคดีจากการซื้อสลากหรือหวยรัฐ ได้ร่ำรวยทางลัด จึงเป็นสิ่งกระตุ้นให้มีพฤติกรรมการเล่นการพนันหวย

๔. ความยากจน ประชาชนมีรายได้น้อยแต่รายจ่ายมาก คนยากจนอยากจะทำร่ำรวยและเห็นว่าการเล่นการพนันหวยเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้ตนร่ำรวยได้ในระยะเวลาอันสั้น จึงเป็นเหตุให้มีพฤติกรรมการเล่นการพนันหวย

๕. ด้านการศึกษา การจัดการศึกษาไม่สามารถสอนให้คนเชื่อด้วยเหตุผลและไม่เห็นโทษของการเล่นการพนันหวยตั้งแต่ระดับประถมศึกษาหรือปฐมวัยได้ คนที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือการศึกษาต่ำจึงมีความเชื่อมงายหมกมุ่นเล่นการพนันหวย

๖. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ว่าจะทำให้ตนมีโชคลาภได้ โดยไม่ต้องทำงานหนัก และเป็นการลงทุนน้อยแต่ได้กำไรมาก

๗. ขาดจิตสำนึกที่ดีของความเป็นชาวพุทธ เพราะชาวพุทธเราส่วนหนึ่งนั้นมักจะถือว่า การเล่นการพนันหวยไม่ใช่เรื่องเสียหาย คิดว่าเป็นความสนุกสนานและได้เงินโดยไม่คำนึงว่าตนเองได้ประพฤตินิสิตธรรมและเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีแก่คนอื่น

ปัญหาของการเล่นการพนันหวย ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างต่อเนื่อง ทั้งต่อตนเอง ต่อครอบครัวและต่อชุมชนชนานเมือง ผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านเสียหายสามารถสรุปได้เป็น ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) ความเสียหายด้านสุขภาพกายและจิตใจของตัวผู้เล่นการพนันหวยเอง (๒) ความเสียหายทางด้านฐานะการเงินและความสัมพันธ์ที่ไม่ดีของครอบครัว (๓) ขาดความเชื่อถือและนับถือที่มีต่อสมาชิกในชุมชนชนานเมือง (๔) ขาดความมั่นใจในความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สินของคนที่มาอยู่อาศัยในชุมชนชนานเมือง

ในการแก้ปัญหา เกี่ยวกับพฤติกรรมการเล่นการพนันหวยในชุมชนชนานเมืองพบว่า ชุมชนชนานเมืองได้พยายามหาหลักการที่ดีมาพัฒนาชุมชนและได้มีการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในบางส่วน เพื่อเป็นการป้องกันและช่วยพัฒนาชุมชนให้เกิดความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ด้วยหลักพุทธธรรมบางประการที่เห็นว่าเหมาะสม ได้แก่ (๑) หลักการปกครองชุมชน (๒) หลักสร้างสามัคคี (๓)หลักบริหารจัดการทรัพย์สิน (๔) หลักการแสวงหาทรัพย์สิน (๕) หลักสร้างและพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง (๖) หลักสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน (๗) การส่งเสริมอาชีพแก่สมาชิกในชุมชน ให้มีรายได้เสริมตลอดปี

ชุมชนชนเมือง ยังได้ใช้หลักการปกครอง โดยอาศัยหลักการทางวิถีชาวบ้าน คือ จารีต ประเพณี และกฎหมายท้องถิ่นที่แฝงอยู่ในประเพณี คือ ฮีต ๑๒ อันเป็นประเพณี การทำบุญทั้ง ๑๒ เดือน ของชาวอีสานมาเป็นหลักในการปกครอง โดยนักปราชญ์โบราณ อีสาน ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้มีโอกาสร่วมทำกิจกรรมในทางที่ดี จะได้ มีโอกาสศึกษาหลักธรรมะ เข้าใจในหลักพุทธธรรม จนมองเห็นโทษของการเล่นการพนัน หวย อันเป็นเหตุแห่งความเสื่อมเสียจากทรัพย์สิน และน้อมไปสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ชุมชนชนเมืองได้ห่างไกลจากอบายมุข โดยเฉพาะพฤติกรรมการเล่นการพนันหวย ถึงแม้ปัจจุบันชุมชนชนเมืองจะยังยึดถือปฏิบัติในฮีต(จารีต)เหลือเพียง ๗ ฮีต เท่านั้นก็ตาม แต่ประชาชนในชุมชนชนเมืองยังได้มีกิจกรรมร่วมกัน และทำให้เกิดความรักใคร่สามัคคีกัน ในการพัฒนาชุมชน ให้มีความสงบสุขและเจริญรุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบัน

Thesis Title : Buddhadhamma for solving lottery gambling behavior in community
Researcher : Phra Khosit Sumetho (Khumtua)
Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phramaha Bang Khemanandho Pali 5, B.A, M.A.(Phil.),
M.A. (Buddhist Studies), Ph.D.(Phil.)

: Assoc. Prof. Dr. Ekkachat Jarumetheechon Pali 5, B.Ed,
M.A, Ph.D.

: Assist. Prof. Dr. Dusadee Ayuwat
B.A., M.A. (Mathematics-Biology),
M.Ed. (Population Education), Ph.D. (Demography).

Date of Graduation :/...../.....

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to study the lottery gambling behavior problems in community, as well as to study the Buddhadhamma principles for solving them.

From the research it was found that there are seven main causes responsible for lottery gambling behaviour in the community under consideration. These are as follows -

1. The Gambler - Disillusioned by excessive greed and the strong desire to accumulate wealth, which in the Buddhist term is called "lobhacit" the gambler himself/herself acts as the root cause.

2. Government Lottery - The perpetuation and popularization of government lottery is a big cause that increases and fuels the already present and innate tendency of human greed, making people crave incessantly for more wealth which in turn makes both government and illegal lottery flourish.

3. The mass media - The media equipped with the latest technological application is another cause which increases the tendency of greed in people through propagandist advertisement of lottery results and lucrative information about the winners.

4. Poverty - Prevalent poverty in society with people having relatively lower income, but higher expenditure rate has made a section of the society opt for lottery gambling as the only tempting option for fulfilling the dream of getting richer in a very short span of time.

5. Education System - An inefficient education system starting from the primary level which fails to impart rational thinking and to make people realize the evil effects and dangers of lottery gambling.

6. Irrational belief - The growing irrational and short-sighted belief with emphasis on magical or mystical power that has set the trend of thought that one can hoard enough wealth without much labour or effort and low investment can bring higher income has caused more people to take to lottery gambling.

7. Deterioration of moral values - The loss of Buddhist conscientiousness which has made people involved in lottery gambling fail to view their own behaviour as morally degraded/wrong and their action as a bad example to others.

Lottery gambling has tremendous adverse effects on the well-being of the family and the community at large. The adverse effects can be summarized as follows:- (1) the adverse mental and physical effects on the gambler himself/herself, (2) effects on the economic status and good relationship within the family (3) adverse effects on the beliefs and mutual respects among members

of the community and (4) loss of confidence in social security and safety of life and property.

From the research it was found that regarding solving the various problems arising from lottery gambling, the surveyed community has made the effort to apply Buddhist principles for the protection and development of the economic status of the community members by applying seven important principles or methods:

(1) Principle of community administration; (2) Principle of unity and community harmony; (3) Principle of community assets or property management; (4) Principle of seeking community assets; (5) Principle of community development and strengthening; (6) Principle of good relationship within the community; (7) Principle of procuring year-round extra income generation for the community members.

Besides applying all the above mentioned principles, the community under survey has also applied the governance principle as guided by the way of life of the community, its traditional customs and local codes that are inscribed in the Isan twelve months' tradition or *Prapheni Heet Sibsong* with full emphasis on merit-making. The objective behind applying the 12 months' tradition is to enable community members to join hands in activities that are good so that they have an opportunity to educate themselves in Buddhist moral principles and thereby realize and comprehend the adverse effects of lottery gambling. Although the community could uphold only seven out of twelve traditional values inscribed in the *Prapheni Heet Sibsong*, it has been found that this itself has helped community members to a great extent to live in harmony to the present time and participate in good activities which has resulted in peace and prosperity of the community as a whole.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญ	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ คำจำกัดความศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๔ ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย	๑๒
๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย	๑๔
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๖
บทที่ ๒ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษา	๑๗
๒.๑ ลักษณะทั่วไปของชุมชน	๑๗
๒.๑.๑ ประวัติของชุมชนชนานเมือง	๑๘
๒.๑.๒ ลักษณะของชุมชน	๒๐
๒.๑.๓ แหล่งน้ำ	๒๒
๒.๑.๔ จำนวนของประชากร	๒๒
๒.๑.๕ เศรษฐกิจชุมชน	๒๓
๒.๒ การประกอบอาชีพ	๒๕
๒.๒.๑ อาชีพทำนา	๒๖
๒.๒.๒ อาชีพค้าขาย	๒๘
๒.๒.๓ อาชีพขายถ่าน	๒๘
๒.๒.๔ อาชีพรับจ้างทั่วไป	๒๙

๒.๒.๕	อาชีพสามล้อรับจ้าง	๓๑
๒.๒.๖	อาชีพรับราชการ	๓๒
๒.๓	กลุ่มต่างๆ ในชุมชนชนานเมือง	๓๔
๒.๓.๑	กลุ่มที่ทางราชการกำหนดให้จัดตั้งขึ้น	๓๔
๒.๓.๒	กลุ่มที่ชาวบ้านมีมติให้จัดตั้งขึ้น	๓๕
๒.๓.๓	องค์ประกอบของการดำเนินการกลุ่ม	๓๕
๒.๓.๔	บทบาทของกลุ่มที่ดำเนินการ	๓๖
๒.๔	การคมนาคม	๓๗
๒.๕	สภาพสังคมและวัฒนธรรม	๓๘
๒.๕.๑	ด้านการศึกษา	๓๙
๒.๕.๒	ด้านศาสนา	๔๑
๒.๕.๓	วัฒนธรรมประเพณี	๔๓
๒.๕.๔	ความเชื่อ	๔๕
๒.๖	การปกครองของชุมชน	๔๙
บทที่ ๓	พฤติกรรมของการเล่นพนันหอยในชุมชนและผลกระทบ	๕๑
๓.๑	ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ใช้อธิบายพฤติกรรมการเล่นการพนัน	๕๑
๓.๑.๑	ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์	๕๑
๓.๑.๒	ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน	๕๒
๓.๑.๓	ทฤษฎีลำดับความต้องการ	๕๓
๓.๒	พฤติกรรมการเล่นการพนันหอยของชุมชนในปัจจุบัน	๕๔
๓.๓	พฤติกรรมการเล่นการพนันหอยในชุมชนชนานเมือง	๕๕
๓.๓.๑	วิธีการขอหอยของคนในชุมชนชนานเมือง	๕๕
๓.๓.๒	สถานการณ์การเล่นการพนันหอยในปัจจุบัน	๕๙
๓.๓.๓	ความโลภกับการเล่นการพนันหอย	๖๐
๓.๓.๔	นโยบายของรัฐกับการพนันหอย	๖๐
๓.๔	พฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม	๖๒
๓.๔.๑	ความหมายของพฤติกรรม	๖๒
๓.๔.๒	ประเภทของพฤติกรรมตามหลักพุทธธรรม	๖๔

๓.๔.๓	ช่องทางที่พฤติกรรมใช้แสดงออก	๖๔
๓.๔.๔	พฤติกรรมที่ไม่ดีมีโทษต่อตนและสังคม	๖๕
๓.๔.๕	แรงจูงใจที่มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม	๖๖
๓.๔.๖	พฤติกรรมที่แสดงออกตามหลักพฤติกรรมศาสตร์	๖๗
๓.๕	พฤติกรรมในการเล่นการพนันที่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤตและบาลี	๗๐
๓.๕.๑	พฤติกรรมการเล่นการพนันในวรรณคดีสันสกฤต	๗๐
๓.๕.๒	พฤติกรรมการเล่นการพนันในวรรณคดีบาลี	๗๑
๓.๖	นักพนันห่วยเถื่อนจัดเป็นพวกอาชญากรตามกฎหมาย	๗๓
๓.๗	สาเหตุของพฤติกรรมการเล่นการพนันห่วยในชุมชนชนานเมือง	๗๕
๓.๗.๑	เหตุปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเล่นการพนันห่วยในชุมชน	๗๗
๓.๗.๒	ประเภทของพฤติกรรมในกลุ่มผู้เล่นการพนันห่วยในชุมชน	๗๘
๓.๗.๓	แหล่งซื้อขายห่วยรัฐบาล	๘๑
๓.๗.๔	ปัญหาและผลกระทบที่มีต่อชุมชนชนานเมือง	๘๑
บทที่ ๔	หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมของผู้เล่นการพนันห่วย	๘๔
๔.๑	การแก้ปัญหาโดยใช้หลักพุทธธรรมของชุมชนแบบดั้งเดิม	๘๖
๔.๑.๑	หลักการปกครองชุมชน (อปปริหานิยธรรม ๗)	๘๖
๔.๑.๒	หลักสร้างสามัคคีธรรม	๘๗
๔.๑.๓	หลักการแสวงหาทรัพย์	๙๐
๔.๑.๔	หลักการจัดสรรทรัพย์	๙๒
๔.๑.๕	หลักการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง	๙๓
๔.๑.๖	หลักสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน	๙๔
๔.๒	การแก้ปัญหาพฤติกรรมของผู้เล่นการพนันห่วยด้วยกติกาสังคม	๙๔
๔.๒.๑	แก้โดยใช้หลักวิถีชาวบ้านหรือจารีตประเพณี	๙๕
๔.๒.๒	แก้โดยใช้หลักการปกครองของชุมชน	๙๕
๔.๓	หลักพุทธธรรมที่ชุมชนชนานเมืองควรนำมาประยุกต์ใช้	๙๘
๔.๓.๑	หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาตน	๙๘
๔.๓.๒	หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาครอบครัว	๑๐๕
๔.๓.๓	หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน	๑๑๑

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๑๖
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๑๖
๕.๒ อภิปรายผล	๑๑๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๒๓
บรรณานุกรม	๑๒๔
ภาคผนวก ก. ภาพตัวอย่าง สลากกินแบ่งรัฐบาล/หวยรัฐ	๑๓๑
ภาคผนวก ข. ภาพตัวอย่างแหล่งซื้อขายหวยในชุมชนชนานเมือง	๑๓๙
ภาคผนวก ค. แนวทางการสัมภาษณ์	๑๔๑
ประวัติผู้วิจัย	๑๔๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ ได้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยได้แสดงแหล่งที่มา/เล่ม/ข้อ/และหน้า ตามลำดับ เช่น อง. ติก. (ไทย). ๒๑/๓๐/๑๐๘. หมายถึง อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต เล่มที่ ๒๑ ข้อที่ ๓๐ หน้า ๑๐๘ และพระไตรปิฎกบาลี เช่น อง.ติก. (บาลี) ๒๑/๔๑/๘๗ หมายถึง อังคุตตรนิกาย ติกนิปาต ปาลี เล่มที่ ๒๑ ข้อที่ ๔๑ หน้า ๘๗ พระไตรปิฎกภาษาบาลีมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับ สยามภุมมสุต เตปิฎก, ๒๕๒๕.

ส่วนคัมภีร์อรรถกถา จะแจ้งที่มา/เล่ม/หน้า เช่น ที.ม.อ.(บาลี)๒/๘๔/๔๐๒. หมายถึง ทีฆนิกาย สุมงฺคฺลวิลาสินี มหาวคฺคอุฏฺฐกถา เล่มที่ ๒ ข้อ ๘๔ หน้า ๔๐๒ ฉบับอุฏฐกถามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

๑. พระวินัยปิฎก

วิ. มหา. (บาลี) =	วินัยปิฎก มหาวิภงฺคฺปาติ (ภาษาบาลี)
วิ. มหา.(ไทย) =	วินัยปิฎก มหาวิภังค์ (ภาษาไทย)
วิ. จุ. (บาลี) =	วินัยปิฎก จุฬวคฺคฺปาติ (ภาษาบาลี)
วิ. จุ. (ไทย) =	วินัยปิฎก จุฬวรรค (ภาษาไทย)
วิ. ม. (บาลี) =	วินัยปิฎก มหาวคฺคฺปาติ (ภาษาบาลี)
วิ. ม. (ไทย) =	วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)
วิ. ป. (บาลี) =	วินัยปิฎก ปริวารวคฺคฺปาติ (ภาษาบาลี)
วิ. ป. (ไทย) =	วินัยปิฎก ปริวารวรรค (ภาษาไทย)

๒. พระสุตตันตปิฎก

ที. สී. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	สีลขุณฺธวคฺคฺปาติ (ภาษาบาลี)
ที. ม. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	มหาวคฺคฺปาติ (ภาษาบาลี)
ที. ม. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที. ปา. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	ปาฏิกวคฺคฺปาติ (ภาษาบาลี)

ที. ปา.(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกาวรรค (ภาษาไทย)
ม. มุ. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณฺณาสกปาติ (ภาษาบาลี)
ม. มุ.(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณฺณาสก (ภาษาไทย)
อง. ติก. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตฺตรนิกาย	ติกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง. ติก.(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตฺตรนิกาย	ติกนิบาต (ภาษาไทย)
อง. จตุกก. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตฺตรนิกาย	จตุกกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง. จตุกก.(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตฺตรนิกาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง. ปญจก. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตฺตรนิกาย	ปญจกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง. จก. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตฺตรนิกาย	จกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง. จก.(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตฺตรนิกาย	จกนิบาต (ภาษาไทย)
อง. อฏฐก.บาลี) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตฺตรนิกาย	อฏฐกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ. ธ. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธมฺมปทปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ. ธ. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)
ขุ. ชา. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาตกปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ. ชา.(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาตก (ภาษาไทย)
ขุ. สุ. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตฺตนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)

อักษรย่อที่ใช้ในการอ้างอิงภาษาอังกฤษ

Brh.	:	Bṛhaspatismṛti
Mn.	:	Manusmṛti
Rv.	:	Rgveda

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสังคมไทยกำลังเผชิญกับปัญหาหลายด้าน เช่น ปัญหาด้านสังคมปัญหา ยาเสพติดให้โทษ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ และปัญหาด้านการเมืองการปกครอง ปัญหาเหล่านี้^๑ นับวันจะเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะมีบุคคลที่ประพฤติผิดศีลธรรมอันดีงามของศาสนา เกิดขึ้นเรื่อย ๆ ไม่ว่าจะอยู่ในวงการใด หรือ สถาบันใดก็ตาม ดังปรากฏเป็นข่าวตามหน้า หนังสือพิมพ์และสื่อต่าง ๆ อยู่เสมอ และสิ่งหนึ่งที่เห็นว่ามีเกี่ยวข้องกับปัญหาดังกล่าวข้างต้น ก็คือ ปัญหาความยากจน

ธนาคารโลก และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ใช้วิธีวัดความยากจนแบบสุทธิ โดยคำนวณว่าในแต่ละปีคนควรจะมีรายได้ขนาดไหนต่อเดือน จึงจะซื้ออาหารและเครื่องอุปโภคที่จำเป็นพอยังชีพได้ หากคนที่มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์นี้ถูกนับว่าเป็นคนจน ซึ่งตัวบ่งบอกถึงความยากจนว่า เส้นวัดความยากจนเฉลี่ย ๔๗๓ บาทต่อเดือนต่อคน วัดออกมาว่ามีจำนวนคนจน ๑๗.๙๐ ล้านคน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๖ ของคนทั้งประเทศ^๒ และการวัดความยากจนในแง่รายได้เฉลี่ยทั้งประเทศ ถ้าเราจะวัดคนจนในเชิงเปรียบเทียบใครมีรายได้ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของคนทั้งประเทศน่าจะถือว่าเป็นคนจน ในปี ๒๕๔๒ มีคนจนที่มีรายได้ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของคนทั้งประเทศ ๓,๕๐๘ บาทต่อคนต่อเดือนถึงร้อยละ ๘๐ ของคนทั้งประเทศ ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่า รายได้โดยเฉลี่ยของคนทั้งประเทศ จำนวน ๓,๕๐๘ บาทต่อคนต่อเดือนนี้ ต่ำกว่ารายได้จากค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ

^๑ ทศนิยม ทองสว่าง, **สังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๓๔-๒๓๕.

^๒ วิทยากร เชียงกูล, **ข้อเท็จจริงและอนาคตเศรษฐกิจสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : มิ่งมิตร ๒๕๔๔), หน้า ๓๓.

(๓,๙๙๐-๔,๙๕๐ บาทต่อเดือนแล้วแต่จังหวัด) ดังนั้น หากพิจารณาจากสถิติทั้ง ๒ ชุดนี้แล้ว คนร้อยละ ๘๐ ของประเทศ (ราว ๕๐ ล้านคน) น่าจะเป็นคนจนได้^๓

ประชาชนโดยส่วนใหญ่ของประเทศมีความยากจนอยู่แล้ว และยังมีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับอยู่ในอบายมุข ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สังคมมีความเสื่อมโทรม ทำให้เกิดปัญหาทั้งทางด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจตามมา สาเหตุที่ประชาชนเกิดปัญหา หรือความทุกข์ ความยากจน เพราะประชาชนขาดการศึกษาที่ดี คือ ความไม่เข้าใจในชีวิตการเป็นอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวเรื่องการศึกษาว่า ชีวิตนั้นเป็นอันเดียวกับการศึกษา เพราะชีวิตคือการเป็นอยู่ และยังไม่สนใจประพฤติปฏิบัติตาม จนเป็นเหตุให้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับอบายมุข เกี่ยวข้องกับการเล่นการพนัน ถึงแม้รัฐจะมีนโยบายในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ก็อยู่ก็ตาม การเล่นการพนันนั้น ทางพระพุทธศาสนาสอนว่า เป็นสาเหตุแห่งความเสื่อมจากโภคทรัพย์ทั้งหลาย แต่ก็มีปรากฏให้เห็นในสังคมไทยโดยทั่วไป ในเรื่องการเล่นการพนัน ไม่ว่าจะเล่นในบ่อนหรือนอกบ่อน แม้แต่การบำเพ็ญบุญกุศลภายในวัด ก็ยังมีการเล่นการพนัน และมีแนวโน้มว่าจะขยายวงกว้างมากขึ้นเรื่อย ๆ

ประชาชนในสังคมไทย อีกส่วนหนึ่งนั้น นอกจากจะไม่สนใจปฏิบัติตามหลักธรรมที่กล่าวแล้ว ยังปฏิบัติตรงกันข้าม คือ ดำเนินชีวิตอันเป็นเหตุให้เสื่อม จากทรัพย์สินต่างๆ โดยมีพฤติกรรมการเล่นการพนันหลาย ๆ อย่าง เช่น เล่นไพ่ เล่นไฮโล เล่นมั่ว เล่นมวย เล่นหวย เป็นต้น ซึ่งก็เป็นหนึ่งในอบายมุขทั้ง ๖ อย่าง ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ได้ตรัสเรื่องอบายมุขทั้ง ๖ ประการไว้ว่า เป็นทางแห่งความเสื่อมจากโภคะทั้งหลาย ดังพุทธพจน์ที่ว่า “อริยะสาวกไม่พึงข้องแวะอบายมุขทั้ง ๖ ประการแห่งโภคะทั้งหลาย”^๔

อบายมุขทั้ง ๖ นั้น ได้แก่ การเสพของมีนเมา คือ สุราและเมรัย การเที่ยวในเวลากลางคืน การเที่ยวดูมหรสพ การเล่นการพนัน การคบคนชั่วเป็นมิตร ความเกียจคร้านทำงาน ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นทางไปสู่ความหายนะแห่งโภคะทั้งสิ้น

^๓ อ้างแล้ว, เรื่องเดียวกัน. หน้า ๓๖.

^๔ ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๗ /๒๐๒.

การเล่นการพนันนั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่ผิดทั้งกฎหมายบ้านเมือง และผิดศีลธรรมอีกด้วย แต่ในปัจจุบันรัฐบาลกำลังทำให้การเล่นการพนัน โดยเฉพาะการพนันหอยคือ การซื้อเลขท้าย ๒ ตัว ๓ ตัว เป็นเรื่องไม่ผิดกฎหมาย และทำซื้อได้อย่างเปิดเผย การเล่นพนันหอย (ซื้อหอย) จึงกำลังมีอิทธิพลมาก ต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยปัจจุบัน โดยเฉพาะชุมชนบ้านตมน้อย เพราะจากการได้สังเกต ความถี่ของคนเล่นการพนันหอยจะมีทุก ๆ เดือน โดยแต่ละเดือนจะมีถึง ๔ งวดด้วยกัน ได้แก่ งวดประจำวันที่ ๑ (หอยรัฐ) งวดประจำวันที่ ๑๐ (หอย ธ.ก.ส.) งวดประจำวันที่ ๑๖ (หอยรัฐ) และงวดประจำวันที่ ๒๐ (หอยออมสิน)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ ที่จะศึกษาถึงพฤติกรรมการเล่นการพนันหอย และผลกระทบจากพฤติกรรมการเล่นการพนันหอย ซึ่งเกิดขึ้นกับชุมชนแห่งนี้ ว่ามีผลกระทบอย่างไรบ้าง ซึ่งมีผลกระทบในหลาย ๆ ด้าน ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่น ทางด้านการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านศีลธรรมจริยธรรม วัฒนธรรมประเพณี ทั้งผลกระทบต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชนส่วนรวม

สังคมไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่ชาวไทยนับถือมากที่สุด ประมาณร้อยละ ๙๕ ซึ่งน่าจะทำให้มีพฤติกรรมที่แสดงออกในทางที่ดีงามในการแสวงหาความสุขความเจริญตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา^๕ ซึ่งปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมประเพณีของชาวพุทธ ที่ให้ทั้งความรู้และหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้ดีขึ้นได้ทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ มีฐานะมั่นคงทางเศรษฐกิจมากกว่านี้ สามารถเป็นแบบอย่างที่ดี ให้กับสังคมไทยทั้งหมดได้ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่จะเติบโต และพร้อมที่จะพัฒนาบ้านเมืองให้มีความเจริญในทางที่ถูกต้อง แต่สังคมในปัจจุบันตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับประเทศ เมื่อมีกิจกรรมทางสังคมมักจะมีการเล่นการพนันในการจัดงานเสมอ แม้แต่การจัดงานทำบุญซึ่งถือว่าเป็นงานมงคลก็ยังมีการเล่นการพนัน

พระพุทธศาสนา ถึงแม้จะมีเป้าหมายในการสอนให้บุคคลปฏิบัติ เพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์โดยสิ้นเชิง คือ เข้าถึงความสงบสุขหรือดับกิเลสจนหมดสิ้น คือ บรรลุถึงพระนิพพานนั้นก็ตาม แต่ถ้าหากบุคคลยังประพฤติปฏิบัติไม่ถึงขั้นนั้น ก็มีหลักธรรมเพื่อให้

^๕ คุณ โทษันท์ (รศ.), พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๕), หน้า ๖๓.

ศึกษา และปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ คือ การยึดหลักธรรมในการสร้างฐานะของ
 ตนให้มั่นคง คือ ประโยชน์ในชาตินี้ เรียกว่า หลักปฏิบัติสำหรับผู้ครองเรือน^๖ หรือชาวบ้าน
 โดยสอนให้บุคคลรู้จักประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงกายให้พอเพียง ไม่ปล่อยให้ชีวิตลำบาก
 จนเกินไป และไม่บำรุงจนฟุ่มเฟือยมากเกินไป การดำเนินชีวิตที่ดีนั้นจะต้องมีการศึกษาที่ดี
 ที่ถูกต้องด้วย มนุษย์จำเป็นต้องศึกษาและพัฒนาในทางที่ดีขึ้น เพราะการศึกษาพัฒนา
 มนุษย์หรือเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาคนนั้น ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ศึกษา และการดำเนินชีวิต
 ที่ดีของมนุษย์นั้นเรียกว่า มรรค ก็คือ การดำเนินชีวิตที่มีทั้งการศึกษาและพัฒนาชีวิตไปด้วย
 ในตัวจึงจะเป็นชีวิตที่ดีและสมบูรณ์^๗ นอกจากนั้นยังต้องยึดเอาหลักธรรมที่เกี่ยวกับการ
 พัฒนาคุณภาพชีวิตสร้างฐานะของตนให้ดีขึ้นได้ เพราะความเข้าใจธรรมหรือหน้าที่ของ
 มนุษย์นั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการดำเนินชีวิตที่ดี

ประเด็นที่ต้องการจะศึกษา ได้แก่ พฤติกรรมการเล่นการพนันในชุมชน และ
 สาเหตุที่ทำให้ชาวชุมชนชานเมือง มีพฤติกรรมการเล่นการพนันกันมาก แม้ว่าการเล่น
 การพนันจะไม่ได้ผิดกฎหมายบ้านเมืองก็ตาม แต่ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าผิด
 ศีลธรรม ซึ่งแทนที่จะทำให้ผู้นับถือพระพุทธศาสนามีฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง ตรงกันข้าม
 กลับจะทำให้สังคมมีฐานะไม่มั่นคง เมื่อประชาชนต่างคนต่างก็มีความประพฤติกดุมหลง
 หมกมุ่น อยู่กับการเล่นการพนันเช่นนี้แล้ว ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบ ทั้งตนเองก็ประสบ
 กับความทุกข์ยากลำบาก และส่งผลกระทบต่อสังคมรอบข้างให้ได้รับความทุกข์ความ
 เดือดร้อนตามไปด้วย และเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจ ที่สำคัญของประเทศ ที่รัฐบาลจะต้อง
 รับผิดชอบแก้ไขต่อไปไม่มีวันสิ้นสุด หากประชาชนเข้าใจหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา
 คือ ให้รู้จักโทษของการเล่นการพนันจน ลด ละ เลิก แล้วหันมาสนใจศึกษาหลัก
 พุทธธรรม เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน ชุมชนก็จะมีฐานะทาง
 เศรษฐกิจที่มั่นคง ไม่เสื่อมทรัพย์ ไม่เสื่อมเสียสุขภาพจิตอย่างแน่นอน ขณะเดียวกัน ก็มี
 ความสุขใจเพราะเห็นโทษของการเล่นพนัน และมองว่าการพนันเป็นเหตุให้ครอบครัว
 ขาดรายได้ เกิดปัญหาการแตกแยกความเห็นในการใช้จ่ายใช้สอยเงินทอง เช่น เมื่อติดห่วย

^๖ ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๔/๒๐๐.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๔), หน้า ๓๔๖.

มากยิ่งขึ้น บางคนถึงกับต้องนำทรัพย์สินภายในบ้าน โดยการนำโทรทัศน์ เครื่องฉายวีซีดี ฝักร้อยคอทองคำ เป็นต้น ไปจำหน่ายเพื่อให้ได้ทรัพย์สินมาเล่นหวย แล้วเกิดหนี้สินตามมา จนไม่สามารถจะนำเงินไปใช้คืนได้ และผลลัพธ์ ก็คือ ทำให้หมดเนื้อหมดตัว ทรัพย์สินเสื่อมถอยอย่างน่าสมเพชยิ่งนัก

ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การดำเนินชีวิตที่มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับการเล่นการพนันหวย นั้น เป็นอีกสาเหตุหนึ่งซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหายาเสพติดให้โทษ ปัญหาการทะเลาะวิวาท เป็นต้น การเล่นหวยนั้นมีส่วนทำให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจหรือความยากจนได้ ดังนั้น จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่อยากจะศึกษา วิจัยในเรื่องนี้ เพื่อให้ทราบถึงข้อเท็จจริง และเพื่อเสนอแนะแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหา ต่อผู้มีพฤติกรรมการเล่นการพนันหวยทั้งระดับครอบครัวและชุมชนในกลุ่มเป้าหมายต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑.๑ เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมการเล่นการพนันหวยในชุมชนชานเมือง

๒.๑.๒ เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาพฤติกรรมการเล่นการพนัน
หวยในชุมชนชานเมือง

๑.๓ คำจำกัดความศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

พุทธธรรม	หมายถึง หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา
อบายมุข	หมายถึง เหตุย่อหยับแห่งโรคทรัพย์
โภคะ	หมายถึง สังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์
เล่นการพนันหวย	หมายถึง การซื้อหวยของรัฐและหวยใต้ดิน
จริยธรรม	หมายถึง แนวทางการปฏิบัติตนให้เป็นคนดี เพื่อประโยชน์ สุขของตนและส่วนรวม
ทายก-ทายิกา	หมายถึง กลุ่มคฤหัสถ์ชายหญิงที่ไปรักษาศีลอุโบสถ

๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในเรื่องการพนันนี้ ได้ศึกษาค้นคว้าเปรียบเทียบ และมีข้อเสนอแนะเพื่อจะได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการเล่นการพนันในทัศนะของงานวิจัย พอสรุปได้ดังนี้

พระเทพวราคุณ (สมาน สุขเมโธ) ได้รวบรวมและเรียบเรียงสรุปประเด็นเกี่ยวกับการพนันไว้ในหนังสือ “ทางรอดของชาวพุทธ” ซึ่งสรุปใจความโดยย่อได้ว่า คนเราควรแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม แม้จะมีวิธีการหาถึง ๓ วิธี คือ (๑) เสี่ยงโชควาสนา (๒) เทวดาคูดหนุน (๓) ลงทุนลงแรง ท่านได้อธิบายว่า ในข้อแรกนั้น ได้แก่การแสวงหาทรัพย์โดยการเสี่ยงโชค การเล่นการพนันประเภทต่างๆ น้อยคนที่จะตั้งตัวสร้างฐานะด้วยวิธีนี้ เพราะการแสวงหาทรัพย์ในลักษณะเสี่ยงโชคด้วยการเล่นการพนันนั้นมีแต่จะทำให้เสียทรัพย์ฝ่ายเดียว อาจจะมีอยู่บ้างที่ถูกหวย แต่ไม่ใช่ว่าจะถูกไปทุกงวด เงินที่ได้มางวดหนึ่งอาจไม่เท่าเงินที่เสียไปในหลายๆ งวดด้วยซ้ำ และเงินที่ได้มาในลักษณะเสี่ยงโชคเช่นนี้มักจะถูกโกง ในข้อที่สองนั้น หมายถึง การบวงสรวงอุปัชฌาย์ต่อเทวดาเพื่อช่วยให้ตนร่ำรวยและไม่อยากจะทำงาน โอกาสก็มีน้อยมากเช่นกับข้อแรก และในข้อสุดท้ายนั้น หมายถึงว่า ให้คนเราช่วยเหลือตนเองโดยใช้แรงกาย แรงใจในการทำงาน หนักก็เอา เบาก็สู้ ไม่ทอดทิ้ง ทำน้อยได้บ่อยทำมากได้มาก วิธีนี้ทำให้สามารถสร้างหลักประกัน มีฐานะที่มั่นคงได้ในทางเศรษฐกิจ^๕

ด้วยวิธีการแสวงหาทรัพย์ในสองข้อต้นนั้น ทำให้ชุมชนชนานเมืองมีความเชื่อและมีความพอใจในการยึดถือปฏิบัติมากกว่า ไม่ต้องทำงานหนัก ถึงแม้ไม่มีการศึกษาในระดับสูงๆ ก็สามารถหาทรัพย์ได้ โดยอาศัยวิธีการหาทรัพย์ด้วยการบนบานศาลกล่าว อุปัชฌาย์ต่อเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แล้วไปเสี่ยงโชคด้วยการเล่นการพนัน หวย ทั้งหวยของรัฐและหวยใต้ดินตามที่รัฐได้เปิดโอกาสส่งเสริมให้มีการออกสลาก และซื้อขายหวยออนไลน์ได้อย่างไม่ผิดกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม ท่านก็ยังได้สอนต่อไปถึงโทษของอบายมุข ๖ อย่าง ว่า “เมาเพศ หมดราคา เมาสุราหมดสำคัญ เมาพนันหมดตัว เมาเพื่อนชั่วหมดดี เมาราตรีหมดสง่า เมา

^๕ พระเทพวราคุณ (สมาน สุขเมโธ), *ทางรอดของชาวพุทธ*, (ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๔๔.

อ้างว่าหมดเงิน” และท่านได้ยกคำกลอนของผู้ซึ่งอ้างอิงไว้อีกว่า “ถูกโจรปล้นสิบครั้งก็ยังไม่วางใจ ไฟไหม้ครั้งเดียวเสียมหันต์ ถูกโจรปล้นสิบครั้งยังพินทุัน เสียมหันต์หมดตัวหัวจมดิน”^๙

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) ได้แสดงทัศนะว่าคนเลว คือ คนที่ทำผิดจากอบายมุข ๖ ซึ่งผู้วิจัย ได้สรุปจากหนังสือ “คติธรรมนำชีวิต เล่มที่ ๑” ใจความว่า ถ้าอยากรู้ว่าใครเป็นคนดี ก็ให้ดูที่ความสุจริต คือ หน้าที่การงานของเขาที่ทำอยู่นั้น ตรงข้ามกัน ถ้าอยากรู้ว่าใครทำผิด ใครเลว ก็ให้ดูที่พฤติกรรมของเขาที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับอบายมุข ๖ อย่าง ดังความตอนหนึ่งว่า คุณคนดีให้ดูที่สุจริต คุณคนผิดให้ดูที่อบายมุข คนดี นี้ดูที่ สุจริต มีศีล ส่วนคุณคนผิด เขาให้ดูที่อบายมุข ถ้าเขามี อบายมุข คือ เป็นนักเลงสุรา เทียวกลางคืน คบคนชั่วเป็นมิตร หลงผู้หญิง หลงผู้ชาย เทียวเถิด คลับ ผับ บาร์ ร้านอาหาร สถานเริงรมย์ เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านทำการงาน ผู้มีพฤติกรรมอย่างนี้เรียกว่าเป็นผู้เกี่ยวข้องกับอบายมุข^{๑๐} การเล่นเกมพนันนั้นจัดอยู่ในอบายมุข ๖ และการเล่นเกมพนันห่วยก็จัดได้ว่าเป็นการดำเนินชีวิตอยู่ในอบายมุขด้วยเหมือนกัน เพราะเป็นเหตุแห่งการนำไปสู่ความเสื่อมเสียทรัพย์

พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฒโน) ได้ให้ทัศนะคติเกี่ยวกับพิษภัยของอบายมุข เช่น การเล่นเกมพนัน ไว้ในหนังสือ “เทศนาวาไรตี้” ใจความว่า ชาวพุทธควรเว้นการเสพและมั่วสุมอบายมุขเสีย เพราะจะทำให้เสียทรัพย์สินสมบัติไรณา เสียเกียรติยศชื่อเสียง อย่าได้โลภอยากได้เงินจากอบายมุขเลย ไม่คุ้มค่าหรือเพราะมีพิษภัยมากกว่าสิ่งใด ๆ ดังความตอนหนึ่งว่า ...เย็นๆ ชยันตี้มเหล้า เข้าๆ ชยันนอน กลางวันหันหน้าเข้าบ่อน กลางคืนบทธจเข้าบาร์ อย่าลืมว่า...ถูกไฟไหม้หลายครั้งยังพอกทน ถูกโจรปล้นหลายหนยังทนไหว เสียมหันต์เสียนักเสียนหลักชัย เสียนาไว้ร่อยหลอต้องขอทาน” และท่านยังกล่าวต่อไปอีกว่า “การพนันบั่นทอนคนให้ป่นปี้ เสียราคีเสียดักดีเสียนักฐาน เพราะโลภมากอยากได้ไม่ประมาณ จงวิจารณ์จำไว้ใส่ใจเอย” ดังนั้น การพนันนั้น ใครเล่นแล้วเสีย ถือเป็นเรื่องธรรมดา แต่เล่นแล้วได้ ถือเป็นเรื่องผิดปกติ เรื่องนี้จัดเป็นอบายมุขที่ให้ทุกข์แก่ตน

^๙พระมหาสมชาย สิริจนฺโท (ห่านนท์), “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระพุทธคุณ (สมาน สุเมโธ)”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๗.

^{๑๐} พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร), **คติธรรมนำชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร เลียงเชียง, ๒๕๔๑), หน้า ๔๑.

เพราะเป็นปากแห่งความเสื่อม เช่น ทรัพย์เสื่อม (เงินทองต้องสิ้นไป) เกียรติเสื่อม (ชื่อเสียงเสียหาย) ยศเสื่อม (ยามมีเขายก ยามต่ำตกเขาหยาม) บริวารเสื่อม (เงินมีพวกมาก เงินจากพวกหนี) สุขภาพเสื่อม (ร่างกายทรุดจิตใจโทรม) ดังคำที่ท่านผู้รู้กล่าวไว้ว่า “การพนันใครขั้นสู้อย่อมไปสู่ซึ่งความจน ตกยากมามากคนเพราะตนเล่นบ่เว้นวาย ทรัพย์สิ้นหมดสิ้นตัวมีความยวักต้องขาย ลูกเมียไม่เสียตาย ขายจนวอดบ่รอดตน” นี่แหละผลของการเล่นพนัน^{๑๑}

พระภิกษุทศพร (ทองใบ ปภสฺสโร) ได้กล่าวถึงเด็กและเยาวชนในโอกาสปฏิบัติพัฒนาจิตใจของการเข้าค่ายคุณธรรม ในหนังสือ “ธรรมธारा คู่มือปฏิบัติธรรม เล่ม ๑” ใจความย่อว่า เมื่อนั่งสมาธิภาวนาหลับตาอยู่นี้ ก็ให้รู้จักชีวิตของตนเอง โดยไม่ทำตนให้เป็นนักเสพยาบ้า นักเสพสุรา นักดื่มน้ำเมาต่างๆ นักเที่ยวกลางคืน เล่นการพนัน เพราะเป็นทางแห่งความเสื่อมเสียต่อตนและครอบครัว ดังความตอนหนึ่งว่า ...ขณะที่เธอนั่งอยู่นี้ ก็ให้รู้ความรักกับชีวิต ทรัพย์ ร่างกาย จิตใจ ให้รู้จักระมัดระวัง สร้างสรรค์ รักษาตัวเอง แม้ตัวเราก็ไม่ควรทำลาย ชีวิต ทรัพย์ ความรัก โภก ทำลายเขา เมื่อรักชีวิตของตนก็อย่าไปเสพ ไปกิน ไปดื่มของมีเมา มีพิษ มีโทษ มีทุกข์ ทำให้เราติดคุกติดตะรางได้ ทางร้อนใจ ร้อนกายที่เป็นภัยของชีวิต มาดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ดมกาว ฝิ่น กัญชา ยาบ้า เที่ยวกลางคืน ยืนกลางวัน ดูการเล่น คบคนชั่วเป็นมิตร เล่นการพนัน เกียจคร้านทำงาน...^{๑๒}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงแนวปฏิบัติอันเป็นพื้นฐานชีวิตของชาวพุทธศาสนิกชนไว้ว่า คฤหัสถ์ชาวพุทธควรดำเนินชีวิตโดยละเว้นจากความชั่ว ๑๔ ประการ อันได้แก่ กามกิเลส ๔ อคติ ๔ และอบายมุข ๖ แล้วจึงเตรียมชีวิตด้วยการคบหาคน รู้จักแยกแยะว่าผู้ใดเป็นมิตรแท้ มิตรเทียม ให้รู้จักจัดสรรทรัพย์ให้ดี รู้จักการไหว้ทิศทั้ง ๖ คือ การทำหน้าที่ให้ถูกต้องกับบุคคลที่อยู่รอบข้าง พร้อมทั้งปฏิบัติตามหลัก สังคหวัตถุ ๔ ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวนี้จะเป็นการวางรากฐานที่ดีให้แก่ชีวิต แล้วจึงดำเนินชีวิตให้เข้าถึงจุดมุ่งหมายทั้งในชั้นประโยชน์ที่ตามองเห็นคือการพึ่งตัวเองได้ในทางเศรษฐกิจ เป็นที่ยอมรับ

^{๑๑} พระพิจิตรธรรมพาที (ชยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน), **เทศนาว่าไรดี**, (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๓๙), หน้า ๒๗๓ - ๒๗๔.

^{๑๒} พระภิกษุทศพร (ทองใบ ปภสฺสโร), **ธรรมธाराคู่มือปฏิบัติธรรม เล่ม ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ขอนแก่น: คดิ่งนานาธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐.

ของสังคม และขั้นประโยชน์ที่ตามองไม่เห็น คือ ความดีงาม ความสุขทางใจ และเข้าถึง ประโยชน์อันสูงสุด คือ การเข้าถึงอิสรภาพของชีวิต^{๑๓}

รัตน์ สนแก้ว ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการพนัน ในวรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดีบาลี จากการศึกษาพบว่า ผลกระทบอันเกิดขึ้นจากการ เล่นการพนัน คือ ส่งผลกระทบต่อบุคคล ต่อครอบครัวและต่อสังคม และผลกระทบส่วนใหญ่ จะเป็นผลกระทบทางด้านที่ไม่ดี เช่น ทำให้ฐานะทางด้านเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้สถานภาพ ทางสังคมเปลี่ยนไป และบุคลิกภาพก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย “จากผลการศึกษาเรื่องนี้ ทำให้ ทราบว่า มนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับมั่วสุ่มกับการพนันแล้ว ผลที่ได้รับ นั้นก็คือความเสียหายหลายอย่าง ดังปรากฏมาแล้วกับนักการพนันในอดีต^{๑๔}

ศ.ดร. วิชาญ ฤทธิณีมิ ได้นำเสนอความรู้ผ่านเว็บไซต์ทางอินเทอร์เน็ต โดยได้ กล่าวถึงโทษของการเล่นการพนัน ว่าเป็นหนทางสู่ความหายนะของครอบครัว ดังความตอน หนึ่งว่า การพนันเกิดจากความโลภ เราอยากได้ของเขาซึ่งไม่ใช่เป็นของเรา อยากได้จำนวน มากๆ และได้อย่างรวดเร็ว แต่เราไม่ต้องการที่จะไปหยิบขอยมาจากผู้อื่นอย่างซึ่งๆ หน้า ดังนั้นการพนันจึงเป็นวิธีที่จะเอาของๆ ผู้อื่นมาโดยที่เขาจะว่าอะไรไม่ได้และเราก็หลงเชื่อว่า วิธีนี้เป็นการกระทำที่ถูกต้อง...^{๑๕} ในด้านกฎหมายบ้านเมือง ก็ได้ให้ความสำคัญที่จะช่วยกัน สอดส่องดูแล ปัญหาการออกรายการทางโทรทัศน์ ซึ่งเกี่ยวกับเกมส์การแข่งหรือออก รายการต่างๆบางรายการอาจเป็นไปในลักษณะที่เข้าข่ายการพนันหรือไม่ ขณะเดียวกัน สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้จัดประชุมหารือเกี่ยวกับเรื่องรายการเกมส์ต่างๆ ที่ออกอากาศ นั้น ว่ามีลักษณะที่เข้าข่ายของการพนันหรือไม่ ผลการประชุมนั้นออกมาแล้วว่าการทายผล การแข่งขันฟุตบอลหรือกีฬาชนิดต่างๆ ด้วยโทรศัพท์ ๑๙๐๐ เป็นการกระทำที่เข้าข่ายการ พนันอย่างแน่นอน เนื่องจากมีการแจกของรางวัลและผู้ทายผลมีจำนวนมากกว่าของรางวัล

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๔๖.

^{๑๔} รรัตน์ สนแก้ว, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการพนันในวรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดีบาลี”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต** (ภาควิชาภาษาตะวันออก : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๓๐.

^{๑๕} ศ.ดร. วิชาญ ฤทธิณีมิ, การพนันทำให้คนจนต้องจำนน. <http://www.peterdreamland.Com / family grambling.htm>, 16/09/2004.

ของรางวัล ผู้ประกอบการจึงต้องเสาะหาเฉพาะผู้ทายผลให้ได้เท่าจำนวนของรางวัลเท่านั้น ถือเป็นการกระทำลักษณะการเสี่ยงโชคและได้เสีย ตามความผิดใน พ.ร.บ. การพนัน พ.ศ. ๒๔๗๘ จึงได้เสนอสาเหตุที่ทำให้มนุษย์เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเล่นการพนันไว้ว่ามี ๔ สาเหตุด้วยกัน ได้แก่ สาเหตุในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านจิตวิทยา และด้านฝ่ายจิตวิญญาณ (ความเชื่อและศาสนา)^{๑๖}

พ.ต.ท. พิณิจ รุ่งแจ้ง ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับ พฤติกรรมการเล่นพนัน : ศึกษากรณีในเขตเทศบาลเมืองเลย จากการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเล่นการพนันได้แบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่ (๑) ปัจจัยที่เป็นคุณลักษณะส่วนบุคคล หมายถึง อายุ เพศ การศึกษา อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ (๒) ปัจจัยที่เป็นคุณลักษณะทางสังคม หมายถึง สถานภาพทางครอบครัว อิทธิพลของกลุ่ม การขัดเกลาทางสังคม และ (๓) ปัจจัยที่เป็นลักษณะทางจิตวิทยา หมายถึง ความคาดหวัง (กำไรที่เกินจริง) ความพึงพอใจ ความตระหนักในด้านศีลธรรม และความตระหนักในด้านกฎหมาย ดังความตอนหนึ่ง คือ อายุ ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการเล่นพนันของเด็กและเยาวชนไม่มีลักษณะที่แพร่สะพัดจนน่าวิตกเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ในกลุ่มตัวอย่างเป็นแต่เพียงผู้เล่นแบบสนุกๆ เท่านั้น เพศ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการฆ่ากันนั้นมาจากเหตุหลายประการอาทิ ปัญหาความยากจน สถานภาพในครอบครัว กลุ่มอิทธิพล การมั่วสุมอบายมุข เล่นการพนัน เป็นต้น และเพศชายมีการกระทำผิดมากกว่าเพศหญิง การศึกษา ผลการศึกษาสรุปว่า สาเหตุของการเล่นพนันในชนบทมาจากปัญหาการศึกษา คนในชนบทยังมีการศึกษาต่ำ มีคนอีกจำนวนมากไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ มีคุณภาพชีวิตต่ำ ใช้ชีวิตอยู่กับความสนุกสนาน เพื่อฝันหลงเชื่อมงายในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ขอเลขขอหวยจากสิ่งแปลกประหลาดที่พบเห็นแล้วนำไปเสี่ยงโชคเล่นการพนัน อาชีพ ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุประการสำคัญคือ ความยากจน ซึ่งจากสภาพธรรมชาติที่ถูกทำลาย อาชีพทางเกษตรกรรม ได้ผลผลิตต่ำ ผลิตผลราคาต่ำ การว่างงานจึงมีมากและเมื่อมีประเพณีงานบุญต่างๆ ประชาชนก็มักเล่นการพนันกันมาก ฐานะทางเศรษฐกิจ จากการศึกษารูปว่า การเล่นการพนันในชนบทส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากเศรษฐกิจ กล่าวคือมีรายได้ไม่เพียงพอแก่การดำรงชีพ

^{๑๖} อ้างแล้ว. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๕.

โดยเฉพาะประชาชนส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งต้องอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก ยิ่งต้องทำให้ยากจนลงไปอีกจนในที่สุดก็หาทางออกด้วยการเสี่ยงโชคเล่นการพนัน...^{๑๗}

จากการศึกษางานวิจัยที่กล่าวมานี้ พบว่า การมีพฤติกรรมในการเล่นการพนันทุกชนิดนั้นล้วนแล้วแต่ทำให้เกิดผลกระทบในด้านการสูญเสียหลายอย่าง ซึ่งถ้าบุคคลใดหรือชุมชนใดได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับอบายมุข โดยเฉพาะการพนันแล้วบุคคลนั้นก็กลายเป็นคนมีพฤติกรรมที่ไม่ดี จนเป็นอุปนิสัยซึ่งแก้ไขได้ยาก สรุปลแล้วการพนันทุกอย่างเป็นเหตุให้เกิดปัญหาตามมา เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความยากจน เป็นต้น ในระดับตนเอง ครอบครัว และสังคม พอสรุปประเด็นปัญหาหลักๆ ได้ดังนี้

๑) การพนันทุกประเภทมีแต่ทำให้เกิดผลกระทบในด้านเสื่อมเสีย

๒) ประชาชนยังไม่เห็นโทษของการเล่นการพนัน

๓) ประชาชนเข้าใจหลักพุทธธรรมคลาดเคลื่อนไปจากความจริง

๔) ประชาชนมองว่าผู้มีพฤติกรรมเล่นการพนันห่วยเป็นเรื่องปกติ

๕) ประชาชนขาดประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรม

การพนันห่วยจัดเป็นหนึ่งในอบายมุข ๖ ซึ่งเป็นต้นเหตุหรือทางนำไปสู่ความหายนะแห่งทรัพย์สินทั้งหลาย หากประชาชนมีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับการเล่นการพนันห่วยก็จะทำให้เกิดปัญหาตามมาแน่นอน แต่ถ้าประชาชนเข้าใจว่าการเล่นการพนันห่วยเป็นเรื่องเล็กน้อยธรรมดา นั้นหมายถึงประชาชนกำลังมีพฤติกรรมในทางที่ไม่ดีอย่างชินชา จึงทำให้ประชาชนมีพฤติกรรมเล่นการพนันห่วยเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งความจริงประชาชนกำลังตกอยู่ในความทุกข์ที่สังคมส่วนใหญ่มองว่า การเล่นการพนันห่วยของรัฐไม่ผิดกฎหมายและเป็นความถูกต้อง จึงเป็นเหตุให้ตนเอง ครอบครัว และชุมชนเสื่อมจากทรัพย์สินเงินทอง นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดการสูญเสียอย่างอื่นตามมา เช่น เสื่อมเสียทั้งสุขภาพร่างกายและจิตใจ เสื่อมเสียทั้งเกียรติยศ ชื่อเสียง โดยไม่รู้ตัว

^{๑๗} พ.ต.ท. พินิจ รุ่งแจ้ง, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเล่นการพนัน : ศึกษากรณีในเขตเทศบาลเมืองเลย”, *โครงการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๘), หน้า ๑๓๖ - ๑๓๘.

๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยภาคสนามผู้วิจัยใช้การวิจัยที่เน้นใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการ
ศึกษาวิจัยที่ต้องการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างละเอียดและลึก ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้
ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑.๕.๑ ขอบเขตด้านพื้นที่ของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่ของการวิจัย เนื่องจากประเด็นที่ศึกษาในครั้งนี้ มีความ
ละเอียดอ่อนและเพื่อไม่ให้เป็นผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการศึกษานี้จึงใช้ชื่อสมมุติว่า
ชุมชนชานเมือง ซึ่งเป็นชุมชนแห่งหนึ่งที่อยู่ในเขตชนบทของอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑.๕.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหาวิชา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเน้นการศึกษาในเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่
พระไตรปิฎก อรรถกถา และข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ ตำรา เอกสาร งานวิจัยต่างๆ ที่มี
เนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพนัน โดยเฉพาะการพนันหวย ทั้งหวยใต้ดินและหวยของรัฐ

๑.๕.๓ ระยะเวลาในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
ตำรา เอกสาร วารสาร สิ่งตีพิมพ์ อินเทอร์เน็ต และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แนวทางการ
สัมภาษณ์ ในเชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยผู้วิจัยได้ออกไปสัมภาษณ์ และจด
บันทึก คำให้สัมภาษณ์ บันทึกเสียงจากการสัมภาษณ์ และบันทึกภาพที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำ
การเก็บข้อมูล ตั้งแต่ เดือน กันยายน ๒๕๔๗ ถึง เดือน กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

๑.๕.๔ กลุ่มเป้าหมายของการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายของการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มผู้รู้ และผู้ที่มีพฤติกรรมการเล่น
การพนันหวยในชุมชนชานเมือง โดยได้แบ่งกลุ่มในการวิจัยออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๑. **กลุ่มของผู้รู้ (Key Informants)** ซึ่งกลุ่มนี้ สัมภาษณ์เพื่อต้องการให้ได้ข้อมูล
ความรู้เกี่ยวกับประวัติของชุมชน และหลักพุทธธรรม เช่น การแสวงหาทรัพย์ การบริหาร

จัดการทรัพย์สิน และอบายมุข ๖ เรื่องโทษของการเล่นการพนันหอย เป็นต้น ซึ่งกลุ่มบุคคลดังกล่าวประกอบไปด้วย

ก. พระสงฆ์ ๕ รูป ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดหนองแขงพระอารามหลวง อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่นและพระสงฆ์ที่สังกัดวัดในเขตชุมชนชนานเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อีกจำนวน ๔ รูป

ข. กลุ่มข้าราชการ ๔ คน

ค. ประชาชนชาวบ้าน ๑ คน

ง. ผู้นำชุมชน ๓ คน ได้แก่ (๑) ผู้ใหญ่บ้าน (๒) ประธาน อ.ส.ม.

(๓) เภรัญญิก กองทุนหมู่บ้าน (ก.ท.บ.)

จ. ทายก – ทายิกา ผู้รักษาที่ดินโบสถ์ ๕ คน

๒. กลุ่มผู้มีพฤติกรรมการเล่นการพนันหอย หมายถึง กลุ่มบุคคลกลุ่มนี้เลือกสัมภาษณ์เพื่อต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการเล่นการพนันหอยในชุมชนชนานเมือง ทั้งผู้ซื้อหอยของรัฐและผู้ซื้อหอยใต้ดิน กลุ่มที่เลือกมาสัมภาษณ์ได้แก่

๒.๑	ผู้ปกครอง	จำนวน	๓	คน
๒.๒	ผู้ประกอบการค้าขาย	จำนวน	๓	คน
๒.๓	นักศึกษา	จำนวน	๓	คน
๒.๔	ผู้ทำงานรับราชการ	จำนวน	๓	คน
๒.๕	ผู้ทำงานอิสระเอกชน	จำนวน	๓	คน
		รวมทั้งสิ้น	๑๕	คน

๓. ลักษณะพฤติกรรมการเล่นการพนันหอย ได้จำแนกลักษณะพฤติกรรมการเล่นการพนันหอยในชุมชนได้เป็น ๔ กลุ่ม

๓.๑ กลุ่มผู้ที่ไม่ซื้อหอยใต้ดินแต่ซื้อหอยของรัฐ ได้แก่ กลุ่มที่ต้องการเลี้ยงโชคเพื่อความอยากร่ำรวยแต่ไม่อยากเสี่ยงต่อการทำผิดกฎหมาย จำนวน ๕ คน

๓.๒ กลุ่มผู้ที่ซื้อทั้งหอยใต้ดินและหอยของรัฐ ได้แก่ กลุ่มที่ยังซื้อหอยใต้ดินอยู่แต่อาศัยซื้อหอยของรัฐด้วยเพื่อหลบหลีกและเลี่ยงความผิดกฎหมาย จำนวน ๕ คน

๓.๓ กลุ่มที่เคยมีพฤติกรรมซื้อหอยใต้ดินแล้วเลิกซื้อ ได้แก่ กลุ่มที่เคยมีพฤติกรรมการเล่นการพนันหอยมาแล้วเห็นโทษจากการเล่นการพนันหอยจึงเลิกซื้อ ทั้งหอยใต้ดินและหอยของรัฐ จำนวน ๕ คน

๓.๔ กลุ่มที่เริ่มซื้อหวยของรัฐ ได้แก่ กลุ่มที่ซื้อหวยใต้ดินมาก่อนแล้วและกลุ่มที่ไม่เคยซื้อหวยใต้ดิน เมื่อมีหวยของรัฐเกิดขึ้นใหม่จึงหันมาซื้อหวยของรัฐ จำนวน ๕ คน

ทั้งนี้เพราะเมื่อก่อนหวยของรัฐยังไม่มีขาย พฤติกรรมการเล่นการพนันหวยก็ยังมีปรากฏอยู่เพียงแต่การแสดงออกยังไม่เด่นชัด แต่เมื่อมีหวยของรัฐเกิดขึ้นทำให้คนในชุมชนชานเมืองมีพฤติกรรมการเล่นการพนันหวยกันอย่างเปิดเผยและมากขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงอยากศึกษาในพฤติกรรมการเล่นการพนันหวยของทั้ง ๔ กลุ่มนี้

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๖.๑ รูปแบบการวิจัย

รูปแบบในการวิจัยนี้ ผู้วิจัย ได้แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ศึกษาจากภาคเอกสาร และศึกษาจากภาคสนาม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

-**วิจัยเอกสาร** (Documentary Research) เพื่อศึกษาถึงแนวคิดเรื่องพฤติกรรมการเล่นการพนันหวย และหลักพุทธธรรมที่นำมาแก้ไขปัญหาการเล่นการพนันทั้งในพระไตรปิฎก และอรรถกถา จากแหล่งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ที่ได้ศึกษาในพระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐสุส เตปิฎก ๒๕๒๕ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ และข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ งานวิจัย ตำราวิชาการ หนังสือพิมพ์ วารสาร อินเทอร์เน็ต ที่เกี่ยวกับแนวคิดทางพฤติกรรมในการเล่นการพนัน หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาดังกล่าว

-**วิจัยจากภาคสนาม** (Field Research) เพื่อศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมในการเล่นการพนันหวย และแนวทางการแก้ปัญหการเล่นการพนันหวยในชุมชน โดยอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในเชิงลึกกับประชากรกลุ่มเป้าหมาย ที่กล่าวแล้วข้างต้นนั้น

๑.๖.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) ในกลุ่มประชากรเป้าหมายซึ่งมี ๒ กลุ่ม จึงใช้แนวทางการสัมภาษณ์ ๒ แนวทาง ได้แก่

ก. **กลุ่มของผู้รู้** ใช้แนวทางการสัมภาษณ์ ดังนี้ (๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ (๒) ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ที่ศึกษา (๓) ข้อมูลด้านการนำหลักพุทธธรรมมาแก้ปัญหาพฤติกรรมการเล่นการพนันหาย

ข. **กลุ่มผู้มีพฤติกรรมการเล่นการพนันหาย** ใช้แนวทางการสัมภาษณ์ ดังนี้ (๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ (๒) ข้อมูลด้านพฤติกรรมในการเล่นการพนันหายในชุมชน (๓) ข้อมูลด้านผลกระทบจากการเล่นการพนันหาย โดยการสัมภาษณ์ได้ปรับแนวทางการสัมภาษณ์ในแต่ละตอน เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสถานะของผู้ให้สัมภาษณ์ (ดูภาคผนวก ค.)

๑.๖.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย มีวิธีการ ดังนี้

๑. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา งานวิจัยวิทยานิพนธ์และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง แล้วนำผลการศึกษาที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และอภิปรายผล โดยใช้เวลาระหว่าง เดือน กรกฎาคม ถึง พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๗

๒. เก็บข้อมูลจากภาคสนาม การเก็บข้อมูลภาคสนามครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนออกเป็นสองขั้นตอน ดังนี้

ก. ประสานกับผู้นำชุมชน ในชุมชนชานเมือง เกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรมมาแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนชานเมือง

ข. ดำเนินการเก็บข้อมูล กับผู้มีพฤติกรรมการเล่นการพนันหายในชุมชน ซึ่งได้เริ่มสัมภาษณ์กลุ่มประชากรเป้าหมายตั้งแต่ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ถึง กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยแบ่งช่วงเวลาของการสัมภาษณ์ดังนี้ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ สัมภาษณ์กลุ่มบุคคลผู้รู้เกี่ยวกับหลักพุทธธรรมและโทษของการเล่นการพนันหาย เดือน มกราคม

พ.ศ. ๒๕๔๘ สัมภาษณ์กลุ่มบุคคลผู้มีพฤติกรรมการเล่นการพนันหวย และกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๘ รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์และอภิปรายผล ในบทที่ ๓ และบทที่ ๔ ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ก. สัมภาษณ์กลุ่มประชากรเป้าหมาย บันทึกข้อมูลและสังเกตพฤติกรรมชุมชน
- ข. นำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และอภิปรายผล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้ตั้งเอาไว้

๑.๗. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงพฤติกรรมการเล่นการพนันหวยในชุมชนและผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง ครอบครัวและชุมชน

๑.๗.๒ ทำให้ได้แนวทางการนำหลักพุทธธรรมไปใช้แก้ปัญหาพฤติกรรมการเล่นการพนันหวยในชุมชน

บทที่ ๒ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษา

ชุมชนที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เมืองขอนแก่นหรือที่เรียกว่าชุมชนชานเมือง เพราะชุมชนดังกล่าวมีพื้นที่ติดต่อกับเขตเทศบาลนครขอนแก่น ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีการคมนาคมติดต่อสื่อสารอย่างสะดวกสบาย มีอาคารบ้านเรือนที่อยู่อาศัยอยู่กว่า ๓๕๐ ครัวเรือน เดิมชุมชนนี้การทำการเกษตรเป็นหลักมีพื้นที่ติดกับท้องไร่ท้องนาซึ่งเป็นบรรยากาศที่ธรรมชาติมากกว่าในปัจจุบันนี้ ชาวบ้านมีการประกอบอาชีพหลายอย่าง ทั้งการเกษตร รับจ้างทั่วไป รับราชการ ค้าขาย เป็นต้น แต่ในปัจจุบันสภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชนดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก เพราะความเจริญทางด้านวัตถุ สังคม และเศรษฐกิจมีการพัฒนามากขึ้น ทำให้สภาพสังคมและเศรษฐกิจในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปด้วย สิ่งหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเฉพาะชุมชนนี้ คือ พฤติกรรมการเล่นการพนันหอยในชุมชนว่ามีผลกระทบต่อชุมชนในด้านเศรษฐกิจและด้านอื่นๆ อย่างไร และเพื่อเป็นการจำกัดขอบเขตของการศึกษาให้ชัดเจนและสะดวกในการเก็บข้อมูลในการศึกษาของผู้วิจัยเอง จึงกำหนดขอบเขตลงมาที่ ชุมชนชานเมือง จังหวัดขอนแก่น เพื่อให้ทราบถึงลักษณะพื้นที่ศึกษาซึ่งเกี่ยวกับพฤติกรรมการเล่นการพนันหอยของชุมชนดังกล่าว จึงต้องศึกษาบริบทของชุมชนนั้นให้ทราบเป็นพื้นฐานก่อน ซึ่งจะได้นำศึกษาต่อไป

๒.๑ ลักษณะทั่วไปของชุมชน

ชุมชนชานเมือง เป็นชุมชนที่เคยประกอบอาชีพการเกษตรกรรมมาเป็นเวลานาน โดยมีพื้นที่ทำการเกษตรคนละหลายๆ ซึ่งมีอยู่โดยรอบชุมชนและส่วนมากมีพื้นที่เป็นที่นา แต่ขณะในเดียวกันหมู่บ้านก็อยู่ใกล้กับเขตเทศบาลนครขอนแก่น ส่วนชาวบ้านที่ได้ย้ายบ้านออกไปอยู่ตามไร่นาหรือตามสวนของตนซึ่งห่างออกไปจากเขตเทศบาลนั้น เป็นผู้ที่มีพื้นที่

ทำการเกษตรมากแต่ในปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวก็ลดลงไปตามลำดับ เนื่องจากพื้นที่ทำการเกษตร ถูกซื้อไปจัดสร้างให้เป็นหมู่บ้านจัดสรรใหม่ ชาวบ้านต้องการอยากจะมีเงินก้อนเพื่อนำมาสร้างบ้านหรือเป็นทุนเพื่อหาซื้อที่ดินแปลงใหม่ที่อยู่นอกเขตเทศบาล ซึ่งมีราคาถูกกว่ากัน พอที่จะประกอบการเกษตรทำไร่ทำนาหรือปลูกพืช ผัก ผลไม้ได้ ที่อาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล ซึ่งก็มักจะไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะชาวบ้านนิยมทำแต่นาปีนาเพียงครั้งเดียว

เมื่อการทำนาไม่ได้ผลผลิตตามที่ต้องการ จึงทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ขายที่นาของตนไป เมื่อที่นาถูกขายไปหมดแล้ว การประกอบอาชีพทำนาหรือการเกษตรต่างๆ จึงเริ่มลดลง แล้วหันมาประกอบอาชีพอื่นๆ แทน เช่น หาของป่า (หน่อไม้ไผ่ป่า) ไปขาย หรือตัดไม้เผาถ่านเพื่อนำไปขายในตลาดเมืองขอนแก่น อาชีพรับจ้างปั้นสามล้อ อาชีพช่างไม้เฟอร์นิเจอร์ในหมู่บ้าน อาชีพรับจ้างตามโรงงานหรือบริษัท ห้างร้านในเมืองขอนแก่น อาชีพแม่บ้าน เป็นต้น ส่วนชาวบ้านผู้เคยมีอาชีพทำนาหรือทำการเกษตรอยู่จนถึงปัจจุบันนั้นนับว่ามีน้อยมาก มีเพียง ๓ ถึง ๕ ครัวเรือนในจำนวนประชากรทั้งสิ้น ๓๒๗ ครัวเรือน^๑

๒.๑.๑ ประวัติของชุมชนชนานเมือง

การตั้งถิ่นฐานของบ้านเมืองในสมัยก่อน ยังไม่มีการพัฒนาในด้านวัตถุหรือสิ่งก่อสร้างมากเหมือนในปัจจุบัน จึงมักจะตั้งหมู่บ้านขึ้นไปพร้อมๆ กับการตั้งวัด เราจะเห็นได้จากที่ใดมีหมู่บ้านตั้งอยู่ที่นั่นมักจะมีวัดอยู่คู่กันเสมอ เพราะคนสมัยโบราณจะอาศัยการเรียนรู้ศิลปะวิชาการต่างๆ คืออาศัยวัดเป็นสถานที่แสวงหาความรู้และเป็นที่ขัดเกลาจิตใจของคนในหมู่บ้านเมื่อมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งก็เป็นวิถีง่าย ๆ ต่อการปกครองและพัฒนาหมู่บ้าน

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงชุมชนชนานเมือง ซึ่งแต่เดิมนั้นก็เป็นหมู่บ้านเดียว มีวัดที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไปร่วมทำบุญกัน แต่อีกส่วนหนึ่งจะนิยมไปที่วัดป่าเพราะชาวบ้านที่อยู่ท้ายบ้านและห่างไกลจากวัดบ้านประมาณ ๖๐๐ เมตร แต่ถ้าไปวัดป่าซึ่งจะอยู่ใกล้กว่ากันคือจากส่วนท้ายของหมู่บ้านไปถึงวัดป่าประมาณ ๒๐๐ เมตร และในสมัยนั้นก็จะมีพระรูปหนึ่งชาวบ้าน

^๑ สัมภาษณ์ นางผานิจ โพธิ์ฝ้าย. ประธานกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗.

เรียกว่า “หลวงตาสิน” ที่มาอาศัยป่าช้าเป็นที่ภาวนา ชาวบ้านทั้งหลายนิยมเรียกกันตามภาษาพื้นบ้านว่าวัดป่า เพราะยังไม่มีชื่อเรียกที่ชัดเจนเป็นทางการ

ยุคต่อมา หลวงพ่อคุณ เจ้าอาวาสวัดหนองแขว พระอารามหลวง สมัยที่ท่านได้สร้างอุโบสถเสร็จใหม่ๆ ตามความเชื่อโบราณ เมื่อพระสงฆ์รูปใดสร้างอุโบสถเสร็จแล้ว จะต้องออกไปจำพรรษาอยู่ที่วัดอื่นเป็นเวลา ๑ พรรษา ดังนั้นท่านจึงได้เลือกเอาป่าช้าแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ใกล้เมืองขอนแก่นเป็นสถานที่บำเพ็ญภาวนา จึงได้ตัดสินใจเดินทางออกจากวัดหนองแขวไปตามทุ่งนาตรงมาปักกลดที่กลางป่าช้า เมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๑ และได้ให้ชื่อวัดแห่งนี้ว่า “วัดป่าทรงคุณ” และต่อมาพระเดชพระคุณ เจ้าประคุณ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) ได้มีโอกาสมาโปรดญาติโยมชาวเมืองขอนแก่นและได้พักอยู่ที่วัดหนองแขวในขณะที่เจ้าอาวาสมาจำพรรษาอยู่ที่วัดป่าแห่งนี้ หลวงพ่อคุณท่านจึงได้ขอความเมตตาให้ตั้งชื่อวัดป่าแห่งนี้ใหม่ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ท่านได้มีเมตตาได้ตั้งชื่อวัดป่าแห่งนี้ใหม่ว่า “วัดป่ามิ่งเมือง” ตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน^๒

พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้มีประกาศของอำเภอเมืองขอนแก่น กำหนดให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้น และเริ่มมีผู้ใหญ่บ้านคนแรกขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ หลังจากที่มีการแยกหมู่บ้านออกมาเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่ง ในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น^๓ ซึ่งในสมัยต่อมาผู้ใหญ่บ้านได้ลาออก จึงทำให้ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านว่างลงและได้มีการเลือกตั้งครั้งใหม่อีกเพื่อแทนตำแหน่งที่ว่าง ในราวเดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕

เมื่อผู้ใหญ่บ้านคนใหม่อยู่ในตำแหน่งมาครบวาระแล้ว ได้มีการประกาศเลือกตั้งใหม่ อีกครั้ง และในการเลือกตั้งครั้งนี้ทางราชการได้กำหนดว่า หากผู้ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านมีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านใดก็ให้แยกออกเฉพาะหมู่บ้านนั้น ปรากฏผลการเลือกตั้งครั้งนั้น ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านมีภูมิลำเนาอยู่นอกเขตเทศบาล ดังนั้นผู้ใหญ่บ้านคนใหม่จึงได้ปกครองชุมชนนี้ซึ่งอยู่นอกเขตเทศบาลนครขอนแก่น จึงถือว่าเป็นชุมชนที่มีการบริหารและปกครองชุมชนแบบชานเมือง ซึ่งใช้งบประมาณจากองค์การบริหาร

^๒สัมภาษณ์ พระเทพวงศาจารย์, เจ้าอาวาสวัดหนองแขว พระอารามหลวง ขอนแก่น,

๑๐ มกราคม ๒๕๔๘.

^๓สัมภาษณ์ นางผานิจ โพธิ์ฝ้าย, ประธานกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน,

๒๐ มกราคม ๒๕๔๘.

ส่วนตำบลเป็นงบประมาณชุมชน ไม่ต้องพึ่งงบประมาณจากทางเทศบาลนครขอนแก่นอีกต่อไปจนถึงปัจจุบันนี้

๒.๑.๒ ลักษณะชุมชนชานเมือง

ชุมชนชานเมืองในอดีตนั้นเป็นลักษณะสังคมแบบเครือญาติ อยู่กันโดยพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแบบพี่แบบน้องมานับเป็นเวลาหลายสิบปี ซึ่งชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนที่อยู่ติดกับเขตเทศบาลนครขอนแก่น มีการประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เอาไว้ใช้แรงงานและซื้อขายแลกเปลี่ยน เวลาเสร็จจากฤดูทำนาแล้วก็จะออกไปหารับจ้างตามหมู่บ้านใกล้เคียงหรือในหมู่บ้านเดียวกัน บางครอบครัวก็อาศัยล้อและเกวียน (ล้อมีลักษณะคล้ายเกวียนแต่ใช้ไม้ที่แน่นหนากว่าและใช้ควายเป็นตัวลาก ส่วนเกวียนใช้ไม้ทำโครงที่บางกว่าและใช้วัวเป็นตัวลาก)^๔ ออกไปหาบรรทุกถ่านรับซื้อถ่านมาขายต่อที่ตลาดในเมืองขอนแก่น ส่วนชาวบ้านด้วยตนเองไม่นิยมซื้อถ่านใช้เพราะสามารถเผาถ่านใช้เองได้ การไปรับซื้อถ่านมาขายแต่ละครั้งก็จะไปเป็นกลุ่ม ๆ ส่วนผู้หญิงส่วนหนึ่งก็จะไปเก็บหน่อไผ่ เพื่อมาขายหารายได้เสริม บางคนก็จะออกจากบ้านไปหาที่ทำเลที่เหมาะสมๆ เพื่อซื้อที่ดินเอาไว้ใช้ทำการเกษตรหรือหาซื้อที่ดินเอาไว้เพื่อเก็งกำไร และส่วนมากมักจะไปนอนพักค้างคืนที่ยวละ ๕ - ๑๐ คืนจนกว่าจะถึงหน้าเก็บเกี่ยวผลผลิตจึงจะกลับมาที่บ้าน

อาชีพแบบผสมผสานนี้เกิดขึ้นหลังจากเสร็จจากฤดูกาลทำนาแล้ว แต่อาชีพหลักก็ยังยึดอาชีพการทำนาอยู่ เพื่อนบ้านที่อาศัยอยู่ใกล้ชิดติดกันจะไปมาติดต่อสัมพันธ์กันอยู่ประจำ เมื่อประมาณสี่สิบกว่าปีก่อนย้อนหลังไป เมื่อมีงานทำบุญหรือกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นในหมู่บ้านก็จะไปช่วยเหลือกันจัดทำสิ่งต่าง ๆ ทั้งเด็กเล็กและหนุ่มสาว คนเฒ่าคนแก่ช่วยกันจัดทำสถานที่ จัดโต๊ะ จัดเก้าอี้ ล้างถ้วยล้างชาม หรือผู้ที่มีความรู้ในด้านศาสนพิธีและเป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้านนั้น ก็จะไปเป็นผู้นำพาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้กับเจ้าภาพนั้นให้เสร็จเรียบร้อย ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาจะช่วยกันไปโดยไม่ได้คิดมุ่งหวังหรือเรียกร้องค่าตอบแทนใดๆ แต่เป็นการไปช่วยเหลือกันแบบพึ่งพาอาศัยกันด้วยน้ำใจที่บริสุทธิ์จริงๆ

^๔ สัมภาษณ์ นายน้อย ชุ่มตุ้ม, ประชาชนชาวบ้าน, ๑๑ มกราคม ๒๕๔๘.

ในปัจจุบันวิถีชีวิตของชุมชนชนานเมืองได้มีการเปลี่ยนแปลงไป ที่เห็นได้ชัดก็คือ บ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านภูมิศาสตร์ เพราะชุมชนดังกล่าวได้รับการพัฒนาให้เจริญขึ้นตามลำดับตั้งแต่เมืองขอนแก่นเป็นเทศบาลเมืองจนได้ขยายเขตให้กว้างขึ้น มีการปรับปรุงผังเมืองขอนแก่นใหม่และใหญ่ขึ้น จนกลายเป็นเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งพื้นที่ของชุมชนดังกล่าวจึงถูกรวมเข้าในเขตเทศบาลนครขอนแก่นหลายชุมชนด้วยกัน

เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๗ ชาวราชการครู ที่มาอยู่ในชุมชนชนานเมือง ซึ่งได้ย้ายถิ่นฐานมาจากถิ่นอื่นแล้วว่า การทำงานในสมัยนั้นเริ่มจะมีการจ้างแรงงานมากขึ้น เช่น เมื่อเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิตต่างๆ นั้น ส่วนใหญ่แล้วจะเห็นว่าชาวบ้านนิยมการจ้างแรงงานกันแล้ว โดยจะให้ค่าจ้างอยู่ที่วันละ ๑๐๐ บาท แต่ในระยะต่อๆ มาจะสังเกตเห็นว่าแม้แต่ผู้ที่จะไปรับจ้างก็ต้องเลือกดูก่อนว่า ผู้ที่จ้างนั้นจ้างราคาวันละเท่ากันแต่หากนายจ้างคนไหนมีการเลี้ยงข้าวปลาอาหาร มีเหล้ามีเบียร์เลี้ยงกันอย่างสมบูรณพร้อม ก็จะตัดสินใจเลือกไปรับจ้างกับนายจ้างผู้นั้น^๕

เมื่อชาวบ้านมีงานเพื่อนบ้านก็จะไปช่วยเหลือ และเมื่อเวลาทางบ้านนี้มีงานเพื่อนบ้านก็จะมาช่วยงานกันเป็นการอาศัยแลกเปลี่ยนแรงงานซึ่งกันและกัน แต่ปัจจุบันสังคมในลักษณะดังกล่าวเริ่มจะหายไป เมื่อหมู่บ้านได้มีการพัฒนาขึ้นโดยเน้นไปที่การพัฒนาทางด้านวัตถุมากกว่าการพัฒนาทางด้านจิตใจ เช่น มีการสร้างตึกสูง ๆ มากขึ้น มีไฟฟ้า น้ำประปาใช้อย่างสะดวกสบาย ในอดีตต้องไปตักน้ำที่บ่อในวัดมาใช้ดื่มและบริโภคใช้สอย

ปัจจุบัน ชาวบ้านมีการทำงานแข่งขันกันมากขึ้น ทำงานแข่งกับเวลาจนทำให้ไม่เวลาที่จะมาสนใจเพื่อนบ้านด้วยกัน จึงส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ที่ดีของชุมชน จะเห็นได้ว่า เมื่อมีงานก็จะไปช่วยกันเฉพาะคนที่ เป็นญาติสนิทกันเท่านั้น ส่วนเพื่อนบ้านที่อยู่ห่างไกลกัน ก็ยังไม่มีเวลาเพราะต้องรีบไปทำงานตามเวลา และไม่ได้ไปช่วยเหลือ แม้แต่เดิมการทำนาของเพื่อนบ้านที่ยังไม่แล้วเสร็จ หรือเสร็จช้าเพื่อนบ้าน ก็จะไปลงแขกช่วยกันให้เสร็จ ไม่ว่าจะเป็นการทำนาหรือเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิตก็ตาม มีความพอใจและเต็มใจจะไป

^๕ สัมภาษณ์ นายสุจิต สุระเสียง, ชาวราชการครู, ๒๐ มกราคม ๒๕๔๘.

ช่วยกันอย่างเต็มที่ แต่เนื่องจากปัจจุบันการทำงาน ต้องแข่งขันกันหลายอย่างหลายด้านไปพร้อมๆ กัน เรียกว่าเศรษฐกิจรัดตัวมากขึ้น จึงไม่มีเวลาช่วยเหลือกันเหมือนในสมัยก่อน^๖

ทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า ชาวชุมชนชนานเมืองได้รับผลกระทบจากการขยายตัวเมืองเพื่อปรับปรุงขยายเขตและพัฒนาให้เจริญขึ้นด้วยการก่อสร้างวัดถุกมากมาย ทำให้คนในชุมชนต้องมีการทำงานแข่งขันกันมากขึ้น เพราะสังคมทุกวันนี้ต่างคนก็ต่างก็มีงานทำและมีเงื่อนไขที่จำกัดในเรื่องเวลากับทางบริษัทห้างร้าน หากไม่ทำงานครบตามเวลาที่นายจ้างกำหนดก็จะถูกตัดเงินเดือนหรือหักค่าตอบแทน ซึ่งก็จะมีผลต่อค่าแรงงานของคนในชุมชนนั้นด้วย เพราะถ้าหากมีวุ่นวายแต่กิจกรรมหรือการช่วยเหลืองานของเพื่อนบ้าน ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของตน

๒.๑.๓ แหล่งน้ำ

ชุมชนชนานเมืองในอดีตนั้นได้อาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติเป็นหลักจะสังเกตได้จากรอบๆ หมู่บ้านจะมีบ่อน้ำตื้นใหญ่หลายบ่ออยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ๑ บ่อ อยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน ๑ บ่อ (ปัจจุบันวัดถมดินปรับพื้นที่เพื่อสร้างเมรุแล้ว) และอยู่ทางทิศใต้ของบ้านตม่น้อยคืออยู่ในวัดป่า ๑ บ่อ และอาศัยน้ำจากคลองส่งชลประทานได้ในบางส่วน เพื่อใช้ในการทำนาทำสวน แต่ก็ไม่ถึงกับทำนาได้ปีละสองครั้งเพราะชาวบ้านนิยมทำแต่เฉพาะนาปีเท่านั้น และพื้นที่ในบางส่วนไม่สามารถใช้น้ำจากคลองส่งน้ำชลประทานได้เมื่อหมดฤดูกานาแล้วก็จะอาศัยพื้นที่ปลูกพืชผักต่างๆ ซึ่งอาศัยสระน้ำที่ขุดไว้ในที่นาของตนเพื่อหารายได้เสริมเท่านั้น

๒.๑.๔ จำนวนประชากร

ประชากรในชุมชนชนานเมืองในอดีตยังมีไม่มากเหมือนในปัจจุบัน เพราะฝั่งจะแยกหมู่บ้านออกมาได้เพียงไม่กี่ปีจึงมีประชากรที่อยู่อาศัยไม่หนาแน่นมาก แต่ในปัจจุบันการย้ายถิ่นของประชากรซึ่งมีการย้ายถิ่นเพื่อเข้ามาประกอบอาชีพทำมาหากินได้ย้ายเข้ามา

^๖ สัมภาษณ์ นางทองสา สุนทรไชยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๔๘.

อาศัยยังชุมชนชานเมืองนี้มากขึ้นตามลำดับ ทั้งที่มาอยู่อาศัยชั่วคราวอยู่ตามบ้านเช่าเพื่อหา
งานทำก็มี หากได้งานทำเป็นหลักแหล่งก็จะอยู่ในชุมชนนั้นนาน และประชากรที่ตั้งใจทำมา
หากินก็จะซื้อที่ดินเพื่อสร้างหลักปักฐานอย่างจริงจังก็มี ซึ่งจำนวนประชากรที่อยู่อาศัยอยู่
ประจำอย่างถาวรนั้นจากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๖ มีจำนวนประชากรที่อยู่อาศัยใน
ชุมชนชานเมืองทั้งสิ้น ๓๒๗ ครัวเรือนเท่านั้น และมีจำนวนประชากรทั้งหมด ๙๖๐ คน โดย
แยกส่วนตามประเภทเป็น ชาย ๔๓๓ คน หญิง ๕๒๗ คนและมีจำนวนประชากรแฝง
(คนต่างด้าว) ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ชุมชนชานเมืองมีมากถึง ๒๑๐ คน^๗

๒.๑.๕ ด้านเศรษฐกิจชุมชน

ชุมชนชานเมืองตั้งแต่อดีตมามีการประกอบอาชีพทำนาทำสวนเป็นหลัก ปลูก
พืชผักสวนครัวต่างๆ เมื่อเสร็จจากฤดูกาลทำนาแล้ว เช่น ปลูกพริก ปลูกมะเขือ ปลูกปอ
ปลูกฝ้าย เป็นการหารายได้เสริมเพื่อเป็นอาหารและทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนมีการเลี้ยง
โคกระบือ เพื่อไว้ใช้งานในการทำการเกษตรและเพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนเป็นเงินทุนสำหรับใช้
จ่ายเลี้ยงครอบครัวในสมัยนั้นด้วย นอกจากนั้นแล้วผู้หญิงก็จะไปหาของป่า เช่น หน่อใจ
(หน่อไม้ไผ่ป่า) ที่ดอนตู (ซึ่งอยู่ติดกับโรงพยาบาลจิตเวชขอนแก่นปัจจุบัน) และดอนวัดป่า
แต่ส่วนใหญ่จะไปเก็บที่ดอนตู เพราะมีเนื้อที่มากกว่า เมื่อได้หน่อใจมากก็ทำเป็นมัดๆ แล้ว
นำไปขายในตลาดเมืองขอนแก่น โดยจะขายมัดละ ๑ - ๒ บาท

ต่อมาเมื่อชุมชนชานเมืองมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านภูมิศาสตร์ คือ พื้นที่ทำ
การเกษตร ส่วนใหญ่ถูกขายไปเป็นเงินทุนเพื่อหาซื้อที่ดินแห่งใหม่ที่มีราคาถูกลงกว่า แต่ได้พื้นที่
ที่ดินมากขึ้น พื้นที่ทำการเกษตรที่ถูกขายไปให้กับนายทุนหรือบริษัทจัดสร้างหมู่บ้านแล้วจะ
ถูกปรับพื้นดินถมที่ใหม่ทั้งหมดและกลายเป็นโครงการสร้างหมู่บ้านจัดสรรเป็นส่วนใหญ่ ทำ
ให้พื้นที่ทำการเกษตรเกือบทั้งหมดของชุมชนชานเมืองลดลงเป็นอย่างมาก การทำนาทำสวน
แบบดั้งเดิม ซึ่งอาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาตินั้นได้ผลผลิตช้าบางปี หากปีใดฝนดีมีฝนตกชุก
ถูกต้องตามฤดูกาลก็ได้ทำนา แต่หากปีใดฝนทิ้งช่วงติดต่อกัน ๒ - ๓ ปี ก็จะเลี้ยงโคกระบือ
แทนและใช้เป็นพาหนะไปปรับซื้อถ่านมาขายต่อในเมืองขอนแก่น

^๗ สัมภาษณ์ นายประทีป จันทร์พุ่ม, ผู้ใหญ่บ้าน, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๗.

การประกอบอาชีพอย่างอื่นยังไม่มีพอที่จะทำ และชาวบ้านในอดีตนั้นไม่นิยมศึกษาเล่าเรียนประกอบกับมีฐานะที่ยากจนและขาดเงินทุนสนับสนุน มีแต่ที่ไร่นาซึ่งก็มีราคาถูกมากไม่เหมือนในปัจจุบัน เมื่อประมาณ ๔๐ กว่าปีมานี้ ที่ดินจะมีราคาถูกมาก ราคาเพียงไร่ละ ๑๐,๐๐๐ - ๓๐,๐๐๐ บาท เท่านั้น และชาวบ้านก็ไม่นิยมขายเพราะยังรักและหวงแหนในที่ทำกินของตน

ต่อมา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๓๕ จังหวัดขอนแก่นได้มีโครงการพัฒนาผังเมืองใหม่ โดยมีถนนวงแหวนรอบเมืองขอนแก่นเกิดขึ้น ทำให้พื้นที่ทำการเกษตรในบริเวณนี้มีราคาสูงขึ้นเป็นเงาตามตัว คือ มีราคาสูงถึง ๔๐๐,๐๐๐ - ๗๐๐,๐๐๐ บาทไร่ ชาวบ้านเมื่อเห็นที่ดินมีราคาสูงเป็นที่น่าพอใจจึงตัดสินใจขาย ที่ดินซึ่งเคยอาศัยทำนาทำสวนของตนเพื่อแปลงเป็นเงินทุนแล้วไปหาซื้อที่ดินแปลงใหม่บ้าง ซื้อรถปิคอัพมาวิ่งรับส่งผู้โดยสารตามสายต่างๆ ในเมืองขอนแก่นบ้าง หรือนำทรัพย์สินที่ได้จากการขายที่ดินมาแบ่งปันให้แก่ลูกหญิงลูกชาย บ้างก็นำไปฝากธนาคารเพื่อนำดอกเบี้ยมาใช้จ่ายเลี้ยงชีวิตครอบครัว เพราะชาวบ้านได้รับความลำบากจากการทำนาทำสวนซึ่งไม่ได้รับผลหรือได้ผลช้า ประกอบกับฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล และสมัยนั้นคลองส่งน้ำของกรมชลประทานก็ยังไม่ มี ชาวบ้านได้รับความลำบากมาหลายสิบปี จึงเกิดค่านิยมใหม่แก่ชาวบ้านและได้เปลี่ยนทัศนคติใหม่ คือ การขายที่ดินของตน แล้วมาเป็นการรับจ้างทำงานเพื่อขายแรงงาน รับค่าตอบแทนเป็นรายวัน ซึ่งทำให้มีรายได้เร็วไม่ต้องรอธรรมชาติ หากเปรียบเทียบการทำนาเพื่อนำข้าวมาบริโภคกับการทำงาน แล้วนำเงินมาซื้อข้าวบริโภคนั้น การลงทุนลงแรงทำนานั้นไม่คุ้มกับการทำงาน ส่วนการนำเงินมาซื้อข้าวซื้ออาหารจะสะดวกกว่าคุ้มค่ากว่า

อย่างไรก็ตามครอบครัวที่มีที่นาเหลืออยู่ ก็ให้ผู้อื่นเช่าทำนาแล้วรับส่วนแบ่งหนึ่งในสามเจ้าของที่นารับเอาหนึ่งส่วน ผู้เช่าทำนาแบ่งไปสองส่วน เป็นต้น เมื่อพื้นที่ทำการเกษตรถูกขายไปจนเหลือน้อย ค่านิยมในการทำงานแล้วได้รับเงินตอบแทนที่เห็นผลเร็วจึงเป็นค่านิยมใหม่ เมื่อได้รับเงินเป็นค่าตอบแทนอย่างรวดเร็วทำให้ชาวบ้านมีความพอใจและพยายามหาวิธีที่จะได้มาซึ่งค่าตอบแทนหรือได้รับเงินเร็วขึ้น โดยไม่ต้องทำงานหนักเหมือนสมัยก่อน ชาวบ้านส่วนใหญ่เริ่มหันมาประกอบอาชีพอย่างอื่นเสริม มีอาชีพรับจ้างตามโรงงานหรือ บริษัท ห้างร้าน อาชีพรับจ้างทั่วไป อาชีพสามล้อรับจ้าง อาชีพเป็นแม่บ้าน อาชีพช่างไม้เฟอร์นิเจอร์ เป็นต้น ลักษณะเศรษฐกิจของชุมชนชนานเมืองจึงประกอบไปด้วยอาชีพที่หลากหลายและมากขึ้น และอีกส่วนหนึ่งก็มีค่านิยมในการแสวงหาเงินที่เห็นว่าได้รับ

เงินเร็วคือ การซื้อเลขซื้อหวย คือ ซื้อในวันนั้น ถ้าถูกก็รับเงินในวันนั้นเลย แต่เดิมยังไม่มี หวยของรัฐ ชาวบ้านจึงซื้อหวยใต้ดินกันมาก และหากเปรียบเทียบราคาสลากกินแบ่ง รัฐบาลกับหวยใต้ดินแล้วถือว่า สลากกินแบ่งรัฐบาลมีราคาแพงมากเมื่อซื้อจำนวนมากๆ ชาวบ้านจึงนิยมเล่นการพนันหวยใต้ดินกันมากกว่า แต่เมื่อรัฐเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ซื้อ หวย เลขท้าย ๒ ตัว ๓ ตัว โดยไม่ถือว่าผิดกฎหมาย จึงทำให้ชาวบ้านมีทางเลือกหันมาซื้อ หวยของรัฐหรือหวยบนดินมากขึ้น เพราะไม่ต้องเสี่ยงต่อการจับกุม ไม่ต้องระมัดระวังในการ ซื้อและขายหวยอีกต่อไป^๔

ทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า ในการประกอบอาชีพของชุมชนทุกสาขาอาชีพนั้น ถึงแม้ จะมีหลากหลายอาชีพให้เลือกทำก็ตาม แต่ค่าครองชีพก็นับวันจะสูงขึ้นเรื่อยๆ ในส่วน ค่าตอบแทนที่ได้รับจากการทำงานก็ไม่เพียงพอต่อรายจ่ายในครัวเรือนในแต่ละวัน ทำให้ ชาวบ้านส่วนหนึ่งนิยมในการเล่นการพนันหวยมาก เพราะเป็นการเสี่ยงโชคด้วยและการซื้อ หวยของรัฐเป็นสิ่งแปลกใหม่ มีความสะดวกสบายในการซื้อ ชาวชุมชนซานเมืองไม่ว่าจะ ประกอบอาชีพใดก็จะนิยมเล่นการพนันหวยด้วยกันทั้งนั้น เพราะเข้าใจว่า การซื้อหวยเป็น ทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้ได้รับเงินรางวัลก้อนโตอาจร่ำรวยขึ้นมาได้ในพริบตา แต่จะซื้อมาก หรือน้อย ขึ้นอยู่กับปัญญาตัดสินใจแยกแยะหรือรู้จักยับยั้งชั่งใจในการซื้อหวยแต่ละงวด อาชีพที่ชอบเล่นการพนันหวยนับจากมากไปหาน้อย คือ อาชีพเกษตรกร อาชีพรับจ้าง และ อาชีพรับราชการเป็นอันดับรองลงมา

๒.๒ การประกอบอาชีพ

ในอดีตนั้นชาวบ้านในชุมชนซานเมือง มีความขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ โดยไม่เลือกงาน มีงานอะไรที่พอจะทำได้ก็ทำ แหล่งในการทำงานหาเงินในสมัยนั้นไม่ค่อย มีมาก เพราะการพัฒนาเศรษฐกิจยังมีไม่มากเหมือนในปัจจุบัน ชาวบ้านที่มีที่ดินทำกินเป็น ของตนเองด้วยอาศัยทรัพย์สินมรดกที่พ่อแม่ปู่ย่าตายายสะสมและแบ่งปันเอาไว้ให้ ซึ่งใน สมัยก่อนอาชีพของชุมชนซานเมือง จะเน้นไปในการใช้แรงงานตนเองเป็นส่วนใหญ่ เช่น การ

^๔ สัมภาษณ์ นายทองขาน วรยศ, ๑๐ มกราคม ๒๕๔๘.

ทำนา ทำสวน งานสามล้อรับจ้าง หลังจากเสร็จจากฤดูกาลเก็บเกี่ยวหรือฤดูกาลทำนาหลัก จากนั้นก็จะประกอบอาชีพเป็นช่างไม้ ช่างเฟอร์นิเจอร์ในหมู่บ้าน อาชีพทำการเกษตรกรรม ทำนา รับจ้างปรับพื้นที่ไร่และที่นาเพื่อทำเป็นพื้นที่การเกษตร ส่วนผู้ที่มีอาชีพรับราชการจะมีน้อยมาก และผู้ที่ได้ทำงานรับราชการนั้นส่วนมากจะเป็นคนที่มาจากถิ่นอื่น^๙

การสร้างหมู่บ้านก็มีส่วน คือ มีโครงการหมู่บ้านจัดสรรเพิ่มมากขึ้น วัฒนธรรมแบบต่างคนต่างอยู่นั้นเริ่มเข้ามามีบทบาทในสังคมชุมชนชนานเมืองมากขึ้น ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีตกับปัจจุบันแล้ว จะเห็นความแตกต่างในเรื่องของการเอื้ออาทรต่อกันระหว่างเพื่อนบ้านอย่างเห็นได้ชัด ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อมีกิจการงานต่าง ๆ เกิดขึ้นในหมู่บ้านแต่ละครั้ง การรวมกลุ่มช่วยกันทำงาน เริ่มลดลงไปมากในปัจจุบัน การเกื้อกูลกันเหมือนแต่ก่อนก็น้อยกว่าเดิม จะมีบ้าง ก็คือ การไปร่วมแสดงความยินดีกับเจ้าภาพในงาน แต่ไม่ได้อยู่นานหรืออยู่ช่วยงานจนเสร็จ เช่น ทำบุญในหมู่บ้านทุกวันนี้ ไม่ค่อยมีผู้มาร่วมงานกันมากนัก เพียงแต่มาปรากฏตัวให้เจ้าของงานนั้นได้เห็นแล้วก็รีบไปทำงาน ต่างคนต่างก็สนใจแต่เฉพาะเรื่องงานในส่วนของตนมากกว่า

๒.๒.๑ อาชีพทำนา

ในสมัยก่อนมีผู้ประกอบอาชีพทำนามาก เพราะสมัยนั้นโครงการหมู่บ้านจัดสรรยังไม่มีมากเหมือนในปัจจุบันนี้ ดังนั้น พื้นที่ทำการเกษตรจึงเพียงพอกับชุมชนชนานเมือง แต่ในสมัยปัจจุบันนี้ โครงการหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นมาก และครอบคลุมพื้นที่ทำการเกษตรรอบหมู่บ้านตม่น้อยอีกหลายแห่ง จึงทำให้พื้นที่ทำการเกษตรของชุมชนลดลง โดยปกติชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะค่อนข้างจะยากจน เมื่อมีนายทุนมาเสนอราคาที่ดินให้เป็นที่น่าพอใจทำให้ความคิดของชาวบ้านเปลี่ยนค่านิยมไป เห็นค่าของเงินสำคัญกว่าที่ดิน เพราะต้องการเงินเป็นก้อนใหญ่ ซึ่งอาจจะดลบันดาลให้ทุกอย่างสำเร็จได้

อีกเหตุผลหนึ่ง ก็คือ การทำอาชีพชาวนามาหลายปี ไม่สามารถจะสร้างฐานะของตนให้ร่ำรวยขึ้นได้ แม้จะสร้างบ้านหลังหนึ่งก็ไม่สามารถทำได้ ตลอดทั้งการทำนาสมัยใหม่นี้ ค่อนข้างจะลงทุนมาก เมื่อเปรียบเทียบกับการทำนาในสมัยดั้งเดิม เพราะการ

^๙สัมภาษณ์ นายคำพันธ์ เวียงจันทร์, ๑๓ มกราคม ๒๕๔๘.

ทำนาในสมัยนั้นไม่ได้มีการลงทุนมากอย่างปัจจุบันนี้ แม้ว่าผลผลิตจะได้ไม่มาก แต่ก็ไม่ได้ลงทุนอะไรมาก จึงเห็นว่าไม่เสียหายเท่าใดนัก

แต่ในสมัยปัจจุบัน ในการทำนาแต่ละครั้ง ต้องลงทุนมากแต่ได้ผลผลิตน้อยไม่คุ้มทุนที่ลงไป เช่น การทำนาเริ่มต้นตั้งแต่ ไถ คราด ค่าจ้างไถละ ๕๐๐ บาท หว่านกร้า ปักดำนา เก็บเกี่ยวผลผลิตซึ่งต้องจ้างแรงงานคนอื่นทั้งสิ้น และค่าจ้างแรงงานก็ตกวันละ ๑๓๐ - ๑๕๐ บาท บางแห่งมากถึง ๒๐๐ บาทต่อวัน แต่ในปัจจุบันการจ้างแรงงานเกี่ยวข้าวเพื่อตัดปัญหาการเลี้ยงอาหารและปัญหาอื่นๆ นายจ้างบางคน จึงมีการจ้างเหมา ถ้าเป็นนาข้าวแบบปักดำจะถูกเหมาจ้างไถละ ๖๐๐ บาท และถ้าเป็นนาข้าวแบบหว่าน จะถูกเหมาจ้างไถละ ๗๐๐ บาท เนื่องจากผู้รับจ้างถือว่า นาที่หว่านจะเก็บเกี่ยวยากกว่า เพราะต้องใช้รถรับส่งคนงาน และยังต้องเลี้ยงข้าวปลาอาหาร เครื่องดื่มประเภทสุรา และค่าใช้จ่ายอื่นๆ คือ ค่าปุ๋ย ค่ายาฆ่าแมลง ค่ายาฆ่าหญ้า

สรุปอาชีพการทำนาของชาวนา ต้องใช้ต้นทุนสูงตกเฉลี่ยในการลงทุนมากถึง ๑๐,๐๐๐ - ๓๐,๐๐๐ บาท/ปี ดังนั้น ชาวบ้านจึงมีความคิดเปรียบเทียบกับการทำงานรับจ้าง และซื้อข้าวบริโภคทั้งประหยัด สะดวกสบายกว่ากัน จึงได้เปลี่ยนแนวความคิดใหม่โดยนิยมขายที่ดินของตนที่เป็นมรดกของพ่อแม่แบ่งปันให้มานั้น บางคนก็คิดวางแผนไว้ดีก็นำเงินไปซื้อที่แห่งใหม่ที่มีราคาด้อยแต่ได้พื้นที่มากกว่ากักตุนเอาไว้เก็งกำไร บางคนก็ซื้อรถยนต์ บางครอบครัวก็นำเงินมาแบ่งให้ลูกหญิงลูกชายไปลงทุนทำธุรกิจส่วนตัว บางคนก็นำเงินไปเที่ยวจับจ่ายซื้อของตามที่ตนต้องการ บ้างก็นำไปซื้อเลขซื้อหวยเล่นการพนันซึ่งปัจจุบันมีให้เลือกเล่นหลายประเภท^{๑๑}

ทัศนของผู้วิจัยเห็นว่า อาชีพการทำนาของชาวบ้านจะลำบาก และได้เงินน้อยกว่าอาชีพประเภทอื่น ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีค่านิยมเล่นการพนันหวย เพราะเห็นว่าเป็นการลงทุนน้อยแต่ได้กำไรมาก อาจโชคดีเหมือนคนอื่นๆ ที่โชคดีได้รับรางวัลมีเงินใช้สอยใช้หนี้สินได้ภายในพริบตา เหมือนกับบุคคลที่ถูกรางวัลจนเป็นข่าวปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์นั้นบ้าง

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายทองขาน วรยศ, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘.

๒.๒.๒ อาชีพค้าขาย

ชาวบ้านบางคน เมื่อขายที่นาได้แล้วก็นำเงินมาลงทุน ทำร้านค้าย่อยขายของชำ โดยการนำสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของคนในหมู่บ้านมาขาย ทำร้านขายอาหาร บางคน ก็ประสบความสำเร็จได้ดี มีเงินทองสามารถสร้างฐานะได้ แต่บางคนก็ประสบความล้มเหลวจนทำให้ต้องขายรถ ขายบ้าน หรือแม้แต่ที่ดินซึ่งเป็นที่อยู่อาศัย ก็ถูกยึดไป

เมื่อชุมชนซานเมือง ได้แยกออกมาเป็นหมู่บ้าน โดยอยู่นอกเขตเทศบาลนครขอนแก่น จึงได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล ในแต่ละปีจะมีการจัดสรรงบประมาณมาสนับสนุนหมู่บ้านต่างๆ ที่ได้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ ขึ้นมาในหมู่บ้านหลายกลุ่ม และชุมชนดังกล่าว ก็ได้จัดตั้งกลุ่มงานอาชีพขึ้น เพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนในส่วนนี้ นอกจากงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว ยังมีกองทุนหมู่บ้านของรัฐบาล (ก.ท.บ.) เป็นบสนับสนุนสำหรับให้ชาวบ้านได้กู้ยืม ชาวบ้านส่วนหนึ่งได้อาศัยกองทุนเหล่านี้ เป็นทุนในการประกอบอาชีพค้าขาย เช่น ขายอาหาร ขายดอกไม้ เป็นต้น ส่วนใหญ่มักจะทำเป็นร้านค้าย่อย ขายอาหารตามสั่ง ตั้งขึ้นตามริมถนนภายในหมู่บ้าน โดยมีผู้คนที่สัญจรไปมาเป็นลูกค้าประจำ ในปัจจุบันทำให้ร้านค้าย่อยปรากฏขึ้นหลายแห่งด้วยกัน

อาชีพค้าขายนี้ แม่ค้าพ่อค้าส่วนใหญ่ชอบเล่นการพนันห่วยเป็นอันดับต้นๆ ของการพนันประเภทอื่น เนื่องจากซื้อขายได้ง่ายและสะดวกในการจ่ายเงิน และไม่ต้องหลบหลีกเจ้าหน้าที่บ้านเมืองมาไล่จับเหมือนการเล่นพนันอื่นๆ เช่น เล่นไพ่ เล่นไฮโล เป็นต้น

๒.๒.๓ อาชีพขายถ่าน

อาชีพของชุมชนซานเมือง ในสมัยก่อนนั้นนอกจากการทำนาเป็นอาชีพหลักและฝากความหวังไว้กับดินฟ้าอากาศตามธรรมชาติ ก็ยังประกอบอาชีพอื่นด้วย เช่น อาชีพขายถ่าน ซึ่งเตรียมตัวตั้งแต่เข้ามีดเพื่อนำโคกระบือเทียมเกวียนออกไปป่า เพื่อตัดไม้มาเผาถ่าน หรือไม่ก็ไปรับซื้อถ่านเป็นกระสอบที่ชาวบ้านหนองแวง บ้านห้วยเตย (ต.ท่าพระในปัจจุบัน) ที่ได้เผาถ่านไว้แล้ว โดยรับซื้อมากระสอบป่านละ ๘ - ๙ บาทในการนำมาแต่ละเที่ยวก็จะบรรทุกได้ไม่เกิน ๑๐ - ๑๕ กระสอบ นำมาแบ่งออกใส่กระสอบใหม่ แล้วนำไปขายในตลาด

เมืองขอนแก่น ในราคากระสอบละ ๑๒ - ๑๕ บาท ด้วยสาเหตุที่ไม่มีวิชาความรู้ที่จะไปทำงานอย่างอื่นได้ จึงไม่มีเงินใช้จ่ายในขณะที่พักจากการทำนา

ในการค้าขายของชาวบ้านส่วนใหญ่จะไปกันเป็นกลุ่มๆ เพราะการค้าขายสมัยนั้น จำเป็นต้องอาศัยผู้ชำนาญเส้นทางร่วมเดินทางไปด้วย การประกอบอาชีพขายถ่านในสมัยนั้น ถือว่ามีรายได้ดีชาวบ้าน จึงนิยมทำกันมากและอาชีพนี้ก็สามารถทำให้มีรายได้เสริมเพื่อมาใช้จ่ายเลี้ยงครอบครัวในชุมชน ตั้งแต่นั้นจนถึงยุคที่บ้านเมืองมีความเจริญมากขึ้น

ปัจจุบันชุมชนซานเมืองได้เลิกประกอบอาชีพขายถ่านแล้ว เพราะชาวบ้านไม่นิยมไปรับซื้อถ่านเหมือนในอดีต เนื่องจากพ่อค้าที่เคยเผาถ่านขายได้นำถ่านมาขายส่งให้ถึงบ้าน โดยบรรจุใส่ถุงพลาสติกขายถุงละ ๒๐ บาท ชาวบ้านจึงได้รับความสะดวกสบายมากขึ้น และปัจจุบันชาวบ้านจะนิยมซื้อถ่านเท่าที่จำเป็น เพราะเห็นว่าสะดวกสบายกว่าอีกประการหนึ่ง ในปัจจุบันความเจริญทางด้านวัตถุมีมากขึ้น ชาวบ้านได้อาศัยเตาแก๊ส หม้อหุงข้าวไฟฟ้า หรือแม้กระทั่งเครื่องครัวตลอดถึงเครื่องมืออื่นๆ ทุกชนิด ส่วนใหญ่จะใช้ไฟฟ้ากันทั้งสิ้น ก็เป็นอีกเหตุปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านต้องเลิกจากการประกอบอาชีพขายถ่าน โดยหันมาใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าแทน ซึ่งสะดวกมากกว่าเมื่อเทียบกับการใช้ถ่านหุงต้มแบบเดิม

อาชีพคนขายถ่าน จัดว่าเป็นอาชีพที่เล่นการพนันหวนน้อยที่สุดในอาชีพอื่นๆ ของชุมชนแห่งนี้ เนื่องจาก คนที่ขายถ่านมีไม่กี่ครัวเรือนนั่นเอง

๒.๒.๔ อาชีพรับจ้างทั่วไป

ชุมชนซานเมือง หลังจากเสร็จจากหน้าเก็บเกี่ยวผลผลิตในนาแล้ว บางส่วนก็จะออกหารับจ้างเพื่อหาเงินมาไว้ใช้จ่ายในครอบครัว จนกว่าจะถึงหน้าทำนา ในอีกฤดูกาลใหม่ต่อไป หากครอบครัวใดที่พ่อแม่มีความรู้เกี่ยวกับการฝีมือ เป็นช่างไม้ ก็จะไปรับจ้างสร้างบ้านไม้หรือทำตู้ ทำเตียง ทำตู้เสื้อผ้า เป็นต้น ส่วนคนหนุ่ม ๆ ในหมู่บ้านก็จะไปรับจ้างเป็นผู้ช่วยจับเครื่องมือให้ช่าง เพื่อได้เงินมาไว้ใช้จ่ายในครอบครัว และเป็นการฝึกฝีมือไปในตัวอีกด้วย หากครอบครัวใดไม่มีความรู้ในเรื่องนี้ ก็จำเป็นต้องหางานอย่างอื่นทำ เช่น การไปรับจ้างถางไร่ถางป่าเพื่อทำเป็นพื้นที่ทางการเกษตร เช่น ทำเป็นที่สำหรับปลูกปอ ปลูกฝ้าย เป็นต้น ต่อมาเมื่อพื้นที่ดินที่ถูกถางดังกล่าวกลายเป็นทุ่งนาไปหมด ก็หันมารับจ้างปั่นสามล้อรับจ้างในเมืองขอนแก่น จึงเกิดอาชีพสามล้อรับจ้างขึ้นมาอีกอาชีพหนึ่งในสมัยนั้น

เมื่อถึงฤดูแล้งเดือน ๓ - ๖ (เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม) ชาวบ้านก็จะออกมารับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างถางป่า ถางไร่ ที่ดอนสวนมอน ดอนขอนแก่น ดอนช้อย ดอนว่านไฟ (ซึ่งอยู่ทางบ้านฝือ ในปัจจุบันกลายเป็นทุ่งนาหมดแล้ว) รับจ้างปลูกแตงโม ปลูกฝ้าย ซึ่งได้รับค่าตอบแทนเป็นรายวันตกเฉลี่ยวันละ ๕ - ๑๐ บาท^{๑๑}

นอกจากนั้น ชาวบ้านที่มีโคกระบือก็จะไปเลี้ยงตามป่าดอนนา หรือไม่ บางวันก็นำไปเลี้ยงที่ป่าดอนตู (ติดกับโรงพยาบาลจิตเวชขอนแก่นในปัจจุบัน) บางครอบครัวก็ออกไปรับจ้างตามห้างร้านต่างๆ ในเมืองขอนแก่น

ปัจจุบันอาชีพรับจ้างนับว่าเป็นอาชีพที่ชาวชุมชนชนานเมือง ประกอบมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งของอาชีพทั้งหมด ผู้ใหญ่บ้าน ได้ทำการสำรวจพบว่าอาชีพของชาวชุมชนชนานเมือง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ พบว่า อาชีพรับจ้างทั่วไปตามโรงงานมีมากที่สุดคือมากถึง ๑๑๘ ครัวเรือน รองลงมาคืออาชีพทำการเกษตรคิดเป็นหลังคาเรือน มี ๑๕ ครัวเรือนเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อไม่มีพื้นที่ทำการเกษตร ประกอบกับตนเองก็มีความรู้้อย ก็ต้องหาอาชีพรับจ้าง เป็นลูกจ้างตามโรงงานต่าง ๆ เป็นลูกจ้างในร้านขายยา ให้อันโอสถในเมืองเก่าบ้าง และทำงานรับจ้างในร้านขายเครื่องมือก่อสร้าง ในเมืองขอนแก่นบ้าง แม่บ้านบางกลุ่มก็จะออกไปรับจ้างต่างจังหวัดที่ใกล้เคียง ในปัจจุบันมีพื้นที่เพื่อทำการเกษตรอยู่เพียง ๔๒๖ ไร่ แต่มีพื้นที่สำหรับเป็นที่อยู่อาศัยมากถึง ๑,๒๘๔ ไร่ มีพื้นที่สาธารณะ ๒๐๐ ไร่^{๑๒} ซึ่งจะเห็นได้ว่า จำนวนพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้านลดน้อยลง พื้นที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นตามลำดับ และส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต การทำการเกษตรของชาวบ้านเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่ง ที่ทำให้ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพจากการทำนามาเป็นอาชีพรับจ้างและอาชีพอื่นมากขึ้น

อาชีพรับจ้างทั่วไปนั้น ส่วนมากจะเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เช่น โรงงานแหวน ในเมืองขอนแก่น และเป็นลูกจ้างตามร้านค้าในเมืองขอนแก่นก็มีบ้าง แต่ไม่มาก เพราะผู้ที่จบการศึกษาสูงมีน้อยเมื่อทำงานก็ได้รับค่าตอบแทนตามวุฒิการศึกษาที่ต่ำของตนด้วย ในขณะที่เดียวกันค่าครองชีพก็สูงขึ้นตามยุคสมัย จึงทำให้ค่าตอบแทนที่ได้จากการทำงานไม่เพียงพอกับการใช้จ่ายในครอบครัว จึงหาวิธีที่จะได้เงินเพิ่มมากขึ้นให้เท่าเทียม

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายน้อย อุ่นตุ้ม, ประชาชนบ้าน, ๑๐ มกราคม ๒๕๔๘.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายประทีน จันทร์พุ่ม, ผู้ใหญ่บ้าน, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๗.

กับคนอื่น ๆ ในสังคมที่เขามีการศึกษาสูงและได้ทำงานมีเงินเดือนมาก ดังนั้นการซื้อหวย ก็เป็นทางหนึ่งที่จะทำให้ได้มาซึ่งรายรับ ถึงแม้จะเป็นการเสี่ยงก็ตาม เมื่อบวกกับความ ต้องการของตนแล้วก็ยอมเสี่ยงดูเพื่อพลุ่ถูกถูกหวยนั้นบ้าง จึงทำให้มีพฤติกรรมที่นิยมเกี่ยวกับการเล่นการพนันหวยเพื่อจะได้เงินมาเพิ่มกับค่าแรงของตน เพราะผู้ประกอบการอาชีพนี้ มักจะ ฝากความหวังของตนไว้กับโชคความ การเสี่ยงโชคในแต่ละงวด เพื่อเป็นกำลังใจในการทำงาน และได้เงินมาจับจ่ายในชีวิตประจำวัน

๒.๒.๕ อาชีพสามล้อรับจ้าง

อาชีพปั่นสามล้อรับจ้าง เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ชาวชุมชนชานเมืองที่นิยมไปรับจ้าง เช่ารถสามล้อในเมืองขอนแก่นมาก เพื่อหาเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว โดยไปเช่ารถกับ นาย ก่วง จรรย์กริตติ (เสียชีวิตแล้ว) ซึ่งนาย ก่วง มีรถสามล้อให้เช่ามากถึง ๑๐ กว่าคัน แต่เมื่อตรงนี้มีคนอื่นเช่าเต็มหมดแล้ว ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็จะเข้าไปในเมืองเพื่อเช่าสามล้อกับ เจ้าใหม่ ซึ่งอยู่ตรงบริเวณสี่แยกมีโชคในเมืองขอนแก่น อัตราการเช่านั้นแบ่งเป็นสองภาค ด้วยกัน คือ กลางคืน ๗ บาท กลางวัน ๗ บาท/วัน/คัน ชาวบ้านที่ไปเช่ารถสามล้อรับจ้าง ในเมืองขอนแก่นเมื่อหักค่าเช่าแล้วได้เงินวันละ ๑๐ กว่าบาท/วัน/คน และอาชีพการปั่นสามล้อรับจ้าง ยังคงมีความนิยมยึดเป็นอาชีพหลัก มาจนถึงปัจจุบันนี้ หากบางคนมีเงินสะสม มากพอก็ซื้อรถคันใหม่เป็นของตนเองไม่ต้องเช่าคนอื่น แต่ปริมาณของคนทำงานปั่นสามล้อรับจ้างน้อยลงมากไม่เหมือนในอดีต ปัจจุบันชุมชนชานเมือง คนที่ยึดอาชีพปั่นสามล้อรับจ้างอยู่นั้นมีค่อนข้างน้อย^{๑๑}

การประกอบอาชีพสามล้อรับจ้าง เป็นอาชีพที่สุจริตอีกอาชีพหนึ่ง แต่ต้องใช้ แรงงานมาก ต้องมีความขยันขันแข็ง อดทนต่อคำสบประมาทของคนอื่น อดทนต่อความ เหนื่อยยากลำบาก บางครั้งก็เกิดการท้อแท้ขึ้นมาได้ บางครั้งเกิดความคิดอยากจะมีเงินมาก เพื่อตนเองจะได้สบายขึ้น จึงลองเสี่ยงโชคด้วยการซื้อหวยของรัฐดูบ้าง อาชีพปั่นสามล้อรับจ้างมีผู้เล่นการพนันหวยอยู่บ้างแต่มีจำนวนน้อย ถ้าคิดเป็นอัตราส่วนของคนที่เล่นการ พนันหวยกับอาชีพปั่นสามล้อรับจ้างแล้วนับว่าน้อยมาก เพราะคนที่ปั่นสามล้อรับจ้าง

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายน้อย ชุ่มชุม, ประชาชนชาวบ้าน, ๑๑ มกราคม ๒๕๔๘.

ส่วนมากเป็นผู้ชายจึงไม่นิยมเล่นการพนันหอยเท่าใดนัก และผู้ที่ยึดอาชีพปั่นสามล้อรับจ้างก็ลดลงทุกวันๆ จนในปัจจุบัน ถือได้ว่ามีผู้ทำงานอาชีพปั่นสามล้อรับจ้างมีน้อยมากเมื่อเทียบกับอัตราประชากรในเมืองขอนแก่น

๒.๒.๖ อาชีพรับราชการ

อาชีพรับราชการ ที่ปรากฏในชุมชนชนานเมืองนับว่าน้อย หากเทียบเท่ากับอาชีพอื่นแล้ว ส่วนหนึ่งนั้น อาจเป็นเพราะการมีค่านิยม ที่ยึดหลักการเกษตรหรือทำนาเป็นอาชีพ ในการดำเนินชีวิตตามธรรมชาติ ด้วยเหตุที่ในอดีตนั้นชาวบ้านมีที่ดินทำกินคนละมาก ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ทำการเกษตรเกือบทั้งหมด เป็นที่ลุ่มเหมาะแก่การทำนาทำสวนเท่านั้น ส่วนการที่จะนำที่ดินมาลงทุนทำกิจการอย่างอื่นนั้น ก็เป็นไปได้ยาก เพราะไม่มีเงินที่จะมาลงทุนทำอย่างนั้น อย่างดีก็เพียงทำนาเพื่อผลิตข้าวไว้บริโภคเอง นำไปขายบ้าง แต่การทำนาของเกษตรกรชาวบ้าน นิยมทำแต่เฉพาะในฤดูฝน หรือในฤดูกลางเท่านั้น เพราะอาศัยแหล่งน้ำจากธรรมชาติ บางปีก็แล้งบางปีก็ท่วม กว่าจะได้ผลผลิตออกมาให้บริโภคใช้สอยอีกก็ใช้เวลาข้ามปี ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว ชาวบ้านต้องมีการใช้จ่ายเลี้ยงชีพอยู่ตลอดเวลาในแต่ละวัน ซึ่งอาชีพรับราชการของชุมชนพอสรุปได้ดังนี้

๑. อาชีพทหาร ชุมชนชนานเมือง บางคนก็ประกอบอาชีพรับราชการทหาร ในค่ายศรีพัชรินทร์ และค่าย ร.๘ ในจังหวัดขอนแก่น โดยผู้ที่ได้ทำงานรับราชการทหารนั้น ไม่ได้เป็นคนในชุมชนชนานเมืองมาแต่กำเนิด แต่เป็นคนที่มาจากถิ่นอื่น คือ มาจากจังหวัดนครราชสีมาบ้างและจังหวัดอุดรธานีบ้าง ซึ่งได้ย้ายมารับตำแหน่งประจำการตามตำแหน่งหน้าที่ แล้วมาซื้อที่ดินเพื่อสร้างบ้านในภายหลัง

๒. อาชีพพยาบาล อาชีพการพยาบาล เป็นอีกอาชีพหนึ่ง ที่ชุมชนชนานเมืองเริ่มสนใจศึกษาจนจบและได้เข้าทำงานในโรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่นและโรงพยาบาลศรีนครินทร์ และที่โรงพยาบาลอื่น ๆ สังเกตได้ว่าผู้ที่เข้าทำงานเป็นพยาบาล ในโรงพยาบาลนั้นอายุยังน้อย ระหว่าง ๒๕ - ๓๐ ปีเท่านั้น ส่วนผู้ที่เป็นพยาบาลที่อายุตั้งแต่ ๔๐ ปี ขึ้นไปนั้นส่วนใหญ่จะเป็นคนจากถิ่นอื่นที่ทำงานเป็นพยาบาลมาก่อน แล้วย้ายเข้ามาอาศัยในชุมชนชนานเมืองจนถึงเกษียณอายุราชการ

๓. อาชีพครู ชุมชนชนานเมืองเคยมีผู้ที่ได้ทำงานรับราชการครู แต่ก็มีไม่มาก เพราะในสมัยก่อนนั้น ชาวบ้านไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนต่อในระดับสูงๆ เนื่องจากไม่เคยมีตัวอย่างของคนในหมู่บ้านได้เข้าทำงานเป็นข้าราชการ ส่วนคนที่มีเงินทุนหรือมีแนวคิดอยากให้ลูกได้ทำงานรับราชการ ก็จะส่งบุตรหลานไปเรียนต่อและสอบบรรจุเข้าทำงานรับราชการได้ จึงเป็นตัวอย่างแก่คนอื่น ซึ่งผู้ที่สอบเข้าทำงานเป็นข้าราชการได้นั้น เป็นตัวจุดประกายให้ชุมชนชนานเมืองสนใจอยากจะทำงานราชการนี้บ้าง

คนในพื้นที่ดั้งเดิมที่มีอาชีพรับราชการครูมาก่อนเมื่อเกษียณอายุแล้วก็ไม่ได้มีใครที่ได้เป็นข้าราชการอีก แต่ผู้ที่ได้ทำงานรับราชการครูอยู่ทุกวันนี้ ส่วนใหญ่เป็นคนที่มาจากถิ่นอื่นได้เข้ามาอยู่อาศัยในชุมชนหรือเข้ามาตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านเรือน^{๑๔} ฉะนั้น ผู้ที่ประกอบอาชีพรับราชการครู มีอยู่ประมาณ ๔ - ๕ คน สรุปแล้วผู้ที่ประกอบอาชีพครูนั้นส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นคนที่ไม่เติบโตมาจากถิ่นอื่น และได้เป็นครูมาก่อนแล้ว ปัจจุบันนี้อาชีพครูในชุมชนชนานเมืองถือได้ว่ามีน้อยมาก

๔. อาชีพตำรวจ อาชีพตำรวจนับว่าเป็นอีกอาชีพหนึ่งของชุมชนชนานเมือง ในอดีตนั้นมีผู้ที่ได้เป็นตำรวจปฏิบัติราชการอยู่เมืองขอนแก่นทั้งหมด ไม่ค่อยได้ย้ายไปประจำการที่อื่น แต่พอในยุคหลัง ๆ มาเริ่มจะมีการย้ายไปปฏิบัติราชการอยู่ต่างจังหวัดกันมากขึ้น จนกระทั่งถึงปัจจุบันลูกหลานที่ได้ทำงานรับราชการตำรวจ ส่วนใหญ่จะไปปฏิบัติราชการต่างจังหวัด เช่น จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดอุดรธานี จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าอาชีพรับราชการตำรวจในชุมชนชนานเมือง จะมีไม่มากนัก แต่พอที่จะยกมาเป็นตัวอย่างได้ เพราะชุมชนดังกล่าว มีบางคนที่ได้ทำงานเป็นข้าราชการตำรวจ และผู้ที่ได้รับราชการตำรวจนั้นเป็นคนที่มิถิ่นฐานอยู่ในชุมชนชนานเมืองมาตั้งแต่เกิด และจากการศึกษาพบว่า ผู้ที่ได้ทำงานรับราชการตำรวจจะมีพ่อเป็นตำรวจมาก่อนหรือมีตระกูลที่เคยเป็นข้าราชการมาก่อน

ตามทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า การที่บิดาได้รับราชการอาจทำให้บุตรต้องการทำงานเป็นราชการตามบ้าง จึงพยายามส่งเสริมให้บุตรธิดา ได้เข้าทำงานรับราชการเช่นกัน

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายน้อย ชุ่นตุ้ม, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๑๑ มกราคม ๒๕๔๘.

ตนเอง และส่งเสริมให้มีการศึกษาอบรมบรรจุเข้าทำงานเป็นข้าราชการ หรือทำงานที่ใกล้เคียงกับสายงานของตน จึงเป็นเหตุให้มีอาชีพตำรวจปรากฏให้เห็นในชุมชนนี้

๒.๓. กลุ่มต่างๆ ในชุมชนชานเมือง

มีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหลายกลุ่มด้วยกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเสริมรายได้ให้กับชุมชนเพื่อสร้างความสามัคคี เพื่อช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มที่ด้อยโอกาสในชุมชน และอื่นๆ อีกที่กลุ่มสามารถจะช่วยให้ได้ ในเบื้องต้นก็จะมีการประชุมปรึกษาหารือกันถึงปัญหาต่างๆ ที่มีอยู่ในบ้านของตน แล้วหาแนวทางในการแก้ปัญหาและช่วยเหลือกันระหว่างชาวบ้านด้วยตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพางบจากรัฐมากนัก เมื่อเห็นปัญหาของชุมชนแล้วก็มาตกลงกันว่า จะจัดตั้งกลุ่มอะไรจึงจะเหมาะสมเพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาหรือสถานการณ์นั้นๆ และจะต้องคัดเลือกคนในหมู่บ้านที่มีจิตเสียสละเพื่อส่วนรวมและมีคุณธรรม มีสัจจะ เป็นต้น มาเป็นสมาชิกในกลุ่ม เมื่อได้สมาชิกละแล้ว ก็จะมีการโหวตกันเพื่อเลือกประธานกลุ่มและตำแหน่งต่างๆ ของสมาชิกในกลุ่มนั้น โดยร่วมกันดำเนินการแบ่งหน้าที่ในการทำงาน เพื่อระดมทุนหรือแนวความคิดที่จะให้กลุ่มอยู่ได้ โดยมีทุนในการช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่ม พอสรุปได้ ๒ กลุ่ม ดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ กลุ่มที่ทางราชการกำหนดให้จัดตั้งขึ้น

หน่วยงานราชการได้ให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มชุมชนชานเมือง ๔ กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ (๑) กลุ่มพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (ก.พ.ส.ม.) (๒) ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน (๓) กองทุนหมู่บ้าน ก.ท.บ. และ (๔) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อ.ส.ม.)^{๑๕}

^{๑๕}สัมภาษณ์ นางบุญหนา สุขอย, เภรัญญิกกองทุนหมู่บ้าน, ๑๕ มกราคม ๒๕๔๘.

๒.๓.๒ กลุ่มที่ชาวบ้านมีมติให้จัดตั้งขึ้น

ส่วนกลุ่มที่ชาวบ้านมีมติร่วมกันจัดตั้งขึ้น ได้แก่ (๑) กลุ่มโรงงานแปรรูปเนื้อสัตว์ (๒) กลุ่มผู้เลี้ยงวัว (๓) กลุ่มเกษตรผสมผสาน และ (๔) กลุ่มชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านและผู้นำสตรีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๒.๓.๓ องค์ประกอบของการดำเนินการของกลุ่ม

ในการจัดตั้งกลุ่มทั้งของฝ่ายราชการสนับสนุน และฝ่ายของกลุ่มชุมชนจัดตั้งนั้น มีองค์ประกอบที่ควรทราบ คือ ลักษณะ วิธีการ งบประมาณ ปัญหาและอุปสรรค และประโยชน์ที่ได้รับ พอสรุปได้ดังนี้

๑. ลักษณะของการตั้งกลุ่ม ได้แก่ เริ่มจากการประชุมปรึกษาหารือกัน แล้วคัดสรรหาคณะกรรมการ หลังจากนั้น ก็จัดตั้งคณะกรรมการของกลุ่ม เสร็จแล้วยกเป็นร่างเพื่อออกกฎระเบียบกลุ่ม ดำเนินงานเพื่อหารายได้เข้ากลุ่ม และให้สวัสดิการแก่สมาชิก

๒. วิธีดำเนินการของกลุ่ม ได้แก่ จัดประชุมเพื่อระดมความคิด เสร็จแล้วก็โหวตเสียงกันเพื่อลงมติ และมีการร่างระเบียบของกลุ่ม

๓. แหล่งงบประมาณ หมายถึง งบประมาณที่ใช้หมุนเวียน โดยได้รับเงินอุดหนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) และได้รับเงินสนับสนุนจากหน่วย งานเอกชนทั่วไป

๔. ปัญหาและอุปสรรค หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มไม่สามารถที่จะปฏิบัติ หรือ ดำเนินการต่อไปได้ เนื่องจากสาเหตุหลัก คือ (๑) การบริหารจัดการไม่ถูกต้องตามระเบียบของกลุ่ม (๒) การบริหารจัดการไม่โปร่งใส และ (๓) สมาชิกไม่เข้าใจในงาน

ส่วนวิธีการแก้ปัญหา นั้น แบ่งออกเป็น ๓ วิธี คือ (๑) ประชุมหารือเพื่อปรับหาจุดบกพร่องต่างๆ โดยยึดระเบียบที่กลุ่มตกลงกันได้ (๒) ลงโทษกับสมาชิกที่ละเมิดระเบียบของกลุ่มโดยการให้พักการมีสิทธิกู้หรือให้ออก และ (๓) ให้มีสิทธิกู้เงินได้^{๑๖}

^{๑๖} สัมภาษณ์ นางบุญหนา สุขอย, เหมัญญิกกองทุนหมู่บ้าน, ๑๖ มกราคม ๒๕๔๘.

๕. ประโยชน์ที่สมาชิกได้รับจากการดำเนินการ หมายถึง ผลที่ได้จากการตั้งกลุ่มของชุมชน พอสรุปได้ ๒ ประการ ได้แก่

(๑) เป็นการปลูกฝังคุณธรรมที่ดีต่อชุมชน คือ กลุ่มเกิดภาคภูมิใจที่ได้ทำงานเพื่อสังคม ได้มีส่วนช่วยเหลือสังคมที่ด้อยกว่า ทำให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเอง ทำให้ชีวิตมีคุณภาพที่ดีขึ้น ทำให้เข้าใจชุมชนมากขึ้น

(๒) เป็นการส่งเสริมรายได้และสวัสดิการต่อชุมชน คือ ให้คนในชุมชนชานเมืองนั้นมีเงินปันผลให้สมาชิกคนละ ๑,๐๐๐ - ๒,๐๐๐ บาทปี และสมาชิกทุกคนได้รับสวัสดิการ คือ ไม่ต้องจ่ายค่ารักษาพยาบาล^{๑๗}

ตามทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า การร่วมกันจัดกิจกรรมกลุ่มของชาวบ้านนี้มีผลดี คือ สามารถทำให้ชาวชุมชนชานเมืองได้ร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ของตน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน เป็นการให้ชาวชุมชนได้มีเวลาทุ่มเทในการทำงาน ไม่ปล่อยให้เวลาว่างโดยเปล่าประโยชน์ และจะได้ทำใจให้เห็นห่างจากการเล่นการพนันห่วยในชุมชนได้ด้วย เพราะในกฎกติกาของการเป็นสมาชิกในกลุ่มหรือผู้นำของชุมชนนั้น ระบุถึงการปรับโทษและไม่ให้ออกสแกนแก่บุคคลผู้เล่นการพนันห่วยจนติดเป็นนิสัย เพื่อป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวได้มีโอกาสหรือบทบาทในการเป็นสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งก็เท่ากับว่า เป็นวิธีการลด ละ พฤติกรรมการเล่นการพนันห่วยของชุมชนไปในตัว

๒.๓.๔ บทบาทของกลุ่มที่ดำเนินการ

บทบาทที่สำคัญของการดำเนินการของกลุ่มในชุมชนชานเมืองนั้น ได้รวมเอาบทบาทหลักๆ ไว้ ๒ ประการ คือ การดำเนินงานด้านสาธารณสุข และ ด้านสาธารณูปโภค ดังนี้

ด้านสาธารณสุข ในชุมชนชานเมืองมี กลุ่ม อ.ส.ม. และ ผ.ส.ส. ประจำหมู่บ้าน โดยมีการชั่งน้ำหนักเด็กและให้อาหารเสริม เช่น เด็กน้ำหนัก ๐ - ๕ ก.ก. ได้มีการให้บริการ

^{๑๗} สัมภาษณ์ นางบุญหนา สุขอย, เภรณญิกกองทุนหมู่บ้าน, ๒๐ มกราคม ๒๕๔๘.

มากถึง ๙๕ % โภชนาหารการบริโภค ๘๕ % ขาดสารอาหารในระดับ ๑ มีเพียง ๑๕ % ขาดสารอาหารในระดับ ๒ - ๓ ไม่มี^{๑๘}

ด้านสาธารณสุขบริโภค ได้แบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบใน ๓ ด้าน คือ น้ำดื่ม น้ำอุปโภค และไฟฟ้า ดังต่อไปนี้

น้ำดื่ม ในสมัยก่อนนั้นชุมชนบ้านตม่น้อย อาศัยน้ำฝนเป็นหลักโดยอาศัยโอ่งใหญ่สำหรับกักเก็บน้ำฝนไว้ใช้ดื่มครบทุกหลังคาเรือน และชาวบ้านอีกส่วนหนึ่ง ก็อาศัยบ่อน้ำที่อยู่ในวัดป่ามิ่งเมืองเป็นน้ำดื่มเพียงพอตลอดปี แต่ในปัจจุบันนี้ชุมชนบ้านตม่น้อยได้อาศัยน้ำประปาจากการประปาส่วนภูมิภาค โดยมีท่อส่งน้ำประปาทั่วหมู่บ้าน ส่วนโอ่งใหญ่ที่ใช้เก็บน้ำฝน ปัจจุบันนี้ไม่นิยมใช้กันแล้ว และไม่จำเป็น บางรายก็ขายไปบ้าง บางรายก็นำไปถวายวัด

น้ำอุปโภค บ้านตม่น้อยส่วนมาก จะมีบ่อบาดาลส่วนตัว เกือบทุกหลังคาเรือนเพื่อใช้ในการอุปโภคใช้สอย แต่ในปัจจุบันชาวบ้านได้อาศัยน้ำประปา เป็นทั้งน้ำดื่มและน้ำอุปโภคตลอดปี ดังจะเห็นว่า บ่อบาดาลแต่ละหลังคาเรือนนั้น จะปล่อยทิ้งไว้ไม่สนใจจนขึ้นสนิม บางคนก็นำไปขายเป็นเศษเหล็ก เพื่อเปลี่ยนเป็นเงินทุนไว้สำหรับใช้เป็นค่าน้ำและค่าไฟแทน

ไฟฟ้า ชุมชนบ้านตม่น้อย ส่วนหนึ่งนั้นได้อาศัยใช้ไฟฟ้า ซึ่งต่อจากวัดป่ามิ่งเมืองเดินสายเข้าบ้าน เป็นจำนวนหลายสิบลังคาเรือน เมื่อทางวัดต้องเสียค่าไฟฟ้าก็ต้องรวมกันออกเสียให้กับทางวัด จนกระทั่ง ชาวบ้านได้รับกระแสไฟฟ้า จากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค และชาวบ้านช่วยกันเดินเรื่องเพื่อขอใช้ไฟฟ้ากับทางการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

๒.๔ การคมนาคม

ชุมชนชุมชนชานเมือง นับว่าเป็นชุมชนที่มีการคมนาคมสะดวกสบายมาก เพราะเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เมือง สามารถติดต่อคมนาคมได้ดี มีทางเข้า-ออกหลายทางด้วยกัน

^{๑๘} สัมภาษณ์ นางผาณีจ โพธิ์ฝ่าย, ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน,

กล่าวคือ การติดต่อกันทางราชการ ที่ว่าการอำเภอเมืองขอนแก่น โดยใช้ถนนลาดยางตลอดแนว ประมาณ ๒.๕ กิโลเมตร พอจะสรุปเส้นทางได้ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ทางด้านทิศเหนือสามารถเดินทางจากเมืองขอนแก่นเข้าสู่ชุมชนชุมชนชนานเมืองได้ โดยใช้เส้นทางถนนรอบบึงแก่นนครทั้งสองด้าน คือด้านทิศตะวันตกและด้านทิศตะวันออก

ทิศตะวันออก สามารถใช้เส้นทางคมนาคมซึ่งมาจากจังหวัดกาฬสินธุ์หรือจังหวัดมหาสารคามมาถึงถนนเลี้ยวเมือง

ทิศใต้ สามารถใช้เส้นทางคมนาคมเพื่อไปยังจังหวัดกาฬสินธุ์ หรือ จังหวัดนครราชสีมาได้ เมื่อเลี้ยวซ้าย ก็จะไปกาฬสินธุ์หรือจังหวัดมหาสารคาม เลี้ยวขวาจะไปจังหวัดนครราชสีมาหรือจังหวัดชัยภูมิ โดยใช้ระยะทางประมาณ ๑ กิโลเมตร ก็จะถึงสี่แยกซึ่งตัดกับถนนสายกลางเมือง

ทิศตะวันตก สามารถใช้เส้นทางคมนาคมเพื่อเข้าสู่ชุมชนชุมชนชนานเมืองได้ คือจากเส้นทางชุมแพขอนแก่น พอถึงสี่แยกถนนเลี้ยวเมืองแล้วเลี้ยวขวาไปตามป้ายที่ไปจังหวัดกาฬสินธุ์ หรือจังหวัดมหาสารคาม เป็นระยะทาง ๑๐ กิโลเมตร ก็ถึง ๔ แยก ซึ่งตัดกับถนนมิตรภาพ ต่อมาอีกประมาณ ๓ กิโลเมตรก็จะถึง ๔ แยกซึ่งตัดกับถนนกลางเมือง หรือถ้าไม่ใช้เส้นทางถนนเลี้ยวเมืองก็เข้าสู่เมืองขอนแก่น ได้

๒.๕ สภาพสังคมและวัฒนธรรม

สภาพสังคมโดยทั่วไปของชุมชนชุมชนชนานเมือง เป็นชุมชนที่อยู่กันเป็นสังคมกลุ่มใหญ่ เป็นปึกแผ่นแน่นหนามาเป็นเวลาหลายสิบปี ถึงแม้ว่า จะมีการแบ่งเขตการปกครองให้อยู่นอกเขตเทศบาลนครขอนแก่น แต่ก็มี การติดต่อสื่อสารสัมพันธ์กันอยู่อย่างต่อเนื่อง เมื่อประชากรมีเพิ่มมากขึ้นซึ่งมีทั้งประชากรที่เดิมโตขึ้นในชุมชนเองและประชากรที่ย้ายมาจากถิ่นอื่นด้วย ซึ่งการเข้ามาของประชากรนั้นก็นำเอาจารีตประเพณีของตนเข้ามาด้วย เมื่ออยู่รวมกันเป็นชุมชนใหญ่ทำให้การปฏิบัติตามจารีตประเพณีนั้นเป็นไปค่อนข้างลำบาก เพราะมีความเห็นแตกต่างกันและในชุมชนชนานเมืองก็มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านภูมิศาสตร์และด้านจารีตประเพณีมากขึ้นตามยุคสมัย ปัจจุบันการติดต่อคบหากันของ

ชุมชนชานเมืองค่อนข้างจะลดลง ในขณะที่เดียวกันกลุ่มชนจากถิ่นอื่นก็ได้ย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนชานเมืองมากขึ้นตามลำดับ จะสังเกตได้ว่าเมื่อมีกิจกรรมที่สำคัญเกิดขึ้นในชุมชนชานเมือง การติดต่อประจักษ์สัมพันธ์ช่วยเหลือกันในหมู่บ้านจะเบาบาง เพราะความไม่คุ้นเคยกัน ส่วนกลุ่มชนที่มีถิ่นฐานอยู่เดิมการช่วยเหลือสงเคราะห์กันในชุมชนก็พอมืออยู่บ้าง แต่จะเป็นการช่วยเหลือกันในด้านวัตถุประสงค์ของมากกว่า การจะช่วยกันในการร่วมแรงร่วมใจ และส่วนใหญ่เป็นการช่วยเหลือกันในลักษณะตอบแทนบุญคุณกันมากกว่าที่จะช่วยเหลือกันโดยหวังจะอนุเคราะห์เพื่อนบ้าน ดังนั้นในด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชานเมืองในปัจจุบัน จึงพอสรุปได้ ดังนี้

๒.๕.๑ ด้านการศึกษา

ชุมชนชานเมืองในสมัยก่อนบิดามารดา ไม่นิยมเล่าเรียนศึกษา เพราะมีฐานะยากจน และไม่ส่งเสริมสนับสนุนบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาต่อในชั้นสูงๆ เว้นแต่ว่าบิดามารดาหรือญาติๆ ที่ทำงานเป็นข้าราชการ จะแนะนำให้ลูกหลานของตนได้เรียนต่อ ส่วนคนที่ได้รับข้าราชการในสมัยนั้นก็มีน้อยมาก

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๐ จึงมีการนิยมส่งเสริมให้มีการเล่าเรียนต่อ เพราะได้เห็นตัวอย่างที่ดี คือ มีบุคคลอื่นสำเร็จการศึกษามาแล้ว และได้ทำงานรับราชการ ผู้ที่มีฐานะดีก็อยากส่งลูกหลานของตนให้ได้เรียนต่อในชั้นสูงๆ เหมือนกับคนอื่น แต่การส่งเสริมหรือสนับสนุนการศึกษานั้น มักจะไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วเด็กจะเรียนไม่จบหรือระดับผลการเรียนไม่ดี ไม่เป็นที่น่าพอใจ เด็กไม่มีกำลังใจ และไม่ตั้งใจเรียน จึงต้องออกจากโรงเรียนไป^{๙๙} และผู้ที่ได้เรียนต่อนั้นส่วนใหญ่บุตรชายจะมีโอกาสกว่าบุตรหญิง จะเห็นได้ว่าในรุ่นหนึ่งๆ ถ้ามีนักเรียนจำนวน ๒๐ คน จะได้เรียนต่อ เพียงจำนวน ๕ คน^{๑๐} โดยคิดเป็นเพียง ๑ ใน ๔ ของทั้งหมด ชุมชนชานเมืองในสมัยก่อนนั้น เหตุที่ไม่นิยมส่งบุตรหลานเรียนต่อ เพราะฐานะค่อนข้างยากจน จึงไม่มีโอกาสได้เรียนในระดับสูงๆ อย่างมากก็เพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จบแล้วก็จะให้ทำงานอยู่กับผู้ปกครอง ส่วนครอบครัวใดมีฐานะ

^{๙๙} สัมภาษณ์ นายน้อย อุ่นตุ้ม, ประชาชนชาวบ้าน, ๒๐ มกราคม ๒๕๔๘.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายศิลา สัตย์ชูลีกร, ข้าราชการครู, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘.

ปานกลาง ก็สามารถจะส่งบุตรหลานให้เรียนในระดับสูงๆ ได้ ชุมชนชนานเมืองมีสถาบันการศึกษาระดับมัธยมศึกษา อยู่หนึ่งแห่ง โดยจัดการศึกษา ตั้งแต่ระดับ มัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึง ปีที่ ๖

นักเรียนส่วนใหญ่ย้ายมาจากที่อื่น ผู้ปกครองนักเรียนในชุมชนชนานเมืองไม่ค่อยนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมทั้งๆ ที่โรงเรียนมัธยมตั้งอยู่ห่างจากเขตชุมชนระยะทาง ๖๐๐ เมตรเท่านั้น^{๒๑} ที่ชุมชนไม่นิยมส่งลูกหลานเข้าเรียนต่อหรือให้ได้รับการศึกษาที่สูงๆ เนื่องจากในสมัยนั้น พื้นที่ทำการเกษตรมีมาก จึงไม่อยากจะให้บุตรหลานหนีไปอยู่ที่อื่น เมื่อจบชั้นประถมปีที่ ๔ หรือประถมศึกษาปีที่ ๖ แล้วยกย้ายมาอยู่กับครอบครัวเพื่อจะได้ช่วยทำนาหรือทำการเกษตรอย่างอื่นด้วย ประกอบด้วยชาวบ้านที่อาศัยอยู่ตามชนานเมืองมีฐานะยากจนไม่มีเงินทุนที่จะส่งบุตรหลานให้เรียนต่อในระดับสูงๆ นั้นได้

ส่วนผู้ที่นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนต่อในชั้นสูงๆ นั้น ส่วนมากเป็นคนที่ย้ายมาจากถิ่นอื่น ทั้งที่มาเป็นเชย มาหางานทำจนสร้างบ้านเรือนในชุมชนชนานเมืองได้ก็มี ซึ่งพอสรุปประเด็นของการไม่ส่งบุตรหลานเข้าเรียนต่อได้ ๓ ประเด็น ดังนี้

๑. มีพื้นที่ทำการเกษตรมากจึงต้องการให้บุตรอยู่ช่วยทำงาน
๒. มีฐานะยากจนไม่มีเงินส่งเป็นทุนการศึกษาของบุตร
๓. ผู้ประสบผลสำเร็จจากการศึกษาต่อมีน้อย

แต่พอถึงยุคหลังๆ ชุมชนชนานเมือง ได้เห็นตัวอย่างจากคนที่ย้ายเข้ามาอยู่อาศัย ประสบผลสำเร็จจากการศึกษาต่อระดับสูงๆ จึงนิยมส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียนต่อในระดับสูงๆ ตามบ้างจนจบมาแล้วมีงานทำ มีเงินเดือนใช้จ่าย จึงทำให้ชาวชุมชนชนานเมืองได้ถือเอาเป็นแบบอย่างบ้าง และเริ่มปลูกฝังค่านิยมและให้ความสำคัญต่อการศึกษามากขึ้น^{๒๒}

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายสุจริต สุระเสียง, ข้าราชการครู, ๒๑ มกราคม ๒๕๔๘.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นางจารุณี สุระเสียง, ข้าราชการครู, ๒๔ มกราคม ๒๕๔๘.

๒.๕.๒ ด้านศาสนา

ถึงแม้ว่าชุมชนชนานเมืองส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งชาวบ้านได้ยึดถือ สืบทอดการนับถือมาจากบรรพบุรุษมาเป็นเวลาช้านานหลายสิบปี จนมีการสร้างวัดขึ้น ๑ วัดและมีพระสงฆ์มาอยู่จำพรรษามีได้ขาด โดยนับจากได้ตั้งวัดมามีเจ้าอาวาสอยู่ปกครอง บริหารวัดมาแล้ว ๕ รูป ถึงแม้พระสงฆ์จะให้ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนชนาน เมืองเป็นอย่างดีมาตลอดก็ตาม ดังจะเห็นได้จากการแนะนำส่งเสริมอาชีพและโครงการที่ เหมาะสมแทนการเล่นการพนันห่วย เช่น อาชีพแม่บ้านกลุ่มต่างๆ อาชีพปลูกพืชผักปลอด สารพิษ เป็นต้น แต่พระสงฆ์ไม่ค่อยได้มีบทบาทในการเป็นผู้นำพาชาวบ้านทำบุญบำเพ็ญ กุศลที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง แต่ผู้ที่มีบทบาทในการนำพาชาวบ้าน ทำบุญตามประเพณีต่างๆ เป็นฆราวาสที่มีอายุมากแล้วเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านและ มีความเชื่อในภาวการณเป็นผู้นำของฆราวาส และได้อาศัยทายกทายิกาผู้สูงอายุในชุมชน บอกระกาศข่าวบุญแทนทางวัด และเป็นผู้ริเริ่มประชุมปรึกษาหารือกับชาวบ้าน แล้วจะมา แจ้งแก่พระสงฆ์ให้รับทราบเรื่องประชุมและมีมติข้อตกลงกันในเรื่องการมีมหรสพในการจัด งานบุญทุกครั้ง และพระสงฆ์เองก็จะตกลงตามมติที่ชาวบ้านมีเสียงมากกว่าและถือว่ามี ความชอบธรรมนั้น แม้ว่าการทำบุญจะเป็นไปตามแนวนโยบายของกลุ่มชุมชนชนานเมือง ส่วนการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระสงฆ์ ก็เป็นเพียงลักษณะการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง มากกว่าการเผยแผ่ในด้านเอกสารทางวิชาการ เพราะจากการศึกษาแล้วพบว่า การเทศน์ หรือการแสดงธรรมนั้นไม่ค่อยมี เจ้าอาวาสเป็นพระสงฆ์ที่มีอายุมากออกบวชเมื่อชราภาพ แล้วไม่ค่อยได้มีการศึกษาอะไรมาก แต่มีการสวดมนต์และท่องบ่นคาถาต่างๆ เพื่อใช้ในงาน พิธีทำบุญเท่านั้น พระสงฆ์รูปต่อๆ มาได้นำพาประชาชนเพื่อพัฒนาวัดให้เจริญขึ้น แต่จะ พัฒนาที่เน้นไปทางด้านวัตถุมากกว่า การนำหลักธรรมคำสอนไปเทศน์^{๒๓}

ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ต่อการเผยแผ่หลักพุทธธรรม ในการสั่งสอนธรรม แนะนำชาวบ้านให้เห็นโทษของการเล่นการพนันทุกชนิด โดยเฉพาะการพนันห่วยนั้น มีการ เทศนาสั่งสอนอยู่เสมอทุกวันพระ แต่ทั้งนี้ชาวบ้านในชุมชนชนานเมืองในบางส่วนก็ยังคงมี พฤติกรรมในการเล่นการพนันห่วยอยู่เช่นเดิม เพราะแรงจูงใจในการได้รับรางวัลมีมากกว่า

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายน้อย อุ่นตุ้ม, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๑๖ มกราคม ๒๕๔๘.

การถูกตำหนิหรือถูกคนอื่นนินทา ถึงกระนั้นพระสงฆ์ที่มาอยู่ในชุมชนแห่งนี้ก็ไม่ได้ปล่อยปะละเลยได้พยายามหาอุบายหรือวิธีการต่างๆ ตามหลักพุทธธรรมมาเทศนาสั่งสอนเพื่อลดแรงผลักดันความอยากได้ทรัพย์ที่มากเกินไปให้น้อยลง เพื่อจะให้พอดีกับกำลังของตนที่พอจะแสวงหาทรัพย์ได้ทัน ความโลภในการเสี่ยงโชคเล่นการพนันหอยนี้ ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ครอบคลุมไปทุกคนทุกกลุ่ม แต่ก็ได้ผลในบางคนบางกลุ่มเท่านั้น เพราะบางคนก็เป็นผู้นับถือศาสนาอื่นที่มีความคิดความเชื่อที่ฝังแน่นมานาน ที่สอนให้ประชาชนเชื่อเรื่องความหวังที่จะได้รับจากเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะดลบันดาลให้ เช่น ศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเป็นศาสนาที่ปลูกฝังแนวความคิดความเชื่อแก่ชาวบ้าน เชื่อว่าการดูฤกษ์ดูยามว่าเคราะห์จะดีหรือร้าย หรือแม้กระทั่งการจะทำกิจการงานสิ่งใดก็ต้องหาฤกษ์หายามดีก่อนจึงจะทำได้ และถือว่าเป็นสิริมงคล หรือส่งผลให้เกิดความสุขความเจริญแก่ตนเองหรือต่อกิจการของตน นี่เป็นความเชื่อของชาวบ้านในชุมชนซานเมืองที่เข้าใจว่าทั้งหมดนี้เป็นหลักคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา^{๒๔}

แต่ความเป็นจริงแล้วตามหลักพุทธธรรม หรือคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาไม่ได้สอนอย่างนั้น ตรงกันข้าม หลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาสอนไม่ให้ยึดติดในเรื่องฤกษ์ยามจนเกินไป แต่การจะประสบความสำเร็จหรือความสุขความเจริญและเป็นสิริมงคลมีกิจการเจริญก้าวหน้าขึ้นขึ้นอยู่กับตัวบุคคลที่จะต้องประพฤติปฏิบัติให้ดีต่างหาก สมดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใด (สัตว์ในความหมายนี้

หมายเอามนุษย์ด้วย) ประพฤติกายสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยกาย)
 วจิสฺสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยวาจา) มโนสุจริต (ประพฤติชอบด้วยใจ)
 ในเวลาเช้า เวลาเช้าก็เป็นเวลาที่ดีของสัตว์เหล่านั้น
 สัตว์เหล่าใดประพฤติกายสุจริต วจิสฺสุจริต และมโนสุจริตในเวลาเที่ยง
 เวลาเที่ยงก็เป็นเวลาที่ดีของสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใด
 ประพฤติกายสุจริต วจิสฺสุจริต และมโนสุจริตในเวลาเย็น
 เวลาเย็นก็เป็นเวลาที่ดีของสัตว์เหล่านั้น”^{๒๕}

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายศิลา สีสัญชุลีกร, ข้าราชการครู, ๒๓ มกราคม ๒๕๔๘.

^{๒๕} อัง. ดิก. (ไทย) ๒๐/๑๕๖/๓๙๙-๔๐๐.

เพราะความเชื่อของชาวชุมชนชานเมืองที่เข้าใจหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา คลาดเคลื่อนไปและนำแนวคิดจากศาสนาอื่นมาปะปนกับพระพุทธศาสนาจึงเป็นปัญหาและอุปสรรคในการแก้ปัญหาเรื่องพฤติกรรมความเชื่อแบบรอยค้อยโซ่คลาภจากผู้มีอำนาจเบื้องบนหรือเทพเจ้านี้ด้วย

ทัศนะผู้วิจัยเห็นว่า บทบาทของพระสงฆ์ค่อนข้างจะมีบทบาทน้อยมาก ในการนำชุมชนในด้านคุณธรรม ในด้านพัฒนาจิตใจ คือ ให้ได้รับความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรม พระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาส อุปสมบทเมื่ออายุมาก การจะศึกษาในหลักพุทธธรรมก็คงลำบากมีปัญหาเกี่ยวกับสายตาหรือเรื่องความจำ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกัน การบวชในอดีตเป็นเพียงการบวชกันตามประเพณี ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายของการบวชที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการออกบวชในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธร่องค์ทรงมุ่งสอนให้ชุมชน ได้รู้และเข้าใจถึงหลักธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เพราะการบวชที่เป็นไปตามประเพณี ส่วนใหญ่จะถือเอาตามความชอบใจของชาวบ้านมากกว่าที่จะให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย จึงไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องการพนันต่างๆ ได้โดยเฉพาะเรื่องการพนันห่วยได้อย่างเด็ดขาด จึงต้องอาศัยเวลาในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้ประชาชน ได้เห็นถึงโทษของการพนันห่วย พร้อมทั้งนี้ก็ต้องได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายรัฐที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชน กลุ่มหลงอยู่กับอบายมุขทุกประเภทด้วย

๒.๕.๓ วัฒนธรรมประเพณี

กิจกรรมที่ชาวบ้านได้ปฏิบัติทางศาสนาในเรื่องการรักษาประเพณีฮีตสิบสองนั้น จะเบาบางลง ซึ่งจะเห็นได้ว่าบุญประเพณีในเดือน อ้ายหรือเดือน ๑ คือบุญเข้ากรรม เดือน ๒ คือบุญคุณลาน เดือน ๓ คือบุญข้าวจี เดือน ๖ บุญบั้งไฟ และ เดือน ๗ คือบุญเบิกบ้าน นั้นจะหายไปจากประเพณีการทำบุญของชุมชนชานเมือง ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังนิยมทำบุญตามประเพณีซึ่งประเพณีในการทำบุญของคนอีสาน ก็คือ ยี่ดหลักฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ (บุญตามประเพณีทุกเดือนของคนอีสาน) บุญที่ชุมชนชานเมืองยังคงถือปฏิบัติอยู่มีเพียง ๗ ฮีต ได้แก่

๑. บุญเดือน ๔ เรียกว่า บุญผะเหวด (บุญมหาชาติ)
๒. บุญเดือน ๕ เรียกว่า บุญตรุษสงกรานต์

๓. บุญเดือน ๘ เรียกว่า บุญเข้าพรรษา
๔. บุญเดือน ๙ เรียกว่า บุญข้าวประดับดิน
๕. บุญเดือน ๑๐ เรียกว่า บุญข้าวสาก
๖. บุญเดือน ๑๑ เรียกว่า บุญออกพรรษา
๗. บุญเดือน ๑๒ เรียกว่า บุญกฐิน^{๒๖}

ในการบำเพ็ญบุญตามฮีต ๑๒ นี้ ถึงแม้ว่า จะไม่ได้กล่าวถึงการเล่นการพนัน หวยเลยที่เดียวก็ตาม แต่กระนั้น ผู้ทำบุญส่วนใหญ่ในชุมชน จะละเว้นการเล่นการพนันทุกประเภทในวันที่ยกมาบำเพ็ญ เริ่มแต่วันโฮม (วันรวม) ไปจนถึงสิ้นสุดการทำบุญในแต่ละช่วงของบุญประเภทนั้นๆ กล่าวคือ ชาวชุมชนจะร่วมกันออกมาให้ทาน เสียสละสิ่งของ ปัจจัยไทยธรรม อาหารคาวหวานของตนถวายแด่พระสงฆ์ และพากันรักษาศีล ๕ และศีลอุโบสถกันอย่างขะมักเขม้น จึงเป็นอุบายอย่างหนึ่งที่ทำให้ชุมชนห่างไกลเรื่องการพนันไปได้ชั่วคราว แม้จะไม่ถาวรก็ตาม แต่ก็ถือว่าได้มีการฝึกอดกลั้นที่จะไม่เล่นการพนันหวยในวันทำบุญ เพราะถือว่ายังมีความละเอียดต่อการทำบาปหรือไม่กล้าทำผิดศีลธรรมในวันทำบุญ ทำกุศลตามประเพณีนั้น ซึ่งเป็นกุศโลบายของนักปราชญ์โบราณอีสาน^{๒๗} แต่เมื่อคิดเป็นเปอร์เซ็นต์แล้วถือว่าน้อยมาก เพราะประชาชนยังไม่เห็นโทษของการเล่นการพนันหวยนั้น ตลอดจนทนต่อการยั่วยุจากสื่อที่เสนอให้เห็น และพฤติกรรมการเล่นการพนันหวยของคนในชุมชนได้สัมผัสอยู่ประจำ จึงทำให้มีพฤติกรรมการเล่นการพนันหวยอยู่จนถึงปัจจุบัน

ตามทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า วิธีชาวบ้านที่ปกครองบ้านเมืองในสมัยโบราณนั้นค่อนข้างจะเห็นคุณค่าทางศีลธรรมอยู่มาก เพราะการจะให้ชาวชุมชนมีความเป็นระเบียบปกครองง่าย จะต้องอาศัยหลักจิตวิทยาหรือกุศโลบายเพื่อให้ชุมชนมีความละเอียดชั่วกัถ์บาป ไม่ประพฤติผิดศีลธรรมอันดีงามของสังคม จึงหาวิธีการให้ชาวบ้านได้มีโอกาสชุมนุมกันเฝ้าทางดีงาม คือ มีการทำบุญทำกุศลกันตามประเพณีประจำทั้ง ๑๒ เดือน ที่จัดเรียงไว้ด้วยความเหมาะสมและลงตัว ซึ่งหมายความว่า ผู้ที่มีอำนาจในการปกครองบ้านเมืองหรือชุมชนจะต้องใช้อำนาจเฝ้าทางดีงามที่ถูกต้อง โดยให้ประชาชนยึดหลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต แต่นั่นก็เป็นส่วนน้อยเพราะผู้มีอำนาจระดับสูงขึ้นไปก็ต้องปกครองผู้นำ

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายศิลา สัตย์สุธิกร, ข้าราชการครู, ๑๐ กันยายน ๒๕๔๗.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายน้อย อุ่นตุ้ม, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๑๗ มกราคม ๒๕๔๘.

ในชุมชนย่อยตามลำดับ ดังนั้น การมีกุศโลบายที่ดีในการบริหารหรือปกครองชุมชนให้เข้มแข็ง สังคมมีระเบียบ มีความสงบสุข มีความเจริญทางด้านจริยธรรม ก็จะมีได้แต่เฉพาะชุมชนกลุ่มย่อย แต่ถ้าผู้มีอำนาจในการปกครอง บริหาร ในระดับสูงๆ ขึ้นไปโดยเฉพาะในระดับประเทศแล้ว เมื่อใช้อำนาจตรากฎหมายมาเพื่อปกครองบ้านเมืองให้ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมอันดีงามตามหลักพระพุทธศาสนาแล้ว ก็จะช่วยให้ชุมชนตั้งแต่ระดับย่อยขึ้นไปจนถึงส่วนใหญ่ของประเทศก็จะพบกับความสุขที่แท้จริง ประชาชนในชุมชนปลอดภัย อบายมุขทุกประเภท ก็พบกับหนทางการดำเนินชีวิตอันสว่างสดใสได้ เพราะพฤติกรรมของประชาชนในสังคมในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ค่อนข้างไม่ละอายชั่วกลัวต่อผลของบาปแล้ว หากผู้นำหรือผู้มีอำนาจในการบริหาร ปกครองประเทศ ไม่ตรากฎหมายให้ประชาชนให้ยึดถือปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมแล้ว สังคมมนุษย์จะยิ่งวุ่นวายและเกิดปัญหาตามมามากขึ้นอย่างแน่นอน

๒.๕.๔ ด้านความเชื่อ

แนวความคิดความเชื่อของชุมชนชาวมอญ ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ตั้งแต่อดีตมาเป็นเวลานานแล้ว ซึ่งความเชื่อที่ชาวมอญมีอยู่ พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑. **ความเชื่อเรื่องผี วิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์** ความเชื่อเรื่องนี้ จะสังเกตได้ว่าเมื่อถึงเดือนหกของทุกปีชาวมอญจะพากันมาทำบุญเลี้ยงศาลตาปู่บ้าน บางปีก็จะประกอบพิธีกันที่ศาลากลางหมู่บ้าน และขั้นตอนในการประกอบพิธีนั้นจะนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ในตอนเย็น พอถึงตอนเช้าก็ให้ชาวมอญนำอาหารหวานคาวมาถวายพระสงฆ์ที่นิมนต์มาประกอบพิธี ส่วนเจ้า (คนทรงเจ้า) จะเป็นผู้นำประกอบพิธีทางผี หรือวิญญาณโดยให้ชาวมอญนำกระทงที่ทำด้วยกาบของต้นกล้วย มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยม ชาวมอญเรียกว่า กระทงหน้าวัว สิ่งของที่ใส่ไว้ในกระทงนั้นประกอบด้วย ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวขาว (ข้าวเหลืองคือข้าวคลุกกับขมิ้น ข้าวแดงคือข้าวคลุกกับปูนแดง และข้าวดำคือข้าวคลุกกับเขม่าควันไฟก้นหม้อ) และก็มี พริก เกลือ ปลาแร่ ทำเชือกผูกตรงขอบกลางกระทงนั้นเพื่อถือสะดวก นำไปวางรวมกันตรงที่ประกอบพิธี เจ้าก็จะนั่งทำพิธีบนพื้มาอยู่คู่หนึ่งแล้วก็ให้นำน้ำมนต์ที่พระสงฆ์ได้ทำไว้ในตอนกลางคืนมาปะพรมใส่ในกระทงหน้าวัว

เหล่านั้นพร้อมทั้งนำดินหินทรายที่เตรียมไว้มาหว่านใส่กระตังนั้นและหว่านไปรอบๆ สถานที่ประกอบพิธี

นอกจากนั้น ก็จะนำไปหว่านตามเส้นทาง ที่ผ่านเข้าหมู่บ้านทุกสาย พร้อมทั้งนำไม้ยอทำเป็นหลักสวयงาม ไปฝังท้ายหมู่บ้านตรงทางเข้าหมู่บ้านทั้ง ๔ ทิศ โดยเชื่อว่าเป็นการบอกกล่าวฟ้าดิน ก่อนที่ชาวบ้านจะลงทำนา และเพื่อป้องกันวิญญาณร้าย ที่จะเข้ามาทำร้ายชีวิตความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้าน และเพื่อให้ชาวบ้านมีความสุข ไม่ให้เจ็บไข้ได้ป่วยตลอดถึงมีความเจริญในการทำมาหากินตลอดฤดูกาลนั้น

ในปัจจุบัน เมื่อสภาพภูมิศาสตร์เปลี่ยนไป พื้นที่ทำนาถูกขายไปเกือบทั้งหมดยังเหลืออยู่เพียงไม่กี่คนที่ยังเหลือที่นาไว้ทำนา และประเพณีการทำบุญเบิกบ้าน ก็ไม่นิยมทำกันกลางหมู่บ้านอีกต่อไป เพราะที่นาถูกขายไปหมดแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมาทำพิธีครั้งนี้อีก แต่จะไปทำพิธีทำบุญถวายเพลพระสงฆ์ วัตถุประสงค์ก็เปลี่ยนไป คือ การกระทำพิธีไม่ได้ทำเพื่อบอกกล่าวฟ้าดินอีกต่อไป แต่เป็นการกระทำ เพื่อความสุขความเจริญ ความอยู่รอดปลอดภัย ความไม่มีโรคไม่มีภัยของตนและคนในหมู่บ้านเท่านั้น ขั้นตอนการประกอบพิธีก็จะทิ้งไปหลายอย่าง เช่น การทำกระตังหน้าวัวก็เลิกทำกันไปแล้ว เหลือแต่การไปร่วมกันทำบุญตักบาตรและทานอาหาร แล้วก็แยกย้าย กันไป แต่ส่วนหนึ่งนั้นจะไปขอหอย ทำบุญไปโดยหวังความโชคดีหรือเสี่ยงโชคของตนเองด้วยและเพื่อความสวัสดิ์ด้วย

ส่วนคนที่ยังมีที่ดินที่นาเหลือพอได้ทำนาก็ยังถือปฏิบัติพิธีกรรมนี้อยู่ คือ ก่อนจะลงทำนา และหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จแล้ว ก็จะมีพิธีเลี้ยงผีตาแยก ตามความเชื่อของชาวบ้าน คือ วิญญาณของผู้ที่ดูแลที่นาของตน แต่พิธีเลี้ยงจะแตกต่างกัน คือ เมื่อจะลงทำนาจะมีพาทวน และไข่ต้ม เหล้าหนึ่งจอกเล็กๆ และขัน ๘ ซึ่งประกอบด้วยดอกไม้ ธูปเทียน หมาก พลู บุหรี่ อย่างละ ๘ โดยพิธีเลี้ยงนี้ทำภายหลังเก็บเกี่ยวผลผลิต สิ่งของในการประกอบพิธีกรรมได้แก่ เหล้าแก้วใหญ่ ไก่ต้มเป็นตัว พาทวน ๘ ถ้วย และข้าวเปลือก ๘ เกวียน (เกวียนโดยเทียบเคียงคือ เย็บใบไม้เป็นกระตังเล็กๆ เท้าฝ่ามือ แล้วใส่ข้าวเปลือก) พร้อมทั้งหมากพลูบุหรี่ยังอย่างละ ๘ เพื่อแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ หากปีใดฝนแล้งได้ผลผลิตไม่เต็มที่ตั้งของส่วนต่างๆ ที่นำมาเลี้ยงเหล่านี้ ก็จะลดลง ชาวบ้านเล่าว่า ตนเองเคยมีประสบการณ์หากปีใดไม่ได้ทำพิธีจะเกิดเหตุอาเพศ มีการเจ็บไข้ได้ป่วยอย่างหนัก แต่เมื่อทำ

พิธีนี้แล้วบอกกล่าวก็จะหายจากอาการป่วยนั้น ตนเองจึงมีความเชื่อในเรื่องนี้ และไม่กล้าลบหลู่^{๒๔}

จากการศึกษา พบว่า ความเชื่อของชุมชนในเรื่องนี้ ดูเหมือนไม่เกี่ยวกับการเล่นการพนันหวยเลย แต่ชาวบ้านกลับเข้าใจว่าการทำบุญกับผีหรือวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ จะช่วยให้ตนมีโชคลาภ ได้ถูกรางวัลในการเสี่ยงโชค ซึ่งความเป็นจริงแล้ว ไม่ได้เป็นเช่นนั้นเลย ที่จะได้รับผลดีจากการเสี่ยงโชคโดยอาศัยผีหรือวิญญาณบอกหวยในแต่ละงวด ถึงมีก็น้อยรายมาก แต่ชาวชุมชนซานเมืองบางคนบางกลุ่มก็ยังคงมีความเชื่อในเรื่องโชคลาภอยู่เช่นเดิม

๒. ความเชื่อเรื่องบุญและบาป ความเชื่อของชุมชนซานเมือง อีกความเชื่ออีกอย่างหนึ่ง คือ ความเชื่อในเรื่องการทำบุญกุศล ซึ่งเป็นบุญประจำเดือน ๑๒ ชาวบ้านจะมีความนิยมกันมาก หากปีใดไม่ไปร่วมทำบุญทอดกฐิน ปีนั้นจะไม่มีความสุขไม่สบายใจตลอดปี เพราะมีความเชื่อว่า การทำบุญกุศลนั้นถือว่าได้บุญมาก เพราะปีหนึ่งมีครั้งเดียว และจำกัดกาลเวลาแค่เพียงเดือนเดียว คือ เดือน ๑๒ ทางจันทรคติของทุกปี (การนับเดือนของคนไทยโบราณ คือ เดือนหลังจากออกพรรษาแล้ว) หากตนเองไม่ได้เป็นเจ้าภาพกุศลก็จะหาโอกาสไปร่วมในบุญกุศลที่มีคนอื่นเป็นเจ้าภาพ นอกจากนั้นก็มีความเชื่อเรื่องการทำบุญข้าวประดับดิน ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่าการทำบุญในเดือน ๙ (วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๙ คือวันดับ) นั้น วิญญาณของปู่ ย่า ตา ยาย ตลอดทั้งญาติๆ ที่ล่วงลับไปแล้ว จะมาขอรับส่วนบุญในเวลาเข้ามีด ดังนั้น เมื่อถึงวันนี้ ชาวบ้านก็จะเตรียมจัดหาอาหารคาวหวานหมากพลู บุหรี่และสิ่งอื่นๆ เท่าที่เห็นว่าผู้ที่ตายไปแล้วชอบ เมื่อจัดเตรียมให้พร้อมแล้ว ก็จะรอเวลาให้ถึงเที่ยงคืนของวันดับ ชาวบ้านก็จะพากันนำห่อข้าวน้อย (อาหารที่จัดแบ่งเป็นห่อเล็กๆ) ออกมาวางไว้ตามที่ต่างๆ ในบริเวณวัดแล้วก็บอกกล่าว เรียกวิญญาณของผู้ตาย โดยออกชื่อผู้ที่ตายไปแล้ว ให้มารับเอาห่อข้าวน้อยที่จัดเตรียมไว้ให้ ซึ่งใช้เวลาประมาณ ๓๐ นาที เสร็จแล้วก็กลับสู่บ้านของตน

จากการศึกษา พบว่า ชาวชุมชนแห่งซานเมืองเข้าใจว่า การเล่นการพนันหวยเป็นความผิดต่อศีลธรรมเล็กน้อย เพราะเห็นฝ่ายบ้านเมืองรับรองการเล่นการพนันหวย(ชื่อเลขขายเลข) โดยไม่ผิดกฎหมาย จึงเข้าใจว่าน่าจะไม่ผิดศีลผิดธรรมมากนัก แต่รู้อยู่ว่าเป็น

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายสมชาย สุนทรไชยา, ๒๐ มกราคม ๒๕๔๘.

การเสียทรัพย์ เสื่อมสุขภาพกาย และสุขภาพจิต เสื่อมจากเกียรติยศ ชื่อเสียง คือ ใครสามารถลด ละ เลิก จนละเว้นได้ขาดก็เป็นคนดี น่าคบหา ถ้าใครยังซื่อซายกันอยู่ ก็ไม่ถือว่าเป็นบาป ไม่ถึงกับตกนรก จึงมีการเล่นการพนันหวยมาโดยตลอด

๓. ความเชื่อเรื่องโชคชะตา สังคมทุกวันนี้ ส่วนใหญ่จะมีความเชื่อในเรื่อง โชคลาภหรือดวงชะตา เคราะห์ดี เคราะห์ร้าย ชอบดูฤกษ์ดีดูยามดี เชื่อในคำทำนายทายทัก เป็นต้น ดังที่ปรากฏในสื่อหนังสือพิมพ์ และสื่อโทรทัศน์ที่เสนอให้เห็นอยู่เสมอๆ เกี่ยวกับประชาชนแห่กันไปขอโชคลาภตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น มีการจัดรูปบูชาเพื่อขอเลขขอลหวย เช่น วัวออกลูกมาตัวเดียวมี ๒ หัว ต้นไม้ดอกออกมาเป็นรูปคล้ายพญานาค จอมปลวกโผล่ขึ้นมาเป็นรูปคล้ายหัวพญานาค ก็เชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพบูชานั้นจะให้โชคให้ลาภ เมื่อได้เห็นข่าวที่ปรากฏตามสื่อเช่นนั้นก็คิดว่า สังคมส่วนใหญ่ก็มีพฤติกรรมเช่นนี้เหมือนกันกับตน จึงไม่เคืองใจที่จะมีพฤติกรรมเช่นนั้นบ้าง และยังตนเองมีความคิดความเชื่อในเรื่องนี้อยู่เป็นทุนเดิมอยู่แล้วยิ่งเพิ่มความมั่นใจที่จะมีพฤติกรรมในลักษณะนี้ขึ้นไปอีก

โดยธรรมชาติของมนุษย์นั้น ย่อมต้องการอยากจะได้ในสิ่งที่ตนเองปรารถนาเสมอ ตามธรรมดาตามนุษย์เราเกิดมาย่อมจะมีความโลภ ความโกรธ ความหลงติดนิสัยมาด้วยกันทั้งสิ้น แต่จะมีความต่างกันตรงที่ว่า คนไหนจะมีมากหรือน้อยกว่ากันเท่านั้น และในเรื่องโชคชะตาว่าสนาของแต่ละคนนั้นก็ไม่มีไม่เท่ากัน จึงควรแสวงหาหลักความจริงจากหลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงเรื่องกรรมของสัตว์โลก

มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาในโลกนี้ ย่อมเป็นไปตามกฎแห่งกรรม ตามที่ตนได้ทำเอาไว้ในอดีตชาติ เมื่อเกิดมาในโลกนี้จึงมีฐานะที่ไม่เท่ากัน จึงแตกต่างกันออกไปตามกรรมที่จำแนก เป็นธรรมดาของมนุษย์ ที่เป็นปุถุชนคนธรรมดา คือ มีปัญญาในการรู้แจ้งเห็นจริงในสรรพสิ่งน้อยมาก และผสมไปด้วยความอิจฉาริษยาซึ่งกันและกัน แต่ความเป็นธรรมดานั้น ผู้ที่เข้าใจในสัจธรรมก็จะสามารถทำใจได้ แต่ผู้ที่มีปัญญาน้อย ก็จะเกิดความทุกข์ทางกายทางใจขึ้นมาได้ จึงต้องแสวงหาซึ่งความสุขด้วยการเข้าใจในหลักพุทธธรรม อันพึงมีพึงได้ตามภูมิกำลังปัญญาของตนนั้น^{๒๙}

^{๒๙} อัง. ฦก (ไทย) ๒๒ / ๒๑๓ / ๓๓๔.

จากการวิจัยพบว่า เรื่องโหราศาสตร์มักจะเกี่ยวข้องกับคนในชุมชนชนานเมืองเป็นอย่างมากและเป็นความเชื่อที่ยากจะถอนได้ เพราะผู้คนส่วนใหญ่จะเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาที่อาศัยพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์เข้ามาประกอบด้วย และทำให้ผู้คนเข้าใจว่า เป็นพิธีกรรมของพระพุทธศาสนาทั้งหมด ดังนั้น ในการดูหมอ หรือ ไปให้หมอดูทำนายทายทักดวงชะตา ก็มักจะสอบถามถึงเรื่องโชคลาภ หรือ ความฝันก็มักจะไปให้คนที่รู้โหราศาสตร์แก้ความฝันนั้นให้ แล้วตีเป็นตัวเลขหรือแม้แต่ในตำราดูหมอก็จะบอกว่าเลขที่จะให้โชคในงวดนี้ คือ เลขอะไรบ้าง เพื่อจะซื้อหวยในงวดต่อไป

๒.๖ การปกครองของชุมชน

ลักษณะของชุมชนชนานเมืองนั้นเป็นชุมชนที่มีความเป็นอยู่แบบครอบครัวใหญ่ ซึ่งมีความผูกพันหนาแน่น ซึ่งเป็นครอบครัวที่มีความผูกพันกันมาเป็นเวลานาน ตั้งแต่ได้มีการตั้งชุมชนในถิ่นฐานอยู่รอบเมืองเมืองขอนแก่น เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น โดยได้ร้องขอยื่นเรื่องเพื่อแยกหมู่บ้าน เป็นอีกหมู่บ้านหนึ่ง ในสมัยนั้น ยังไม่มีผู้ใหญ่บ้านที่จะปกครอง จึงต้องไปขึ้นอยู่กับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น แต่เมื่อมีการแยกชุมชนออกมาเป็นอีกชุมชนหนึ่งซึ่งมีระบบการบริหารการปกครองแยกต่างหาก ซึ่งได้มีการเลือกตั้งประธานชุมชนขึ้นมาเป็นผู้นำในการบริหารชุมชนนั้นๆ

ลักษณะการปกครองในชุมชนชนานเมือง ส่วนใหญ่แล้วนิยมการพัฒนาและสรรหาความก้าวหน้าอยู่เสมอ ซึ่งการปกครองการบริหารหมู่บ้านจะทำงานในรูปแบบคณะกรรมการหมู่บ้าน ตามรูปแบบในการปกครองท้องถิ่นที่ได้กระจายอำนาจออกมา เพื่อให้ประชาชนในชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการปกครองดูแลและบริหารหมู่บ้านร่วมกัน

ดังนั้น จึงมีการประชุมหารือกันจัดตั้งคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงมหาดไทยและได้มีมติให้แบ่งคุ้มต่างๆออกเป็น ๔ คุ้ม โดยแต่ละคุ้มก็จะมีหัวหน้าเป็นผู้คอยดูแลและให้ข้อมูลต่างๆทั่วไป เมื่อมีเหตุการณ์ความไม่

สงบหรือเรื่องใดเกิดขึ้น ก็ให้นำเข้าสู่ที่ประชุม เพื่อปรึกษาหารือกันแล้วลงมติ โดยถือหลักเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ในการพัฒนาหมู่บ้าน^{๓๐}

จากการศึกษา พบว่า การปกครองในชุมชนนี้ เป็นลักษณะประชาธิปไตย ที่สมบูรณ์ แต่ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการเล่นการพนันนั้น มีข้อสังเกตอยู่ ๒ ลักษณะ คือ

๑. ถ้าสมาชิกในชุมชนลักลอบเล่นการพนันหวยเถื่อน ทั้งที่เป็นเจ้ามือ หรือผู้ซื้อหวยก็ตาม ผู้นำชุมชนจะนำมาตักเตือนของชุมชนมาใช้ทันที โดยครั้งแรกตักเตือนให้สำนึก และถ้ายังไม่รู้สึก คือ กลับตนเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนได้ ก็จะถูกดำเนินคดีไปตามกฎหมาย โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ดำเนินการเอาผิด และปรับ นำไปลงโทษเป็นกรณีไป

๒. หากสมาชิกมีปัญหาเรื่องการทะเลาะวิวาทกัน เพราะการเล่นการพนันหวยแล้วอีกฝ่ายหนึ่งไม่ยอมจ่ายเงินเมื่อมีผู้ถูกหวยได้รับรางวัล คือ ถูกโกงเงินไป ก็จะไปฟ้องผู้นำชุมชนหรือแจ้งต่อเจ้าพนักงานของรัฐที่ดูแลการพนันหวยรัฐ ให้ดำเนินการติดตามทรัพย์สินนั้นคืนแก่ตนได้ แต่เมื่อถูกโกงเงินจากการซื้อหวยเถื่อนส่วนใหญ่แล้วก็จะไม่เอาเรื่องปล่อยให้ผ่านไป คือ ผิดพลาดแล้วก็แล้วกันไป เพราะการเล่นการพนันหวยเถื่อนนั้นมีความผิดตามกฎหมายทั้งผู้ซื้อเองและผู้ขายหวยด้วย

ตามทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า เมื่อเล่นการพนันแล้วไม่ว่าจะเป็นการพนันชนิดใดก็ตาม จะถูกกฎหมายหรือผิดกฎหมายก็ถือว่าเป็นการดำเนินชีวิตเข้าไปสู่หนทางแห่งความเสื่อมความหายนะด้วยกันทั้งสิ้น ทั้งทางด้านวัตถุ ทรัพย์สินเงินทอง อารมณ์ สังคม เศรษฐกิจ เป็นต้น เพราะว่าการเล่นการพนันหวยนั้น ถึงแม้หวยบนดินจะถูกกฎหมายแต่ก็เป็นกาผิดศีลธรรมในทางพระพุทธศาสนา

ดังมีตัวอย่างบุคคลที่ชอบเล่นการพนันหวยในชุมชนชานเมือง โดยทุ่มเทการซื้อแต่ละงวดเป็นจำนวนเงินหลายหมื่นบาทแล้วประสบโชคดีถูกรางวัลหวย ได้รับเงินมากมาถึง ๓๘๕,๐๐๐ บาท แล้วผู้เล่นได้หวังที่จะได้เงินเพิ่มมากขึ้นเพราะมีความมั่นใจในสูตรคำนวณเลขชุดนั้น ในงวดต่อไปจึงทุ่มจำนวนเงินที่ได้มาทั้งหมดนั้นซื้อในงวดต่อไป ปรากฏว่าเลขที่ออกมานั้นกลับไม่มีปรากฏในเลขชุดนั้นเลยสักตัว ทำให้ผู้เล่นหวยในครั้งนั้นถึงกับหมดเนื้อหมดตัว เสียอารมณ์ เสียความรู้สึก เกิดความทุกข์ที่ครอบครวอยู่ชานานหลายปี^{๓๑}

^{๓๐} สัมภาษณ์ นายประทีน จันทร์พุ่ม, ผู้ใหญ่บ้าน, ๑๒ มกราคม ๒๕๔๘.

^{๓๑} สัมภาษณ์ ผู้ซื้อหวย, ๑๖ มิถุนายน ๒๕๔๗.

บทที่ ๓

พฤติกรรมการเล่นการพนันในชุมชนและผลกระทบ

๓.๑ ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ที่ใช้อธิบายพฤติกรรมการเล่นการพนัน

๓.๑.๑ ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ (Symbolic Interactionism Theory)

สาระสำคัญของทฤษฎีนี้ เออร์วิง กอฟฟ์แมน (Erving Goffman) เป็นคนนำเสนอแนวคิด เนื้อหาโดยสรุปได้กล่าวถึง การแสดงออกของปัจเจกชน กอฟฟ์แมนได้มองว่า ก็เหมือนกับเป็นการแสดงต่อกัน นั่นคือ ความอยากจะเสี่ยงได้เสี่ยงเสีย แต่เป็นการเสี่ยงที่มีการผลักดันให้ผู้เสี่ยงทราบล่วงหน้าแล้วว่า ผลของการเสี่ยงจะออกมาในรูปแบบใด ได้แก่ แพ้หรือชนะ ได้หรือเสียอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เลย ฉะนั้น จึงเป็นการกระทำโดยความสมัครใจของผู้เสี่ยงเอง มีการแข่งขันกีฬาอาชีพ และถือว่าเป็นความบันเทิง ผสมธุรกิจก็มี^๑

ตัวอย่างเช่น “โชคชะตาฟ้าบ้านดาลเศรษฐีใหม่เมืองสุพรรณ วันนี้ของหนุ่มเลี้ยงวัวโคตรเฮงถูกหวยรวยละ ๓๒ ล้าน...ขอให้ชีวิตติดดินเหมือนเดิม” ใจความของข่าวนี้ พอสรุปได้ว่า หนุ่มเลี้ยงโคชื่อนายสุรชัย ศรีเหงา อายุ ๓๕ ปี ชาวจังหวัดสุพรรณบุรี ได้ซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลไว้ ๑ คู่ หมายเลข ๑๗๖๘๙๓ งวดออกประจำวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๔๘ ผลปรากฏว่าตัวเลขนั้นถูกรางวัล จึงได้เงิน ๒ ล้านบาท และยังไปถูกรางวัลแจ็กพอตไปอีก ๓๐ ล้านบาท รวมเป็นเงินถูกทั้งสิ้น มากถึง ๓๒ ล้านบาท^๒

เมื่อพิจารณาตามหลักการของทฤษฎีนี้แล้ว จะเห็นว่า การที่เขาถูกรางวัลจำนวนมากขนาดนี้ ก็เพราะความอยากร่ำรวยเหมือนเศรษฐีคนอื่นๆ นั่นเอง และเป็นการ

^๑ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมแนวทางการศึกษาวิเคราะห์และวางแผน, (ขอนแก่น : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๖), หน้า ๙๔ - ๙๖.

^๒ ศิวสรร เมฆสังจากุล, “สก็๊ปพิเศษ”, เดลินิวส์, (๑๘ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๒.

ลงทุนน้อย คือ ซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลเพียง ๑ คู่ ราคาประมาณ ๘๐ บาท แต่กลับได้กำไรถึง ๓๒ ล้าน ถ้าคิดในเชิงธุรกิจแล้ว ก็ไม่มีธุรกิจใดที่ลงทุนน้อยเพียงไม่ถึงร้อยบาท แต่ได้กำไรเป็นล้านๆ บาท

๓.๑.๒ ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory)

ทฤษฎีนี้ ยอร์จ ซี ฮอแมนส์ (George C. Homans) มุ่งที่จะอธิบายเรื่องการจัดระเบียบทางสังคมในลักษณะเป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งของต่อกัน โดยพิจารณาจากรางวัล ความพอใจ หรือการไม่ติดต่อกัน บางครั้งก็ติดต่ोन้อยมาก ถ้ามองในแง่คนไทยก็เรียกว่า เป็นการยื่นหมยยื่นแมว คือ เมื่อหากฝ่ายหนึ่งเสนอผลประโยชน์ให้ และฝ่ายหนึ่งก็จะตอบรับแล้วแต่จะตกลงและเหตุผลของกรณีนั้นๆ ไป ส่วนใหญ่ก็ใช้ทรัพยากร ทั้งบุคคล เงินทอง ที่ตนมีอยู่นั้นแหละแลกเปลี่ยนกัน แต่ทฤษฎีนี้บางครั้งก็อาจจะเป็นการเสียผลประโยชน์ตนเพื่อคนอื่นก็ได้ แบ่งเป็น ๔ ประเด็น ดังต่อไปนี้

๑. มนุษย์คิดถึงกำไรและต้นทุนในการติดต่อกัน คือ เขาพยายามที่จะแสวงหาประโยชน์อยู่เสมอจากการติดต่อสัมพันธ์กันในธุรกิจนั้นๆ
๒. ติดต่อกันเนื่องจากมีรางวัลเป็นแรงกระตุ้นให้อยากได้กำไร
๓. การตลาด เป็นอีกการแลกเปลี่ยนอีกทางหนึ่งแต่ก็มีบางกรณีที่แลกเปลี่ยนโดยไม่ได้หวังผลตอบแทนทางวัตถุสิ่งของ คนพวกนี้อยากได้ความสุขทางจิตใจมากกว่า
๔. ขาดการพิจารณาถึงผลได้ผลเสีย เนื่องจากต้องใช้ชีวิตสัมพันธ์กับคนอื่น คือ บางครั้งก็ไม่ได้คำนวณไว้ล่วงหน้า ว่าตนจะได้หรือเสีย^๓

ตัวอย่างเช่น คนที่อยู่ในวงการฟุตบอล ต้องลงทุนซื้อตัวนักฟุตบอลด้วยค่าตัว ที่แพง เพื่อหวังว่าจะได้กำไรให้แก่ทีมของตน หรือ แม้แต่การเล่นการพนันก็เช่นกัน เขาปรารถนาว่าจะได้กำไร แม้จะทราบว่าผลลัพธ์จะออกมาอย่างไรก็ตาม ขณะเดียวกัน ทฤษฎีนี้ เชื่อว่า สาเหตุที่คนชอบเล่นการพนัน เนื่องจากทำให้ได้เงินและทำให้ตนเองมีความสุข

^๓ สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๑๕๔ - ๑๕๖.

ได้รับความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ได้ลุ้นโชค ลุ้นรางวัล ทำให้พอใจต่อการกระทำของตนเอง
 ดังนั้น ความพึงพอใจจึงอาจมีความสัมพันธ์กับการเล่นพนันได้อีกทางหนึ่ง เช่น กรณีที่อาร์
 แชน เวนเกอร์ ผู้จัดการทีมฟุตบอลอาร์เซนอล แชมป์ถ้วย เอฟเอ คัพ อังกฤษตกกล้าตัว
 อเล็กซานเดอร์ ฮิลล์ กับทีมฟุตบอลสต็อคพอร์ต ของเยอรมัน ด้วยราคาค่าตัวถึง ๗ ล้านปอนด์
 (ประมาณ ๕๒๕ ล้านบาทเงินไทย)^๔

๓.๑.๓ ทฤษฎีลำดับความต้องการ (Hierarchy of Needs)

แนวคิดขององค์ประกอบที่มีผลนำมาสนับสนุนการเล่นพนัน ว่าทำไมคนต้องเล่น
 การพนันซึ่งมี ๓ อย่าง ได้แก่ (๑) ต้องการเล่นเพื่อความเพลิดเพลิน ผ่อนคลายความตึง
 เครียด หรือ บรรเทา (๒) ต้องการเล่นเนื่องมาจากฐานะทางเศรษฐกิจในครอบครัวยากจน จึง
 ต้องพยายามแสวงหารายได้พิเศษ และเพื่อหวังจะได้ร่ำรวยอย่างทันตาเห็นเหมือนคนที่ถูก
 หวยแล้ว (๓) มีรายได้น้อย ได้แก่ คนที่พอจะมีอยู่มีกินบ้าง แต่รายได้ไม่พอเพียงเพราะใช้จ่าย
 หลายอย่างในการดำเนินชีวิตประจำวัน จึงอยากจะได้เสี่ยงโชคความน่าซื้อหวยเพื่อฟลุค^๕

ดังนั้น จึงเกิดทฤษฎีการจูงใจของพฤติกรรมที่ทำให้มนุษย์กระทำหรือไม่กระทำ
 ในสิ่งต่างๆ เรียกว่า “ทฤษฎีการจูงใจ” หรือ ความต้องการของมนุษย์ในหลายๆ ด้าน มี
 รายละเอียดเกี่ยวกับทฤษฎีนี้ และแรงจูงใจตามหลักพุทธธรรม ซึ่งมีผลทำให้มีอิทธิพล
 พฤติกรรมในการเล่นหรือไม่เล่นการพนัน แนวคิดในการเล่นการพนันนั้น สามารถใช้หลักการ
 ทางทฤษฎีการจูงใจหรือทฤษฎีลำดับความต้องการเข้ามาเป็นงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจาก โดย
 ปกติความต้องการของมนุษย์นั้น มีความแตกต่างกันออกไปตามภูมิประเทศ ลักษณะทาง
 วัฒนธรรม ภาษา ศาสนา ประเพณี จารีต ที่ตนเองนับถือ หรือ ปฏิบัติอยู่นั้น สรุปความ
 ต้องการของมนุษย์ เป็น ๔ ด้าน ดังต่อไปนี้

๑. มนุษย์มีความต้องการไม่มีที่สิ้นสุด คือ ไม่มีความพอเพียง หรือ ไม่มีสันโดษ
 ความยินดีในสิ่งที่ตนมีอยู่

^๔ แม้ว กวนเมือง. “ฟุตบอลต่างประเทศ”, **คมชัดลึก**, (๒๗ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๒๓.

^๕ พ.ต.ท. พินิจ รุ่งแจ้ง, **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเล่นพนัน**: ศึกษากรณีในเขต
 เทศบาลเมืองเลย จังหวัดเลย, หน้า ๓๙ - ๔๐.

๒. ความต้องการที่ตนได้แล้ว ก็หมดแรงจูงใจ แต่อยากจะได้ความต้องการใหม่ อีก เช่น คนที่มีภริยาอยู่ แต่กลับพอใจในหญิงอื่น ซึ่งมีโชภริยาของตน เป็นต้น

๓. ความต้องการแบบซับซ้อน คือ อยากได้ในบางสิ่งแต่ปฏิเสธบางสิ่ง เช่น อยากเที่ยวเตร่ให้สนุกสนาน ขณะเดียวกันก็ไม่อยากเสียเงินทองมาก (ได้เพื่อเสียและเสียเพื่อได้) มีลักษณะทำนองต้องเอาความอยากของตน ไปแลกกับความอยากของคนอื่น

๔. ระดับของความ ต้องการ มี ๕ ชั้น ได้แก่

๔.๑ ด้านร่างกาย หมายถึง ต้องการปัจจัย ๔ เช่น อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่ อาศัย ยารักษาโรค

๔.๒ ด้านความมั่นคงปลอดภัย หมายถึง อยากมีหลักประกันภัยให้แก่ตน และคนที่ตนรัก เช่น การทำประกันภัยทางอุบัติเหตุรถยนต์ เป็นต้น ก็เพราะความต้องการนี้

๔.๓ ด้านสังคม หมายถึง อยากให้ตนเองดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข ไม่อยากให้เกิดใครมาเบียดเบียน ทำร้าย ปล้น ชิงทรัพย์สิน หรือ ทำให้เดือดร้อน

๔.๔ ต้องการการสรรเสริญยกย่อง หมายถึง อยากให้คนในสังคม ยอมรับนับถือ ให้เกียรติ ความเคารพยำเกรงตนเอง ด้วยอำนาจ ฐานะ ตำแหน่งการงานบ้าง

๔.๕ ต้องการความสำเร็จในชีวิต หมายถึง การใฝ่ฝันอยากจะเป็นนั้น เป็นนี้ดังที่ตนมุ่งหวังเอาไว้ เช่น บางคนอยากจะมีความสำเร็จในด้านธุรกิจส่วนตัว บางคนก็อยากจะทำสำเร็จในการศึกษาระดับสูง ๆ ถึงปริญญาเอก บางคนก็อยากจะทำร่ำรวยเหมือนเศรษฐีที่มีเงินทองเป็นล้านๆ บาท เป็นต้น^๖

๓.๒ พฤติกรรมการเล่นการพนันห่วยของชุมชนในปัจจุบัน

มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาร่วมโลกใบเดียวกันนี้ ถึงแม้จะเกิดอยู่ในแคว้น เขตแดนต่างประเทศห่างไกลกันหรือพูดกันคนละสำเนียงภาษาก็ตาม ต่างก็มีความรู้สึกนึกคิด มีความอยาก ความต้องการ มีความเกลียดความทุกข์ และรักความสุขด้วยกันทั้งสิ้น

^๖ Maslow A.H., *Motivation and Personality*, (New York : Harper and Brothers, 1954)

จะต่างกันก็เพียงความต้องการนั้นจะมีมากหรือน้อยกว่ากัน และจะสามารถแสวงหาความต้องการของตนได้สมความตั้งใจหรือไม่เท่านั้นเอง พระพุทธศาสนาจึงเน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาในด้านพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของบุคคล ทั้งที่เป็นส่วนการพัฒนาในด้านต่างๆ คือ (๑) พฤติกรรมทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม คือ มีร่างกายที่แข็งแรง ไม่เจ็บป่วยไข้ รู้จักใช้สอยปัจจัย ๔ เท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การติดต่อประสานงาน การประชาสัมพันธ์กับคนอื่นอย่างถูกต้องเหมาะสมเป็นต้น (๒) พฤติกรรมทางสังคม คือ ทำให้รู้จักรับผิดชอบต่อระเบียบ วินัย กติกา กฎเกณฑ์ที่สังคมบัญญัติไว้เพื่อความสงบสุขของคนส่วนรวม ตลอดจนศีลธรรมอันดีงามที่ควรปฏิบัติ (๓) พฤติกรรมด้านจิตใจ คือ เป็นคนมีคุณภาพจิตที่ดี เช่น มีความเห็นใจคนอื่น รักคนอื่น มีสุขภาพจิตที่ดี เช่น ร่าเริง เบิกบานใจ สงบใจ ไม่ตกเป็นทาสสิ่งชั่วร้ายหรือเป็นทาสอบายมุขต่างๆ เช่น เว้นจากการเล่นการพนัน เป็นต้น และ (๔) พฤติกรรมทางด้านความฉลาดไหวพริบหรือปัญญา เพื่อให้ปฏิบัติตนต่อชีวิตได้อย่างถูกต้องตามฐานะ บทบาทและหน้าที่ทางสังคมของตนเอง^๗

๓.๓ พฤติกรรมการเล่นการพนันห่วยในชุมชนชนเมือง

๓.๓.๑ วิธีการขอห่วยของคนในชุมชนชนเมือง

เมื่อกกล่าวถึงเรื่องการเล่นการพนันทุกประเภท คนไทยเราตั้งแต่สมัยโบราณมาจนถึงปัจจุบัน มีจิตวิทยาอยู่อย่างหนึ่ง คือ วิธีการหรือกลอุบายในการเล่นพนัน เพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะ หรือ ผลที่ใกล้เคียงที่สุดสำหรับการเสี่ยงแต่ละครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการเล่นการพนันชนิดใดก็ตาม ดังนั้นผู้เล่นพนันห่วยเอง ก็ย่อมมีกลอุบายในการเสี่ยงทาย โชคความน่า อย่างหลากหลายวิธี ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงเฉพาะที่นิยมแสวงหาตัวเลขเพื่อมาซื้อห่วยของสมาชิกในชุมชนชนเมืองได้ทราบถึง ผู้มีพฤติกรรมเกี่ยวกับการเล่นการพนันห่วยจนมีความ

^๗พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๗๙ - ๘๓.

เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการขอหวย เพื่อนำมาประกอบงานวิจัยครั้งนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังต่อไปนี้

๑. **วิธีการขูดต้นไม้เพื่อขอหวย** ผู้เล่นหวยนั้น จะเตรียมการไปขูดต้นไม้ใหญ่ ทั้งที่อยู่ใกล้กับชุมชนและห่างไกลถึงต่างจังหวัดก็มี เพื่อให้ได้เลขเด็ดมาซื้อหวยกัน (ผู้วิจัย สังเกตว่า คนที่ชอบเล่นหวยนั้นนิยมเรียกการซื้อหวยจนติดปากว่า “แทงหวย” “ซื้อเบอร์” “ซื้อเลข” มากกว่าคำว่า “เล่นหวย” โดยวิธีนี้ จะต้องมีการปาวสักเคเทวดาก่อน แล้วใช้แปรง หรือ ผงสีขาวทาบริเวณที่ต้นไม้ ซึ่งได้ถูกจัดเตรียมขอเอาไว้แล้ว คือ ต้องตากเปลือกต้นไม้ ออกพอเห็นยางแล้วจึงทาด้วยแป้งก็จะเห็นตัวเลขปรากฏออกมา วิธีนี้ถูกบ้างผิดบ้างแล้วแต่ ภูมิผู้รักษาต้นไม้จะให้โชคแก่ผู้เล่นหวย และผู้เล่นก็มีวิธีการพูดที่ถูกต้อง โดยการ บวงสรวงล่วงหน้าว่า ถ้าถูกแล้วจะนำสิ่งของอย่างนั้น อย่างนี้ ไปให้แก่เจ้าที่ (หรือรุกขเทวดา ตามความเชื่อของตน)

๒. **วิธีการนำของโบราณไปทำหวย** การขอหวยวิธีนี้ ได้แก่ การนำสิ่งของ โบราณเก่าแก่ มาทำพิธีขอหวย เช่น นำเอาเต่าปูนเก่า ระวังเก่า เรือเก่า เงินพดด้วง เงินฮาง (เงินราง) เงินมะพร้าว ๓ ตา เงินเหรียญ รัชกาลที่ ๕ (ร.๕) รุ่นที่มีหอกชี้ไปที่อักษรว่าเพ็อง ธนบัตรใบละ ๑ บาท รัชการที่ ๕ ตัวหนังสือสีเขียว พานสีแดง เป็นต้น แม้ว่าวิธีนี้จะทำขอ หวยได้ยากมาก เพราะหาสิ่งของสำหรับทำพิธีสวดลำบากและต้องให้อาจารย์ผู้มีคาถาอาคม เท่านั้นจึงสวดได้ และสวดไปจนกว่าตัวเลขจะปรากฏขึ้นมาที่สิ่งของนั้น แล้วนำไปซื้อกัน ก็มีทั้งถูกและผิดเช่นวิธีแรก ค่าใช้จ่ายเพื่อแสวงหาโชคด้วยวิธีนี้ก็สูงเช่นเดียวกัน เพราะเป็น สิ่งของที่หาได้ยากในปัจจุบัน ทั้งคนที่จะมาทำพิธีสวดให้ก็น้อยจนแทบไม่มีเหลืออยู่ในชุมชน แล้ว (วิธีนี้ ถ้าหวยออกถูกตามที่สวด ต้องจ่ายอย่างน้อยถึง ๓๐ เปอร์เซ็นต์ แก่คนทำพิธี หรือคนสวดคาถานั้นอีกต่อหนึ่ง นอกเหนือจากค่ายกครู)

๓. **วิธีการเสียงทายหวยโดยใช้สัตว์** วิธีการนี้ ได้แก่ การใช้สัตว์เป็นตัวนำโชค เพื่อบอกให้ตนรู้ว่าหวยหรือเลขเด็ดที่จะซื้อนั้น จะออกอะไร เช่น การขอหวยโดยใช้ตัวบั้ง (ภาษาอีสานเรียกว่าบั้ง) หรือ ตัวแมงมุมยักษ์มีผิวสีดำตัวใหญ่กว่าแมงมุมทั่วไปหลายสิบเท่า วิธีการขอ ก็เขียนตัวเลขจำนวน ๑๐ ตัว ตั้งแต่เลข ๐ ถึงเลข ๙ โดยเขียนใส่ กระดาษขาวธรรมดา ขนาดไม่ใหญ่นักพอให้ตัวบั้งสามารถคาบกระดาษใบเลขที่เขียนเลขใส่

๙ สัมภาษณ์ ผู้ซื้อหวย, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘.

ใบละ ๑ ตัวเลขขึ้นมาได้ เมื่อเขียนครบแล้ว ก็ป่าวสัคเคเทวดา และเลือกดูเฉพาะรูของบั้งที่หันหน้าไปทางทิศตะวันออกเท่านั้น ถ้ารูอยู่ในทิศอื่นนอกจากทิศนี้ถือว่าใช้ไม่ได้เลย เมื่อเลือกดูรูบั้งแล้ว ก็นำกระดาษที่เตรียมไว้ลงไปใส่ในรูบั้งนั้น และรอสักครู่หนึ่ง ตัวบั้งที่อาศัยอยู่ในรู ก็จะนำกระดาษที่พันห่อเล็กๆ มีตัวเลขติดอยู่ขึ้นขึ้นมา บางครั้ง ก็ ๓ ใบ บางครั้งก็ ๒ ใบ หรือ ๑ ใบ แล้วแต่กรณีไป เมื่อได้กระดาษขึ้นมาแล้ว ก็เปิดอ่านตัวเลขที่ปรากฏในกระดาษแต่ละแผ่นที่พันไว้ นั่น และนำไปซื้อหอยในงวดที่จะมาถึงต่อไป วิธีนี้ ผู้วิจัย ได้สอบถามท่านผู้รู้ทางหอย กล่าวกันว่า มีความแม่นยำมากกว่าวิธีอื่น เพราะโอกาสที่จะถูกหอยนั้น มีสูงถึง ๘๐ เปอร์เซ็นต์ แต่น้อยคนนักที่จะโชคดีพบรูบั้งที่หันหน้าไปทางทิศตะวันออก เพราะส่วนใหญ่มักจะหันไปสู่ทิศอื่นๆ เสียมากกว่า^๙

นอกจากนั้นแล้ว ก็ยังมีผู้เล่นที่นำแมว ๓ สี เพื่อไปขอหอย เต่างับ (คือ เต่าที่มีหน้าอกแตกออกเป็น ๒ ส่วน เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เต่างับ ก็ได้) แต่โอกาสที่จะถูกหอยโดยวิธีนี้ก็ มี ๕๐ เปอร์เซ็นต์เท่านั้น เพราะเนื่องจากสัตว์ที่นำไปไม่ถูกลักษณะบ้าง อาจารย์สวดเลขไม่ชัดบ้าง

๔. วิธีการขอหอยโดยเสี่ยงทายทางความฝัน วิธีการนี้ เป็นวิธีที่ง่ายไม่ต้องลงทุนเหมือนกับวิธีข้างต้นที่กล่าวมาแล้วนั้น เพราะมีวิธีการที่ง่ายไม่ซับซ้อน โดยผู้เล่นจะนำหอยที่ตนจะซื้อในงวดที่จะมาถึงนั้น ไปวางถวายเป็นโถ้ที่โตะหมุ่มบูชา หรือของรักษาประจำบ้านเรือน แล้วก็ตั้งจิตอธิษฐานว่า ถ้าหากตัวเลขในใบหอยนั้นถูกก็ให้ฝันได้สิ่งของอะไรก็ได้มากหรือน้อยก็ทำนายตามฝัน คือ ถ้าได้สิ่งของมากก็จะถูกเลขมาก ตรงข้ามถ้าได้น้อย ก็จะได้เงินน้อยเช่นกัน วิธีนี้ จะเริ่มต้นด้วยการเตรียมขันท์ ๕ มีดอกไม้ ๕ คู่ เทียนเล็ก ๕ คู่ แล้วไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตา จึงป่าวสัคเคเทวดาก่อน แล้วตั้งนะโม ๓ จบ และสวดคาถาขอเลขว่า “มะ อะ อุ สี วัง พระอรหัน จู ตี โล กะ อี ทัง ยะ ทิ ระ สัง ฆัง จู ตี ๆ” ว่า ๓ ครั้งเช่นกัน เมื่อนอนหลับก็จะฝันเห็นนิมิตต่างๆ ทางความฝัน ผู้เล่นหอยก็จะนำมาตีเป็นปัญหาตัวเลข เช่น ถ้าฝันเห็นรถยนต์ ๔ ล้อ ก็จะทำนายว่าหอยงวดหน้าจะมีเลข ๔ หรือถ้าฝันเห็นศพหรือคนตาย ก็ทำนายว่าหอยจะมีเลข ๐ เป็นต้น แล้วก็นำมาประติดประต่อกัน เป็นเลขเด็ด แต่ถ้าฝันไม่ดี ก็จะยกเลิกการซื้อหอยในงวดนั้นออกไปก็มี

^๙ สัมภาษณ์ ผู้ซื้อหอย, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘.

๕. วิธีการนั่งดูหอยหรือตัวเลขด้วยสมาธิ วิธีการนี้ ผู้เล่นหอยที่นิยมแสวงหาวิธีการต่างๆ ก็มักจะเลือกไว้ในงวดนี้ เขาจะใช้วิธีใดในการทำนายหรือเสี่ยงโชคเรื่องหอย ซึ่งวิธีนี้ทำได้เฉพาะคนที่ฝึกฝนด้านจิต ด้านสมาธิที่มั่นคงเท่านั้นจึงทำได้ เช่น การไปนั่งสวดภาวนาแผ่เมตตายังสถานที่ในป่าช้าซึ่งเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านเรียกกันว่า“มีผีเฮี้ยนจัด” เมื่อไปถึง ผู้นั่งสมาธิก็เริ่มสวดมนต์แผ่เมตตาแก่พระภูมิเจ้าที่ รุกขเทวดา ตามความเชื่อ แล้วผู้นั่งก็จะทำจิตใจให้สงบภายในระยะเวลาราว ๓๐ นาที ถึง ๑ ชั่วโมง เมื่อลมิตาขึ้นก็จะบอกกับผู้เล่นหอยว่า เขาให้เลขตัวนั้นตัวนี้ จึงนำไปซื้อหอยต่อไป วิธีนี้ลงทุนเช่นกัน ทั้งค่าน้ำมันรถ ค่าเหมารถไปถ้าไม่มีรถส่วนตัว และต้องให้อาจารย์ผู้มีวิชาอาคม หรือผู้ฝึกฝนด้านสมาธิเท่านั้น จึงจะสามารถนั่งเห็นตัวเลขได้

๖. วิธีการขอหอยโดยผ่านร่างทรง วิธีการนี้ ผู้เล่นมักจะนิยมไปหาอาจารย์ทรง หรือ คนทรงเจ้า ที่เชื่อกันในสังคมอีกวงการหนึ่งว่า มีเทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งมาสิงสถิตอยู่ในร่างของคนทรงนั้น เมื่อทำพิธีเสร็จแล้ว ก็จะขอหอยกับเทพซึ่งอยู่ในร่างคนทรง บางครั้งก็ถูกบางครั้งก็ผิด แต่ส่วนใหญ่จะผิด และไม่นิยมกันนักสำหรับบางคนในชุมชนชนานเมือง เพราะดูเหมือนอาจารย์จะทราบล่วงหน้า หรือคาดคะเนไว้ก่อนแล้ว หอยน่าจะออกอะไร จึงใช้วิธีอื่นมาแทรกเข้าไปมากกว่า

๗. วิธีการทำนายหอยโดยการคำนวณทางสถิติ วิธีการนี้ ผู้เล่นจะต้องอาศัยสถิติทางผลการออกสลากในงวดที่ผ่านมาหลายสิบงวดขึ้นไป เพื่อเป็นฐานในการพยากรณ์หอยที่จะออกในงวดถัดไป ตัวอย่าง เช่น การคำนวณหาเลข ๔ ตัวมา ๑ ตัว หลักสิบ – หน่วย วิธีทำ คือ ให้ใช้ตัวเลข ๒ ตัว (คือ หลักสิบกับหลักหน่วย) ของหอยรัฐรางวัลที่ ๑ ที่ออกไปในงวดที่ผ่านมา นั้น เป็นตัวตั้ง เช่น เลขที่ออก ๗๐ ให้ บวกร้อยมาลัยลงมาแล้วบวกด้วย ๓ หากเกิน ๑๐ ก็ให้เอาเฉพาะเลขหลักหน่วยมาบวกร้อยมาลัย จนได้เลขตัวเดียวก่อน วิธีการทำให้ตั้งเลข ๗๐ ไว้ นำ ๓ ไปบวก จะได้ ๗๐๓ บวกร้อยมาลัยลงมาอีก จะได้ ๑๐ เกินให้ตัด ๑ ทิ้ง เอาเฉพาะเลข ๐ ไปทำนาย โดยการบวกเลข ๓ เข้ามาเพิ่มอีก ๔ ตัว จังหวะ ก็จะได้เลขเป็น ๐-๓-๖-๙ ทำนายหอยว่า ในงวดต่อไป หลักสิบ และหน่วยของรางวัลที่ ๑ จะมีตัวเลขเด่น ๐-๓-๖-๙ ตัวใดตัวหนึ่งแน่นอน^{๑๑}

^{๑๑} สัมภาษณ์ ผู้ซื้อหอย, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘.

วิธีการขอยุ้ยนี้เป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น และใช้ได้ผลจริงประมาณ ๗๐ เปอร์เซ็นต์ คือ ใน ๑๐ งวดก็จะมีการค้าฉ้อฉล เพียง ๓ -๔ งวดเท่านั้น แต่จะต้องนำไปคิดกับสูตรเลขอื่นๆ อีกหลายสูตร จึงจะได้ห่วยไปซื้อกัน วิธีนี้นิยมในหมู่คนที่ชอบตัวเลข ชอบคำนวณ และทำให้มีรายได้อย่างสม่ำเสมอ ไม่เสี่ยงมากนักเหมือนวิธีอื่น เพราะเป็นการคาดคะเน ความน่าจะเป็นตามหลักการทางสถิติเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับคาถาอาคมไสยศาสตร์เลย ปัจจุบัน มีนักพยากรณ์จำนวนมากที่เป็นคนคำนวณตัวเลขให้แก่ประชาชนผู้สนใจ โดยจัดทำเป็นนิตยสารสิ่งตีพิมพ์ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น นิตยสารวงล้อพาโชค นิตยสารดวงเศรษฐี นิตยสารมหาลภ เป็นต้น แม้แต่ในวงการนิตยสารมวยก็มีนักพยากรณ์ห่วยเหมือนกัน เช่น นิตยสารมวยโลก นิตยสารมวยไทย เป็นต้น^{๑๑}

จากการศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับพฤติกรรมในการขอเลขขอยุ้ย ทำให้ทราบว่าชุมชนชนานเมืองมีความสนใจในการเสาะแสวงหาวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งตัวเลขที่ตนเองชอบและแม่นยำที่สุดจะได้ไม่ผิดพลาดและไม่เสียเงินมากเวลาซื้อห่วย เลขท้าย ๒ ตัว ๓ ตัว ดังนั้นการจะแก้ปัญหาในด้านพฤติกรรมของคนที่เล่นการพนันห่วยในชุมชน จึงควรนำหลักพุทธธรรมเข้ามาปรับใช้ให้เหมาะสม โดยมีแนวคิด หลักการ และวิธีการต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนชนานเมืองได้ลด ละ เลิก พฤติกรรมในการเล่นพนันห่วยทั้งห่วยรัฐและห่วยใต้ดิน โดยได้สรุปสถานการณ์การเล่นการพนันห่วยออกเป็นประเด็นหลักๆ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๓.๒ สถานการณ์การเล่นการพนันห่วยในปัจจุบัน

พฤติกรรมการบริโภควัตถุสิ่งของเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่เกินกว่าความจำเป็นและเกินฐานะที่ตนเองจะพึงมีพึงได้ กล่าวคือ ความไม่สันโดษยินดีในทรัพย์สินสมบัติที่ตนมีอยู่หรือที่หาได้โดยสุจริต การใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย และใช้จ่ายในเรื่องที่ไม่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เนื่องจากภาวะทางจิตใจไม่ได้ฝึกฝนพัฒนา และปล่อยให้ความโลภเกิดขึ้นในจิตใจ คือ ความอยากได้ทรัพย์ที่ไม่ได้อยู่ในหลักเกณฑ์ของความขยันหมั่นเพียร

^{๑๑} สัมภาษณ์ พ.ต.ท. ทองสุข ไชยคำภา, ข้าราชการตำรวจ, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘.

ในทางที่ชอบ (สัมมาวายามะ) ครอบงำจิตใจจนกระทั่งกลายเป็นนิสัยในการเล่นการพนันอย่างถาวร และแก้ไขได้ยากยิ่ง^{๑๒}

๓.๓.๓ ความโลภกับการเล่นการพนันหอย

การเป็นหนี้เป็นสิน เนื่องจากการนำทรัพย์สินไปใช้จ่ายในทางที่ไม่ชอบ ไม่ปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ) แต่ในทางตรงกันข้ามกลับไปทำอาชีพที่ผิดศีลธรรม ผิดกฎหมาย และเข้าไปเกี่ยวข้องกับวงจร การเล่นการพนันเพื่อที่จะหวังกำไรมาก และลงทุนเพียงน้อยนิด คือ การเล่นการพนันหอย ซึ่งมีอัตราต้นทุนเพียง ๑ บาท ถ้าถูกหอยก็จะได้กำไรถึง ๖๕ บาท (สำหรับเลข ๒ ตัว และ ๓ ตัวรัฐบาล) และ ถ้าถูกรางวัลที่ ๑ ก็จะได้กำไรถึง ๔๐๐ บาท หมายถึง ลงทุน ๑ บาทแต่กำไรได้รับ ๔๐๐ บาท ซึ่งไม่มีการลงทุนในธุรกิจการงานใด ที่จะให้ผลกำไรและผลประโยชน์มากมายมหาศาลเช่นนี้ แม้แต่เงินลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ก็ได้กำไรไม่มากเหมือนคนที่ถูกการพนันหอย ถึงแม้ว่าการพนันชนิดนี้จะถูกต้องตามกฎหมาย แต่เป็นความผิดต่อศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างร้ายแรง และถ้ามองให้ลึกไปถึงรายได้ของประชาชนในชุมชนชนานเมืองแล้ว เงินแต่ละบาทนั้น มีความหมายต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะต้องทำงานเพื่อแลกกับเงินตราและที่ซ้ำหนักกว่านั้นก็คือ การมีพฤติกรรมการเล่นพนันหอยจนทำให้ต้องหมดเนื้อหมดตัวไปก็มี ดังตัวอย่าง ผู้มีพฤติกรรมการเล่นการพนันหอยจนติดเป็นนิสัย เลิกไม่ได้จนเป็นเหตุให้เสียทรัพย์สิน คือ การกู้ยืมเงินจากผู้อื่นมาเล่นการพนันหอย เมื่อเล่นแล้วก็มีแต่เสียทรัพย์สิน ไม่มีเงินไปเสียค่าดอกเบี้ยจนทำให้ตนเองต้องถูกยึดบ้านและที่ดิน^{๑๓}

๓.๓.๔ นโยบายของรัฐกับการพนันหอย

พฤติกรรมที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม ที่ชุมชนในบ้านตม่น้อยต้องเผชิญอยู่ประจำ คือ นอกจากจะทำตามกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนแล้ว ยังได้รับสื่อและการอำนวยความสะดวก

^{๑๒} ที. ปา. (บาลี) ๑๑/๓๙๓/๒๙๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายศิลา สัตถ์ชุลลิกกร, ข้าราชการครู, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

สะดวกในการเล่นการพนันหอยในชุมชนจนถึงที่ เพราะการเล่นการพนันหอยเป็นสิ่งที่รัฐได้ส่งเสริมให้การพนันหอยถูกต้องตามกฎหมายตามที่เราทราบโดยทั่วไปว่า “หอยบนดิน” เมื่อรัฐมีนโยบายในลักษณะเช่นนี้ ก็เท่ากับว่าเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้กิเลสที่มีอยู่ในใจของประชาชนให้เจริญมากขึ้น ประชาชนที่มีพฤติกรรมเล่นการพนันหอยก็ยิ่งได้ใจ ถูกใจ จึงทำให้ภาครัฐยังคงเดินหน้าต่อไป โดยเฉพาะเรื่องหอยออนไลน์ที่ทันสมัยจะมีมากยิ่งขึ้น และบอร์ดกองสลากกินแบ่งรัฐบาลก็อนุมัติแล้ว โดยมอบให้ บริษัท ลีอ็อกซ์เลย์ จำกัด เป็นผู้ดำเนินการได้ติดตั้งเครื่องออนไลน์หลังทำสัญญาอย่างเป็นทางการ คาดว่าจะติดตั้งได้ครบจำนวน ๓,๐๐๐ เครื่องจากนั้น ก็จะทยอยติดตั้งไปจนกว่าจะครบ ๑๒,๐๐๐ เครื่อง ไม่เกินภายใน ๗ เดือน ตั้งแต่เดือน มีนาคม ๒๕๔๘ และจะใช้ได้จริงในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๘^{๑๔} แม้ว่าการเล่นการพนันหอยดังกล่าวจะต้องตามกฎหมาย คือ หอยออนไลน์ ย่อมเป็นที่ถูกใจของคนชอบเล่นหอยอยู่แล้ว เพราะถ้าเครื่องออนไลน์ดังกล่าวนี้ ติดตั้งเสร็จเมื่อใด คนก็จะเลือกซื้อตัวเลขที่ตนชอบได้อย่างสะดวกสบาย และไม่ต้องกลัวว่าจะมีคนอื่นมากกว่าซื้อหมดแผงเหมือนในปัจจุบัน (ซึ่งยังคงใช้เพียงใบสลากกินแบ่งรัฐบาลและใบโพยหอยทั่วไป) เป็นแต่เพียงว่าให้สถานที่ซื้อ/ขายหอยนั้น จะต้องตั้งขายอยู่ห่างไกลสถานศึกษาและศาสนสถาน ไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ เมตร ขึ้นไป

ทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า ตามที่นโยบายของรัฐได้ดำเนินการเรื่องหอยบนดินอยู่ในปัจจุบันนี้ เท่ากับเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีการเล่นการพนันหอยได้อย่างอิสระเสรี และเงินรายได้จากการขายหอยบนดินก็จะเข้าเป็นรายได้ของรัฐ เพื่อจัดเป็นงบประมาณในการพัฒนาช่วยเหลือสังคมอีกส่วนหนึ่ง ดูเหมือนว่ารัฐจะแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในประเทศ ด้วยการปราบปรามเจ้ามือขายหอยเถื่อนหรือหอยใต้ดิน เพื่อนำเงินรายได้เข้าสู่รัฐและจัดเป็นงบประมาณช่วยเหลือสังคม แต่การแก้ปัญหาของรัฐนั้นเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เพราะต้นเหตุของปัญหาอยู่ที่ตัวคน เพราะคนนั้นยังมีกิเลสอยู่ในใจ จะต้องแก้ด้วยการส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชน ได้มีโอกาสฝึกฝนอบรมพัฒนาจิตใจตนด้วยหลักพุทธธรรม หากรัฐต้องการจะพัฒนาประเทศ ต้องพัฒนาที่ทรัพยากรบุคคลให้ศีลมีธรรม มีสติ มีปัญญาในทางที่ถูกต้อง(สัมมาทิฐิ) เมื่อบุคคลมีคุณภาพและประสิทธิภาพแล้วจะสามารถพัฒนาบ้านเมืองไปสู่ความเจริญมั่นคงและถาวรได้ แต่นโยบายในการแก้ปัญหา

^{๑๔} บริษัท ลีอ็อกซ์เลย์ จำกัด. หอยออนไลน์, ไทยรัฐ, (๖ มิถุนายน ๒๕๔๗) : ๑, ๑๑.

ความยากจนของรัฐที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน เป็นการแก้ปัญหาที่ไม่ตรงจุด ซึ่งเป็นการไม่ถูกต้องตามนโยบายหลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ให้ประชาชนเพิ่มรายได้แสวงหาทรัพย์ในทางที่ชอบ ซึ่งประชาชนมีกิเลสอยู่ในจิตใจและไม่เข้าใจในหลักพุทธธรรมมากอยู่แล้ว รัฐยิ่งส่งเสริมให้ประชาชนหลงมกมายยึดติดในการแสวงหาทรัพย์ด้วยอำนาจความเพ้อฝันให้ดำเนินชีวิตไปตามกระแสแห่งอบายมุข(หนทางแห่งความเสื่อม)เพิ่มเข้าไปอีก เพราะเมื่อประชาชนมีความหลงมกมาย ไม่รู้แจ้งในความจริง ก็จะเป็นเหตุนำมาซึ่งการทำความที่ไม่ดีมากขึ้นเรื่อย ๆ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย บุคคลจึงปรุงแต่งกายสังขาร ... วิจิสังขาร ... มโนสังขาร ขึ้นเองบ้าง... เนื่องจากตัวการอื่นบ้าง... โดยรู้ตัวบ้าง... ไม่รู้ตัวบ้าง”^{๑๕} นั่นก็หมายความว่ารัฐบาลบริหารประเทศ ชาตินิยมเน้นแต่ความเจริญทางด้านวัตถุมากเกินไป รัฐนอกจากจะไม่ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนดำเนินชีวิตติดอยู่ในอบายมุขแล้ว จะต้องตรากฎหมายให้ประชาชนได้ถือปฏิบัติตามหลักศีลธรรมละเว้นจากอบายมุขทุกประเภท และมีบทลงโทษแก่ผู้ที่ฝ่าฝืนต่อหลักศีลธรรม จึงจะสามารถทำให้การแก้ปัญหาความยากจนได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุตามหลักพุทธธรรม

๓.๔ พฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม

๓.๔.๑ ความหมายของพฤติกรรม

คำว่า “พฤติกรรม” (Behavior) หมายถึง การประพฤติในชีวิตประจำวัน การทำตัว คุณสมบัติของบุคคลที่แสดงออก^{๑๖} ส่วนหลักพุทธธรรมได้ระบุว่า “พฤติกรรม” หรือความประพฤติของมนุษย์นั้น จัดอยู่ในกลุ่มกรรมนิยาม (Law of Karma) ซึ่งหมายถึง กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือ กระบวนการกระทำและการให้ผลของการกระทำ หรือเป็นกระบวนการแห่งเจตนา หรือความคิดปรุงแต่ง สร้างสรรค์ต่างๆ พร้อมทั้งผลที่สืบเนื่อง

^{๑๕} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖๑.

^{๑๖} สอ เสถบุตร, พจนานุกรมภาษาไทย – อังกฤษ ฉบับตั้งโต๊ะ, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๔), หน้า ๒๘๔.

ออกไปอันสอดคล้องสมกัน เช่น สร้างพฤติกรรมดี ก็มีผลดี สร้างพฤติกรรมชั่ว ก็ได้รับผลชั่ว เป็นต้น^{๑๓} ฉะนั้น จึงแยกพฤติกรรมของการกระทำโดยมนุษย์ ออกเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑. พฤติกรรมส่วนปัจเจกบุคคล คือ เป็นการกระทำเฉพาะตัวของมนุษย์แล้ว ได้รับผลด้วยตนเองไม่เกี่ยวกับส่วนรวม และพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ เพื่อสอนให้คนเรารู้จักรับผิดชอบต่อการกระทำหรือความประพฤติของตนเอง และให้พยายามประกอบแต่พฤติกรรมที่ดี ดังพระพุทธองค์ตรัสสอนไว้ว่า “ธรรม ๒ อย่าง คือ การไม่ได้ทำบุญเอาไว้ และการทำบาปอยู่เนืองๆ ๒ อย่างนี้ ทำให้ผู้กระทำนั้น ต้องเดือดร้อนเพราะพฤติกรรมที่เป็นบาปนั้น”^{๑๔}

๒. พฤติกรรมในด้านกิจกรรมมนุษย์ ได้แก่ พฤติกรรมในการประกอบอาชีพ การงาน การดำเนินชีวิต และการดำเนินกิจการต่างๆ ของมนุษย์ ที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากเจตนา การคิดปรุงแต่งสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นผลทำให้มนุษย์รวมตัวกันอยู่เป็นมวลมนุษยชาติได้ ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ในวาเสฏฐสูตร ว่า ...

ดูก่อน วาเสฏฐะ ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ในหมู่มนุษย์

ผู้ใดอาศัยโครัชกรรมเลี้ยงชีพ ผู้นั้นเป็นชาวนา

มิใช่พราหมณ์...ผู้ใดเลี้ยงชีพด้วยศิลปะต่างๆ

ผู้นั้นเป็นศิลปิน... ผู้ใดอาศัยการค้าขายเลี้ยงชีพ

ผู้นั้นเป็นพ่อค้า...ผู้ใดเลี้ยงชีพด้วยการรับใช้ผู้อื่น

ผู้นั้นเป็นคนรับใช้ ฯลฯ โลกย่อมเป็นไปเพราะกรรม

หมู่มนุษย์ย่อมเป็นไป เพราะกรรม...^{๑๕}

ดังนั้นการเล่นการพนันหอย จึงจัดว่าเป็นได้ทั้งพฤติกรรมส่วนบุคคล (ปัจเจกชน) และเป็นได้ทั้งพฤติกรรมมหาชน คือ คนส่วนใหญ่ที่ทำให้สังคมต้องรับผิดชอบหรือมีกรรม

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕๓.

^{๑๔} ชู. อิติ. (บาลี) ๒๕/๒๐๘/๒๔๘.

^{๑๕} ม. ม. (บาลี) ๑๓/๗๐๗/๖๔๓.

ร่วมกัน มีการกระทำร่วมกันเป็นระบบ ตั้งแต่ระดับประชาชนผู้บริโภคหรือผู้ซื้อการพนันหาย ไปจนถึงระดับผู้จำหน่ายหาย คือ รัฐบาล ซึ่งก็มีทั้งกำไร และขาดทุน ในการดำเนินการนั้น

๓.๔.๒ ประเภทของพฤติกรรมตามหลักพุทธธรรม

เมื่อกล่าวถึงประเภทของพฤติกรรมมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมแล้ว สามารถแบ่ง ออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. **พฤติกรรมในทางไม่ดี** (อกุศลกรรมหรืออกุศลมูล) คือ การกระทำที่ แสดงออกในทางไม่ดี เป็นพฤติกรรมที่เลวหรือชั่วร้าย ประกอบด้วยบาปกรรมทุกอย่าง อันมี มูลเหตุจาก ความโลภ (โลภะ) ความโกรธขุ่นเคืองใจ (โทสะ) และความลุ่มหลงมัวเมาขาดสติ ยับยั้งชั่งใจในความคิด (โมหะ)

๒. **พฤติกรรมในทางดี** (กุศลกรรมหรือกุศลมูล) คือ การกระทำที่ตรงข้ามกับข้อ แรก เป็นความดีที่แสดงออกทางบุคลิกภาพเฉพาะตน เนื่องจากแรงกุศลภายในสนับสนุน ได้แก่ ความไม่โลภ (อโลภะ) ความไม่โกรธ (อโทสะ) และความไม่ลุ่มหลง (อโมหะ)^{๒๐}

อย่างไรก็ตาม เมื่อสรุปถึงสาเหตุหรือมูลเหตุให้คนนิยมเล่นการพนันหายแล้ว จะ เห็นอยู่ในกลุ่มแรก คือ ผู้มีพฤติกรรมในทางไม่ดีอันเกิดจาก จิตที่มีความโลภ (โลภจิต) นั่นเอง เป็นสาเหตุหลัก เพราะอยากได้กำไรเกินความเป็นจริง จึงได้ลงทุนซื้อหายเป็นปกตินิสัยไป

๓.๔.๓ ช่องทางที่พฤติกรรมให้แสดงออก

พฤติกรรมของมนุษย์ จำเป็นต้องอาศัยช่องทางหรือทวาร (Door) สำหรับ แสดงออก แบ่งเป็น ๓ ทาง ได้แก่

๑. ทางกาย (กายทวาร) คือ พฤติกรรมที่แสดงออกทางร่างกาย
๒. ทางวาจา (วจีทวาร) คือ พฤติกรรมที่แสดงออกทางคำพูด การเจรจา
๓. ทางใจ (มโนทวาร) คือ พฤติกรรมที่แสดงออกทางความคิด วิสัยทัศน์ การปรุง แต่งในด้านจิตใจ แล้วจึงส่งผลที่คิดปรุงแต่งนั้นไปยังกายทวาร และวจีทวาร^{๒๑}

^{๒๐} อจ. ดิก. (บาลี) ๒๐/๔๔๕/๑๓๑.

^{๒๑} ม. ม. (บาลี) ๑๓/๖๔/๕๖.

ในการเล่นการพนันหอยนั้น เป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมร่วม หรือผสมผสานทั้ง ๓ ช่องทาง กล่าวคือ เริ่มแรกเมื่อมีความโลภเกิดภายในใจแล้ว (มโนทวาร) จึงได้ไปสอบถามว่าเขาจำหน่ายหอยกันที่ใด ราคาเท่าไร ได้กำไรมากน้อยเพียงใด (วจีทวาร) และแสวงหาแหล่งซื้อขายหอย (กายทวาร) และได้ซื้อหอยสมปรารถนาที่ตนมีเจตน์จำนงไว้แล้ว

๓.๔.๔ พฤติกรรมที่ไม่ดีมีโทษต่อตนและสังคม

การเล่นการพนันหอยทุกประเภท จัดเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดีทั้งต่อตนเองและสังคมส่วนรวม เพราะเป็นกรรมหรือการกระทำฝ่ายบาป เนื่องจากจิตใจของผู้เล่นหอยนั้น มีความโลภเป็นมูลฐาน จึงสามารถที่จะก่อโทษภัยให้แก่คนอื่นได้โดยง่ายและขาดเหตุผล ที่จะมาสนับสนุนให้เขาทำความดีได้ เมื่อเล่นไปเป็นเวลานานๆ แล้ว ก็จะกลายเป็นพฤติกรรมที่เคยชินหรือเป็นอุปนิสัยในทางลบ และให้โทษตามมา ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

๑. **โทษต่อชีวิต** คือ ทำให้ชีวิตของผู้เล่นหอยนั้น อากาศ ตกอยู่ในสภาพรอความหวังโชคลาภ โดยไม่คิดที่จะช่วยเหลือชีวิตของตนให้เจริญก้าวหน้าตามปกติ ด้วยคิดจะรวยเพราะถูกหอยอย่างเดียว หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นผลกระทบต่ชีวิตและจิตใจของผู้เล่นการพนันหอยทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ทำให้กลายเป็นคนซึมเศร้า และผิดหวัง ขาดความมั่นคง เมื่อซื้อแล้วไม่ได้รับรางวัลดังที่คิดไว้ และสมปรารถนาเมื่อได้รับรางวัลแต่ก็มีน้อยมาก

๒. **โทษต่อบุคคล** คือ เป็นการบั่นทอนคุณภาพชีวิตของบุคคลผู้เล่นให้รับความตกต่ำลงไป ไม่ได้รับเกียรติหรือการยกย่อง ไม่สมควรเป็นบุคคลตัวอย่างหรือแบบอย่างต่อใครๆ ได้ จึงกลายเป็นผลกระทบของบุคคลต่อบุคคล เช่น เจ้ามือขายหอยขายย่อยกับผู้มีพฤติกรรมในการเล่นการพนันหอย

๓. **โทษต่อสังคม** คือ นักการพนันหอย เมื่อไม่ได้ทรัพย์มาจากการเล่นการพนันหอยหรือถูกโกง เพราะเป็นการได้เงินมาในทางที่ไม่ชอบ ก็อาจก่ออาชญากรรมในลักษณะต่างๆ กันได้ เช่น ทำร้ายหรือทะเลาะวิวาทกันกับคนในครอบครัว หรือบ้างก็ใช้วิธีการโกงต้มตุ๋น หลอกลวงด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้ทรัพย์มาเล่นการพนันหอย

๔. **ขัดต่อหลักการส่งเสริมความดี** คือ ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ถือว่า การพนันทุกประเภทเป็นหนึ่งในอบายมุข ๖ อย่าง ถ้าใครเข้าไปซื้อ ขาย หรือเล่น ก็ตามล้วนเสี่ยงต่อความเสื่อมเสียทุกอย่าง เช่น เสื่อมสุขภาพ เสื่อมทรัพย์ เสื่อมญาติ เสื่อมคน

เคารพ นับถือ เป็นต้น การพนันหอยก็เช่นกัน ไม่ได้ทำให้คนดีขึ้นหรือรวยเร็วขึ้น แต่เป็นการปลูกฝังค่านิยมที่ไม่ดีต่อมาตรฐานทางสังคมมากกว่า และกลายเป็นวัฒนธรรมสำหรับประเทศที่ผู้คนกำลังแสวงหาความร่ำรวยโดยวิธีลัดนี้กันมากขึ้น จนปัจจุบันไม่สามารถจะแก้ไขได้ และต้องปล่อยให้มันเป็นไปตามระบบและวิธีดำเนินการตามกฎหมาย แม้ว่าจะเป็นการเล่นที่ถูกต้องกฎหมายก็ตาม แต่ในทางพระพุทธศาสนานั้นยังถือว่าการเล่นการพนันหอยนั้นเป็นการทำผิดศีลธรรม ซึ่งผลที่ตามมาคือ นำความเสื่อมหรือความไม่เจริญมาให้ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อตนเองครอบครัวและสังคมส่วนใหญ่อย่างแน่นอน

๓.๔.๕ แรงจูงใจที่มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม

เมื่อกล่าวถึงพฤติกรรมของมนุษย์นั้น คนเราจะดีหรือจะชั่ว ย่อมมีสาเหตุด้วยกันทั้งนั้น คือ ทุกคนมีความคิดเห็นที่ต่างกัน มีประสบการณ์ เพื่อนฝูง และสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไป จึงทำให้สังคมของมนุษย์มีทั้งคนดีและคนพาล ซึ่งคละกันอยู่ในทุกวงการ ทุกองค์กร และทุกหน่วยงาน ในทางพระพุทธศาสนา จึงให้ความสำคัญทั้งต่อแรงจูงใจภายนอก และทั้งแรงจูงใจภายในตัวมนุษย์เอง พอสรุปแรงจูงใจออกเป็น ๒ อย่าง ดังต่อไปนี้

๑. แรงจูงใจภายนอก (ปรโตโฆสะ) แรงจูงใจภายนอก หมายถึง เสียงจากบุคคลภายนอก สื่อภายนอก ตลอดจนเพื่อน ครูอาจารย์ บิดามารดา ผู้บังคับบัญชา ผู้ปกครอง เป็นต้น ที่เราเกี่ยวข้องกับ และสิ่งแวดล้อมที่ดีอีกด้วย ถ้าหากเราฉลาดคบคน รู้จักเลือกสรรกัลยาณมิตรหรือเพื่อนที่ดีเป็นที่ปรึกษา เรียนรู้ทันในการบริโภคข่าวสารต่างๆ เช่น สื่อที่มาจากหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เพราะมีทั้งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต และเป็นโทษก็มี และควรมีหลักในการคบหาหรือเสพอย่างฉลาด

ตัวอย่างเช่น การคบหาบัณฑิต หรือ คนดี ผู้รู้ทางวิชาการ พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ผู้ปกครองที่มีแบบอย่างที่ดีต่อคนอื่นได้ เป็นต้น เรียกว่าได้เพื่อนดีเป็นกัลยาณมิตร ช่วยเหลือได้ ไม่เอาเปรียบเรา เพราะเมื่อคบหาสมาคมกับท่านเหล่านั้นแล้ว हमันสอบถาม ปรึกษาหารือปัญหาต่างๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิต หรือ ฟังคำบรรยาย ฟังเทศน์ ฟังปาฐกถาของท่าน แล้วนำมาพิจารณาใคร่ครวญด้วยจิตตมยปัญญาของตน หลังจากนั้น ก็ลงมือปฏิบัติตามทฤษฎี หรือหลักการที่ได้ยินได้ฟังมาที่เป็น

ข้อมูล ซึ่งได้กลิ่นกรองแล้วด้วยปัญญาของตน วิเคราะห์ไต่สวนแล้ว ทำอย่างถูกวิธีของหลักการณ์นั้น ๆ ก็จะทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าอย่างแน่นอน^{๒๒}

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ นางกุหลาบ แซประเสริฐ อายุ ๕๕ ปี เศรษฐีนี้ เจ้าของอพาร์ทเมนต์ย่านตลาดห้วยขวาง กทม. ซึ่งเป็นผู้โชคดีถูกรางวัลแจ็กพ็อตก่อนโตจากสลากหอยบนดิน มูลค่าถึง ๑๐๐ ล้านบาท ในงวดวันที่ ๑๖ มิถุนายน ที่ผ่านมา นางกุหลาบกลับเก็บตัวเงียบไม่กล้าออกจากบ้านไม่กล้าไปไหนมาไหน เพราะเกรงจะได้รับอันตรายนั้น^{๒๓}

เนื่องจากหลักการณ์นี้ ท่านเรียกว่า “หลักคุณธรรม” คือ ธรรมเป็นเครื่องเจริญ ทำให้เกิดความสงบงามไพบุลย์ นี่เป็นการมองถึงสาเหตุภายนอก หรือองค์ประกอบหลักที่เกี่ยวข้องทำให้คนมีพฤติกรรมที่ดีได้

๒. แรงจูงใจภายในตัวของมนุษย์เอง (โยนิโสมนสิการ) แรงจูงใจภายในหมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจของเขา เช่น ทศนคติ บุคลิกภาพ แรงจูงใจและการรับรู้ด้านต่างๆ เรียกว่า โยนิโสมนสิการ คือ การพิจารณาในเหตุผล^{๒๔} ตรรกศาสตร์ แนวคิดและวิธีการของเรื่องที่เราจะพึงลงมือกระทำด้วยปัญญาอันฉลาด มีไหวพริบ มีหลักในการคิด เพื่อให้ตนเองไม่ตกเป็นเหยื่อของตัณหาความอยาก และขณะเดียวกันก็ทำให้รู้เท่ารู้ทันปัญหา รีบตัดไฟแต่ต้นลมเสีย

ตัวอย่างเช่น “ฮือฮาสุดปาฏิหาริย์ พุ่มพวง ดวงจันทร์ เขียนแห่ขอเลขเด็ด” ซึ่งมีความย่อว่า เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๔๘ คลื่นมหาชนหลังไหลไปยังวัดทับกระดาน เพื่อร่วมไว้อาลัยครบรอบ ๑๓ ปี วันเสียชีวิตของนักร้องสาวเสียงเสน่ห์ พุ่มพวง ดวงจันทร์ และนักพนันหลายทั้งหลายต่างก็เก็งหรือคาดคะเน ว่าหอยรัฐบาลในวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๔๘ นี้จะออก ๑๓ หรือ ๓๑ แน่ๆ ต่างก็ทุ่มเงินเพื่อหอยงวดนี้อย่างหนักหน่วงเพื่อหวังโกยกำไรและร่ำรวยไปตามๆ กัน แต่ผลปรากฏว่าหอยรัฐบาลที่ออกจริง เป็นเลข ๐๗๐ และ ๔๔ ทำให้ต้องหมดเงินกันจนเกลี้ยงกระเป๋า และรัฐได้กำไรในงวดนี้กว่า ๘๐๐ ล้านบาท^{๒๕}

^{๒๒} อ.จตุก. (บาลี) ๒๑/๒๔๘/๓๓๒.

^{๒๓} เทวินทร์ ขอนเหนียวกลาง, หอย สิ่งมอมเมาที่สังคมต้องการ <[http:// : w.w.w. thairath.co.th](http://w.w.w.thairath.co.th) > (21 Jun 2548), P- 1.

^{๒๔} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๔๙๗/๕๓๙.

^{๒๕} สุวิทย์ วีรวรรณ. **เดลินิวส์**, (๑๕ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๑, ๑๐.

จากตัวอย่างที่ยกมาประกอบนี้ ทำให้เราทราบว่า คนที่ติดการพนันหายนั้น มักจะมีความหวัง หรือสร้างความฝันเอาไว้ว่าถ้าหากตนถูกรางวัลดังกล่าวแล้ว จะทำให้ร่ำรวย และมีฐานะดีขึ้นกว่าเดิมได้ ขณะเดียวกัน เขาก็ขาดจิตสำนึกหรือขาดปัญญาที่จะเห็นจริงเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง ซึ่งไม่มีใครที่จะไปพยากรณ์ หรือ ทำนายทายทักได้แม่นยำอย่างนั้น เพราะถ้าทำได้อย่างนั้นแล้ว ก็คงจะไม่มีใครยากจนให้ปรากฏในสังคมไทย คงจะมีแต่คนรวยเป็นเศรษฐีกันหมดแล้ว และการคิดเป็นระบบมีหลักการวิธีคิดอย่างนี้ (โยนิโสมนสิการ) จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนเรา เพื่อไม่ให้มีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับอบายมุข โดยเฉพาะการเล่นการพนันหอย หากผู้ใดเข้าไปเกี่ยวข้องแล้วก็จะมีแต่ความเสื่อมเสียฝ่ายเดียว ไม่มีความเจริญทั้งในด้านชีวิต ทรัพย์สิน และหน้าที่การงาน ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสอนว่า การพนัน โดยเฉพาะการพนันหอยซึ่งเป็นหนึ่งในอบายมุขนั้นเป็นหนทางนำไปสู่ความเสื่อม

๓.๔.๖ พฤติกรรมที่แสดงออกตามหลักพฤติกรรมศาสตร์

สาเหตุของพฤติกรรมของมนุษย์ ถ้ามองตามหลักพฤติกรรมศาสตร์แล้ว สามารถประมวลประเด็นสำคัญแบ่งเป็น ๔ อย่าง มนุษย์จะต้องแสดงออกในอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

๑. **พฤติกรรมในรูปแบบจิตลักษณะ (Trait model)** เน้นลักษณะภายในตัวบุคคลเป็นสาเหตุของพฤติกรรม ได้แก่ การศึกษาถึงบุคลิกภาพของบุคคล ซึ่งประกอบด้วยลักษณะทางจิตใจย่อยๆ หลายประการที่คงสภาพอยู่ภายในตัวบุคคล

๒. **พฤติกรรมในรูปแบบการวิเคราะห์พลวัตทางจิต (Psychodynamic model)** มุ่งศึกษาโครงสร้างทางจิตที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรม ประกอบด้วยอิด (id) อีโก้ (ego) และซูเปอร์อีโก้ (superego) โครงสร้างทางจิตทั้ง ๓ ด้านนี้ จะมีความขัดแย้งกันตลอดเวลา และแสดงออกมาในรูปของพฤติกรรมที่เหมาะสมบ้าง ไม่เหมาะสมบ้าง

๓. **พฤติกรรมในรูปแบบสถานการณ์นิยม (Situational model)**

มีหลักการว่า พฤติกรรมย่อมเป็นไปตามสถานการณ์หนึ่งๆ มากกว่าจะเกิดจากลักษณะภายในที่คงที่ถาวรดังกล่าวมาแล้วใน ๒ รูปแบบนั้น เนื่องจากรูปแบบที่ ๓ นี้ เห็นว่าสถานการณ์ภายนอกมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ พฤติกรรมของมนุษย์อาจแก้ไข

ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงได้โดยอาศัยสถานการณ์แวดล้อมภายนอก เงื่อนไขทางสังคมและสิ่งเร้าต่างๆ ซึ่งทำให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมออกมาในลักษณะต่างๆ กันออกไป อย่างไรก็ตาม การศึกษาโดยมุ่งเน้นลักษณะภายนอกหรือลักษณะภายในเพียงด้านเดียวนั้น เป็นการศึกษาที่ไม่สามารถจะชี้ถึงพฤติกรรมของมนุษย์ได้อย่างครอบคลุม จึงต้องอาศัยรูปแบบที่ ๔ มาเสริมด้วย

๔. พฤติกรรมในรูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactional model) เน้นความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสถานการณ์ เนื่องจากรูปแบบนี้ มีข้อตกลงเบื้องต้นว่า การปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางจิตใจของบุคคลกับสถานการณ์ที่เขาประสบอยู่นั้น เป็นแหล่งริเริ่ม และกำหนดพฤติกรรมของบุคคล หลักสำคัญของรูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม คือ มีการกำหนดตัวแปรที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมไว้ถึง ๓ ประการ คือ (๑) ลักษณะทางจิตของผู้กระทำ (๒) ลักษณะของสถานการณ์ที่มีความหมายก่อให้เกิดการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้น และ(๓) สาเหตุร่วมกันระหว่างลักษณะทางจิตใจกับลักษณะของสถานการณ์ ซึ่งอาจจะศึกษาได้ในรูปของการรับรู้ของบุคคลกับลักษณะบางประการของสถานการณ์ โดยการตีความหมาย หรือ การมองเห็นความสำคัญของสถานการณ์นั้น ๆ ของบุคคลผู้กระทำ^{๒๖}

เมื่อสรุปทฤษฎีทั้งหมดนี้ จะเห็นว่า การเล่นการพนันห่วย ก็มีลักษณะเกิดจากพฤติกรรมของบุคคล คือ จิตใจที่เกิดความอยากได้กำไรเป็นทุนก่อน แล้วสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมจึงมีอิทธิพลต่อผู้เล่นนั้น และกลายเป็นพฤติกรรมออกมา^{๒๗}

๓.๕ พฤติกรรมในการเล่นการพนันที่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤตและบาลี

๓.๕.๑ พฤติกรรมการเล่นการพนันในวรรณคดีสันสกฤต

^{๒๖} พระวัชรินทร์ ปญญวูโธ (ฉิมประเสริฐ), “การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของมรณสติต่อพฤติกรรมการทำงาน : ศึกษาเฉพาะกรณีพยาบาลผู้ดูแลผู้ป่วยหนักในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๖.

^{๒๗} อ้างแล้ว. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗-๓๘.

การพนันทุกประเภท นอกจากจะไม่ทำให้คุณมีฐานะที่ดีขึ้นแล้วยังทำให้ผู้เล่นนั้น ประสบกับความเสื่อมทรัพย์ เสื่อมยศ เสื่อมความเชื่อถือของคนในสังคม เป็นต้น แต่กระนั้น ตามหลักฐานในด้านวรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดีบาลี แสดงให้เห็นว่า ชาวอินเดียใน สมัยโบราณนั้นชอบเล่นการพนัน เช่น สกา และคนที่เล่นจนเป็นอาชีพนี้ เรียกว่า กลิ เข้าถึง ก็เหมือนกับคนไทยเชื่อว่า ผีพนันเข้าสิงนั่นเอง จนถอนตัวเองออกจากการเล่นไม่ได้เลย แม้แต่ พิธีกรรมบางอย่างในอินเดีย เช่น พิธีเตรียมไฟบูชา เป็นต้น ก็ยังมีการเล่นสกาอยู่ด้วย วรรณคดีสันสกฤตหลายแห่งได้กล่าวถึง การเล่นการพนันไว้พอเป็นตัวอย่าง เพื่อให้รู้การเล่น และโทษที่เกิดขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑ ในคัมภีร์ฤคเวท ซึ่งถือว่าเป็นคัมภีร์ที่เก่าแก่มากที่สุดของชาวอินเดีย คือ ประมาณศตวรรษที่ ๒๕ ก่อนคริสต์ศักราช มีใจความโดยย่อว่า คัมภีร์นี้มีบทกล่าวที่ได้ กล่าวถึงการคร่ำครวญเสียใจของนักพนันหญิงคนหนึ่ง เพราะเสียทุกอย่างไปโดยไม่มี อะไรเหลือไว้เลย เช่น เสียเงินทอง อสังหาริมทรัพย์ ถูกญาติมิตรประณาม ชับไล่ บุตร และ คนในสังคมที่ได้ยินชื่อก็รังเกียจ^{๒๘}

ตัวอย่างที่ ๒ ในคัมภีร์อิถรรพเวทซึ่งแต่งภายหลังคัมภีร์ฤคเวทนั้น ก็ได้กล่าวถึง ความเชื่อที่มีต่อการเสี่ยงโชคของนักพนันว่า สามารถทำให้เขาประสบชัยชนะได้ ถ้าหากเขา สวดมนต์ภาวนาขอพรจากเทพเจ้าต่าง ๆ ก่อนที่จะลงมือเล่นการพนัน^{๒๙}

๓.๕.๒ พฤติกรรมการเล่นการพนันในวรรณคดีบาลี

^{๒๘} N. S. Sontakke and C.B. Kashikar, eds. Rg – Vada – Samhita with the commentary of Sanyan carya , (Poona : Vaidika Samsodhana Manḍala, 1946), p. 391 –394.

^{๒๙} Maurice Bloomfield, Hymns of the Atharva-Veda, Vol, XLII of The Sacred Books of the East, (Delhi : Motilal Banarssidass, 1967), p. 150.

การเล่นการพนันในวรรณคดีบาลีนั้นมักกล่าวถึงน้อยมาก คือ กล่าวถึงชื่อของการเล่นประเภทต่างๆ เช่น สกาแล้วพระพุทธรองค์ก็ได้ตรัสเตือนไม่ให้พระภิกษุ ประมาท หรือมัวเมาในการเล่นการพนันเหล่านั้น

ในชาตกัฎฐกถาบาลี มีเรื่องราวเกี่ยวกับการพนันหลายเรื่อง เช่น ลิตตชาตก สันธิชาตก เป็นต้น ในเรื่องเหล่านี้ปรากฏว่าบุคคลผู้เล่นพนันมีฐานะ คักดินาที่ต่างกันออกไป เช่น พระราชาก็มี พระโพนธิดร์ก็มี เป็นนักการพนัน และมีมนุษย์ เช่น ครุฑ ยักษ์ แปลงร่างเป็นมนุษย์เล่นการพนันกับพระราชาเหล่านั้น นอกจากนี้ ชาตกัฎฐกถาบาลีดังกล่าว ยังได้แสดงถึงรายละเอียดในการเล่นพนัน เช่น อุปกกรรมในการเล่นการพนัน และผลของการเล่นการพนัน^{๓๐}

ผู้วิจัย ขอยกตัวอย่างการเล่นการพนันที่ปรากฏในวรรณคดีทั้งสองวรรณคดีมาแสดงพอเป็นแนวทางของการศึกษา ใน ๓ ประเด็น ดังต่อไปนี้

๑. การพนันกับเทพเจ้า ชาวอินเดียแต่โบราณมีความเชื่อว่า เทพเจ้ามีความสัมพันธ์กับมนุษย์ และมีอำนาจที่จะช่วยเหลือหรือบันดาลให้มนุษย์เป็นอย่างไรก็ได้ มีเรื่องราวที่กล่าวถึงเทพเจ้าที่มีต่อมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ผู้นั้นจะเป็นคนดีหรือคนชั่ว นักการพนันก็เช่นกันมีบทสวดอ้อนวอนเทพเจ้า เพื่อให้พร ให้ตนมีชัยชนะในการเล่นการพนัน

ตัวอย่างที่ ๑ ในวรรณคดีสันสกฤตชื่อคัมภีร์ฤคเวท มีกล่าวถึง เทพสวิตฤ ได้แนะนำให้นักการพนันคนหนึ่งเลิกเล่นการพนันแล้วไปประกอบอาชีพกสิกรรม และยินดีในสมบัติของตน นักพนันโบราณมีความเชื่อว่า การทำพิธีสวดอ้อนวอนขอพรจากเทพเจ้าผู้มีอำนาจ มีผลให้ประสบชัยชนะในการเล่นเสมอ มีหลักฐานปรากฏตั้งแต่สมัยพระเวท เช่น ในคัมภีร์อรพเวทมีบทในการให้นักการพนันมีโชค ในบทสวดนั้นนักพนัน ได้อ้างถึงนามของเทพเจ้าหลายองค์ เช่นอ้างถึง พระมรุต พระอินทร์ และนางอัปสร เป็นต้น

ในวรรณคดีบาลีปรากฏว่า มีเทพธิดาคอยช่วยเหลือมนุษย์ให้ชนะในการเล่นการพนัน เช่น เรื่องวิรุทธชาตกะกล่าวถึง พระเจ้าธัญชัยโกกริพยะ ได้รับความช่วยเหลือจากเทพธิดาองค์หนึ่ง ซึ่งแต่เดิมในอดีตชาติที่ ๓ เคยเป็นมารดาของพระองค์มาก่อน พระองค์จึงได้ขอความช่วยเหลือจากนางเทพธิดานั้นให้ช่วยเพื่อชัยชนะในการเล่นการพนัน ดังความต่อไปนี้

^{๓๐} อ้างแล้ว. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

“ข้าแต่มารดา ขอมารดาจงดูแลข้าพเจ้าด้วย โปรดช่วยให้ความชนะปรากฏแก่ข้าพเจ้า ข้าแต่มารดา ขอมารดาจงช่วยอนุเคราะห์แก่ข้าพเจ้า เพราะเดชแห่งมารดา ความชนะจะมีแก่ข้าพเจ้า ลูกบาศก์ที่ทำด้วยทองชมพู ๔ เหลี่ยม จัตุรัส กว้างและยาว ๘ นิ้ว รุ่งเรืองอยู่ท่ามกลางบริษัท ดุจแก้วมณีรัศมีสว่างไสว ข้าแต่เทวดา จงให้ความชนะแก่ข้าพเจ้า จงเห็นแก่ข้าพเจ้าผู้มีโภคสมบัติน้อย อันคนผู้ที่มารดาคอยช่วยอนุเคราะห์อยู่แล้ว ย่อมจะเห็นแต่ความเจริญทุกเมื่อ”^{๓๑}

๒. การพนันกับพิธีกรรม ลูกเต๋าซึ่งเป็นองค์ประกอบของการเล่นเกมการพนัน มีอิทธิพลเหนือจิตใจของนักพนันอย่างยิ่ง ตั้งแต่สมัยพระเวทเป็นต้นมา ลูกเต๋าทำให้อัจฉริยภาพแก่นักพนันใหม่อย่างมาก ดังบทสวดในฤคเวทว่า “ลูกเต๋าทั้งหลาย กลิ้งลงเบื้องล่าง กระดอนเบื้องบน แม้ไม่มีมือก็สามารถชนะผู้มีมือได้ ถ่านไฟทิพย์ที่ถูกโปรยบนพื้น เป็นสิ่งเย็น ย่อมเผาผลาญจิตใจ”^{๓๒}

ตัวอย่างเช่น การพนันที่นำไปใช้ในพิธีสำคัญ มีตัวอย่างในพิธีอัญญาเถยะ ซึ่งปรากฏในคัมภีร์อถรรพเวท และมานวธรรมศาสตร์ เป็นพิธีเตรียมไฟศักดิ์สิทธิ์ เจ้าของพิธีจะเล่นสกากับบุตรชาย ๓ คน โดยมีวัวเป็นของเดิมพัน (รางวัล) และวัวจะถูกเปลี่ยนค่าเป็นข้าวเพื่อนำไปประกอบอาหาร แล้วเลี้ยงคนในพิธีนั้น^{๓๓}

๓. การพนันกับผู้นำประเทศ พระราชา ชาวอินเดียยกย่องให้เป็นผู้นำในสมัยโบราณ และมักจะมึบเทาเข้าไปถึงข้องกับการเล่นเกมการพนันมานานแล้ว ปรากฏชัดในหลักฐาน คือ คัมภีร์มหาภารตะเช่น พระยุกิษัตรีและพระนลก็ทรงเป็นนักพนันด้วย เป็นผู้เกี่ยวข้องโดยตรง แม้แต่ในชาติภุสูกถาบาลี ก็มีปรากฏว่าพระราชาโปรดการเล่นเกมการพนัน

^{๓๑} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๑๐/๒๓๘ – ๒๓๙. อรรถกถาภาษาบาลีแสดงไว้ดังนี้

“อด ปสฺสตุ มํ อมฺม, วิชยํ เม ปทิสฺสตุ, อนุภุมฺปาหิ เม อมฺม, มหนฺตฺ ชยเมสฺสตุ, ชมฺพุนฺทมยํ ปาสิ , จตุรสฺสํ อภฺรฺงฺกุสิ, วิภา ปริสมฺชฺเม, มณฺชิโรติโร โยธา, เทวดา เม ชยํ เทหิ, ปสฺส มํ อปฺโปโกคินฺ, มาตานุภุมฺปิโต โปโส, สทา ภทฺรานิ ปสฺสตี”.

^{๓๒} RV. 10.34.9.

^{๓๓} L.D. Barnett. *Antiquities of India, and account on the history and culture of ancient hindustan*, (Calcutta : Punthi Pustak, 1977), pp. 124.

เป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นค่านิยมที่ถือกันว่าเป็นกีฬาชั้นสูงสุดของพระราชานำ^{๓๔} โดยผู้เล่นการพนันนั้น เกี่ยวข้อง ๓ ทาง ดังนี้

(๑) เกี่ยวกับบทลงโทษตามกฎหมาย ในคัมภีร์นวมธรรมศาสตร์ถือว่าการพนันนั้นเป็นสิ่งชั่วร้าย พระราชาจึงต้องลงโทษผู้ฝ่าฝืนการเล่นพนัน ดังความตอนหนึ่งว่า “ผู้ใดเล่นการพนัน หรือชักชวนผู้อื่นให้เล่นการพนันทฤษฎะ และการพนันสมทวะยะ พระราชาพึงลงโทษเขาทั้งหลายทั้งปวงให้ตาย”^{๓๕} และอีกบทหนึ่งก็แสดงว่า “นรชนใดเสพการพนันอย่างลับหรืออย่างเปิดเผย นรชนผู้นั้นพึงถูกพระราชาลงโทษในหลายรูปแบบตามที่พระราชานำพึงประสงค์”^{๓๖} ดังนั้น จึงต้องถูกขับไล่ออกจากบ่อนการพนัน และใช้ฟงมาลัยลูกเต๋าแขวนรอบๆ คอของเขา เป็นข้อปฏิบัติที่ควรจำ

(๒) เกี่ยวกับภาษีรายได้ มีตัวอย่างเช่น ในคัมภีร์มานวมธรรมศาสตร์ห้ามเล่นพนัน แต่คัมภีร์พฤห์สปีตอนุญาตให้เล่นการพนันได้ แต่ต้องอยู่ในความควบคุมของเจ้าของบ่อน และถูกเจ้าของบ่อนเก็บรายได้ขณะเดียวกันเจ้าของบ่อนจะต้องได้รับพระบรมราชา อนุญาตก่อนจึงจะเปิดทำการได้ และบางครั้ง พระราชายังต้องช่วยตัดสินคดีในกรณีเกิดการทะเลาะวิวาทกันแล้วตกลงกันไม่ได้ ดังนั้น พระราชาจึงได้รับส่วนแบ่งจากบ่อนนั้นด้วย

(๓) เกี่ยวกับนโยบายในการบริหาร มีตัวอย่างในคัมภีร์พฤห์สปีตอนุญาตให้เปิดการเล่นการพนันอย่างเปิดเผยนั้น เป็นนโยบายในการปกครองอีกวิธีหนึ่งของพระราชานำ เนื่องจากบ่อนเป็นศูนย์รวมของพวกนักเลงทุกประเภทเมื่อมีเหตุการณ์ทางคดีเกิดขึ้น ย่อมจะสืบหาโจรผู้ร้ายที่ทำผิดได้เป็นอย่างดี^{๓๗}

๓.๖ นักพนันหอยเถื่อนจัดเป็นพวกอาชญากรตามกฎหมาย

คำว่า อาชญากรรม หมายถึง การกระทำผิดอาญาและผู้ที่จะกระทำจะต้องได้รับโทษตามกฎหมาย การกระทำผิดกฎหมายอาญาเนื่องจากกระทำผิดหรือละเว้นไม่ปฏิบัติ

^{๓๔} อ่างแล้ว. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

^{๓๕} Mn. 9.224.

^{๓๖} Mn.9.288.

^{๓๗} Brh. 26.1

หน้าที่ก็ตาม เช่น ลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์ เล่นการพนัน ทำร้ายร่างกายคนอื่น เป็นต้น ซึ่งไม่ใช่หมายถึงผู้ฝ่าฝืนทั้งหมด แต่หมายถึงการกระทำที่เป็นเรื่องก่อให้เกิดความเจ็บปวด เสียหายต่อบุคคล เช่น การเล่นพนันถั่ว ไฮโลว์ สลากกินรวบ (เดิมเรียกว่าสลากกินรวบ ปัจจุบันเรียกสลากกินแบ่งรัฐบาล) ซึ่งในตัวของมันเองแล้วไม่มีความผิด แต่เรื่องเหล่านี้เป็นสิ่งต้องห้าม เพราะอาจจะนำไปสู่ปัญหาในด้านอาชญากรรมต่างๆ ตามมาได้^{๓๘} ฉะนั้น อาชญากรรมจึงเป็นเรื่องของพวกก่อความไม่สงบต่อคนอื่น ต่อสังคม ซึ่งเราเรียกคนพวกนี้ว่า “อาชญากร” หมายถึง ผู้กระทำอาชญากรรมนั่นเอง ได้แก่

๑. อาชญากรเป็นครั้งคราว คือ ทำผิดเมื่อมีโอกาสเหมาะสม มีแรงกระทำผิดในตัวเองขาดการควบคุมสติ เช่น ดื่มสุรา เล่นการพนันเพราะอยากจะเสี่ยงโชค

๒. อาชญากรเป็นนิสัย คือ ทำผิดจนเคยชินและทำบ่อยๆ เป็นชีวิตประจำวันไปเสียแล้ว โดยส่วนใหญ่จะมีอายุต่ำกว่า ๓๐ ปี ทำไปตามแรงอยากของตนเอง เช่น อยากรวยจึงเล่นหวย เป็นต้น

๓. อาชญากรผู้ดี คือ เป็นคนมีหน้าที่การงานดี และชอบทำผิดกฎหมาย เช่น พวกเศรษฐีชอบเล่นการพนันฟุตบอล หรือ การเล่นหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ เป็นต้น

๔. องค์การอาชญากร คือ พวกกลุ่มมิจฉาชีพ มีศูนย์รวมตัวกันในลักษณะห้างร้าน บริษัทปิดบังหลังฉาก หรือไม่เปิดเผยตัวต่อสาธารณชน มีการจัดการอย่างมีระบบ ทั้งเรื่องงาน คน เงินทุน เช่น พวกค้าอาวุธสงคราม พวกค้าหญิงข้ามชาติ พวกพ่อค้ายาเสพติด ซึ่งจะเห็นว่ามียาหลายอาชีพเพื่อบังหน้าไว้ ไม่ให้กฎหมายเข้าถึงได้ง่าย หรือ พวกบ่อนการพนันใหญ่ ๆ ที่มีเงินหมุนเวียนจำนวนมากในแต่ละวัน

ตัวอย่างเช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจกองปราบปราม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้นำตัวนักพนัน จำนวน ๓๕๓ คนไปส่งฟ้องต่อศาลแขวงพระนครเหนือ ศาลตัดสินปรับนักพนันที่เล่น ไฮโล บัคคารา รูเล็ตต์ ๒๘๓ คนๆ ละ ๕,๐๐๐ บาท ส่วนคนที่เหลือนอกนี้ และเล่นพนันชนิดอื่น ๆ อีก ก็ถูกปรับคนละ ๒,๐๐๐ บาท^{๓๙} เมื่อพิจารณาตัวเลขที่ถูกปรับแล้ว จะไม่มากนัก แต่ก็ทำให้ผู้เล่นต้องเสียทรัพย์ และเสียเกียรติทางสังคมด้วย เพราะบางคนก็เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ และทำตนไม่เหมาะสมต่อหน้าที่การที่ตนปฏิบัติอยู่ และสอดคล้องกับพระ

^{๓๘} สุพัตรา สุภาพ, **ปัญหาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๕), หน้า ๓๖ - ๔๓.

^{๓๙} หนังสือพิมพ์ เดลินิวส์, (๒๕ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๑.

พุทธดำรัสที่ตรัสไว้ว่า “การพนันมีโทษทำให้เสียทรัพย์”^{๔๐} ซึ่งเป็นผลกระทบจากการเล่นการพนันนั่นเอง

๓.๗ สาเหตุของพฤติกรรมการเล่นพนันห่วยในชุมชนชนเมือง

การแก้ปัญหาพฤติกรรมการเล่นการพนันในสังคมปัจจุบัน นับว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะการรู้จักสาเหตุของปัญหานั้นเท่ากับว่า แก้ปัญหาสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง ความต้องการจะแก้ปัญหานั้นต่างคนต่างมีความปรารถนาดีที่จะร่วมกัน เพื่อให้ปัญหาหมดสิ้นไปจากสังคมมนุษย์ โดยเฉพาะการพนันห่วยในชุมชนชนเมือง ซึ่งพอจะสรุปสาเหตุที่สำคัญๆ ได้ดังต่อไปนี้

๑. ตัวผู้เล่นเอง ในชุมชนที่มีพฤติกรรมการเล่นการพนันห่วยนั้นมีสาเหตุหลายประการ แต่ที่เป็นสาเหตุใหญ่ๆ โกลัตัวมากที่สุด คือ ตัวของผู้เล่นเอง เพราะมนุษย์เราตั้งแต่เกิดมาก็มีความโลภติดตัวมาด้วยกันทุกคน แต่จะมีต่างกันมากหรือน้อยเท่านั้นเอง ในทางพระพุทธศาสนาเรียกสิ่งเหล่านี้ว่า “โลภจิต”

๒. สลากกินแบ่งรัฐบาล การออกสลากกินแบ่งของรัฐเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้มนุษย์เกิดการอยากได้ อยากจั่วรวย ซึ่งเป็นการส่งเสริมสนับสนุนกิเลสที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ แล้วนั้นให้เจริญมากขึ้น จนทำให้บุคคลผู้มีกิเลส(ความโลภ) อุดหนุนไม่ได้ที่ซื้อเลขซื้อห่วย โดยไม่เลือกว่าจะเป็นห่วยรัฐหรือห่วยใต้ดิน

๓. สื่อสารมวลชน ปัจจุบันสังคมมนุษย์มีการพัฒนาในด้านวัตถุให้เจริญรุดหน้าไปมาก ในด้านการติดต่อสื่อสารจะเห็นได้ว่ามีทั้ง วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ สิ่งตีพิมพ์ต่างๆ ที่มีการเผยแพร่เรื่องราวเกี่ยวกับผลการออกสลากรางวัลในแต่ละงวด มีการประกาศให้ทราบถึงบุคคลผู้ที่โชคดีจากการซื้อสลาก ซื้อเลข/ซื้อห่วย ได้ร่ำรวยทางลัด ให้ได้เห็นเป็นประจำ สื่อเหล่านี้ล้วนเป็นเหตุปัจจัยให้ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารแล้วนำไปสู่การมีพฤติกรรมการเล่นการพนันห่วย

๔. ปัญหาความยากจน ประชาชนมีรายได้ก็น้อยแต่รายจ่ายมาก ทำให้คนยากจนอยากจั่วรวยบ้างเหมือนคนที่มีฐานะร่ำรวยในเมืองใหญ่ๆ และการพนันก็เป็นทางเลือกอีก

^{๔๐} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๑ /๒๐๔.

หนทางหนึ่งที่จะทำให้คนร่ำรวยได้ในระยะเวลาอันสั้น แต่ในขณะเดียวกันก็อาจทำให้สูญเสียทรัพย์สินหรือเกียรติยศชื่อเสียงได้รวดเร็วเช่นเดียวกัน เพราะการส่งเสริมรายได้แก่ประชาชนด้วยวิธีนี้ตามหลักพุทธธรรมถือว่าเป็นทางแห่งความเสื่อม

๕. ปัญหาด้านการศึกษา การศึกษาไม่ทำให้คนเห็นโทษของการเล่นการพนัน หวยและไม่ทำให้มีความเชื่อ(ศรัทธา) ด้วยเหตุผลตามหลักพระพุทธศาสนาได้ ตั้งแต่ในระดับประถมศึกษาหรือปฐมวัย เพราะกว่าที่ประชาชนจะศึกษาถึงระดับสูงจนตัดสินใจได้ว่า อะไรถูก อะไรผิดหรืออะไรควรอะไรไม่ควรได้นั้น ต้องใช้งบประมาณมากและมีโอกาสทางการศึกษามาก ผู้ที่ยังมองไม่เห็นโทษของการพนันหวยหรือยังมีความเชื่อแบบงมงายก็จะหมกมุ่นมีพฤติกรรมเล่นการพนันหวย ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงต้องสอนให้คนเกิดสติปัญญาเป็นสัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) มองเห็นโทษของการพนันหวยตั้งแต่เด็ก

๖. ปัญหาด้านความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ว่าจะทำให้ตนมีโชคลาภได้ โดยไม่ต้องทำงานหนัก และเป็นการลงทุนน้อยแต่ได้กำไรมาก

๗. ขาดจิตสำนึกที่ดีของความเป็นชาวพุทธ เพราะชาวพุทธส่วนหนึ่งนั้นมักจะถือว่า การเล่นการพนันหวยไม่ใช่เรื่องเสียหาย คิดว่าเป็นความสนุกสนานและได้เงินด้วย โดยไม่คำนึงว่าตนเองนั้นกำลังประพฤติดีศีลธรรมและเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีต่อชุมชน

พิชัย สุนทรสังข์บูลย์ ได้ให้ทัศนะเสริมไว้ว่า บุคคลย่อมมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางไสยศาสตร์ และภูตผีปีศาจ ว่าสามารถจะบันดาลให้ตนมีโชคลาภ ถูกเลขถูกหวยได้ จึงทำการบนบานศาลกล่าว ไหว้วอนขอเลขขอหวยด้วยวิธีการต่างๆ นานา^{๔๑}

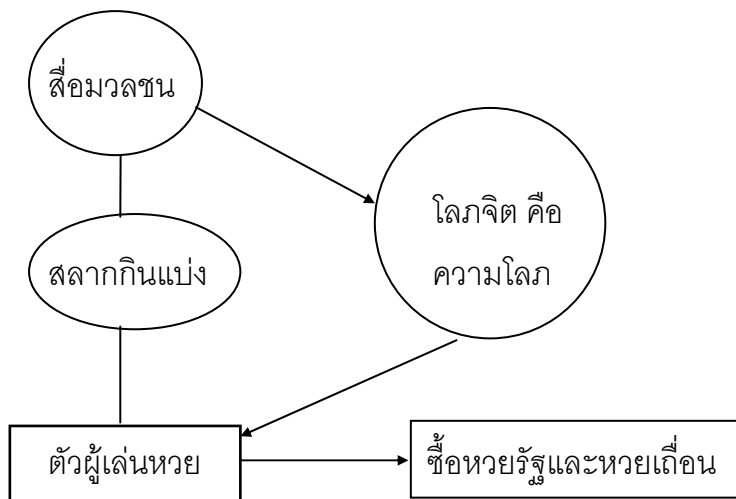
ดังนั้น ปัญหาที่ตามมาจากการเล่นการพนัน หรือ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงมีหลายประการด้วยกัน ได้แก่ คนชนะพนันก็ก่อเวร คนเสียพนันก็เสียดาบทรัพย์สินที่เสื่อมไป สูญเสียทรัพย์ทันตาเห็น คำพูดในศาลก็เชื่อถือไม่ได้ คนอื่นก็ดูถูกเหยียดหยาม และไม่มีใครประสงค์ที่จะแต่งงานเป็นคู่ครองสามีภริยาด้วย เพราะเกรงว่าจะไม่สามารถเลี้ยงดูเขาให้มีความสุข ความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานได้^{๔๒}

^{๔๑} พิชัย สุนทรสังข์บูลย์, ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ตำรวจและคดีเดือนใจสำหรับนักพัฒนา, (อุตรธานี : มปป.), หน้า ๑๐ - ๑๘.

^{๔๒} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๑/๒๐๔.

๓.๗.๑ เหตุปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเล่นพนันหวยในชุมชน

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ล้วนมีเหตุปัจจัยทั้งสิ้น โดยแต่ละเหตุปัจจัยนั้น ก็อาจจะไม่เหมือนกัน เพราะต่างคนต่างมีจิตคิดชอบไม่เหมือนกัน สื่อหรือเหตุปัจจัยที่มีผลต่อการเล่นการพนันหวย สรุปเป็น ๔ สาเหตุใหญ่ ๆ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๑ ตัวอย่างวงจรผู้เล่นการพนันหวยกับสื่อมวลชน

๑. สื่อจากการโฆษณาชวนเชื่อ ทางสื่อต่าง ๆ ทางโทรทัศน์ ที่ชักชวนให้ซื้อเพื่อสงเคราะห์กับผู้ด้อยโอกาสต่างๆ และเพื่อสมทบมูลนิธิต่างๆ ประชาชนอยากมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมด้วย และตนเองจะได้มีเงินด้วย จึงได้เป็นเหตุให้ผู้ซื้อเสียสละส่วนนี้เพื่อสนับสนุนตามที่รัฐได้โฆษณาให้เห็น

๒. อยากได้เงินโดยที่ไม่ต้องออกแรงมากและเสียเวลามาก เพื่อว่าตนจะมีโชคได้รับรางวัลบ้าง

๓. รัฐมีการออกสลากกินแบ่ง จึงมีโอกาซื้อเลขท้าย ๓ ตัวบ้าง ๒ ตัว เรื่องนี้ซึ่งรัฐเองก็มีส่วนสนับสนุนให้มีการซื้อหวยหรือมีการเล่นการพนันเพราะอาศัยการออกสลากกินแบ่งของรัฐบาลเป็นฐานในการพิจารณาเลือกซื้อเลขท้ายในแต่ละประเภทตามรางวัลที่ประกาศให้เห็น

๔. เป็นไปได้ว่าสลากกินแบ่งรัฐบาล และหวยของรัฐมีราคาแพงจึงทำให้คนหันไปซื้อหวยใต้ดินต่าง ๆ มากขึ้น และมีการหลบหลีกเล่นการพนันหวยใต้ดินซึ่งปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน

๓.๗.๒ ประเภทของพฤติกรรมในกลุ่มผู้เล่นพนันหวยในชุมชน

คนที่มีพฤติกรรมในการเล่นการพนันทุกประเภท โดยเฉพาะหวยนั้น มีข้อพึงสันนิษฐานได้ข้อสรุป ๒ นัย คือ ประการแรก เล่นเพื่อหวังความบันเทิงใจ แต่ขณะเดียวกันก็เป็นความชั่วร้ายที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต ประการที่สองเล่นเพื่อหวังความร่ำรวยหรือคิดว่าน่าจะทำให้ตนมีฐานะทางเศรษฐกิจรายได้ดีขึ้น เหมือนกับคนที่ถูกหวยรัฐบางคน แต่มีส่วนน้อยมากทีเดียว ขณะที่ฝ่ายเจ้ามือหวย คือ สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลต่างหากเป็นผู้มีกำไร ไม่ได้ขาดทุน แม้จะลงทุนในการพิมพ์และออกแบบสลากกินแบ่งทุกชนิด โดยตั้งแต่เริ่มมีนโยบาย หวย ๒ ตัว และหวย ๓ ตัว ดำเนินการออกมา เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๖ เป็นต้นมา ถึง วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๔๗ คิดเป็นกำไรสุทธิได้ถึง ๑.๑๗ หมื่นล้านบาท แต่นำไปใช้จ่ายไม่หมด เฉลี่ยกำไรงวดละ ๔๐๐ - ๕๐๐ ล้านบาท^{๓๓}

ผู้วิจัย ได้วิเคราะห์ถึงพฤติกรรมการเล่นการพนันหวย ในชุมชนซานเมืองแล้ว มีข้อสังเกตในพฤติกรรมของผู้เล่น โดยสามารถแบ่งเป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

๑. **กลุ่มผู้เลิกเล่นการพนันหวยใต้ดิน** แต่หันกลับมาเล่นหวยรัฐแทน ได้แก่กลุ่มที่เปลี่ยนพฤติกรรมในการเล่น ซึ่งเดิมตนเคยเล่นพนันหวยใต้ดิน (หวยเถื่อน) มีการลักลอบซื้อขายกันในตลาดมืดกับเจ้ามือเถื่อน และเมื่อถูกหวยแล้วก็นำใบโพยหวยที่เขียนตัวเลขเอาไว้ในนั้น ไปขึ้นเงิน เจ้ามือบางคน เมื่อผู้เล่นถูกมากเป็นหลายสิบล้านบาทขึ้นไป ก็มักจะโกงจำนวนเงิน เช่น หัก ๓๐ เปอร์เซ็นต์ จากเงินที่ควรได้รับทั้งหมด ตัวอย่างเช่น ผู้เล่นซื้อหวยถูก ๑๐,๐๐๐ บาท ก็จะได้รับเงินจริงเพียง ๗,๐๐๐ บาทเท่านั้น (ผู้เล่นหวยถือว่าตนขาดทุนไป ๓,๐๐๐ บาท) แต่ปัญหาเรื่องนี้ ก็ไม่สามารถจะไปเอาผิดทางกฎหมายกับเจ้ามือหวยเถื่อนเหล่านั้นได้เลย เพราะการเล่นหวยใต้ดินผิดทั้งผู้เล่นหวยและผู้ขายหวย อยู่แล้ว^{๓๔}

ดังนั้น คนเล่นในกลุ่มแรกนี้ จึงได้เลิกเล่นหวยใต้ดินและหันมาสนใจหวยรัฐบาลแทน ซึ่งมีตัวเลขให้เลือกได้ทุกตัวเช่นเดียวกับหวยใต้ดิน เพียงแต่ถูกต้องตามกฎหมาย

^{๓๓} นิธิ เอียวศรีวงศ์. หวยหายเถื่อน, [http:// : w.w.w. maticchon.co.th](http://www.w.w.maticchon.co.th). (23 มิถุนายน 2546), page 1-2.

^{๓๔} สัมภาษณ์ ร.อ.ทองพูน อินทร์อร่ามวงศ์, ข้าราชการทหาร, ๒๒ มกราคม ๒๕๔๘.

เท่านั้นและข้อดีของหอยรัฐบาล ก็คือ ไม่มีโอกาสเสี่ยงที่จะถูกโกงเพราะเจ้ามือขายหอยมีรัฐบาลรับประกันอยู่แล้ว

๒. กลุ่มผู้เล่นการพนันทั้งสองชนิด (ใต้ดินและรัฐบาล) ปัจจุบันก็มีการลักลอบเล่นทั้งหอยใต้ดิน และเล่นอย่างเปิดเผย คือ หอยรัฐอยู่ โดยผู้เล่นบางคนให้เหตุผลว่า ที่ต้องเล่นทั้งสองชนิดในบางงวดนั้น เนื่องจากข้อเสียของหอยรัฐ จะหมดเขตขายก่อนวันหอยออกเพียงหนึ่งวัน คือ ในวันหอยออก วันที่ ๑ และ ๑๖ ของทุกเดือนนั้น ไม่ขายเลย ดังนั้น เมื่อตนได้เลขเด็ดมาจากที่อื่น และหาซื้อหอยรัฐไม่ได้ จึงต้องลักลอบซื้อกับเจ้ามือหอยเถื่อน ซึ่งก็มีทั้งเจ้าเก่า และเจ้าใหม่ซื้อขายกันเฉพาะวงในชุมชนเท่านั้น คนภายนอกยากที่จะไปจับผิดพิรุณได้ เพราะทำกันอย่างแนบเนียน สถานที่ก็ไม่เปิดเผย^{๕๕}

๓. กลุ่มเดิมเคยเล่นการพนันหอยและปัจจุบันเลิกเล่นแล้ว ได้แก่ คนที่เดิมเคยเล่นหอยทั้งใต้ดินและหอยรัฐ เนื่องจากสิ่งแวดล้อมทางชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป โดยชุมชนมีมติว่า หากใครเล่นหอยเป็นอาชีพ โดยไม่ทำงานเป็นหลักแหล่งแล้ว ก็จะไม่ได้รับความเคารพนับถือ และไม่ต้องการให้เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนของตน และอีกเหตุผลหนึ่ง ก็คือรายได้ในครอบครัวที่อึดอัด ลำบาก เมื่อเล่นหอยมากเงินใช้จ่ายในครัวเรือนก็ขาดมือไม่พอใช้จ่ายยั้งค่าครองชีพในปัจจุบันได้สูงขึ้น ประกอบกับตนเองก็มีลูกหลายเกิดขึ้นมาเพิ่มอีกมาก ทำให้รายรับไม่เพียงพอจ่าย จึงทำให้ต้องเลิกเล่นด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ แต่บางคนก็เลิกเล่นการพนันหอยนี้ด้วยความตระหนักในด้านศีลธรรม จารีต ประเพณี เพราะตนเองได้มีพฤติกรรมการเล่นพนันหอยมานานแล้วอยากจะปรับตัวปรับใจเสียใหม่ด้วยการเข้าสังคมเป็นคนดีมีศีลมีธรรม เพื่อจะไม่ก่อเงินเมื่อมีถูกทักทายด้วย ต้องการเป็นแบบอย่างที่ดีต่อคนในชุมชนด้วย และความตระหนักในด้านกฎหมายแม้ว่าจะถูกปรับไม่กี่พันบาทก็ตามสำหรับผู้เล่น แต่ก็ถือว่าการถูกจับหรือถูกปรับจากการเล่นการพนันหอยนั้นถือเป็นการเสียหน้า เสียเกียรติยศ ชื่อเสียง ต่อวงศ์ตระกูลด้วย^{๕๖}

๔. กลุ่มผู้เล่นใหม่ ได้แก่ กลุ่มคนที่อยากจะเล่นเพื่อหวังความสนุกสนาน

^{๕๕} สัมภาษณ์ นางผานิจ โพธิ์ฝ้าย, ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน, ๑๘ มกราคม ๒๕๔๘.

^{๕๖} สัมภาษณ์ นายสุจริต สุระเสียง, ข้าราชการครู, ๒๐ มกราคม ๒๕๔๘.

ผลิตผลิติน คลายความเครียด เนื่องจากตนมีรายได้น้อย มีรายจ่ายมาก และเพื่อหวังจะถูกรางวัลของหอยรัฐบาล แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า กลุ่มนี้ มักเล่นโดยเปิดเผย คือ ไม่นิยมซื้อหอยใต้ดินเหมือนเดิมถึงแม้ว่าจะมีลักลอบซื้อขายกันอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก ดังนั้นคนกลุ่มนี้ จึงมุ่งเล่นพนันรัฐเท่านั้น และบางรายก็ให้เหตุผลว่า ที่ต้องเล่นนั้น เพื่อถูกหอยแล้วจะได้นำเงินไปซื้อสิ่งของต่างๆ ดังที่ตนตั้งใจไว้ เช่น ซื้อรถยนต์ ซื้อเครื่องประดับ แหวนทอง สร้อยคอทองคำ เป็นต้น แต่ปรากฏว่า แม้กลุ่มใหม่จะเริ่มเล่นได้เพียงปีกว่าเท่านั้น ผู้ที่ถูกหอยของรัฐในชุมชนนั้นมีเพียง ๓ - ๕ ราย และก็เป็นกรที่ถูกได้เงินรางวัลที่ต่ำๆ คือ เลขท้าย ๒ ตัว และ ๓ ตัวบนของหอยรัฐ (จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่เคยมีใครเคยเล่นพนันหอยได้เงินมากกว่าแสนบาทเลย) แต่กลุ่มผู้เล่นการพนันหอยกลุ่มใหม่นี้ บางคนก็เล่นประจำทุกงวด บางคนไม่ได้เล่นทุกงวด ถ้างวดใดตรงกับหอยที่ตนเองชอบก็จะซื้อมาเพื่อเอาไว้เผื่อว่าจะถูก เพื่อโชคคืนนั้นจะเข้าข้างตนเองบ้าง^{๔๗}

อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมการเล่นการพนันหอยที่ได้กล่าวมานี้ ยังพอมีทางแก้ไขได้ ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลจะได้รับการขัดเกลาทางสังคมมากน้อยเพียงใด หากมีผู้เอาใจใส่ต่อสมาชิกในครอบครัวหมั่นตักเตือนกันอยู่เสมอ ด้วยชี้ให้เห็นว่าการพนันหอยเป็นสิ่งเลวร้าย นำความหายนะมาสู่ตนเองและครอบครัวตลอดถึงชุมชนโดยรวมด้วย และพยายามสั่งสอนให้มีค่านิยมที่ดี ให้ความรู้ว่าการพนันทุกอย่างล้วนแล้วแต่นำมาซึ่งความเสื่อมทรัพย์ทั้งสิ้น ถึงแม้เราจะซื้อน้อยซื้อมากก็ตาม แต่นั่นเป็นการสร้างนิสัยที่ไม่ดีให้กับตนเอง เพราะเมื่อเราเล่นการพนันหอยจนติดนิสัยแล้วจะเลิกยาก ในที่สุดก็จะกลายมาเป็นอุปนิสัยที่สืบทอดไปสู่ลูกหลาน เรียกได้ว่า เป็นกรรมพันธุ์ เพราะเป็นการถ่ายทอดพฤติกรรมที่ไม่ดีให้กับคนรอบข้างนั่นเอง จึงกล่าวสรุปได้ว่าเป็นผลกระทบต่อชุมชนดังได้กล่าวมาแล้วอีกทางหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

นอกจากนั้นจะต้องแนะนำในส่วนที่เป็นประโยชน์จากการหักห้ามใจไม่เล่นการพนันหอย แล้วเสริมด้วยหลักธรรมะเข้าในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในเวลาว่าง เป็นการสร้างประโยชน์ให้กับตนเองหรือการแสวงหาทรัพย์ด้วยการตั้งใจทำงาน ซึ่งจะทำให้ตนเองมีฐานะมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาเงินรายได้จากการพนันหอยนั้น

^{๔๗} สัมภาษณ์ ผู้ซื้อหอย, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘.

๓.๗.๓ แหล่งซื้อขายหอยรัฐบาล

แหล่งข้อมูลข่าวสารในการซื้อขายการพนันหอยในชุมชนนั้น ผู้ประสงค์จะซื้อหอยรัฐ สามารถรับรู้ข้อมูลจากสื่อทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์รายวัน วิทยุกระจายเสียง และสามารถซื้อหอยได้จากแหล่งต่างๆ ในชุมชนบ้านต๋อมน้อย จำแนกออกเป็น ๕ แห่ง ดังนี้

๑. ร้านค้าขายของชำของสมาชิกในชุมชนเอง
๒. บ้านเช่าชั่วคราวที่เปิดให้คนทั่วไปเข้ามาอยู่อาศัยทำงาน
๓. บ้านของตนเองที่เปิดให้บริการการซื้อขายของรัฐบาล
๔. ปั๊มน้ำมันที่ถนนเลียงเมืองก่อนทางเข้าสู่เมืองขอนแก่น
๕. ตึกพาณิชย์ให้เช่าสายทางเลียงเมืองขอนแก่น -กาฬสินธุ์^{๔๔}

การไปซื้อหอยรัฐในปัจจุบันเป็นเรื่องที่ทำได้ง่าย เพราะไม่ผิดกฎหมายเหมือนหอยเถื่อนหรือหอยใต้ดินที่ยังมีลักลอบเล่นกันอยู่ในบางพื้นที่ ฉะนั้น ผู้ซื้อสามารถเลือกซื้อหอยตัวที่ตนประสงค์จะซื้อได้ โดยมีหอยรัฐหรือสลากกินแบ่ง ดังต่อไปนี้

๑. **สลากกินแบ่งรัฐบาล** ที่จัดวางขายคู่ละ ๘๐ บาท ประจำงวดวันที่ ๑ และ ๑๖ ของทุกเดือน ถ้าถูกรางวัลที่ ๑ จะได้เงินถึง ๒ ล้านบาท แต่ถ้าถูกรางวัลแจ็กพ็อตด้วยก็ได้พิเศษเพิ่มเข้ามาอีก

๒. **สลากออมสิน** คือ หอยรัฐที่ออกประจำวันที่ ๒๐ ของทุกเดือน ซึ่งออกในนามของธนาคารออมสิน ซึ่งมีรัฐบาลเป็นประกัน

๓.๗.๔ ปัญหาและผลกระทบที่มีต่อชุมชนชนานเมือง

เนื่องจากว่า สมาชิกในชุมชนชนานเมือง มีจำนวนถึง ๓๒๗ หลังคาเรือน และมีประชากรมากถึง ๙๖๐ คน (ชาย ๔๓๓ คน และ หญิง ๕๒๗ คน) นอกจากนั้น ก็ยังมีคนในท้องถิ่นอื่นเข้ามาอาศัยทำงานในเมืองขอนแก่น โดยมาเช่าอาศัยอยู่ตามหอพักบ้าง อาคาร

^{๔๔}สัมภาษณ์ นายประทีป จันทร์พุ่ม, ผู้ใหญ่บ้าน, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๗.

พาณิชย์ให้เช่าบ้าง และตามบ้านญาติบ้าง จึงเป็นปัญหาอย่างยิ่งที่จะควบคุมในเรื่องผลกระทบจากการเล่นการพนันหอยที่มีอิทธิพลต่อชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก เพราะว่าเมื่อผู้เล่นพนันหอยส่วนใหญ่ที่ชอบเล่นมักเป็นคนหาเช้ากินค่ำ คือ มีรายได้น้อย ส่วนคนที่ค่อนข้างจะมีฐานะปานกลาง ขึ้นไปก็จะนิยมเล่นหอย ดังนั้น จึงพอสรุปปัญหาและผลกระทบของการเล่นพนันหอยในชุมชนชานเมือง ดังต่อไปนี้

๑. ผลกระทบต่อตัวผู้เล่นหอยเอง

หมายถึง ความเสื่อมเสียทรัพย์สินเงินทองของตนที่หาได้มาอย่างลำบาก แต่ต้องหมดไปภายในไม่กี่นาที เพราะความโลภอยากได้ไม่สิ้นสุดของคนเรา ทำให้ขาดการยั้งคิดทางอารมณ์ ขาดสติ ตั้งอยู่ในความประมาท คิดแต่จะได้ฝ่ายเดียว และไม่คิดถึงผลเสียว่า ถ้าไม่ถูกหอยจะเอาเงินที่ไหนใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของตน นอกจากนั้นคนที่เป็บบัณฑิตผู้รู้ทั้งหลาย ก็ติเตียน ว่าไม่มีความพอเพียงตามฐานะของตน ไม่รู้จักสันโดษใช้จ่ายให้พอดี ใช้เงินเกินฐานะ จึงทำให้เดือดร้อน บางรายต้องยืมเขามาเล่น บางรายก็ติดหนี้เขาแล้วหนีไปหลายไปค่อยกลับมาแต่ไม่ใช้หนี้ที่ยืมไปเล่นนั้นเสียส่วนใหญ่ จึงต้องคอยระวังตนอยู่เสมอ เกรงเจ้าหนี้จะตามพบและทวงหนี้คืน หลับไม่เป็นสุข จิตใจหดหู่และไม่อยากจะทำงานใดๆ อีก เพราะหมดกำลังใจต่อสู้นี้เองจากไม่มีทรัพย์สินแล้ว^{๔๙}

๒. ผลกระทบต่อครอบครัวของผู้เล่นหอย

ได้แก่ ผลเสียที่มีต่อ สามี ภริยา บุตรธิดา ตลอดจนญาติพี่น้อง เพราะเมื่อตนถูกเจ้าหน้าที่บ้านเมือง จับกุมในฐานะลักลอบเล่นการพนันหอยเถื่อนในชุมชน ก็ต้องไปประกันตัวในวงเงินที่กฎหมายกำหนดไว้ (ผู้เล่นหอยถูกปรับอย่างน้อย ๒,๐๐๐บาท) เว้นแต่เจ้าหน้าที่จะมีความอนุเคราะห์ลดค่าปรับลงมาให้น้อยลง ซึ่งแล้วแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้ดุลยพินิจในการลดหย่อนผ่อนโทษนั้น^{๕๐}

๓. ผลกระทบต่อสมาชิกในชุมชนชานเมือง

^{๔๙} สัมภาษณ์ ผู้ซื้อหอย, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘.

^{๕๐} สัมภาษณ์ นางบุญหนา สุสอย, เจริญญิกองทุนหมู่บ้าน, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘.

ความทุกข์ หรือ ปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลต่อสมาชิกในชุมชน สืบเนื่องมาจากการเล่นการพนันหอยในชุมชนชานเมือง ได้แก่ โทษภัยที่เกิดขึ้นในหลายๆ ด้านด้วยกัน เช่น ขาดทำให้ชีวิตและทรัพย์สินได้รับความเสียหาย ขาดความเชื่อถือจากคนภายนอก ขาดความร่วมมือที่ดีทางสังคมนอกชุมชน และทำให้ชุมชนอ่อนแอลงในด้านศีลธรรม จารีต ประเพณี^{๕๑}

๔. ผลกระทบต่อคนนอกชุมชนที่เข้าอยู่อาศัยในชุมชน

ได้แก่ คนที่ไม่ได้มีชื่อตามที่อยู่ของสำนักงานทะเบียนบ้าน คือ คนเหล่านี้เข้ามาเป็นเพียงผู้อาศัยชั่วคราวเพื่อทำงาน ประกอบอาชีพเลี้ยงตนและครอบครัวโดยสุจริต แต่เมื่อมาอยู่แล้ว ก็ต้องระมัดระวังสิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะ อุปกรณ์ในการทำงาน เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เพราะเกรงจะถูกขโมยไป เพราะฝีมือของพวกคนที่เป็นหนี้พนันทุกประเภท ถ้าหากเล่นหนักๆ เข้า จนไม่มีเงินเหลือแล้ว ทำให้กลุ่มมิจฉาชีพกลุ่มนี้ก่อปัญหาต่อคนนอกชุมชนได้ และยิ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับญาติ หรือคนที่ไม่รู้จักกัน ยิ่งสร้างความหนักใจ ความไม่สบายใจแก่ผู้ที่มาอยู่อาศัยในชุมชนแห่งนี้เป็นอย่างยิ่ง^{๕๒}

^{๕๑} สัมภาษณ์ นายสุจิต สุระเสียง, ข้าราชการครู, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘.

^{๕๒} สัมภาษณ์ ร.อ.ทองพูน อินทร์อ่วมวงษ์, ข้าราชการทหาร, ๒๓ มกราคม ๒๕๔๘.

บทที่ ๔

หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมของผู้เล่นการพนันหอย

หลักพุทธธรรม คือ คำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นทั้งคำสั่งและ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ทั้งหมดนั้นรวมเรียกว่า “พระธรรม” และที่เป็นคำสั่งเรียกว่า “วินัย”^๑ ซึ่งจะมีความแตกต่างไปจากกฎหมายบ้านเมือง ที่ใช้บังคับกับประชาชนทุกคนในประเทศ แต่หลักพุทธธรรม เป็นหลักคำสอนที่มุ่งเน้นให้มนุษย์ทั้งหลายในโลกนี้ ได้นำไปศึกษาและปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุขความเจริญในชีวิต ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า(หลังจากตายแล้ว) หลักพุทธธรรมนี้ประชาชนส่วนหนึ่งได้นำมาประยุกต์ใช้ เป็นเวลานานหลายชั่วอายุคนแล้ว จึงถือได้ว่าเป็นทั้งวิถีชาวบ้าน(Folkways) และกฎเกณฑ์ทางสังคมพุทธ คือ การปกครองดูแลกันด้วยหลักเมตตาธรรม และจัดระบบสังคมของตนเองอย่างมีระเบียบแบบแผนที่ดีงาม โดยอาศัยทั้งหลักเบญจศีล เป็นพื้นฐานในการปกครอง และส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม (Ethic) ที่สอดคล้องกับบุคคล และชุมชนชนานเมือง เพื่อเป็นการแก้ปัญหาในด้านพฤติกรรมของกลุ่มผู้เล่นการพนันหอยในชุมชนชนานเมืองให้ลดน้อยลง และสามารถเลิกเล่นการพนันหอยแล้วหันไปประกอบสัมมาชีพอย่างอื่นแทน แม้จะไม่สามารถแก้ปัญหาได้ครอบคลุมทุกคนทุกพื้นที่ แต่ก็ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ หากสมาชิกส่วนใหญ่ของชุมชนถือปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมอย่างสม่ำเสมอ แม้ในชุมชนจะประพฤติปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมยังไม่ครบสมบูรณ์ก็ตาม ก็ถือได้ว่าไม่ปล่อยปะละเลยทางด้านจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ชุมชนชนานเมืองนำมาปฏิบัติ และแก้ปัญหากับผู้มีพฤติกรรมเล่นการพนันหอยดังได้กล่าวแล้ว เพื่อจะใช้เป็นข้อมูลทางวิชาการอันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยต่อไป หลักพุทธธรรมที่ชุมชนชนานเมืองได้นำมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันนั้น เป็นเพียงหลักพุทธธรรมในบางส่วนเท่านั้น ในทางพระพุทธศาสนา

^๑ ที. ม. (บาลี) ๑๐/๑๔๑/๑๗๘.

มีทั้งหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาและพัฒนาตน ครอบครัว และสังคมหรือชุมชน ซึ่งในทางพระพุทธศาสนานั้นมีมาก แต่การจะเลือกเฟ้นหลักธรรมมาปฏิบัติให้ถูกต้องตามสถานการณ์นั้นก็เป็นเรื่องลำบาก เพราะฆราวาสผู้อยู่ครองเรือนทำงานหาเลี้ยงชีพนั้น ไม่มีเวลาที่จะมาศึกษาหลักธรรมอย่างเต็มที่เหมือนพระสงฆ์ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรง

ชาวชุมชนที่อยู่รอบๆ เขตเทศบาลเมืองขอนแก่น ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่อาศัยทำงานตามโรงงานหรือ บริษัท ห้างร้านในเมืองขอนแก่น พอมีรายได้หาเลี้ยงชีพตน และต้องทำงานตามเวลาที่โรงงานหรือบริษัทกำหนดให้ทำและให้เลิกงาน ตื่นเช้าก็ต้องเตรียมตัวไปทำงาน กลับถึงบ้านก็เป็นเวลาเย็นทั้งเหนื่อยทั้งรีบเร่ง ไม่มีเวลาที่จะดูแลงานที่บ้าน หรือแม้แต่เวลาที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน จึงไม่ค่อยมีเวลาในการจัดการงานส่วนตัวและส่วนรวมเท่าที่ควร

แต่ถึงอย่างไรก็ตามผู้นำชุมชนชาวเมือง พยายามแสวงหาหลักการหลักธรรมที่จะมาพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญรุ่งเรืองไปตามยุคสมัย ดังนั้นในชุมชนนี้จึงมีคณะกรรมการหมู่บ้านทำงานแก้ปัญหาและช่วยกันส่งเสริมให้มีกิจกรรมเกิดขึ้น เพื่อการพัฒนาชุมชน จากการศึกษาค้นคว้า มีกลุ่มคนที่อาสาเข้ามาทำงานให้กับชุมชน ซึ่งพอสรุปกลุ่มหลักๆ ได้ เป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

ก. กลุ่มผู้ดำเนินกิจกรรมของชุมชน

กลุ่มผู้ดำเนินกิจกรรมของชุมชนซึ่งประกอบด้วย ๓ กลุ่ม (๑) กลุ่มโรงงานแปรรูปเนื้อสัตว์ (๒) กลุ่มเกษตรผสมผสาน (๓) กลุ่มผู้นำสตรีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งกลุ่มนี้เป็นการทำงานเชิงรุก ในด้านเศรษฐกิจและดูแลเกี่ยวกับการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงานเป็นสมาชิกที่ดีในกลุ่มของชุมชนแห่งนี้ เพื่อหารายได้เสริมพิเศษให้แก่ผู้มีความประพฤติดี มีความสามารถและตั้งใจทำงาน เสียสละ แต่ฐานะยากจน และดูแลเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่ดีให้กับชุมชน โดยตั้งเป็นงบประมาณหรือกองทุนให้กู้ยืมในชุมชนชาวเมือง

ข. กลุ่มผู้นำชุมชน

กลุ่มนี้ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.) ผู้ใหญ่บ้าน และประธานกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของผู้เล่นการพนันหอย ซึ่งทำหน้าที่คอยสังเกต

พฤติกรรมของคนในชุมชน โดยให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและตำรวจชุมชนดูแลเอาใจใส่และไม่ให้สมาชิกในชุมชนเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเล่นการพนัน หวยเถื่อน แต่ในกรณีหวยของรัฐนั้นก็กำหนดเขตให้ตั้งขายอยู่ห่างจากสถานศึกษาและวัดในชุมชนนั้น แต่จากการศึกษาวิจัยพบว่า ที่ชุมชนชนานเมืองได้นำหลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติอยู่แต่เดิมนั้นเท่าที่ปรากฏได้แก่ (๑)หลักอภิธานิยธรรม ๗ (๒) สาราณียธรรม ๖ (๓) หลักการจัดสรรทรัพย์ (๔)หลักหัวใจเศรษฐี (๕)หลักการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ๗ (๗)หลักสร้างความสัมพันธ์ต่อคนในชุมชน ดังจะได้อธิบายในรายละเอียดต่อไป

๔.๑ การแก้ปัญหาโดยหลักพุทธธรรมของชุมชนแบบดั้งเดิม

๔.๑.๑ หลักการปกครองชุมชน (หลักอภิธานิยธรรม ๗)

การตั้งกฎเกณฑ์หรือกติการ่วมกัน มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะชุมชนและสมาชิกในชุมชนต้องปฏิบัติต่อกัน ตกลง ปรึกษาหารือในเรื่องต่างๆ โดยให้ถือระเบียบที่ตั้งไว้เป็นแนวปฏิบัติ ไม่ให้ถือเอาตามใจของผู้ใดผู้หนึ่ง หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งด้วยอคติ คือ ฟังแว่นจากความลำเอียงด้วยความชอบพอกัน ความเกลียดชังเคียดแค้นต่อกัน ความเกรงกลัวอำนาจของฝ่ายตรงข้าม และความหลง ความไม่เข้าใจในหลักการปฏิบัติ^๒ หลักพุทธธรรมสำหรับการปกครองหมู่คณะหรือชุมชน (หรือผู้นำชุมชน) ที่พืงนำมาปฏิบัตินี้เรียกว่า “อภิธานิยธรรม” เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมต่อชุมชน มี ๗ ประการ ดังต่อไปนี้

- (๑) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
- (๒) พพร้อมเพรียงกันประชุม และปิดประชุมพร้อมกัน
- (๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติเอาไว้ และไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว
- (๔) ให้ความเคารพและความสำคัญต่อผู้อาวุโส
- (๕) ให้ความเคารพในสิทธิของเด็กและสตรี ไม่ให้ใครล่วงละเมิด ทำทารุณ
- (๖) ให้ความเคารพในปูชนียสถานของชุมชน ไม่ทำลาย ไม่รื้อ

^๒ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๑๗๖/๑๙๖.

(๗) ให้การป้องกัน และดูแล คุ่มครองแก่บรรพชิต^๓

จากหลักพุทธธรรมทั้ง ๗ ดังกล่าวมา ผู้นำและสมาชิกในชุมชนชนานเมืองได้นำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ในเรื่องการให้ความร่วมมือต่อกันนั้น มีเพียง ๓ ประการ ได้แก่

(๑) หมั่นประชุมการเนืองนิตย์ ได้แก่ การพบปะกันปรึกษาหารือในกลุ่มของตน ทั้งระดับกลุ่มภายในสมาชิกด้วยกันและระดับผู้นำกลุ่ม ลักษณะการประชุมของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนชนานเมือง จะมีการนัดประชุมกันทุกสัปดาห์แรกของเดือน หรือนอกจากนั้นหากมีเรื่องด่วนทางราชการเข้ามาก็จะมีการนัดประชุมพิเศษ เช่น เมื่อในชุมชนได้รับงบประมาณสนับสนุนในกลุ่มต่างๆ จากองค์การบริหารส่วนตำบลหรือจากหน่วยงานเอกชน

(๒) พร้อมเพรียงกันประชุม ได้แก่ การพร้อมเพรียงกันเข้าประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิก ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มร่วมกัน เช่น การประชุมเพื่อหารือการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้เลี้ยงโค กลุ่มเกษตรผสมผสาน หรือเพื่อคัดเลือกสมาชิกเข้าทำงานในโรงงานแปรรูปเนื้อสัตว์ จะมีการประชุมพร้อมกันเพื่อให้สมาชิกทุกคนหรือเกินกว่าครึ่งขององค์ประชุมนั้นได้ทราบข้อมูลในการประชุมแต่ละครั้ง

(๓) เคารพผู้อาวุโส ได้แก่ ให้ความสำคัญและความเคารพต่อประธานกลุ่ม หรือผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการดำเนินงานส่วนรวม เช่น ในการเข้าประชุมแต่ละครั้งต้องรอประธาน ให้ประธานเป็นผู้นำกล่าวหรือเปิดการประชุม เมื่อเกิดความไม่สงบหรือมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ก็จะให้ประธานเป็นผู้ชี้แจงตัดสิน เพื่อให้การประชุมนั้นดำเนินไปตามวาระและบรรลุเป้าหมายของการประชุม^๔

การประยุกต์หลักธรรมในชีวิตของชุมชนชนานเมือง หลักพุทธธรรมนี้ มีความเหมาะสมสอดคล้องกับชุมชนในยุคปัจจุบัน ซึ่งเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้แสดงความคิดเห็น และให้สิทธิเสรีภาพในกรอบแห่งแนวคิด อุดมคติ ที่เรียกว่าระบบธรรมาภิบาล (Good Governance) หรือการบริหารงานด้วยหลักธรรมาธิปไตย คือ ยกให้ธรรมเป็นใหญ่

^๓ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๖๘/๘๖, อญ. สุตตก. (บาลี) ๒๓/๒๐/๑๘.

^๔ สัมภาษณ์ นายประทีน จันทร์พูน, ผู้ใหญ่บ้าน, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๗.

ไม่ใช่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นใหญ่ หมายถึง การบริหารจัดการที่ถูกต้องเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย
 นั่นเอง^๕

หลักธรรมทั้ง ๓ ประการที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้นำชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใน
 การปกครองสมาชิกของชุมชนชนานเมืองนี้ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกองทุนหมู่บ้าน
 ประธานกลุ่ม อ.ส.ม. ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล หรือ กลุ่มผู้ทำงานโรงงานแปรรูป
 เนื้อสัตว์ เป็นต้น ได้นำมาปรับใช้ในการทำงานส่วนรวม ดังนี้

๑. ใช้เป็นหลักการปกครองในชุมชนโดยรวม
๒. ใช้เป็นหลักในการให้ความร่วมมือระหว่างสมาชิกด้วยกัน
๓. ใช้เป็นกติกา ยึดระเบียบในการประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน

ตัวอย่าง เช่น ในการประชุมปรึกษาหารือของผู้นำชุมชน ผู้นำกองทุนหมู่บ้าน
 และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความพร้อมเพรียงกันและความสามัคคีปรองดองในหมู่
 คณะ โดยให้ความเคารพในผู้เป็นหัวหน้าหรือผู้นำชุมชน ผู้นำกองทุนหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน
 และในกรณีในกลุ่มผู้ที่ซื้อหอยเถื่อน จะถูกคัดแยกไว้อีกส่วนหนึ่ง โดยไม่ให้การสนับสนุนด้าน
 การเงินต่อครอบครัวนั้น เมื่อได้รับการตักเตือนและไม่สามารถปฏิบัติตามกติกาหรือ
 ฎาระเบียบที่ชุมชนตั้งไว้ เพื่อเป็นการปรามคนไม่ดีไม่ให้มาแสวงหาผล ประโยชน์จากกลุ่ม
 คนส่วนใหญ่ที่ตั้งใจทำงานหาเลี้ยงชีพอย่างสุจริตได้

ตามทัศนะของผู้วิจัยมองว่า หลักพุทธธรรมมีความสำคัญมากที่จะต้องนำมา
 ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุด พระพุทธเจ้าเป็นผู้รู้แจ้งในสรรพสิ่งว่า ควรจะบัญญัติหลัก
 หลักธรรมแบบไหน อย่างนั้นถึงจะก่อให้เกิดผลสำเร็จได้ เมื่อพระพุทธองค์ได้บัญญัติสิ่งใด
 ขึ้นมานั้นจะต้องได้ผลอย่างแน่นอน เพราะตามหลักการทางพระพุทธศาสนาจะสอนให้รู้ว่า
 อะไรเป็นบุญ อะไรเป็นบาป และสอนให้รู้อีกด้วยว่า หลักธรรมอะไรควรละ หลักธรรมอะไร
 ควรเจริญ และสรุปลงด้วย หลักธรรมทั้งหลายนั้นเราจะต้องเรียนรู้ให้เข้าใจและใส่ใจปฏิบัติ
 ตามให้ได้ หลักพุทธธรรมนั้นจึงจะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตน ดังนั้นหากมนุษย์ต้องการจะ
 แก้ปัญหาหรือพัฒนาตนเองและสังคมให้ประสบผลสำเร็จได้นั้น จะต้องยึดถือปฏิบัติด้วย
 ความเคารพให้ครบและถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

^๕ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๒๘/๓๒๑., อัง. ติก. ๒๐/๔๗๙/๑๘๖.

๔.๑.๒ หลักการสร้างสามัคคี

หลักการสร้างชุมชนให้แข็งแกร่ง มั่นคง สามัคคี และอยู่ร่วมกันอย่างเมตตาธรรม และคอยให้ความช่วยเหลือดูแลกันได้ เรียกว่าหลัก “สาราณียธรรม” คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้คิดถึงกัน หรือ ระลึกถึงกันเสมอ มีอยู่ ๖ ข้อ ได้แก่

- (๑) สามัคคีทางกาย คือ ให้ความช่วยเหลือแรงกายต่อกัน
- (๒) สามัคคีทางการพูด คือ ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อกัน
- (๓) สามัคคีทางมโนธรรม คือ ตั้งความปรารถนาดีไว้ในใจตนต่อชุมชน
- (๔) จัดสรรผลประโยชน์ที่ได้ให้เป็นธรรมต่อสมาชิกในชุมชน
- (๕) ร่วมกันทำงานอย่างมีระเบียบวินัยไม่ขัดแย้งกันทางกาย วาจา
- (๖) มีความเห็นร่วมกันทำงานโดยไม่ขัดแย้งด้านความคิดเห็น^๖

จากหลักธรรมทั้ง ๖ ข้อนี้ ผู้นำชุมชนได้นำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาการเล่นการพนันหวยใน ๓ ลักษณะเท่านั้น โดยดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง คือ

๑. เป็นแนวทางการสร้างสามัคคีทางกายเมื่อจะมีกิจกรรมร่วมกันซึ่งต้องใช้แรงกายในการทำกิจกรรมนั้นต้องมีการเสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อร่วมกิจกรรมของส่วนรวม เช่น เมื่อถึงงานเทศกาลทำบุญในชุมชนต้องสร้างประรำพิธี กางเต็นท์ จัดเก้าอี้ เป็นต้น ชาวบ้านจะต้องออกแรงช่วยกันเพื่อให้สถานที่เสร็จสมบูรณ์ก่อนในวันงานหรือประกอบพิธีนั้นๆ

๒. เป็นแนวคิดและวิสัยทัศน์ร่วมกันโดยเมตตาธรรม การทำงานร่วมกันย่อมมีการกระทบกระทั่งกันเป็นธรรมดา ผู้มีการศึกษาอบรมพัฒนาจิตใจมาดีแล้วก็สามารถระงับอารมณ์ได้ ส่วนผู้ที่ยังอ่อนประสบการณ์ก็จะมีแสดงออกทางอารมณ์ เรื่องที่เกิดขึ้นนี้ ก็จะต้องอาศัยความเมตตาธรรมต่อกัน ให้อภัยซึ่งกันและกันไม่ยึดติดเป็นอารมณ์เล็กแล้วต่อกัน ให้อภัยกัน

๓. นำมาเป็นหลักประชาพิจารณ์ กลุ่มผู้นำชาวชุมชนชานเมือง ได้นำหลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้สมาชิกมาแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ในการพิจารณ์ผลดีผลเสีย เช่น การการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นในชุมชน ถ้ามี

^๖ ที. ปา.(บาลี) ๑๑ /๓๑๗/๒๕๗, อภ. ฅฎก. (บาลี) ๒๒/๒๘๒/๓๒๑.

ผลดีมากกว่าผลเสีย ก็จะมีมติตกลงให้มีการจัดตั้งกลุ่มนั้นขึ้น แต่ถ้ากลุ่มงานที่จะจัดขึ้นนั้น มีผลเสียมากกว่าก็จะยกเลิกไป^๑

การประยุกต์หลักธรรมเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน ในการสร้างความสามัคคีใน ชุมชนนั้น เป็นเรื่องที่ทำให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ยาก เพราะมนุษย์เราต่างจิตต่างใจกัน มีความเห็นที่ต่างกัน แต่ถึงอย่างไรก็ตามเมื่อมีหลักการที่ดีร่วมกันแล้ว ก็ทำให้ทำงานร่วมกัน ทั้งทางกาย การพูด การเจรจา การแบ่งปันผลประโยชน์ให้ลงตัวเหมาะสม การสร้างจิตสำนึก ที่ดีต่อกัน การเรียนรู้ระเบียบ กติกา กฎเกณฑ์ของชุมชน และการมีส่วนร่วมในการแสดง ความคิดเห็นที่ถูกต้อง เป็นธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความรัก ความปรองดองกัน เนื่องจากหลัก พุทธธรรม มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในตัวอยู่แล้ว ดังนั้นชุมชนแห่งนี้จึงนำมาเป็นหลักในการ ปฏิบัติที่เข้ากันได้กับหลักสารานิยธรรมเพียง ๓ ข้อ

ตัวอย่างเช่น การสร้างความสามัคคีทางกาย (กายเมตตา) คือ อาศัยความ สอดส่องดูแล สุขทุกข์ของสมาชิกในชุมชนด้วยกายสุจริต ไม่ประทุษร้ายกันทางกาย แม้ใน การแสดงออกทางความคิดเห็นหรือวิสัยทัศน์ ก็เป็นไปเพื่อความเจริญของชุมชน ไม่ใช่เพื่อ บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือ แก่พวกใดพวกหนึ่ง ในการแสดงวิสัยทัศน์นั้น เป็นการเปิดโอกาสให้ ทุกคนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี และด้วยเมตตาจิตต่อกัน เป็นลักษณะ ประชาพิจารณ์ คือ ให้ถือเอาเสียงของประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นเกณฑ์ เพื่อเป็น แนวทางแก้ปัญหาการเล่นการพนันห่วยทุกชนิด

๔.๑.๓ หลักการแสวงหาทรัพย์

หลักพุทธธรรมนี้ มุ่งให้ผู้ปฏิบัติตามรู้จักการแสวงหาทรัพย์ การเก็บรักษาอย่าง ถูกวิธี การคบมิตรที่ดี และการใช้ชีวิตอย่างพอเหมาะพอควรแก่ฐานะ สถานะภาพ ความ เป็นอยู่ของตน ทั้งโดยตำแหน่ง หน้าที่การงาน ความรู้ ความสามารถ เพื่อให้ดำรงตนอยู่ได้ อย่างไม่ต้องกังวลใจ และเกิดความสุขแก่ตนในปัจจุบัน^๒ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “หลักแห่ง

^๑ สัมภาษณ์ นายสุจริต สุระเสียง, ข้าราชการครู, ๒๒ มกราคม ๒๕๔๘.

^๒ อ.อ.อ. (บาลี) ๒๓ / ๑๔๔ / ๒๘๙.

ประโยชน์ในปัจจุบัน” ไม่ต้องไปรอรับผลในชาติหน้า ถ้าปฏิบัติได้ ย่อมได้รับผลทันทีในชาติปัจจุบันนี้เลย หลักพุทธธรรมนี้มีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่

๑) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยันในการหาทรัพย์ หลักพุทธธรรมข้อนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลแสวงหาทรัพย์ก่อน ด้วยความขยันหมั่นเพียรและโดยทางสุจริต เมื่อได้ทรัพย์มาแล้วยังไม่พอแค่นี้จะต้องรู้จักวิธีการป้องกันรักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้ไม่ให้ถูกทำลายหรือสูญเสียไปด้วยการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมข้อที่ ๒ ต่อไป แต่ชุมชนชานเมืองส่วนหนึ่งนั้นจะมีความเกียจคร้าน ไม่ชอบแสวงหาความรู้ จึงทำให้การปฏิบัติธรรมในข้อที่หนึ่งนั้นบกพร่องไป

๒) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ที่หามาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรง เมื่อแสวงหาทรัพย์โดยทางสุจริตได้มาแล้ว จะต้องหาวิธีการรักษาทรัพย์นั้นไม่ให้สูญเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ เช่น นำทรัพย์มาจัดสรรให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองต่อส่วนรวม และเก็บไว้ใช้จ่ายในยามจำเป็น โดยการออมทรัพย์ ฝากธนาคารเพื่อความปลอดภัย เป็นต้น ถึงแม้ว่าชุมชนชานเมืองส่วนหนึ่งจะทำงานหาทรัพย์อยู่ก็ตาม แต่ยังไม่รู้จักวิธีการรักษาทรัพย์ไม่ให้สูญเสียและการบริหารจัดการทรัพย์ยังไม่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรม เพราะชาวชุมชนยังนำทรัพย์ไปเล่นการพนันห่วยอยู่ จึงทำให้การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมข้อนี้บกพร่องไป

๓) กัลยาณมิตรตตา การรู้จักคบเพื่อนที่เป็นคนดีมีศีลธรรม นอกจากการขยันหาทรัพย์และรักษาทรัพย์เท่านั้นยังไม่พอ จะต้องรู้จักคบหาเพื่อนที่เป็นคนดี การคบเพื่อนนี้สำคัญมาก เพราะคนเราจะต้องอาศัยปรึกษาหารือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หากมีเพื่อนเป็นคนดีก็จะแนะนำแต่สิ่งที่ดี สิ่งดีที่เพื่อนทำดีอยู่แล้วก็จะส่งเสริม เมื่อเห็นเพื่อนทำไม่ดีจะคอยตักเตือน แต่เมื่อคบเพื่อนที่ไม่ดี คือ ชอบเล่นการพนันห่วยก็ส่งเสริมหรือชักชวนให้เพื่อนเล่น เพราะผู้มีนิสัยชอบเล่นการพนันห่วยนั้น เมื่อตนเองเห็นว่าดีคิดว่าห่วยจะทำให้ตนเองร่ำรวยได้จึงชักชวนเพื่อนให้เล่นการพนันห่วยด้วยกัน ดังนั้นการคบเพื่อนจึงมีความสำคัญเพราะมีผลต่อการดำเนินชีวิต

๔) สมานัตตตา การเลี้ยงชีวิตให้พอเหมาะพอดีกับฐานะของตน คือรู้จักแบ่งทรัพย์ในการเลี้ยงชีวิตตนไม่ให้ฟุ่มเฟือยเกินไป และไม่ให้เกิดเดือดร้อนมากเกินไป รู้จักใช้สอยทรัพย์ให้เกิดประโยชน์แก่ตน ช่วยเหลือสาธารณประโยชน์บ้างและเก็บหอมรอมริบไว้ในยามจำเป็น แต่ชาวชุมชนชานเมืองมักจะใช้จ่ายทรัพย์ในการเลี้ยงชีพอย่างฟุ่มเฟือย มีรายได้น้อยแต่ใช้จ่ายมาก ทำงานได้รับค่าตอบแทนก็นำมาใช้จ่ายในทางที่ผิดเลี้ยงชีวิตด้วยการหมกมุ่น

กับอบายมุขเล่นการพนันหอย จึงไม่สามารถทำให้ชาวชุมชนชนานเมืองสร้างฐานะตนเองได้ เพราะการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมนั้นจะต้องเกี่ยวเนื่องถึงกันทั้ง ๔ ข้อ หลักพุทธธรรมทั้ง ๔ ประการดังได้กล่าวมา ผู้ที่หวังจะยกฐานะทางด้านเศรษฐกิจของตนให้ดีขึ้น จะต้องน้อมนำหลักพุทธธรรมนี้ไปปฏิบัติด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องและจริงจังทั้ง ๔ ข้อ จึงจะประสบผลสำเร็จตามความปรารถนาได้

๔.๑.๔ หลักการจัดสรรทรัพย์

หลักการนี้ มุ่งให้ผู้ปฏิบัติตามรู้จักบริหารจัดการทรัพย์ เป็นสัดส่วน กล่าวคือ ทรัพย์ที่ตนหามาได้นั้น พึงแบ่งออกเป็นส่วนๆ ดังนี้ ๑ ส่วนสำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตน และผู้ที่ควรบำรุงดูแล พร้อมกับนำไปทำประโยชน์ส่วนตน ๒ ส่วนสำหรับใช้ลงทุนประกอบอาชีพการงาน และอีก ๑ ส่วนสำหรับเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น^๙

การประยุกต์ใช้ของชุมชนพบว่า หลักการจัดสรรทรัพย์ใช้สอยในครัวเรือน เป็นไปในอัตราที่น่าพอใจเป็นส่วนใหญ่ แต่มีปัญหาในบางครอบครัวที่ยังใช้สอยทรัพย์บริหารจัดการเงินไม่ลงตัว ยังมีการนำทรัพย์ไปใช้สอยในทางไม่ถูกต้องตามหลักการประกอบสัมมาชีพ เช่น นำไปเล่นการพนันหอย แทนที่จะนำเงินไปลงทุนประกอบอาชีพการงาน กลับนำเงินส่วนนี้ไปสู่อบายมุขซึ่งเป็นเส้นทางของความเสื่อมจากโรคทรัพย์ทั้งหลาย นอกจากนั้นยังนำไปใช้หนี้สิน อันเกิดจากการเล่นการพนันหอยด้วย^{๑๐}

จากการศึกษาพบว่า การประยุกต์หลักพุทธธรรมของชุมชนในการดำเนินชีวิตในชุมชนเมือง ชุมชนกลุ่มหนึ่งมักจะใช้จ่ายเงินทองอย่างคล่องมือ ขณะเดียวกันก็มีชนอีกกลุ่มหนึ่งเกินกว่าครึ่งของคนในชุมชนนี้ สามารถเก็บหอมรอมริบเงินทองไว้ได้ และนำมาใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัวให้เป็นสุข แต่บางคนบางกลุ่มที่ยังไม่เลิกเล่นการพนันหอย ก็ยังคงใช้จ่ายเงินเกินฐานะอยู่ดี เนื่องจากไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมความโลภได้ เพราะมีรางวัลจากรัฐเป็นเหยื่อล่อใจให้หลงใหล^{๑๑} เมื่อมีพฤติกรรมในการเล่นการพนันหอยจนติดเป็น

^๙ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๑๙๗/๒๐๒

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายศิลา สีสัญสิทธิ์, ข้าราชการครู, ๒๔ มกราคม ๒๕๔๘.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พ.ต.ท. ทองสุข ไชยคำภา, ข้าราชการตำรวจ, ๑๐ มกราคม ๒๕๔๘.

นิสัยแล้ว ประชาชนจึงประสบปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายต่างๆ ในแต่ละวัน เช่น ค่ารถไปเรียน ของบุตรหลาน ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำมันรถยนต์ แม้แต่ค่าเช่าบ้าน เป็นต้น ล้วนแต่เป็นปัญหาตามมาและส่งผลกระทบต่อหน้าที่การงานของตนด้วย^{๑๒}

๔.๑.๕ หลักการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง

ชุมชนชนเมืองได้นำหลักการส่งเสริมและพัฒนามาใช้พัฒนา ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับและสอดคล้องกันกับหลักการใน กฎพันธุสูตร ซึ่งได้เปรียบเทียบการลงทุนและกำไรระหว่างวัตถุดิบของที่ลงทุนไปว่าจะได้กำไร(บุญมากหรือน้อย) และที่สำคัญมีหลักการป้องกันอาชญากรรมและส่งเสริมอาชีพต่อคนในชุมชนให้เข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้โดยไม่ต้องรอให้รัฐช่วยเหลือเพียงฝ่ายเดียว^{๑๓} ซึ่งมีหลักการอยู่ ๒ ประการ ดังนี้

วิธีที่ ๑ การเพิ่มศักยภาพบุคคลและงาน คือ การให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการลงทุน และได้รับเงินปันผลของชุมชน อย่างเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ ได้แก่ ให้โอกาสแก่คนที่มีความสามารถ ตามความถนัดของแต่ละบุคคล และมีการลงทุน มีระบบที่เป็นธรรม มีกติการ่วมกันบริหารงานอย่างโปร่งใส ซอบธรรม ซอบด้วยกฎหมาย ไม่มีอคติในการจัดการ การแบ่งปันผลกำไรต่อทุกคน จึงเป็นการส่งเสริมศักยภาพของคนในชุมชน ให้สามารถพัฒนาฝีมือและทักษะในการทำงาน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการพนัน หวยอีกต่อไป^{๑๔}

วิธีที่ ๒ ส่งเสริมอาชีพเพิ่มรายได้ คือ ผู้นำชุมชนและรัฐบาล ส่งเสริมอาชีพต่อคนในชุมชน แทนที่จะจับกุมตัวมาลงโทษหนักก็เปลี่ยนเป็นให้ความรู้ ความสามารถในด้านอาชีพต่างๆ แก่คนในชุมชน จึงจะทำให้ลดปัญหาด้านอาชญากรรมซึ่งเกิดขึ้นจากการเล่นการพนันได้^{๑๕}

^{๑๒} สัมภาษณ์ ร.อ.ทองพูน อินทร์อำมวงษ์, ข้าราชการทหาร, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘.

^{๑๓} ที.ลี. (บาลี) ๙/๒๓๘/๑๓๑ - ๑๓๒.

^{๑๔} สัมภาษณ์ ผู้ซื้อหวย, ๒๗ มกราคม ๒๕๔๘.

^{๑๕} สัมภาษณ์ ผู้ซื้อหวย, ๒๘ มกราคม ๒๕๔๘.

ตัวอย่าง เช่น การส่งเสริมหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล (OTOP) ส่งเสริมกองทุนหมู่บ้านที่รัฐบาลจัดตั้งให้ (กทบ.) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อ.ส.ม.) ให้เกิดเป็นรูปธรรมและนำรายได้เข้าสู่ชุมชนชนเมืองแทนการเล่นการพนันหวย^{๑๖}

๔.๑.๖ หลักสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน

หลักการนี้ มุ่งให้ผู้ปฏิบัติตามมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อสมาชิกในชุมชน ซึ่งมีหลักการตรงตามหลักพระพุทธศาสนา เรียกว่า สังคหวัตถุ ๔ ดังนี้

- (๑) การสงเคราะห์กันด้วยวัตถุสิ่งของ (ทาน)
- (๒) การให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ (ปิยวาจา)
- (๓) การบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ต่อส่วนรวม (อัตถจริยา)
- (๔) การวางท่าที วางตนให้เหมาะสมต่อสภาพของตน (สมานัตตตา)

หลักการนี้เรียกว่า “หลักสังคหวัตถุ” คือ วัตถุที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนเอาไว้ได้^{๑๗}

การประยุกต์ใช้หลักธรรมของชุมชน จากการศึกษาพบว่า หลักการสงเคราะห์กันด้วยวัตถุหรือสิ่งของ ด้วยคำแนะนำ ด้วยการบำเพ็ญประโยชน์ และด้วยการทำหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสมนั้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการช่วยลดพฤติกรรมการเล่นการพนันให้น้อยลง เพราะอาศัยการมีจิตสำนึกที่ดีของคนในชุมชนในการปฏิบัติหน้าที่ตามความสามารถของแต่ละบุคคลนั่นเอง^{๑๘}

๔.๒ การแก้ปัญหาพฤติกรรมผู้เล่นการพนันด้วยกติกาชุมชน

การจะทำให้คนในสังคมปราศจากคนเลวโดยสิ้นเชิงนั้น เป็นเรื่องที่ทำได้ยากเป็นอย่างยิ่ง เพราะมนุษย์มีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนดังกล่าวแล้วในเบื้องต้น คือ มักจะประพฤติฝ่า

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายสถิต อหันตะ, ๒๘ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๗} อ.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๓๒/๔๒.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พ.ต.ท.ทองสุข ไชยคำภา, ข้าราชการตำรวจ, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

ฝืนต่อระเบียบ กติกา ของสังคมนั้นรวม ดังนั้น แม้ในชุมชนชนานเมืองเองก็ตาม ก็ย่อมมี กติกา หรือ ระเบียบทางสังคมที่วางไว้เพื่อกำกับดูแลและให้ผู้มาอยู่อาศัยได้ช่วยกันสอดส่อง พฤติกรรมของกันและกัน เมื่อพบเหตุการณ์ที่น่าไว้วางใจหรือน่าจะเป็นอันตรายต่อชุมชนแล้ว จะต้องแจ้งหรือรายงานต่อผู้นำชุมชน เพื่อเรียกประชุมหาทางป้องกันแก้ไขปัญหานั้นจะ เกิดขึ้นจากการเล่นการพนันห่วย โดยมีหลักของชุมชน ดังนี้

๔.๒.๑ แก้โดยหลักวิถีชาวบ้านหรือจารีตประเพณี

แนวทางนี้ มุ่งให้คนในชุมชนรู้จักรับผิดชอบต่อชุมชนของตนเอง โดยอาศัย หลักการทางวิถีชาวบ้าน คือ จารีตและประเพณี ที่ชาวชุมชนชนานเมืองเคยยึดถือปฏิบัติกันมา อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันก็เพื่อใช้บังคับแทนกฎหมาย แต่เป็นเพียงกติการ่วมกัน เมื่อ บุคคลหนึ่งบุคคลใดฝ่าฝืน ก็จะถูกสังคมในชุมชนตำหนิโทษ ถูกประณาม และไม่ให้เข้าร่วม กิจกรรมของชุมชน เพราะถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่ดี แต่ไม่ถึงกับผิดกฎหมายที่ร้ายแรงของ บ้านเมือง^{๑๙}

๔.๒.๒ แก้โดยแนวทางการปกครองชุมชน

แนวทางนี้ จะใช้สำหรับผู้ฝ่าฝืนประจำหรือบ่อยครั้ง และตกเดือนไม่ฟัง แต่ก็ ไม่ใช่ความผิดทางกฎหมายบ้านเมือง แม้ผู้ที่ขายห่วยในชุมชนเอง ก็จะไม่ได้รับการยกย่อง ให้เป็นบุคคลดีเด่นของชุมชน จะไม่ได้รับการยกย่องทางสังคม เช่น ไม่ได้รับคัดเลือกเป็น ผู้นำทางศาสนา เช่น ไม่ได้รับเกียรติ ไม่ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำด้านศาสนพิธีของทาง วัดหรือไม่ได้รับคัดเลือกให้เป็นคณะกรรมการของวัด ไม่ได้รับสิทธิในความเป็นผู้นำ เพราะ ผู้นำควรจะต้องมีความประพฤติที่เป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่คนอื่น ๆ ในชุมชน ไม่ใช่มีพฤติกรรมที่ เกี่ยวข้องมัวเมากับการเล่นการพนันห่วยจนเป็นนิสัย^{๒๐}

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายประทีป จันทร์พุ่ม, ผู้ใหญ่บ้าน, ๒๔ มกราคม ๒๕๔๘.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นางผานิจ โพธิ์ฝ้าย, ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน, ๒๗ มกราคม

ตามทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนของชุมชนชนานเมือง จากการวิจัยแล้วพบว่า หลักการปกครองและพัฒนาชุมชนเมืองโดยอาศัยหลักปกครองท้องถิ่นซึ่งแฝงในรูปของจารีตประเพณีที่ดี การบริหารและพัฒนาตามหลักการทั่วไปก็ดี การพัฒนาด้วยหลักพุทธธรรมก็ดี ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นนั้น ถือได้ว่าเป็นหลักการพัฒนาชุมชนที่ยังต้องปรับปรุง เพราะการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ยังไม่ตรงประเด็นกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เพราะส่วนใหญ่แล้วเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับหลักการปกครองชุมชนและหลักการบริหารทั่วไป ซึ่งยังไม่สามารถแก้ปัญหาในเรื่องพฤติกรรมการเล่นการพนันหอยในชุมชนได้ และหลักการที่จะส่งเสริมให้ชุมชนได้ประกอบสัมมาอาชีพเพื่อหารายได้เสริมนั้นก็ยังไม่ใช้หลักธรรมไม่ครบสมบูรณ์ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา

นอกจากนั้นประชาชนยังมีแนวความคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่ยังต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขอย่างเร่งด่วน คือ แนวคิดเรื่องการประกอบสัมมาชีพด้วยน้ำพักน้ำแรง ความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณและอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะดลบันดาลให้มีโชคลาภโดยไม่ต้องทำงานหนัก และค่านิยมของชุมชนที่ไม่นิยมแสวงหาวิชาความรู้ โดยเฉพาะหลักพุทธธรรมที่จำเป็นต่อการฝึกฝนพัฒนาตน ครอบครัวยุคใหม่ และชุมชนในการสร้างฐานะด้านเศรษฐกิจให้ดีขึ้นได้ ส่วนใหญ่ชอบใช้แรงงานมากกว่าที่จะนำวิชาการความรู้หรือปัญญามาเป็นเครื่องดำเนินชีวิต

หลักพุทธธรรมที่ว่าด้วยเรื่องการแก้ปัญหาและพัฒนาตน ครอบครัวยุคใหม่ และชุมชนชนานเมืองที่ยังขาดความสมบูรณ์ ซึ่งจะต้องใช้หลักพุทธธรรมที่มีความสอดคล้องถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์หรือปัญหาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงอยากเพิ่มหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการศึกษาและปฏิบัติแก่ชุมชนชนานเมือง เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาพฤติกรรมการเล่นการพนันหอยและพัฒนาชุมชนด้วยหลักพุทธธรรม ดังต่อไปนี้

ตามหลักธรรมที่ผู้นำชุมชนได้นำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและแก้ปัญหาต่างๆ ในชุมชนชนานเมืองนั้น จากการศึกษพบว่า ผู้นำชุมชนนอกจากจะดำเนินการปกครองและพัฒนาชุมชนด้วยหลักการปกครองที่อาศัยหลักของจารีตประเพณีแล้วยังพบว่า ได้นำหลักพุทธธรรมบางประการเข้าไปมีส่วนในการพัฒนาและแก้ปัญหาชุมชนด้วย จากการวิจัยแล้วพบว่า การปกครองและพัฒนาชุมชนด้วยหลักจารีตประเพณีนั้นปรากฏว่า ปัจจุบันการยึดถือปฏิบัติตามหลักฮีตสิบสองของชาวชุมชนนั้นเหลือเพียงแค่ ๗ ฮีตเท่านั้น และในแต่ละปีนั้นก็ปฏิบัติกันไปตามประเพณีพอให้ผ่านๆ ไปในแต่ละปีเท่านั้น

ตามหลักการที่นำปราชญ์โบราณหรือผู้นำชุมชนวางจารีตหรือฮีตทั้ง ๑๒ ไว้ให้ชุมชนยึดถือปฏิบัติเพื่อเปิดโอกาสให้ชาวบ้านในชุมชนได้มีโอกาสเข้าศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ด้วยการฟังเทศน์ ฟังธรรม ตามประเพณีทั้ง ๑๒ เดือน จะได้เกิดความเข้าใจและน้อมนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของแต่ละคน นอกจากนั้นยังเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ด้วยความสมัครสมานสามัคคี กล่าวโดยสรุป คือ การใช้กุศโลบายในการนำพาและพัฒนาชุมชนให้มีความสงบสุขและมีความเจริญมั่นคง ทั้งนี้เพราะอาศัยการพัฒนาบุคคลให้มีคุณธรรมและจริยธรรมก่อน เมื่อบุคคลมีคุณธรรมแล้วก็จะปกครองและพัฒนาได้ง่ายขึ้น

ปัจจุบัน การปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชุมชนก็มีเบาบางและปฏิบัติได้ไม่ครบสมบูรณ์ทั้ง ๑๒ เดือน นอกจากนั้นหลักธรรมที่ผู้นำชุมชนได้นำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนก็ไม่ตรงกับปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ หลักธรรมที่นำไปใช้ส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมที่เกี่ยวกับการปกครอง แม้ว่าเนื้อหาสาระในหลักธรรมจะมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชุมชนในบางส่วนก็ตาม แต่การปฏิบัติก็ดำเนินไปยังไม่เต็มที่หรือปฏิบัติไม่ครบตามหลักธรรมที่มีอยู่ แม้แต่ในการนับถือพระพุทธศาสนาหรือรับศีลจากพระสงฆ์ในเทศกาลงานทำบุญหรือประเพณีต่างๆ มักจะทำกันไปตามรูปแบบเท่านั้น ไม่ได้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามอย่างจริงจัง จึงไม่เห็นผลแล้วเกิดความเบื่อหน่าย คลายจากความเชื่อถือ นอกจากนั้นยังเข้าใจว่า การรักษาศีลธรรม คือ การว่าไปตามคำพระบอก เมื่อพระกล่าวจบก็ถือว่าตนเองเป็นผู้มีศีล ซึ่งเป็นความเข้าใจผิดอย่างมหันต์ หรือบางครั้งยังเคยได้ยินจนติดปากของชาวชุมชนว่า เมื่อเข้าวัดก็ต้องปรับตัวให้เป็นอีกรูปแบบหนึ่ง เมื่อออกจากวัดก็ปรับตัวให้เป็นไปอีกรูปแบบหนึ่ง คือ ตามวิถีชีวิตของชาวบ้านที่มีการดำเนินชีวิตแบบสังคมพุทธยุคใหม่ ที่นับถือพระพุทธศาสนากันไปตามสำเนาทะเบียนบ้านเท่านั้น^{๒๑}

จากการวิจัยแล้วพบว่า ชาวชุมชนซานเมืองยังขาดหลักพุทธธรรมที่มีความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของชุมชนหลายประการด้วยกัน ส่วนหลักพุทธธรรมที่มีอยู่แล้วก็ปฏิบัติกันยังไม่สมบูรณ์ ดังนั้นจึงต้องนำหลักธรรมที่มีอยู่มาปรับปรุงให้เป็นแนวทางปฏิบัติเป็นรูปธรรมมากขึ้น และนำหลักพุทธธรรมที่มีความสำคัญ เหมาะสม ที่ชุมชนยังไม่มีนั้นสอดแทรกเข้าไปเป็นหลักให้ชาวชุมชนได้ปฏิบัติตาม นอกจากนั้นผู้นำหรือคณะกรรมการ

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายน้อย ชุ่มชุม, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๑๕ มกราคม ๒๕๔๘.

จะต้องออกกฎระเบียบมาใช้บังคับให้ชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติตามร่วมกันอย่างจริงจังและปฏิบัติให้ติดต่อกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาบุคลากรในชุมชนให้มีคุณธรรมจริยธรรม แล้วชาวบ้านจะมีจิตสำนึกที่ดีในการร่วมแก้ปัญหาในชุมชน จนมีประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องดีงาม สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างมีความสุขในสังคมโดยไม่ต้องพึ่งพารายได้จากการเล่นการพนันห่วยอีกต่อไป

๔.๓ หลักพุทธธรรมที่ชุมชนชนานเมืองควรนำมาประยุกต์ใช้

๔.๓.๑ หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาตน

๑. หลักไตรสิกขา ๓ ประการ

หลักพุทธธรรมนี้ เป็นระบบการทำงานที่ประสานสัมพันธ์กันด้วยเหตุปัจจัยต่อกันทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่ ระบบทางกาย ระบบทางจิตใจ และระบบทางปัญญา ทั้งสามนี้จะต้องฝึกให้มีความชำนาญสอดคล้องกันจนเป็นอุปนิสัย ดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขในสังคมยุคปัจจุบัน หลักปฏิบัติพัฒนากาย จิตใจ และปัญญานี้รวมเรียกว่า หลักไตรสิกขา มี ๓ ประการ ได้แก่

๑) อริศีลสิกขา คือ หลักปฏิบัติเพื่อพัฒนากายวาจา ชุมชนชนานเมืองเป็นชุมชนที่อยู่กับสังคมกลุ่มใหญ่ที่อยู่ใกล้ความเจริญทางวัตถุมาก เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมจะมีการประพฤติผิดศีลธรรมอยู่บ่อยๆ หลักพุทธธรรมข้อนี้ชาวชุมชนชนานเมืองทุกคนจะต้องร่วมกันปฏิบัติตนตามหลักของศีล ๕ ประการ เพราะการรักษาศีลเป็นคุณธรรมเบื้องต้นที่จะทำให้คนมีพฤติกรรมอ่อนโยน สามารถปรับตนให้ยอมรับระเบียบของสังคมได้ เมื่อทุกคนเป็นผู้มีศีลแล้วชุมชนก็必将มีความเข้าใจกัน อบอุนใจ และสบายใจ เพราะไม่ต้องระแวงว่าจะมีการทำร้ายกัน ขโมยทรัพย์สินของกันและกัน ตลอดถึงคนทุกคนก็มีสติปัญญาสามารถที่จะรับฟังหรือแสวงหาความรู้มาพัฒนาตนได้ เมื่อชาวบ้านเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์แล้วชุมชนก็ได้รับการพัฒนาทางกายที่สมบูรณ์ตามไปด้วย

๒) อริจิตสิกขา คือ หลักปฏิบัติเพื่อรักษาพัฒนาจิต ชุมชนชนานเมือง เป็นชุมชนที่ต้องทำงานแข่งกับเวลา จึงทำให้จิตไม่มีเวลาพักผ่อน จิตใจจะคิดถึงแต่การหาทรัพย์สิน

เพื่อให้จ่ายเลี้ยงชีพตน การพัฒนาทางด้านจิตใต้นั้นเป็นการปฏิบัติทางอารมณ์ของตน ให้ดีขึ้นตามลำดับ เพราะเหตุว่าจิตที่ได้ฝึกฝนให้สงบจากกิเลส (ความโลภ ความโกรธ ความหลง) อยู่เป็นประจำนั้น จะทำให้จิตใจของผู้ปฏิบัติมีความสุข อดทนมากขึ้น จิตใจเย็น และหนักแน่นมากขึ้น ไม่โกรธง่าย ไม่โลภมาก และไม่หลงงมงาย เมื่อจิตเป็นลักษณะเช่นนี้ เรียกว่าจิตสงบ หรือจิตได้รับการพัฒนาแล้ว

๓) อธิปัญญาสิกขา คือ หลักปฏิบัติเพื่อพัฒนาปัญญา^{๒๒} เมื่อทางกาย และทางจิตใจได้รับการพัฒนาจนสงบแล้ว จิตจะมีความโปร่งใส เกิดสติปัญญาขึ้น เพราะการฝึกฝนอบรมกายวาจาและจิตใจเป็นพื้นฐานของการพัฒนาปัญญา เมื่อเรามีศีลบริสุทธิ์ จิตก็มีความสุข เมื่อจิตมีความสุข สติปัญญาก็เกิดขึ้น เมื่อสติปัญญาเกิดขึ้นแล้ว จะทำให้ปัญญานั้นเจริญมากขึ้นๆ การมีปัญญา มีสมาธิ และมีศีล เป็นกระบวนการในการพัฒนาตนเองหรือปัจเจกชนซึ่งเป็นหน่วยของสังคมหรือชุมชน เมื่อปัจเจกชนมีการพัฒนาดีแล้ว การพัฒนาชุมชนทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจก็จะพัฒนาได้ง่ายและมีความเจริญในทางที่ดี

๒. หลักโอวาท ๓ ประการ

หลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่สาวกทั้งหลาย ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินชีวิตของตนเอง เพราะตามธรรมตามมนุษย์จะทำความดีได้นั้น จะต้องมีความตั้งใจเข้มแข็ง ละบาปได้เสียก่อน ดังนั้นหลักธรรมนี้จึงเป็นข้อปฏิบัติถึง ๓ ชั้น ได้แก่

๑) การไม่ทำบาปทั้งปวง คือ การทำความดีขึ้นพื้นฐานของมนุษย์ ด้วยการรักษาศีล ในชุมชนชานเมืองเป็นชุมชนที่มีการติดต่อสัมพันธ์กันมากในเชิงธุรกิจ เมื่อเอ่ยถึงการทำธุรกิจแล้ว ก็จะทำทุกอย่างเพื่อให้ได้ผลประโยชน์มากที่สุดกับผู้ประกอบการ จนมีการประพฤติกุศลศีลธรรม และการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นก็ขึ้นอยู่กับการประพฤติดีด้วย ถ้าสิ่งแวดล้อมดีก็เอื้อต่อการทำความดี แต่ถ้าสิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยการทำบาปทุจริตศีลธรรมก็จะเป็นอุปสรรคต่อการทำความดีได้

๒) การทำกุศลให้ถึงพร้อม (คือ การทำความดีขึ้นกลาง การอยู่ร่วมกันของชุมชนชานเมืองมักจะแก่งแย่งแข่งขันกัน เอาจัดเอาเปรียบซึ่งกันและกันถ้าเป็นไปในลักษณะดังกล่าวนี้ชุมชนจะมีแต่ความทุกข์เดือดร้อนหากไม่มีการเสียสละแบ่งปัน เช่น การให้ทาน

^{๒๒} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๔๗/๒๗๒.

การเสียสละ การสามัคคี เป็นต้น การอยู่ร่วมกันในสังคมจะทำคนเดียวไม่ได้ จะต้องพึ่งพาอาศัยเพื่อนมนุษย์ในชุมชน เมื่อชาวชุมชนได้กระทำความดีต่อกัน ชุมชนชานเมืองก็จะน่าอยู่ การทำความดี เช่น การมีเมตตาต่อกัน มีสัจจะต่อกัน เสียสละ สามัคคี ก็เป็นคุณธรรมที่ดีที่จะให้เกิดบุญกุศลตลอดเวลา การทำความดีนี้ก็จะส่งผลให้ชุมชนมีความสุขตลอดไป

๓) การทำจิตให้ผ่องใส คือ การทำความดีขั้นสูงสุด ได้แก่ การเจริญภาวนา ชุมชนชานเมืองนั้นมีการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับ บริษัท ห้างร้าน หรือโรงงานต่างๆ เพื่อหาทรัพย์มาใช้จ่ายเลี้ยงชีพ ซึ่งเป็นเงื่อนไขข้อจำกัดเรื่องเวลา การทำงานจึงไม่มีเวลาพักผ่อน อย่างไรก็ตามการพักผ่อนทางด้านจิตใจนั้นมีความสำคัญมากที่จะต้องเอาใจใส่ และให้เข้าใจว่าการพักผ่อนทางจิตใจ คือ การฝึกสำรวจความคิดของตนไม่ให้วุ่นวายอยู่กับความโลภ ความโกรธ ความหลง การพักผ่อนด้วยการไปเที่ยวเตร่ดื่มฉลองในวันหยุดต่างๆ นั้น ถือว่าเป็นการพักผ่อนที่ไม่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรม การเจริญภาวนา คือ การฝึกทำจิตให้สงบเป็นสมาธิมากขึ้น ไม่ให้ยึดมั่นถือมั่นในทรัพย์สมบัติมากจนเกินไป พิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้นไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงไปตามธรรมดา หากยึดมั่นว่าเป็นของตนตลอดไปก็จะเกิดความทุกข์ เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่มีตัวตนที่แท้จริง เมื่อฝึกใช้สติปัญญาพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงเช่นนี้ก็จะทำให้จิตใจลดละความทะเยอทะยาน อายากลงได้

นอกจากที่ได้กล่าวมานี้แล้ว ยังมีหลักพุทธธรรมที่สำคัญที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนแก่ สังคาลมาณพ มี ๑๔ ประการ คือ กรรมกิลเลส ๔ เหตุให้ทำความชั่ว ๔ และอบายมุข ๖ ผู้ปฏิบัติตามแล้วทำให้เกิดความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า แต่จะนำมากล่าวในที่นี้เฉพาะส่วนที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับการพนันหนอย เพื่อให้ทราบถึงโทษของการเล่นการพนัน ดังนี้

๓. โทษของการเล่นการพนัน ๖ ประการ

การเล่นการพนันนั้นไม่ว่าจะเป็นการพนันประเภทใดก็ตาม เมื่อบุคคลใดเข้าไปหมกมุ่นเล่นการพนันเข้าแล้วย่อมเข้าถึงความเสื่อมจากโภคทรัพย์ทั้งสิ้น หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับโทษของการเล่นการพนันนั้น เป็นเรื่องจำเป็นที่ชาวชุมชนชานเมืองจะต้องรู้และทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่า มีโทษร้ายแรงทั้งต่อตนเองต่อครอบครัวและต่อชุมชนอย่างไรบ้าง ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีเวลาที่จะศึกษาหลักพุทธธรรม จึงไม่รู้ถึงโทษของการเล่นการ

พนันอย่างลึกซึ้ง ประกอบกับความอยากร่ำรวยที่มีอยู่ในใจเป็นทุนเดิมมากกว่าจึงทำให้ปิดกั้นความอยากจะแสวงหาความรู้เรื่องโทษของการเล่นการพนัน พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงโทษของการเล่นการพนันเอาไว้มี ๖ ประการ ได้แก่

๑) ผู้ชนะย่อมก่อเวร หมายถึง ผู้ที่ได้รางวัลนั้นเปรียบเหมือนเป็นผู้ก่อเวรให้กับผู้เสียพนัน เพราะแต่เดิมคนที่เคยเป็นเพื่อนกันเคยอาศัยซึ่งกันและกันมาก่อน เมื่อมาเล่นการพนันจนมีการได้เสียเกิดขึ้นก็ทำให้คนทั้งสองสร้างเวรสร้างกรรมที่ไม่ดีต่อกัน

๒) ผู้แพ้ย่อมเสียดายทรัพย์ที่เสียไป ชุมชนชนานเมืองผู้ชอบเล่นการพนันห่วยทั้งหลายจะตั้งความหวังว่าจะได้ทรัพย์มาเพิ่มมากขึ้น แต่เมื่อประชาชนผู้ซื้อห่วยซื้อไม่ถูกกับตัวเลขที่ทางรัฐออกสลากก็ต้องเสียทรัพย์ไป กว่าที่รู้สึกรู้ว่าตนได้ใช้จ่ายเงินมากเท่าใด ก็ต่อเมื่อถึงเวลาเลขออกแล้วและซื้อไม่ถูกจึงเสียดายทรัพย์เป็นธรรมดา

๓) เสียทรัพย์ทันตาเห็น เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าเงินที่ได้จากการเล่นการพนันห่วยนั้น ถ้าผู้ซื้อห่วยนั้นถูกรางวัลก็ได้ทรัพย์มาอย่างรวดเร็วและเมื่อซื้อห่วยแล้วไม่ถูกก็จะเสียทรัพย์ไปอย่างรวดเร็วภายในพริบตาเช่นกัน

๔) ถ้อยคำที่เป็นพยานในศาลก็เชื่อถือไม่ได้ ผู้ที่มีพฤติกรรมการเล่นการพนันจนติดเป็นนิสัยนั้นมักจะถูกมองว่า เป็นพฤติกรรมที่ไม่ดีจนมีคำเรียกว่า “นักเลงการพนัน” ซึ่งหมายความว่า เป็นผู้ที่ไม่น่าเชื่อถือ เพราะคนที่ชอบเล่นการพนันนั้นจะต้องมีพฤติกรรมในการพูดโกหกหลอกลวงจนเคยชิน ดังนั้นผู้ที่ชอบเล่นการพนันห่วยจนติดเป็นนิสัยจะไปเป็นพยานให้การในศาลไม่ได้

๕) ถูกมิตร อำมาตย์ดูหมิ่น ผู้ที่มีพฤติกรรมชอบเล่นการพนันไม่ว่าจะเป็นการพนันห่วยหรือการพนันอย่างอื่นก็ตาม บุคคลทั้งหลายย่อมจะมองว่า เป็นบุคคลที่ดำเนินชีวิตอย่างหลงมกมาย เพื่อฝัน มีความหวังเลื่อนลอยไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจนในชีวิต เขาเป็นที่พึ่งที่ปรึกษาไม่ได้ จึงมองข้ามและไม่ให้ความสำคัญต่อผู้ที่ชอบเล่นการพนันห่วยนั้น

๖) ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย^{๒๓} เพราะเห็นว่าชายผู้นี้เป็นนักเลงการพนันไม่สามารถจะเลี้ยงดูภรรยาได้ บุคคลที่มีพฤติกรรมชอบการเล่นการพนันไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิงนั้นจะเป็นที่รังเกียจของสังคมทั่วไป ซึ่งอาการรังเกียจอาจจะไม่แสดงให้เห็นชัดเจน แต่เมื่อต้องการจะสร้างฐานะ สร้างครอบครัวให้มีหลักฐานทางด้านเศรษฐกิจอย่างมั่นคงแล้ว

^{๒๓} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๑/๒๐๔.

ผู้ที่มีพฤติกรรมการเล่นการพนันจะถูกปฏิเสธไม่แต่งงานด้วย เพราะเกรงว่าจะทำให้ทรัพย์สินสมบัติที่หามาได้นั้นเสื่อมเสียไปกับการเล่นการพนันนั่นเอง

๔. หลักกฤษฎีบท ๔ ประการ

หลักพุทธธรรมหมวดนี้ เป็นหลักธรรมที่สามารถทำให้บุคคลผู้หวังความเจริญในการทำงานทุกอย่างและประสบความสำเร็จได้ ด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมทั้ง ๔ ข้อ ได้แก่

๑) ฉันทะ ความพอใจในการแสวงหาทรัพย์ หลักธรรมข้อนี้สอนให้บุคคลมีความพอใจในการแสวงหาทรัพย์สินเงินทอง ชาวชุมชนชนานเมืองจะต้องทำงานใช้แรงงานหนักก็ตาม งานใดที่ทำโดยสุจริตไม่ผิดกฎหมาย ก็ไม่เลือกงาน งานหนักก็เอา งานเบาก็สู้ ไม่ทิ้งงาน ไม่เกียจคร้านในการทำงาน ในขณะที่เดียวกันการทำงานของชุมชนที่อยู่ใกล้เมืองใหญ่ที่เจริญไปด้วยวัตถุ ย่อมเห็นความแตกต่างของตนกับคนอื่นในด้านสถานภาพและฐานะด้านเศรษฐกิจ อาจทำให้ท้อแท้ขึ้นมาได้ แต่จะไม่เดินทางผิดคิดร้ายรวยทางลัดด้วยวิธีเสี่ยงโชคซื้อเลขเล่นการพนันห่วย

๒) วิริยะ คือ ความเพียรขยันในการหาทรัพย์ หลักธรรมข้อนี้สอนให้บุคคลมีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ไม่ว่าจะเป็งานประเภทใดก็ตาม ที่ไม่ผิดกฎหมาย บ้านเมืองแล้วให้มีความพากเพียรทำไปเรื่อยๆ จนกว่าจะประสบผลสำเร็จ

๓) จิตตะ คือ การเอาใจใส่ในกิจการงาน การทำงานทุกประเภทหากเราไม่ใส่ใจในกิจการงานนั้นก็อาจทำให้เสียงานได้ เพราะการทำงานทุกอย่างจะต้องตั้งใจทำอย่างเต็มความสามารถที่บุคคลจะกระทำได้ แม้จะมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นก็ตาม ให้ค่อยๆ ใช้สติปัญญาและความอดทนมาเป็นเครื่องแก้ไขปัญหาเหล่านั้น

๔) วิมังสา คือ หมั่นตริตรองพิจารณาเหตุผลในกิจนั้นๆ^{๒๔} หลักธรรมข้อนี้สอนให้บุคคลใช้ปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาตรวจสอบด้วยเหตุผลว่า การทำงานทั้ง ๔ ข้อนั้นมีความบกพร่องตรงจุดใด และจะต้องแก้ไขให้เรียบร้อยตามลำดับ การปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ต้องดำเนินประสานสัมพันธ์กันทั้งสี่ข้อ หากปฏิบัติได้ตามที่ได้กล่าวมาทั้ง ๔ ข้อนี้แล้วบุคคลผู้หวังความเจริญในชีวิตก็จะสำเร็จประโยชน์ได้ตามที่ตนปรารถนา

^{๒๔} ที. มหา. (ไทย) ๑๐/ ๒๔๗/๒๑๘-๒๑๙.

๕. สุขของคฤหัสถ์ ๔ ประการ

ความสุขของมนุษย์นั้นไม่ว่าคฤหัสถ์หญิงชายมีความต้องการเป็นส่วนใหญ่ คือความสุขในปัจจุบันทันตาเห็นหรือได้รับผลประโยชน์ในโลกนี้ ซึ่งความสุขที่เกิดจากการบริโภคใช้สอยวัตถุสิ่งของต่างๆ ที่เป็นรูปธรรม ในทางพระพุทธศาสนาได้มีข้อปฏิบัติเพื่อการอยู่เป็นสุขของคฤหัสถ์ในโลกนี้ ดังนี้

๑) อติสุข คือ สุขอันเกิดจากความมีทรัพย์ หลักธรรมข้อนี้สอนให้ผู้ปฏิบัติรู้จักความสุขและแสวงหาความสุขให้ถูกต้อง เมื่อรู้ว่าความสุขเกิดขึ้นเพราะมีทรัพย์ ก็ต้องพยายามทำงานหาทรัพย์มาเพื่อทำให้เกิดความสุขนั้น แต่ต้องเป็นการแสวงหาทรัพย์ด้วยความสุจริตไม่ผิดกฎหมาย การได้ทรัพย์มาด้วยการทุจริตข้อโกงหรือได้มาในทางที่ผิดศีลธรรม ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นทรัพย์ที่ได้มาไม่บริสุทธิ์ ถึงมีก็อยู่ไม่เป็นสุข

๒) โภคสุข คือ สุขอันเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ เมื่อทำงานหาทรัพย์มาได้แล้ว จะใช้จ่ายซื้อหาสิ่งใดก็สะดวกสบาย เพราะความสะดวกสบายนี้เองเป็นความสุข ซึ่งทำให้คนต้องการแสวงหา แต่ถ้าการใช้จ่ายทรัพย์ไม่มีหลักเกณฑ์ไม่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรมแล้วก็อาจทำให้ตนเองใช้จ่ายทรัพย์อย่างไม่มีขอบเขต ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย เมื่อถึงคราวจำเป็นต้องใช้ทรัพย์กลับไม่มีเงินจ่ายก็จะทำให้ตนเองเดือดร้อนเป็นทุกข์ขึ้นมาได้

๓) อานันยสุข คือ สุขอันเกิดจากการไม่เป็นหนี้สิน หลักธรรมข้อนี้สอนให้ผู้ปฏิบัติตามได้รู้ว่าความสุขอีกประการหนึ่ง คือ การดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายตามฐานะการงานของตนที่หาได้เรียกว่า “เศรษฐกิจแบบพอเพียง” ตามโครงการตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สามารถอยู่อย่างมีความสุขได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาในเรื่องสันโดษ ถึงแม้จะไม่ร่ำรวยก็ยังดีไม่เป็นหนี้สิน สมดังพุทธศาสนสุภาษิตว่า “อิณา ทานํ ทุกฺขํ โลกเ ปปลวํ การเป็นหนี้เป็นทุกข์ในโลก” ดังนั้นการดิ้นรนแสวงหาทรัพย์สินเพื่อตอบสนองความต้องการความสะดวกสบายนั้น หากไม่รู้จักพอเพียงดิ้นรนไปตามกระแสความโลภมากเกินไป มีรายได้น้อยแต่รายจ่ายมาก นอกจากนั้นยังนำทรัพย์ไปใช้จ่ายเล่นการพนันห่วย การจัดการทรัพย์ไม่ลงตัวจึงนำความทุกข์มาให้

๔) อนวัชชสุข คือ สุขอันเกิดจากการทำงานที่ไม่มีโทษ^{๒๕} หลักธรรมข้อนี้สอนให้ผู้ปฏิบัติตามได้รู้ว่า ความสุขของคฤหัสถ์อีกอย่างหนึ่ง คือ การทำงานที่ไม่มีโทษหรือไม่ผิด

^{๒๕} อภ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๕.

กฎหมายและไม่ผิดหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา การทำงานเพื่อหาทรัพย์บางครั้งไม่จำเป็นต้องเป็นงานใหญ่โต แต่ขอให้เป็นการที่ไม่ผิดกฎหมายและไม่ผิดศีลธรรม ถือว่าเป็นการงานที่ไม่มีโทษ ผู้ทำงานหาทรัพย์นั้นไม่ต้องวิตกกังวลว่าตนจะถูกเบียดเบียนจากผู้อื่น เพราะเป็นการงานที่สุจริต เมื่อจิตใจไม่มีความกังวลแล้วก็ทำงานอย่างมีความสุขและทรัพย์ที่ได้มาก็บริสุทธิ์ เมื่อการเลี้ยงชีพด้วยการงานที่ไม่มีโทษจึงมีความสุข

๖. หลักกัณฺธิธรรม ๔ ประการ

บุคคลผู้หวังความเจริญในการดำเนินชีวิต จะต้องมียุทธธรรมเป็นเครื่องกระตุ้นเตือนให้เกิดความสำนึกดี และระคับระคองให้มีกำลังใจในการปฏิบัติตามหลักธรรมที่ตนยึดถือไว้ประจำใจ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จในสิ่งที่เราปรารถนาได้ และหลักธรรมนี้จะต้องปฏิบัติให้เกี่ยวเนื่องต่อกันตามลำดับทั้ง ๔ ประการ ได้แก่

๑) สปัริสสังเสวะ คือ การคบสัตบุรุษผู้ประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ หลักธรรมข้อนี้สอนให้ผู้ปฏิบัติตามได้รู้ถึงการคบเพื่อนที่เป็นคนดีนั้นจะนำไปสู่ความเจริญได้ เพราะการคบเพื่อนมีความสำคัญมาก หากเราคบเพื่อนเช่นใดก็จะมีนิสัยเหมือนคนที่เราคบ ถ้าคบเพื่อนที่ไม่ดีก็จะเป็นคนไม่ดีตาม แต่เราต้องการมีความสุข มีความเจริญในการดำเนินชีวิตและในหน้าที่การงานจึงต้องคบหาแต่เพื่อนที่เป็นคนดี เพื่อจะได้รับประโยชน์จากคำแนะนำที่ดีและสงเคราะห์แต่สิ่งที่ดี

๒) สัทธัมมัสสวนะ คือ ฟังคำสั่งสอนของท่าน หลักธรรมนี้สอนให้ผู้ปฏิบัติได้รู้ว่าเมื่อคบกับคนดีแล้วต้องฟังคำสั่งสอนหรือคำแนะนำของท่านด้วยความเคารพ เชื่อฟังตั้งใจ ฟังเพื่อให้ได้รับประโยชน์มากที่สุด เมื่อเรามีความเคารพในโอวาทหรือคำสั่งสอนของท่านแล้วย่อมได้รับการอนุเคราะห์สงเคราะห์ด้วยเมตตาจากท่าน ซึ่งจะทำให้เราได้รับประโยชน์จากท่านเป็นอย่างมาก

๓) โยนิโสมนสิการ คือ ไตร่ตรองให้รู้สิ่งที่ดีหรือชั่วโดยอุบายที่ชอบ หลักธรรมข้อนี้สอนให้ผู้ปฏิบัติตาม ได้รู้จักการคิดพิจารณาในหลักคำสอนของท่านผู้ที่เราได้รับฟังมา ด้วยการให้ปัญญาไตร่ตรองตามว่า สิ่งที่ท่านแนะนำนั้นประกอบด้วยเจตนาที่ดีมีเหตุผล และต้องนำมาปฏิบัติตามอย่างจริงจังเท่านั้นจึงจะได้รับผลประโยชน์ตามปรารถนาได้

๔) ธัมมานุถัมมปฏิบัติ คือ ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมที่ได้ตรองเห็นแล้ว เมื่อได้ฟังโอวาทคำสั่งสอนของท่านและพิจารณาด้วยปัญญาอย่างละเอียดจนเห็นประโยชน์

จากการปฏิบัตินั้นแล้วลงมือปฏิบัติตามความเหมาะสมตามกำลังของตน โดยไม่เคร่งเครียดมากและไม่ย่อหย่อนจนเกินไปแต่ตั้งใจปฏิบัติตามอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งการปฏิบัติตามหลักธรรมหมวดนี้ จะต้องปฏิบัติไปตามลำดับจากข้อหนึ่งถึงข้อสี่ จึงจะสำเร็จประโยชน์ได้

๔.๓.๒ หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาครอบครัว

ครอบครัวที่จะมีความมั่นคงมีความสุขและเจริญรุ่งเรืองตลอดถึงประสบความสำเร็จในชีวิตครอบครัวได้นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์สำหรับพัฒนาชีวิตสังคมในระดับครอบครัว ในทางพระพุทธศาสนามีหลักในการปฏิบัติ ดังนี้

๑. หลักสมชีวิธรรม

เป็นหลักธรรมสำหรับคู่สมรสหรือคู่ครองที่จะต้องถือปฏิบัติให้ได้ เมื่อสามีภรรยาปฏิบัติตามหลักธรรมดีแล้ว ทั้งครอบครัวก็จะมีแต่ความสุขความเจริญ ได้แก่

๑) สมสัทธา คือ มีศรัทธาเสมอกัน คู่สามีภรรยาที่อยู่ร่วมกันแล้วจะต้องมีศรัทธาหรือความเชื่อด้วยเหตุด้วยผลที่เสมอกัน เช่น สามีเชื่อการตั้งใจทำงานด้วยความสุจริตจะนำมาซึ่งความสุขและเจริญก้าวหน้า ภรรยาก็ต้องมีความเชื่อเหมือนกันหรือต้องพัฒนาศรัทธาให้เท่ากัน ดังนั้น เมื่อจะแต่งงานอยู่ครองชีวิตร่วมกันจึงมีความจำเป็นต้องเลือกคู่ครอง ถ้ามีแนวคิดความเชื่อเหมือนกันหรือเข้ากันได้จึงแต่งงานด้วย

๒) สมศีลา คือ มีศีลเสมอกัน หลักธรรมข้อนี้ก็สำคัญ สามีภรรยาจะต้องเป็นผู้รักษาศีลให้เสมอกัน ยึดถือปฏิบัติในศีล & ไม่ประพฤตินิโคตล่วงละเมิดในศีลของตน เมื่อปฏิบัติได้ทั้งสองฝ่ายก็就会有ความเชื่อมั่นในศีลและความซื่อสัตย์ของกันและกัน ไม่ระแวงกันว่าสามีหรือภรรยาจะคิดนอกใจกันแม้สามีหรือภรรยาไปทำงานนอกบ้านก็เชื่อใจกัน เคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีความเกรงใจกัน ไม่ทะเลาะกันด้วยคำหยาบหรือความรุนแรง เรียกว่าการอยู่ร่วมกันอย่างสามีภรรยาเทวดา

๓) สมจาคา คือ มีความเสียสละเสมอกัน หลักธรรมข้อนี้ สอนให้ผู้ปฏิบัติรู้จักการเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขของชุมชน หากสามีหรือภรรยาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียสละไปช่วยงานชุมชน อีกฝ่ายหนึ่งก็ต้องยินดีในความเสียสละของกันและกัน หลัก ธรรมข้อนี้นอกจากจะให้มีความเสียสละต่อกันแล้วยังต้องเสียสละเพื่อเพื่อนบ้าน ที่อาศัยอยู่

ร่วมกันด้วย การได้เสียสละเพื่อผู้อื่นถือว่าเป็นการให้ทาน การให้ความสุขแก่ผู้อื่นนั้น ตนก็ได้รับความสุขเช่นกัน ซึ่งเป็นการปฏิบัติตนแบบพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนอย่างมีความสุข

๔) สมปัญญา คือ มีปัญญาเสมอกัน^{๒๖} คู่สามีภรรยาที่อยู่ร่วมอย่างมีความสุขได้นั้นจะต้องมีความรู้เท่ากันหรือมีการศึกษาใกล้เคียงกัน เพราะการมีความรู้เสมอกันนั้นสามารถพูดคุยกันรู้เรื่อง สนทนาเรื่องใดก็พิจารณาด้วยเหตุด้วยผล ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้มีความรู้การศึกษาเท่ากันจึงสามารถสร้างฐานะครอบครัวได้อย่างมั่นคง มีแนวคิดสร้างสรรค์ แยกแยะได้ว่า สิ่งใดควรละ สิ่งใดควรเจริญให้เกิดมีขึ้นในตน และเมื่อเกิดปัญหาขึ้นภายในครอบครัวก็พูดคุยปรึกษาหาทางแก้ไขร่วมกันได้อย่างลงตัว ดังนั้น การจะดำรงชีวิตครอบครัวอย่างมีความสุขทั้งสองฝ่ายจึงต้องมีความรู้ที่เสมอกันหรือใกล้เคียงกัน

๒. หลักฆราวาสธรรม

เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือนหรือฆราวาส ซึ่งจะต้องมีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกันไว้ เพื่อให้การดำรงชีวิตคู่อยู่ได้อย่างมีความสุข สำหรับผู้ที่ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว จึงต้องปฏิบัติตามหลักธรรมทั้ง ๔ ประการ ได้แก่

๑) สัจจะ คือ มีความจริงใจต่อกัน ผู้เป็นฆราวาสจะต้องมีหลักสัจจะธรรมประจำใจเพื่อปฏิบัติต่อกันอย่างมั่นคง เพราะการมีความจริงใจต่อกัน มีความเชื่อใจกัน จะทำสิ่งใดก็ทำด้วยความรักใคร่ต่อกัน ไม่หลอกลวง ไม่เอาเปรียบกัน หรือแม้กระทั่งจริงใจต่อครอบครัวที่จะสร้างฐานะด้านเศรษฐกิจให้มั่นคง ถ้าต่างคนต่างมีสัจจะแล้วจะตั้งใจสร้างตนสร้างงานสร้างฐานะ ครอบครัวนั้นก็มีความสุข และเจริญรุ่งเรืองได้

๒) ทมะ คือ รู้จักข่มจิตข่มใจตนเอง หลักธรรมข้อนี้เป็นหลักธรรมภายในซึ่งสอนให้ปฏิบัติตนให้เป็นคนมีจิตใจหนักแน่น เมื่อถูกกระทบกระทั่งกันทางอารมณ์จากเพื่อนบ้านหรือจากคนในครอบครัวเดียวกันก็ข่มใจไว้ได้ ธรรมดาในชุมชนชนานเมืองเมื่ออยู่ร่วมกันย่อมมีเรื่องกระทบกระทั่งอยู่แล้ว แต่เมื่อมีเรื่องกระทบกระทั่งต่อกันก็ไม่แสดงอาการไม่พอใจหรือโต้ตอบอย่างรุนแรง ให้ข่มใจไว้จนสถานการณ์สงบลงแล้วจึงค่อยคิดหาทางแก้ไขต่อไป เมื่อต่างคนต่างตั้งใจปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมข้อนี้ได้แล้ว ในครอบครัวก็จะมีเรื่องุ่นวายหรือเดือดร้อน

^{๒๖} อจ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๕๘/๓๗๕-๓๗๖.

๓) ขันติ คือ มีความอดทน มีจิตใจเข้มแข็ง หนักแน่น ไม่ว่ความโกรธง่าย หลักธรรมข้อนี้ สอนให้รู้จักการอดทนที่อยู่ภายในใจ เมื่อมีเรื่องเกิดขึ้นหรือมากระทบกับตน หรือคนในครอบครัวก็จะไม่ได้ตอบอย่างรุนแรง ไม่ได้ตอบด้วยคำหยาบคาย แต่จะสงบนิ่ง แล้วพิจารณาเพื่อจะได้ตอบด้วยความละมุนละม่อมและชี้แจงด้วยเหตุด้วยผล เหตุการณ์ต่างๆ ก็จะคลี่คลาย หากยังมีปัญหาหรือมีความเจ็บแค้นใจกันอยู่ก็ต้องปฏิบัติตามหลักธรรมข้อที่สี่ต่อไป เพื่อให้สอดคล้องสัมพันธ์กันทั้งสี่ประการ

๔) จาคะ คือ มีความเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อคู่ครองหรือครอบครัวได้ หลักธรรมข้อนี้เป็นตัวตัดสินว่ากระบวนการแก้ปัญหาทั้งสามขั้นตอนนั้น คือ เมื่อเกิดปัญหาในการดำเนินชีวิตก็ขอให้มีสัจจะ คือ มีความจริงใจต่อกัน พูดความจริง ต้องรู้จักข่มใจ และมีความอดทนด้วย เมื่อปฏิบัติมาถึงขั้นนี้แล้วปัญหายังไม่สงบระงับลงได้ก็ต้องใช้หลักธรรมข้อ จาคะ คือ สละปัญหาหรือความทุกข์ต่างๆ หรือความเจ็บแค้นใจทั้งหลายนั้นออกจากจิตใจ ตนหรือครอบครัวของตน คิดเสียว่าในโลกนี้ไม่มีเฉพาะครอบครัวเราเพียงครอบครัวเดียวที่มีปัญหา เป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นมาแล้วจะต้องมีปัญหากันทุกคนทุกครัวเรือน เมื่อต่างคนต่างรู้จักปล่อยวางหรือสละความทุกข์ทางใจออกไปอย่างนี้ได้ใจก็เป็นสุขครอบครัวก็เป็นสุข

๓. หลักกุลจิรัฏฐิติธรรม

เป็นหลักธรรมสำหรับดำรงความมั่งคั่งของวงศ์ตระกูลให้ยั่งยืนสืบไป และเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจครอบครัวด้วย การดำเนินชีวิตของครอบครัวจะเกิดความผาสุกตลอดไปได้ต้องร่วมกันปฏิบัติตามหลักธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ให้ครบ ได้แก่

๑) ัญฐคเวสนา คือ รู้จักแสวงหาทรัพย์สินที่หายมาไว้ การปฏิบัติตามธรรมข้อนี้ คือ การรู้จักแสวงหาสิ่งของที่เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกมาทดแทนของเก่าที่หายไป การดำเนินชีวิตในชุมชนชนานเมืองนั้นส่วนใหญ่จะชอบแสวงหา หรือซื้อสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ มาไว้คนละหลายๆ เช่น จะเห็นได้จากงานเทศกาลหรือการเปิดร้านขายของตลาดนัดในวันจันทร์ ถึงศุกร์จะมีชาวชุมชนชนานเมืองไปซื้อหาสิ่งของอยู่เป็นประจำ หรือไม่ก็เข้าไปซื้อของในห้างร้านใหญ่ๆ ในเมืองขอนแก่น

๒) ชิดณปฏิสังขรณา รู้จักบูรณะซ่อมแซมของเก่าที่ชำรุด สักมยุคปัจจุบัน เป็นสังคมที่ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกสบายหลายอย่างซึ่งซื้อหามาไว้เป็นจำนวนมาก แต่เมื่อชำรุดเสียหายแล้วการจะนำมากบูรณะซ่อมแซมนั้นมีน้อยรายนัก

ส่วนมากจะนำไปทิ้งหรือบริจาคต่อไป ซึ่งก็ทำให้การปฏิบัติตามหลักธรรมข้อนี้บกพร่องไป

๓) ปริมาณปานกลาง รู้จักประมาณในการบริโภคใช้สอย หลักธรรมข้อนี้ สอนให้รู้จักประมาณในการบริโภคใช้สอยสิ่งต่างๆ ที่ตนแสวงหามาได้ด้วยความมัธยัสถ์อดออม ไม่จับจ่ายใช้สอยจนฟุ่มเฟือยและควรแบ่งอีกส่วนหนึ่งเพื่อนำไปบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ในชุมชนด้วย และต้องรู้จักบริหารจัดการทรัพย์ด้วยปัญญาอันชอบว่า รายได้เท่านี้ควรมีรายจ่ายเท่าใดจึงอยู่ได้และไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน

๔) อธิปไตยวันตสถาปนา คือ พ่อบ้านแม่เรือนจะต้องเป็นผู้มีศีลธรรม การจะดำรงวงศ์ตระกูลที่มั่งคั่งเอาไว้ได้นานนั้น ผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวหรือผู้นำครอบครัวจะต้องมีศีลมีธรรมโดยสมบูรณ์ เพราะศีลธรรมเป็นคุณสมบัติอันสำคัญของมนุษย์ที่จะรักษาทรัพย์สมบัติเอาไว้ได้ ดังนั้นศีลธรรมจะมีความสำคัญและจำเป็นมากต่อการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและเจริญก้าวหน้าของมนุษย์

๔. หลักประโยชน์ ๓ ประการ

หลักพุทธธรรมนี้ เป็นหลักแห่งการประพฤติปฏิบัติของชาวพุทธ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า หากบุคคลที่ต้องการจะสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจให้กับตนเองและชุมชนแล้ว จะต้องยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรม ดังต่อไปนี้

๑) ประโยชน์ในชาตินี้ (ทิฐฐัมมิกัตถประโยชน์)

หลักธรรมที่จะนำความสุขความเจริญมาสู่ผู้ปฏิบัติในชาตินี้ได้ (มนุษย์สมบัติ) เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หลักหัวใจเศรษฐกิจ หลักธรรมนี้มุ่งให้ผู้ปฏิบัติตาม รู้จักการแสวงหาทรัพย์ การเก็บรักษาทรัพย์อย่างถูกวิธี การคบมิตรที่ดี และการใช้ชีวิตอย่างเหมาะสมแก่ฐานะ และสถานะภาพ ความเป็นอยู่ของตน ทั้งโดยตำแหน่งหน้าที่การงาน ความรู้ความสามารถ เพื่อให้ดำรงตนอยู่ได้อย่างไม่ต้องกังวลใจ และเกิดความสุขแก่ตนในปัจจุบัน^{๒๗} ผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ได้ย่อมสร้างฐานะให้ร่ำรวยได้ในชาติปัจจุบันนี้เลย ได้แก่

(๑) อุฏฐานสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยความขยันทำงานหาทรัพย์ หลักธรรมข้อนี้ สอนให้ผู้ปฏิบัติมีความเชื่อในเรื่องกรรมว่า การจะมีทรัพย์เงินทองได้นั้น จะต้องลงมือ

^{๒๗} อัง. อุฏฐก. (บาลี) ๒๓/๑๔๔/๒๘๘

กระทำด้วยตนเองด้วยความขยันหมั่นเพียร ไม่ใช่อ่อนวอนรอกคอยโชควาสนาหรือตั้งความหวังไว้กับผู้ที่มีอำนาจลึกลับหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจะดลบันดาลให้ตนร่ำรวย แต่เราจะต้องทำงานหาทรัพย์อย่างตั้งใจด้วยตนเองจึงจะมีทรัพย์ได้

(๒) อารักขสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ที่หามาได้ ข้อนี้เป็นการสอนให้ผู้ปฏิบัติรู้จักวิธีการรักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้นั้นให้คงอยู่อย่างปลอดภัย และสามารถนำไปใช้จ่ายให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่ไม่ถึงกับเก็บไว้โดยไม่นำมาใช้จ่ายอะไรเลย เช่น เมื่อถึงคราวเจ็บป่วยไม่สบายก็ต้องนำทรัพย์มารักษาอาการป่วยให้หายเป็นปกติ หรือไม่นำทรัพย์ไปใช้จ่ายในส่วนที่ไม่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น การนำทรัพย์ไปใช้จ่ายเล่นการพนัน หวย เป็นต้น

(๓) กัลยาณมิตรตตา คือ ความมีเพื่อนเป็นคนดีมีศีลธรรม หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่ามีกัลยาณมิตรหรือมิตรแท้ ๔ จำพวก มีลักษณะพอสังเกตได้ คือ มิตรมีอุปการะ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรแนะประโยชน์ มิตรมีความรักใคร่ การคบเพื่อนมีความสำคัญมาก เพราะถ้าคบเพื่อนไม่ดีก็จะนำไปสู่ความเสื่อมเสียได้ ในเรื่องอบายมุขยังระบุน่าไว้อีกว่า การคบคนชั่วเป็นมิตรนั้นเป็นหนทางแห่งความเสื่อมจากโภคทรัพย์ ถ้าคบเพื่อนดีจะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าได้ เมื่อเราต้องการความสุขความเจริญด้วยทรัพย์สินเงินทองหรือหน้าที่การงานก็ต้องคบเพื่อนที่ดี เพราะเพื่อนที่ดีนั้นจะแนะนำในสิ่งที่ดีมีประโยชน์

(๔) สมชีวิตา คือ การเลี้ยงชีวิตที่สมควรตามกำลังทรัพย์ที่หาได้ การเลี้ยงชีวิตที่เหมาะสมกับฐานะการเงินของตนโดยไม่ให้ประหยัดหรือฝืดเคืองมากเกินไป เช่น เมื่อยามเจ็บไข้ไม่สบายก็ไม่ยอมเสียเงินรักษาตนเอง และไม่ทำให้ใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือยมากเกินไป จนทำให้การเงินต้องหยุดชะงักชักหน้าไม่ถึงหลัง เช่น การนำเงินไปใช้จ่ายเล่นการพนันหวยหรือแม้แต่การพนันทุกชนิดก็ตาม

การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมทั้งสี่ข้อนี้ พอสรุปได้ตามลำดับ คือ ขยันหา รักษา ไว้ อาศัยมิตรดี เลี้ยงชีวิตตามฐานะ ก็จะสามารถสร้างฐานะทางด้านเศรษฐกิจให้มั่นคงได้

๒) ประโยชน์ในชาติหน้า (สัมปรายิกัตถประโยชน์)

หลักธรรมนี้ เป็นหลักธรรมสำหรับผู้มีสติปัญญามองเห็นประโยชน์ที่พึงในโลกหน้า (สวรรค์สมบัติ) กล่าวคือ หลังจากที่ตนตายไปแล้วจะได้มีทรัพย์สมบัติเป็นที่พึงที่อุดม

สมบูรณ์ไม่ขัดสนในชีวิต หรือมีฐานะที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ในชาติปัจจุบัน จึงแสวงหาทรัพย์ ภายนอกไว้เป็นที่พึ่งในชาติหน้าต่อไป หลักธรรมดังกล่าวนี้มี ๔ ประการ ได้แก่

(๑) สัทธาสัมปทา คือ เชื่อกฎแห่งการทำดีทำชั่วว่ามีผล เช่น มีความเชื่อว่า ผลแห่งการทำความดีความชั่วในชาตินี้จะส่งผลไปถึงชาติหน้าหรือชาติต่อไป จึงตั้งใจทำแต่คุณความดี เมื่อทำดีในวันนี้ก็จะส่งผลดีในวันหน้า เป็นต้น

(๒) สीलสัมปทา คือ ตั้งใจรักษาศีล เป็นผู้มึศีลสมบูรณ์ เมื่อมีศรัทธาความเชื่อในเรื่องบุญและบาปแล้วว่า ทำบุญให้ผลเป็นความสุขและทำบาปให้ผลเป็นความทุกข์ เช่น ตื่นน้ำเมาทำให้สติปัญญาลดลงจึงเลิกดื่มเหล้าและตั้งใจรักษาศีล ๕ ของตนให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ตลอดในชาตินี้

(๓) จาคสัมปทา คือ มีความเสียสละบริจาคแบ่งปันความสุขให้ผู้อื่น การทำความดีด้วยการบริจาคทานเป็นการสร้างความสุขให้กับตน เพราะจาคะมีความหมายว่า ให้สละความโลภ ความโกรธ ความหลง ที่มีอยู่ในใจตนนั้นออกไปจากจิตใจ จะได้มีความสุข เพราะการมีความสุขความโศกมาจากจิตที่มีกิเลสฝังอยู่ในจิตใจนั่นเอง ดังนั้น ผู้ต้องการความสุขในอนาคตจึงยินดีในการบริจาคทาน โดยไม่นึกเสียตายทรัพย์ที่บริจาคหรือไม่ยึดมั่นถือมั่นในอารมณ์ที่ไม่ดี เพราะเมื่อจาคะสละแล้วเป็นความสุข

(๔) ปัญญาสัมปทา คือ การแสวงหาความรู้ มีปัญญาแยกแยะบุญและบาปได้ ผู้หวังความสุขความเจริญในชาติหน้าหรือชาติต่อไป จึงพยายามแสวงหาปัญญา อันเป็นตัวตัดสินใจว่าจะอะไรถูกอะไรผิด อะไรควรอะไรไม่ควร เหตุที่เรามีปัญหาพาให้เป็นทุกข์เพราะขาดสติปัญญามาแก้ไข เมื่อใดเกิดสติปัญญาขึ้นมาเมื่อไหร่จะรู้สึกว่าเป็นสุข ดังนั้นผู้ต้องการความสุข จึงต้องแสวงหาปัญญา ด้วยการศึกษารวม ฟังเทศน์ ฟังธรรม ฟังเจริญวิปัสสนาภาวนาให้มากจนเป็นนิสัย จิตใจจะได้เป็นสุขดังกล่าวแล้ว

๓) ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน คำว่า นิพพาน แปลว่า ดับ คือ ดับจากความทุกข์ ดับจากกิเลส(ความโลภ ความโกรธ ความหลง) ซึ่งเป็นหลักพุทธธรรมที่ใช้ในพระพุทธศาสนา มี ๒ อย่าง คือ สอุปาทิเสสนิพพาน แปลว่า ดับกิเลสแต่ยังมีเบญจขันธ์เหลือ(ยังมีชีวิตร่างกายอยู่) และอนุปาทิเสสนิพพาน แปลว่า ดับกิเลสไม่มีเบญจขันธ์เหลือ(ไม่มีชีวิตร่างกายอยู่) ประโยชน์ในข้อนี้เป็นประโยชน์อย่างสูงสุดในพระพุทธศาสนาที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีความประสงค์จะให้สาวกทั้งหลายได้บรรลุตาม

๔.๓.๓ หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน

๑. หลักอริยสัจ ๔ ประการ

เป็นหลักพุทธธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งอีกหลักหนึ่ง คือ หลักอริยสัจ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบในการตรัสรู้ธรรมอันประเสริฐ ที่เหมาะสำหรับการแก้ปัญหาเพราะเป็นหลักการและวิธีการอยู่ในตัว ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการแก้ปัญหาทุกอย่าง มีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่

๑) ทุกข์ คือ ความทุกข์หรือสภาพปัญหา การแก้ปัญหาในแต่ละอย่างจะต้องรู้จักกับสภาพความทุกข์หรือยอมรับว่ามีปัญหาเสียก่อน เช่น ในชุมชนชนานเมืองมีพฤติกรรมการเล่นการพนันห่วยเป็นตัวแทนทุกข์ ชุมชนกำลังอยู่กับความทุกข์แต่ไม่เห็นว่าเป็นความทุกข์ ต้องยอมรับความจริงว่าเป็นทุกข์ เพราะทำให้ชุมชนเดือดร้อน เป็นต้นว่า มีการลักเล็กขโมยน้อย บ้าน วัด หรือในโรงเรียนถูกจัดแ่งทำให้ทรัพย์สินของทางราชการเสียหาย และมีการฉกชิงวิ่งราว เป็นต้น เมื่อรู้ว่าการมีชีวิตอยู่ในสภาพเช่นนี้เป็นความทุกข์ และชุมชนชนานเมืองต้องการจะแก้ปัญหาก็ต้องสืบหาสาเหตุต่อไป ในหลักธรรมข้อที่ ๒

๒) สมุทัย คือสาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ ความทุกข์คือตัวปัญหา เมื่อต้องการแก้ปัญหาว່ที่เป็นทุกข์เดือดร้อนอยู่ทุกวันนี้ เกิดมาจากสาเหตุใด อะไรเป็นตัวทำให้เกิดปัญหา เช่น อะไรเป็นสาเหตุให้มีพฤติกรรมการเล่นการพนันห่วยในชุมชนชนานเมือง เมื่อมองสาเหตุก็ต้องมีการสมมุติฐานว่า เพราะมีการออกสลากกินแบ่งรัฐบาลหรือไม่ เพราะมีการลักลอบซื้อ/ขายห่วยใต้ดินหรือไม่ เพราะรัฐบาลทำห่วยใต้ดินให้เป็นห่วยบนดินหรือไม่ เพราะความยากจนหรือไม่ ข้อสมมุติฐานเหล่านี้อาจเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาได้

๓) นิโรธ คือ ความดับทุกข์ปัญหาทุกอย่างล้วนมีทางแก้ได้ ถ้าหากประชาชนในชุมชนชนานเมืองรู้จักแก้ปัญหาย่างถูกวิธี เมื่อชุมชนยอมรับสภาพปัญหาหรือความทุกข์ และรู้จักสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์แล้ว ชุมชนต้องปรึกษาหารือเพื่อศึกษาดูว่าปัญหาดังกล่าวจะแก้ได้หรือไม่ ถ้าแก้ได้จะแก้ด้วยวิธีใด ซึ่งก็จะนำไปสู่วิธีการปฏิบัติต่อไป

๔) มรรค คือ วิธีปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์^{๒๔} เมื่อผู้นำชุมชนได้ปรึกษาหารือกันถึงเรื่องที่จะแก้ปัญหาและตกลงว่าจะแก้ปัญหากันอย่างจริงจังแล้ว และจะแก้ปัญหานั้น

^{๒๔} อภิ. วิภังค (ไทย) ๓๕/๒๐๖/๑๗๓.

ด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมใด ในทางพระพุทธศาสนามีหลักและวิธีการแก้ปัญหา ได้แก่ หลักอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ ดังนี้

๒. หลักอริยมรรค ๘ ประการ

หลักพุทธธรรมนี้เรียกว่า อริยมรรคซึ่งมีความสำคัญและเหมาะแก่การแก้ปัญหา ได้เป็นอย่างดี เป็นหลักธรรมทางสายกลางเป็นการปฏิบัติที่ไม่ลำบากเกินไปและไม่ง่ายจนเกินไป เมื่อนำมาปฏิบัติตามแล้วจะก่อให้เกิดความสุขความเจริญจนสามารถดับทุกข์ได้ หลักพุทธธรรมนี้จึงได้ชื่อว่า หนทางอันประเสริฐ ๘ ประการ ได้แก่

๑) สัมมาทิฐิ คือ มีปัญญาเห็นชอบ ได้แก่ ความเห็นถูกต้องตามที่เป็นจริง ในเบื้องต้นบุคคลในชุมชนชนานเมืองจะต้องทำให้เกิดปัญญาในทางที่ถูกต้อง คือ มีความคิดเห็นถูกต้องตรงตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เช่น พระพุทธเจ้าตรัสสอนในเรื่องกรรม ดังข้อความตอนหนึ่ง ว่า...

...“มาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม เป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นคนหยาบขำ มีมือเปื้อนเลือด ฝักใฝ่ในการประหารประหาร ไม่มีความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย เพราะกรรมนั้นที่เขาให้บริบูรณ์ยึดมั่นไว้อย่างนั้น หลังจากตายแล้ว เขาจึงเกิดในอบายทุกติ วินิบาต นรก หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ไปเกิดในอบายทุกติ วินิบาต นรก กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาก็จะเป็นคนมีอายุสั้น”^{๒๙} ...

เมื่อเราได้ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างนี้แล้วก็ต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้องตามนั้น นี่คือความหมายของคำว่า มีความเห็นถูกต้อง

๒) สัมมาสังกัปปะ คือ การดำริชอบ ได้แก่ การดำริออกจากกามความไม่ประมาท การดำริ คือ การคิดไตร่ตรอง คำว่า สัมมา แปลว่า ชอบ เมื่อนำสองคำมาต่อกัน จึงได้ความหมายว่า การคิดไตร่ตรองในทางที่ชอบ ในที่นี้หมายความว่า บุคคลในชุมชนนั้นจะต้องมีความคิดไปในทางที่ดี ที่สุจริต ไม่คิดจะเอาเปรียบผู้อื่น ไม่คิดเอาแต่เป็นประโยชน์ตนฝ่ายเดียวแต่ต้องคิดถึงประโยชน์ของชุมชนด้วย เพราะถ้าเรามองเห็นแต่ประโยชน์ตนฝ่ายเดียวก็

^{๒๙} ม. อุ. (ไทย) ๑๔/๒๙๐/๓๕๐.

จะไม่เป็นสัมมาสังกัปปะ เช่น โครงการในพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระองค์ทรงมีพระราชดำริโครงการเพื่อพสกนิกรชาวไทยทั่วประเทศ เป็นต้น

๓) สัมมาวาจา คือ เจรจาชอบ ได้แก่ การพูดคุยกิริยาหรือกัน ในทางที่ชอบ ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและประโยชน์ต่อชุมชน เช่น ใช้วาจาที่สุภาพอ่อนโยนในการสนทนากัน พูดคุยกิริยาหรือกันที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาพฤติกรรมการเล่นการพนันห่วยของชุมชน หรือปรีชาหรือในเรื่องการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชน เป็นต้น

๔) สัมมากัมมันตะ คือ ทำการงานชอบ เมื่อกระบวนหรือขั้นตอนของการปรีชาหรือผ่านไปแล้ว ต้องนำไปสู่การลงมือปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ด้วยการทดลองทำตามโครงการที่วางไว้และการทำงานของชุมชนนั้นจะต้องเว้นจากกายทุจริตทั้ง ๓ อย่าง คือ ไม่มีการฆ่าสัตว์ ไม่มีการฉ้อโกงทรัพย์ และไม่ให้เป็นไปเพื่อการประพฤตินิโคตติในทางกาม

๕) สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีวิตชอบ ได้แก่ การประกอบอาชีพที่ไม่มีโทษหลังจากที่ได้ทดลองทำงานแล้วเห็นว่าการทำงานที่ทำนั้นดี และชุมชนได้รับผลประโยชน์แล้ว ก็ให้ยึดเป็นอาชีพในการเลี้ยงชีวิตของตนและชุมชนต่อไปตามกระบวนการที่ถูกต้องโดยไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรมในทางพระพุทธศาสนา

๖) สัมมาวายามะ คือ มีความเพียรชอบ ได้แก่ มีความเพียรพยายามในการทำความดี การตั้งใจทำงานหาเลี้ยงชีพด้วยความสุจริตและขยันหมั่นเพียร โดยไม่ประพฤติกุศลทุจริตฉ้อโกงทรัพย์สินผู้อื่นมาเลี้ยงชีวิตตนนั้นถือว่า เป็นการทำความดีให้กับตนเองและชุมชนด้วย เพราะการตั้งใจทำหน้าที่ของแต่ละบุคคลให้ดีที่สุด คือ การปฏิบัติธรรมนั่นเอง

๗) สัมมาสติ คือ ระลึกชอบ ได้แก่ การระลึกไปในทางที่เป็นบุญกุศล ความระลึกได้นั้นบางครั้งอาจระลึกไปในการทำบาปอกุศลก็ได้ เรียกว่า มิจฉาสติ แปลว่า ระลึกมิชอบ เพราะคำว่าสติเป็นคำกลางๆ เมื่อเติมคำว่า มิจฉาหรือสัมมา ความหมายก็จะเปลี่ยนไป ดังนั้น เมื่อบุคคลในชุมชนจะต้องฝึกระลึกนึกถึงในสิ่งที่ดีที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนให้มาก

๘) สัมมาสมาธิ คือ ตั้งใจไว้มั่นชอบ^{๓๐} ได้แก่ การตั้งใจให้มั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อปัญหาและอุปสรรค เมื่อได้ลงมือกระทำสิ่งใดแล้วก็ตั้งใจทำในสิ่งนั้น จนกว่าจะบรรลุเป้าหมายหรือตามที่ตนได้ตั้งใจเอาไว้ เช่น จะออมทรัพย์ให้ได้วันละหนึ่งบาทก็ต้องตั้งใจออม

^{๓๐} อภ. วิภังค (ไทย) ๓๕/๒๐๕/๑๗๑.

ทรัพย์ให้ได้ แม้จะมีปัญหาที่จะต้องใช้จ่ายเงิน ก็ต้องคิดหาหนทางนำเงินจากที่อื่นไปใช้จ่ายแทน โดยไม่ต้องมาเกี่ยวข้องกับเงินที่ตนเองตั้งใจจะออมนั้น เป็นต้น

หลักพุทธธรรมทั้ง ๘ ประการที่กล่าวมานี้ สามารถที่จะสังเคราะห์เข้าในหลักไตรสิกขาทั้งสามได้ เพื่อย่นย่อในข้อปฏิบัติให้เหลือเพียง ๓ ประการ ได้แก่

๑. สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สังเคราะห์เข้าใน **ศีลสิกขา**

๒. สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สังเคราะห์เข้าใน **จิตสิกขา**

๓. สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สังเคราะห์เข้าใน **ปัญญาสิกขา**

เมื่อเราสังเคราะห์หลักธรรมแล้วจะเห็นได้ว่า เราได้ปฏิบัติตนอยู่ในหลักธรรมไตรสิกขาเพียง ๓ ประการเท่านั้น คือ ด้รักษาศีล ด้เจริญสมาธิ และด้เจริญปัญญานั่นเอง หากชุมชนชนานเมืองสามารถประพฤติปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการหรือปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ๓ ประการนี้ได้ ชุมชนชนานเมืองก็จะได้พบกับหนทางแห่งความสงบสุขและเจริญรุ่งเรืองมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ทั้งตนเอง ครอบครัว ตลอดจนถึงชุมชนชนานเมืองได้อย่างแน่นอน

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตของชุมชน จากการศึกษา พบว่าสมาชิกในชุมชนเมือง บางกลุ่มมักจะใช้จ่ายเงินทองอย่างไม่ยับยั้งชั่งใจ แต่ก็ยังมีชุมชนอีกกลุ่มหนึ่งที่ยังรู้จักใช้จ่ายเงินอย่างถูกหลักวิธี สามารถเก็บหอมรอมริบเงินทองไว้ได้ และนำมาเลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัวให้เป็นสุข แต่นั่นก็เป็นเพียงส่วนน้อยของคนในชุมชน บางคนที่ยังไม่เลิกเล่นการพนันห่วยก็ยังคงใช้จ่ายเงินเกินฐานะของตนอยู่ดี เนื่องจากไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมความโลภที่มีรางวัลเป็นเหยื่อล่อใจให้หลงใหลนั้นได้^{๑๑} เมื่อมีพฤติกรรมในการเล่นการพนันห่วยจนติดเป็นนิสัยแล้ว ประชาชนจึงประสบปัญหาในเรื่องค่าใช้จ่ายต่างๆ ในแต่ละวัน เช่น ค่ารถไปโรงเรียนของบุตรหลาน ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำประปา ค่าน้ำมันรถยนต์ เป็นต้น จนส่งผลกระทบต่อหน้าที่การงานอย่างอื่นตามมามากมายเช่นกัน^{๑๒}

ตามทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า ประชาชนในชุมชนชนานเมือง ยังขาดความรู้ความเข้าใจ และขาดความเอาใจใส่ในหลักพุทธธรรมอยู่เป็นบางส่วน ซึ่งจากการวิจัยพบว่า ผู้ที่สามารถแยกแยะหรือบริหารจัดการทรัพย์ของตน ในการใช้จ่ายทรัพย์ดำเนินชีวิตได้อย่างดี

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายศิลา สีสัญชุลีกร, ข้าราชการครู, ๑๐ มกราคม ๒๕๔๘.

^{๑๒} สัมภาษณ์ ร.ต. ทองจันทร์ ศรีหมุย, ข้าราชการทหาร, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘.

มีประสิทธิภาพ จนสามารถดำรงตนอยู่ได้ในสังคมปัจจุบันอย่างมีความสุขไม่เดือดร้อนนั้น มีอยู่ แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีชนอีกกลุ่มหนึ่งที่ยังมีการแสวงหาทรัพย์ในทางมิชอบ ประกอบอาชีพในทางที่ผิดดำเนินชีวิตยังไม่ถูกต้องตามหลักการทางพระพุทธศาสนา เพราะมีกลุ่มชนที่ดำเนินชีวิตเกี่ยวข้องกับอบายมุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเล่นการพนันหวยในชุมชน ชานเมืองยังมีอยู่มากเช่นกัน

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมของชุมชนชานเมือง ได้อาศัยหลักการสงเคราะห์กันด้วยวัตถุบ้าง ด้วยคำแนะนำบ้าง ด้วยการบำเพ็ญประโยชน์ต่อกันบ้าง และด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเหมาะสมบ้าง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้างพฤติกรรมดีให้แก่ชุมชน และลดพฤติกรรมด้านไม่ดี เช่น การเล่นการพนันหวยให้ลดน้อยลงหรือปัญหาด้านอื่นๆ ไม่ให้รุนแรงมากเกินไป โดยอาศัยหลักการที่ว่า เมื่อต่างคนต่างทำหน้าที่ของตนเองให้ดี และเต็มความสามารถแล้วจะสามารถแก้ปัญหาได้^{๓๓}

จากการศึกษาพบว่า การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ของชุมชนชานเมือง ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารงานพัฒนาในชุมชนนี้จริง แต่ผู้นำหรือคณะกรรมการนั้น ได้นำหลักพุทธธรรมซึ่งมีเนื้อหาสาระยังไม่ตรงตามหลักการพัฒนาบุคคลที่จะแก้ปัญหาได้เท่าที่ควร ทั้งไม่ได้นำเข้าสู่กระบวนการปฏิบัติให้ต่อเนื่องและจริงจัง ตลอดจนถึงหลักพุทธธรรมที่นำไปประยุกต์นั้นยังไม่เหมาะสมหรือตรงกับปัญหาที่เป็นอยู่ การแก้ปัญหาต่างๆ จึงไม่สามารถทำได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นการมีพฤติกรรมการเล่นการพนัน หวยของคนในชุมชนชานเมือง จึงยังมีปรากฏให้เห็นอยู่จนถึงปัจจุบัน และยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆ ต่อไปด้วย

ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ปัญหาดังกล่าวนี้เป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขโดยเร็ว และจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่าง หน่วยงานหรือองค์กรของรัฐกับผู้นำชุมชน ในการร่วมกันแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ โดยภาครัฐเป็นผู้กำหนดกฎหมายควบคุมผู้ผลิตและผู้บริโภค ไม่ให้ดำเนินการเกี่ยวกับการพนันหวย ผู้นำชุมชนต้องปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมและส่งเสริมกลุ่มงานให้เป็นสัมมาอาชีพแก่ชุมชน การแก้ปัญหาและพัฒนาให้ตรงจุดนั้น ทั้งกฎหมายและหลักพุทธธรรมจะต้องมีนโยบายและการปฏิบัติในเป้าหมายอันเดียวกัน คือ เพื่อความสงบสุขของประชาชนทั้งประเทศ โดยประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายสุจริต สุระเสียง, ข้าราชการครู, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘.

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องหลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมของผู้เล่นการพนัน
หายในชุมชนชนานเมือง สืบเนื่องมาจากปัญหาการเล่นการพนันหายเถื่อน และหายของรัฐ
ได้แพร่ไปสู่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง จนทำให้เกิดปัญหาต่อสังคมซึ่งเป็นส่วนใหญ่ของประเทศ
เพราะการเล่นการพนันหายมีผลกระทบต่อผู้ตัวตนเอง คือ ทำให้กลายเป็นหนี้สินล้นพ้น
ตัว เสื่อมจากทรัพย์สินในการดำรงชีพเสื่อมจากเกียรติยศ ชื่อเสียง ผลในด้านเศรษฐกิจการใช้
จ่ายค่าครองชีพในครอบครัว และผลต่อความปลอดภัยทั้งชีวิตทรัพย์สินในชุมชนชนานเมือง
ตลอดถึงความมั่นคงของประเทศชาติด้วย

ประเด็นการศึกษาพฤติกรรมตามหลักพุทธธรรมนี้ ผลการวิจัยพบว่า
พฤติกรรมของมนุษย์สามารถแสดงออกได้ ๓ ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ โดยมี
พฤติกรรมที่เป็นไปในทางดีส่งผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข และพฤติกรรมในทางไม่ดี
ส่งผลเสียหาย คือ ความทุกข์ ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ส่งผลให้เกิดความ
เดือดร้อนต่อการดำเนินชีวิต กับบุคคล สังคม ถือว่าเป็นการทำลายและขัดขวางต่อการ
กระทำความดีของมนุษย์ เนื่องจากแรงจูงใจที่ต่างกันทั้งภายในและภายนอกมาสนับสนุน
แม้ในหลักพฤติกรรมศาสตร์ก็ได้กล่าวเสริมว่า ต้องอาศัยทั้งบุคคลและสถานการณ์มา
กำหนดร่วมกัน

พฤติกรรมการเล่นการพนันได้ปรากฏมานานแล้ว ในสมัยอินเดียโบราณ ดังจะ
เห็นได้จากการเล่นการพนันสภาในวรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดีบาลี และหายได้เข้ามาสู่
ประเทศไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในเบื้องต้นเป็นการพนันที่เล่นระหว่างคนจีน
อพยพเข้ามาในสมัยราชการที่ ๔ ได้เกิดความขำยากมากแพง เจ้าสัวจึงเสนอให้มีการออก
หาย ต่อมาในราชการที่ ๕ ได้มีชาวอังกฤษได้แนะนำการออกสลากกินแบ่งรัฐบาล จึงทำให้

การพนันหอย มีความสัมพันธ์กับสังคมไทยมาเป็นเวลานาน และกลายเป็นพฤติกรรมไม่แปลกแยกในสังคม เนื่องจากเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับคนทั่วไป ไม่ว่าจะสังคมเมือง ชนบท ชาย หรือหญิง รวย หรือ จน การพนันหอยได้เกิดขึ้นมานานกว่า ๒๐๐ ปีจนกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน เช่น การเล่นหอยที่บ้านผ่านโทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต หอยนั้นได้ฝังรากลึกในสังคมไทย จนลงโทษไม่เด็ดขาด นอกจากนั้น ก็ยังพบว่า มีทฤษฎีที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเล่นการพนัน คือ ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน และทฤษฎีการจูงใจหรือลำดับความต้องการ โดยพฤติกรรมต่างๆ นั้น มีส่วนหนึ่งที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของมนุษย์เอง หรือการใช้ระเบียบทางสังคม แล้วมีกลุ่มคนที่เห็นตรงกันข้ามกับความคิดนั้น จัดเป็นพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไป ทำให้การควบคุม สังคมให้เป็นไปในทางที่แก้ไขได้ยากยิ่งขึ้น เช่น นักพนันหอยที่ก่อคดีหรือหนี้สินก็จัดอยู่ในกลุ่มอาชญากรทางกฎหมายด้วยเช่นกัน

จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มบุคคลผู้ชอบเล่นหอยเป็นอันดับต้นๆ คือ วัยกลางคน หรือวัยทำงาน และวัยนักเรียนนักศึกษา วัยผู้สูงอายุ ตามลำดับ ส่วนเพศที่ชอบเล่นอันดับหนึ่ง คือ เพศหญิง และอาชีพที่ชอบเล่นหอยมากอันดับหนึ่ง คือ อาชีพเกษตรและรับจ้าง ส่วนสถานภาพของผู้เล่นหอยนั้น มักจะเป็นหัวหน้าครอบครัว หรือผู้ปกครองในครัวเรือน และคนในชุมชนชนานเมืองก็มีวิธีการขอหอยหลายวิธี เช่น การขุดต้นไม้ขอหอย การคำนวณตัวเลข เป็นต้น

เหตุปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเล่นการพนันหอยในชุมชนชนานเมือง จากการวิจัยพบว่า สาเหตุของการเล่นการพนันหอยส่วนใหญ่เล่นเพื่ออยากมีโชคและร่ำรวยเหมือนคนที่ได้รับรางวัลเงินเป็นจำนวนมากๆ ตามสื่อต่างๆ ที่โฆษณากันอย่างเปิดเผย แต่ก็มีส่วนหนึ่งที่เล่นเพื่อความบันเทิง เพื่อผ่อนคลายความเครียด เพื่อสนุกสนาน โดยไม่ได้คาดหวังมากนัก ทั้งนี้ เหตุผลสำคัญ คือ อยากร่ำรวยทางลัด และลงทุนน้อยกำไรมาก ไม่ต้องเสียแรงกายหนักเหมือนทำงานทั่วไป จึงเป็นแรงจูงใจให้คนอยากจะเล่นการพนันหอยนี้อย่างไม่สนใจว่าจะส่งผลเสียหายหรือมีผลกระทบอย่างไรทั้งกับตนเองครอบครัวหรือชุมชน

ผลกระทบจากการเล่นการพนันหอย จากการศึกษาพบว่า มีผลกระทบใน ๔ ด้าน คือ (๑) ต่อตนเอง ได้แก่ ทำให้กลายเป็นคนไม่ยอมทำงานเพื่อแลกกับเงินตรา แต่กลับรอคอยความหวังจากการเสี่ยงโชค เล่นหอยในแต่ละงวด เป็นคนเกียจคร้าน สังคมไม่ยกย่องและไม่เป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคคลอื่นได้ (๒) ต่อครอบครัว ได้แก่ ทำให้ฐานะทางการเงินของ

ครอบครัวจับจ่ายใช้สอยไม่เพียงพอในแต่ละเดือน เช่น ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ ค่าน้ำมันรถ ค่าทุนการศึกษาของบุตรธิดา เพราะต้องเบียดเอาเงินจากส่วนนี้ไปเล่นการพนัน หวย เมื่อถึงคราวใช้ทรัพย์ก็ต้องกู้ยืมเงินก้อนใหม่ จึงทำให้เป็นหนี้สินเรื่อยไป (๓) ต่อชุมชน ได้แก่ ทำให้ชุมชนอ่อนแอ ก่อให้เกิดปัญหาในการปกครองดูแลของผู้นำชุมชน และเสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรมได้ง่าย (๔) ต่อคนผู้มาอยู่อาศัยในชุมชน ได้แก่ ขาดความเชื่อมั่นในความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สินต่อผู้มาอาศัยและทำงานหรือพักในชุมชนชานเมือง เนื่องจากผู้เล่นการพนันหวยหนักๆ เข้าจนเป็นหนี้สิน สามารถก่อการลักเล็กขโมยน้อยในหมู่บ้าน และตามวัดวาอาราม และก่อให้เกิดอาชญากรรมต่อคนเหล่านี้ได้ จึงทำให้มีผลกระทบในด้านเสียหายดังกล่าวมาแล้ว

ผลกระทบจากการเล่นการพนันหวยในชุมชนนั้น เป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขได้โดยทั่วไปแล้ว เป็นเรื่องภายในครอบครัวที่เป็นพื้นฐานสำคัญที่ควรจะต้องปลุกฝังให้ทุกคนเข้าใจถึงพฤติกรรมการเล่นการพนันหวยหรือการพนันอย่างอื่นว่า เป็นสิ่งที่ไม่ดี มีแต่จะทำให้เกิดผลเสีย และไม่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือเกิดความร่ำรวยอย่างที่เข้าใจ เพราะคนที่ถูกหวยแล้วร่ำรวยหรือร่ำรวยจากการเล่นการพนันหวยนั้นนับว่ามีน้อยมาก แม้ว่าประชาชนจะยังมีความเชื่อและมีความหวังกับการเล่นการพนันหวยอยู่ว่า สักวันหนึ่งอาจจะมีโชคกับคนอื่น ๆ บ้างก็จะซื้อหวยเล่นหวย บางคนคิดว่าเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้ร่ำรวยเร็วโดยไม่ต้องไต่รตรองก่อนที่จะเล่น ถึงกับทำให้ตนเองติดเป็นนิสัย ถ้าเคยถูกก็อยากจะถูกอีก ถ้าไม่เคยถูกเลย ก็หวังว่าจะมีสักวัน จึงเป็นการสร้างความหวังให้กับตัวเองอย่างไม่มีจุดหมาย บางคนหลงมกายนหมดเนื้อหมดตัวเพราะการเล่นการพนันหวยไปแล้วก็มี ซึ่งเรื่องนี้ก็ขึ้นอยู่กับการใช้วิจารณญาณของแต่ละบุคคลว่าจะมีความคิดหรือมีสติมากหรือน้อยในการที่จะใช้ความคิดว่า เล่นแบบไหนหรืออย่างไรถึงจะพอดีที่ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน

ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ก็หวังเพื่อจะให้ประชาชนได้รู้และเข้าใจถึงผลกระทบและโทษจากการเล่นการพนันหวย และในชุมชนนั้นได้ใช้หลักพุทธธรรมข้อใดบ้างในการดำรงตนอยู่ในสังคมปัจจุบัน จึงได้ไปสัมภาษณ์ประชาชนซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับพฤติกรรมการเล่นการพนันหวย เพื่อเป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะใช้เป็นหลักอ้างอิงว่า พฤติกรรมแบบนี้มีอยู่จริง และเราไม่ควรจะหลงมกายน ควรใช้วิจารณญาณเป็นอย่างมากในการซื้อหวยในแต่ละครั้ง การศึกษาพฤติกรรมการเล่นการพนันหวยของชาวชุมชนชานเมืองน่าจะเป็นตัวอย่างที่จะนำมาวิเคราะห์ให้ได้ว่าและมองเห็นโทษว่า การพนัน

หวนนั้นไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด มีแต่ก่อให้เกิดปัญหาต่อตนเองและสังคมทั้งในชีวิตและทรัพย์สินซึ่งเราควรตระหนักและรับรู้เอาไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาพฤติกรรมการเล่นการพนันต่อไป

๕.๒ อภิปรายผล

จากการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการเล่นการพนันนั้นปรากฏว่า มนุษย์ได้มีพฤติกรรมการเล่นการพนันมาเป็นเวลาช้านานแล้วตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งในวรรณคดีบาลีและสันสกฤต ได้กล่าวถึงการเล่นการพนันระหว่างมนุษย์กับอมมนุษย์ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน และได้กล่าวถึงโทษของการเล่นการพนันนั้นด้วย การเล่นส่วนใหญ่จะอยู่ในแวดวงของพระราชาหรือผู้มีอำนาจราชศักดิ์ การพนันต่างๆ ได้วิวัฒนาการมาตามลำดับ ในประเทศไทยได้มีคำว่าการพนันหวนเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น การออกสลากกินแบ่งรัฐบาลและการเล่นการพนันหวนควบคู่กันตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัตน์ สนแก้ว ที่กล่าวถึงพฤติกรรมการเล่นการพนันของมนุษย์นั้นได้มีมาแล้วตั้งแต่บรรพกาล และการเล่นการพนันนั้นก็ส่งผลกระทบต่อผู้เล่นในด้านเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้น คำว่า การพนัน เมื่อบุคคลใดเข้าไปเกี่ยวข้องแล้วมีแต่ผลกระทบในด้านเสียหาย พระพิจิตธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน) ได้ให้ทัศนะตอนหนึ่งว่า “ถูกไฟไหม้หลายครั้งยังพอทน ถูกโจรปล้นหลายหนยังทนไหว เสียพนันเสียหนักเสียหลักชัย เสียนาไร่ ร้อยหรือต้องขอทาน” และอีกตอนหนึ่งว่า “การพนันบั่นคนให้บั่นปี เสียราศรีเสียศักดิ์ศรีเสียหลักฐาน เพราะโลกมากอยากได้เกินประมาณ จงพิจารณาจำไว้ใส่ใจเถย”

ถึงแม้พระสงฆ์จะนำหลักพุทธธรรมมาชี้แจงให้ฟัง เกี่ยวกับโทษของการเล่นการพนันหลายประการ เช่น ผลจากการเล่นการพนันทำให้ เสียทรัพย์ เสียสุขภาพ เสื่อมญาติพี่น้อง เสื่อมเกียรติยศ ชื่อเสียง และสังคมก็ไม่ได้ยกย่องว่าเป็นคนดี ไม่ให้ความสำคัญในการเป็นผู้นำในชุมชนด้วย แต่ประชาชนในชุมชนชานเมืองก็ยังมีพฤติกรรมการเล่นการพนันหวนอยู่เหมือนเดิม มนุษย์นั้นยังมีกิเลส คือ ความโลภ ความอยาก ซึ่งเรื่องนี้ ศ.ดร.วิชาญ ฤทธิณี มิ ที่กล่าวถึงโทษของการเล่นการพนันว่า เป็นหนทางนำความหายนะมาสู่ครอบครัว และได้กล่าวถึงความอยากได้ของมนุษย์ว่า การพนันเกิดจากความโลภ เมื่ออยากได้ของคนอื่น

อยากได้มากและรวดเร็ว แต่ไม่ต้องการหีบห่อเอาแบบซึ่งๆ หน้า จึงอาศัยวิธีเล่นการพนัน
 ดังนั้น การพนันจึงเป็นวิธีที่จะเอาของคนอื่นมาโดยที่เขาจะว่าอะไรเราไม่ได้ และก็หลงเชื่อ
 กันว่า วิธีการอย่างนี้เป็นภาระกระทำที่ถูกต้อง

สังคมไทยเป็นสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนาจึงนิยมการทำบุญ แต่ในการทำบุญ
 ของชาวชุมชนชนานเมืองนั้น นิยมทำกันตามประเพณี ฟังเทศน์ก็ฟังกันตามประเพณี พระ
 เทศน์ในเชิงเปรียบเทียบให้ผู้ฟังได้นำไปคิด แต่บางครั้งฟังแล้วไม่เข้าใจและตีความหมายของ
 หลักธรรมผิดไป หลักพุทธธรรมนั้นจะต้องปฏิบัติตามจึงจะเกิดประโยชน์ แต่ชาวบ้านมักจะ
 เลือกรูปแบบที่ไม่ต้องลงทุนลงแรงมาก ซึ่ง พระเทพวรคุณ (สมาน สุขเมโธ) ได้สรุปประเด็น
 เกี่ยวกับการแสวงหาทรัพย์ไว้ว่า คนเราควรแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม แม้จะมีวิธีการ
 แสวงหาทรัพย์ถึง ๓ วิธีก็ตาม คือ (๑) เสี่ยงโชคความ (๒) เทวดาอุดหนุน (๓) ลงทุนลงแรง
 ซึ่งการแสวงหาทรัพย์โดยการเสี่ยงโชค เล่นการพนันประเภทต่างๆ มีน้อยคนที่จะสร้างฐานะ
 ได้ เพราะการเสี่ยงโชคด้วยการเล่นการพนันหายนันมีแต่จะทำให้เสียทรัพย์ฝ่ายเดียว อาจมี
 ถูกบ้างแต่ไม่ทุกงวด เงินที่ได้มางวดหนึ่งอาจไม่เท่าเงินที่เสียไปในหลายๆ งวดด้วยซ้ำ และ
 เงินที่ได้มาในลักษณะเสี่ยงโชคเช่นนี้มักจะถูกโกง การอ่อนวอนต่อเทวดาเพื่อช่วยให้ตน
 ร่ำรวยและไม่อยากจะทำงาน วิธีนี้ก็มีน้อยที่จะสร้างฐานะได้ ส่วนหลักการข้อสุดท้ายนั้นให้
 รู้จักช่วยเหลือตนเองโดยใช้แรงกายแรงใจในการทำงานหนักเอาเบาสู้ ไม่ท้อถอย ทำน้อยได้
 น้อยทำมากได้มาก วิธีนี้ทำให้สร้างฐานะมั่นคงได้ในทางเศรษฐกิจ แต่ชาวบ้านฟังเทศน์แล้ว
 ตีความหมายผิดไป กลับเห็นการหาทรัพย์ด้วยวิธีเสี่ยงโชคความ หรือสวดอ่อนวอนขอพร
 จากเทวดาเพื่อนำไปเสี่ยงโชคซื้อหวยต่อไป ด้วยเห็นพระสงฆ์เสนอวิธีการหาทรัพย์ซึ่งตรงกับ
 ความเชื่อของตนที่มีอยู่ก่อนแล้วจึงมั่นใจและยึดเป็นหลักในการหาทรัพย์ต่อไป จึงเป็นผลทำ
 ให้ชาวชุมชนชนานเมืองมีความนิยมในการเล่นการพนันหอยกันอย่างแพร่หลาย

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ประชาชนจะมีพฤติกรรมในการเล่นการพนันหอยจนได้รับ
 ผลกระทบในด้านเสียหายอย่างมาก แต่ก็ยังมีประชาชนในชุมชนอีกส่วนหนึ่งได้รับรู้ถึงหลัก
 พุทธธรรมที่สำคัญหลายประการมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น หลักในการ
 แสวงหาทรัพย์ หลักการใช้จ่ายทรัพย์ เป็นต้น จน ลด ละ เลิก พฤติกรรมการเล่นการพนัน
 หอยและสามารถสร้างฐานะความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ เลี้ยงชีวิตตน เลี้ยงครอบครัวได้
 อย่างเป็นสุข ซึ่งจะเห็นได้ว่าหลักพุทธธรรมได้มีบทบาทในการดำรงชีวิตที่ดีของสังคม แต่ก็
 เป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น หากประชาชนในชุมชนชนานเมืองหันมาสนใจหลักพุทธธรรมและ

นำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้มากกว่านี้ จะทำให้ชุมชนชนานเมืองมีสภาพเศรษฐกิจและสุขภาพจิตที่ดีอย่างแน่นอน

การแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชนได้พยายามหาวิธีการต่างๆ เช่น นำเอาหลักจารีต ประเพณี และหลักพุทธธรรมบางส่วนมาช่วย แต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ จากการวิจัยพบว่า การทำบุญของชุมชนชนานเมือง ทำกันตามประเพณีเท่านั้น และผู้นำการทำบุญตามจารีตประเพณีส่วนใหญ่เป็นฆราวาส ส่วนพระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติตามแนวคิดของคฤหัสถ์ที่เน้นไปในการละเล่นรื่นเริงสนุกสนาน ฉลองสมโภชด้วยมหรสพที่ใหญ่โต ซึ่งไม่ได้เน้นลงไปว่าหลักการทำบุญในทางพระพุทธศาสนานั้นทำอย่างไร หรือไม่เปิดโอกาสให้พระสงฆ์นำหลักพุทธธรรมออกเผยแผ่แก่ชาวบ้านเท่าที่ควร พระสงฆ์จึงไม่มีบทบาทในการเป็นผู้นำทางด้านปัญญาหรือจิตวิญญาณของชุมชนได้ ทำให้ชาวบ้านเข้าใจว่า การทำบุญตามประเพณีแต่ละครั้งจะต้องสนุกสนานด้วยการมีมหรสพทุกครั้งไป จึงถือเป็นประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

ในสถานการณ์ปัจจุบัน เป็นยุคที่คนส่วนใหญ่ต้องการความร่ำรวยทางลัดมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากการเล่นการพนันหยกกันมากขึ้นในแต่ละงวด เพราะเห็นว่าเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะทำให้ฐานะทางการเงินเกิดขึ้นได้ภายในพริบตา ตามสื่อที่โฆษณาให้เห็นเป็นประจำ เมื่อรัฐได้มาส่งเสริมสนับสนุนให้การเล่นการพนันหยกถูกต้องตามกฎหมายแล้วยิ่งทำให้ประชาชนมีพฤติกรรมการเล่นการพนันหยกมากขึ้น เพราะเห็นว่าย่างน้อยจะไม่ถูกโกงเงินรางวัลและไม่ผิดกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พ.ต.ท. พิณิจ รุ่งแจ้ง พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเล่นการพนัน คือ ความตระหนักในด้านศีลธรรม ความตระหนักในด้านกฎหมาย เป็นต้น แต่เดิมพฤติกรรมการเล่นการพนันหยกนั้นเล่นแบบหลบๆ ซ่อนๆ กลัวถูกจับได้และมีความระมัดระวังต่อการผิดศีลธรรมอยู่บ้าง แต่เมื่อไม่ผิดกฎหมายจึงเล่นอย่างเต็มที่ และรัฐบาลได้ส่งเสริมให้มีการผลิต โฆษณา จำหน่าย และซื้อขายหยกกันอย่างเสรี ในขณะที่เดียวกันพระพุทธศาสนาสอนว่า การเล่นการพนันไม่ดี เป็นหนทางแห่งความเสื่อมจากโภคทรัพย์ทั้งหลาย การเล่นการพนันหยก เป็นอบายมุข ไม่ควรเข้าไปข้องเกี่ยว แต่รัฐบาลเป็นผู้มีอำนาจในการปกครองประเทศ ถึงแม้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาจะดีเลิศประเสริฐอย่างไรก็ไร้ผล ดังนั้น รัฐต้องจัดสภาพแวดล้อมของประเทศให้เอื้อต่อการเผยแผ่และปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมโดยการออกกฎหมายควบคุมการพนันหยกทุกชนิด ดังนั้น การแก้ปัญหาและพัฒนาต้องแก้ที่ต้นเหตุของปัญหา ถึงแม้ผู้นำ

ชุมชนชานเมือง จะนำหลักจารีตประเพณีและหลักพุทธธรรมบางส่วนมาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการรังวัดแยะ ลักเล็กขโมยน้อย ปัญหาการเล่นการพนัน หวย ปัญหาเหล่านี้ยังมีพฤติกรรมปรากฏให้เห็นอยู่

จากการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมที่ผู้นำชุมชนนำมาปกครองและบริหารชุมชนชานเมืองนั้นยังไม่ตรงกับหลักการแก้ปัญหาพฤติกรรมโดยตรง กล่าวคือเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวกับการปกครองมากกว่า หลักการที่นำมาใช้แม้จะมีส่วนเกี่ยวข้องบ้าง แต่ยังถือปฏิบัติไม่ครบและไม่ต่อเนื่อง ผู้นำที่อาศัยหลักจารีตประเพณี ก็เป็นการปฏิบัติตามประเพณีเท่านั้น เพราะชุมชนชานเมืองส่วนใหญ่ยังไม่ทราบเลยว่า หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพนั้นเป็นอย่างไร การไม่เข้าใจในหลักธรรมอันเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตที่ดี ชุมชนชานเมืองส่วนหนึ่งจึงไม่เห็นความสำคัญของการนำหลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของตน จึงทำให้ปัญหาต่างๆ ดังกล่าวแล้วข้างต้นเกิดตามมา การจะแก้ปัญหาต้องแก้ที่ตัวบุคคล ซึ่ง พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้เสนอแนวปฏิบัติเพื่อการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน อันเป็นพื้นฐานชีวิตของพุทธศาสนิกชนว่า คฤหัสถ์ชาวพุทธควรดำเนินชีวิตโดยละเว้นจากความชั่ว ๑๔ ประการ อันได้แก่ กามกิเลส ๔ อคติ ๔ และอบายมุข ๖ แล้วจึงเตรียมชีวิตด้วยการคบหาคน รู้จักแยกแยะว่า ผู้ใดเป็นมิตรแท้ มิตรเทียม ให้รู้จักจัดสรรทรัพย์ให้ดี การทำหน้าที่ให้ถูกต้องกับบุคคลที่อยู่รอบข้าง พร้อมทั้งปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ซึ่งเป็นการวางรากฐานที่ดีให้แก่ชีวิต แล้วดำเนินชีวิตให้เข้าถึงจุดมุ่งหมายและประโยชน์ที่ตามองเห็น คือ การพึ่งตัวเองได้ในทางเศรษฐกิจของสังคม และขั้นประโยชน์ที่ตามองไม่เห็น คือ ความดีงาม ความสุขทางใจ และเข้าถึงประโยชน์อันสูงสุด คือ การเข้าถึงอิสรภาพของชีวิต

ดังนั้น การแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน จึงควรเพิ่มหลักพุทธธรรมแก่ชุมชนที่ขาดไป ส่วนหลักที่มีอยู่ก่อนแล้วก็ส่งเสริมให้เป็นแนวปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น สำหรับการดำเนินกิจกรรมตามหลักพุทธธรรมนั้น จะต้องเน้นไปที่หลักแห่งการปฏิรูปชุมชน ให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบชาวพุทธ และจะต้องปรับค่านิยมให้เห็นคุณค่าของความรู้และเชิดชูคุณธรรม แล้วนำปฏิบัติอย่างจริงจังอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่วางระเบียบปฏิบัติร่วมกันของชุมชน ตั้งใจรักชาติ ศีล ๕ และลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ด้วยการปรับหรือตัดสิทธิ์บางประการ เป็นต้น เพราะมนุษย์ยังมีกิเลส คือ ความโลภ ความอยาก เพราะความอยากได้ อยากร้ายวย จนทำ

ให้เกิดพฤติกรรมการเล่นการพนันห่วยขึ้น จึงจำเป็นต้องแก้ไขที่พฤติกรรมภายในตัวบุคคลเสียก่อน คือ ให้ความรู้ปัญหา รู้สาเหตุและรู้วิธีการแก้ปัญหานั้น ด้วยการปรับพฤติกรรม เช่น ให้อัปเดตประพฤติดุสิตสุจริตทางกาย อัปเดตประกอบสัมมาอาชีพ มีเบญจศีลครองตน อัปเดตบริหารตนเอง ครอบครั้ว และชุมชน ให้เป็นสุขด้วยหลักพุทธธรรม ได้แก่ หลักพัฒนาตน หลักพัฒนาครอบครั้ว และหลักพัฒนาชุมชน ต่อไป

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้พบประเด็นปัญหาของชุมชนชานเมืองหลายประเด็น และมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและศึกษาวิจัยต่อไป ดังนี้

ก. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

- ๑) ผู้นำชุมชนควรปลูกฝังค่านิยมให้ชาวบ้านเห็นโทษของการเล่นการพนันห่วย
- ๒) รัฐควรส่งเสริมกลุ่มอาชีพที่ถูกต้อง(สัมมาอาชีพ)ให้แก่ประชาชน
- ๓) รัฐควรออกกฎหมายควบคุมการผลิตและผู้บริโภค(ผู้เล่น)เกี่ยวกับการพนันห่วย

ข. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรมีการศึกษาวเคราะห์เรื่องอิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการเล่นการพนันห่วย
- ๒) ควรมีการศึกษาวเคราะห์เรื่องโทษของการเล่นการพนันห่วยในชุมชน
- ๓) ควรมีการศึกษาวเคราะห์เรื่องพฤติกรรมการเล่นการพนันฟุตบอล

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ :

มหาวิทยาลัยศิลปากร. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ**

เตปิฎก, ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๕.

-----**พระไตรปิฎกภาษาไทย**. ฉบับมหาวิทยาลัยศิลปากร,

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๙.

-----**อรรถกถาภาษาบาลี** ฉบับอรรถกถาบาลีมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๒.

-----**ฎีกาภาษาบาลี** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๙.

-----**ปกรณ์วิเศษภาษาบาลี** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์วิบูลย์กิจ, ๒๕๓๙.

พระพุทธรักษาจารย์. **วิสุทธิมคฺค ปกรณ์วิเศษ**. ภาค ๓. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราช

วิทยาลัย, ๒๕๔๒.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม**.

มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๕.

ข. ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ :

(๑) หนังสือ :

เกื้อ วงษ์บุญดี. **ประชากรกับการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

โครงการสหสาขาวิชาการระหว่างสถาบันแห่งชาติ. **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม**.

กรุงเทพมหานคร : ฟาอภัย, ๒๕๔๕.

ดร.โสภณ (ชูพิภูลชัย) ชปิลมันน์. **พัฒนาตนเองทางเลือกที่คุ้มค่าในยุคสังคมวิกฤต.**

พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโสภณธารน้ำใจเพื่อพัฒนาสังคมไทย,
๒๕๔๒.

ประจัน มณีนิล. อาชญาวิทยา. **ปัตตานี** : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๓๐.

ประเวศ วะสี. **พระสงฆ์และศาสนิกชนจะก้าวชาติได้อย่างไร.** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิ
โกมลคีมทอง, ๒๕๓๐.

ภัทรพร สิริกาญจน์. **สามทศวรรษของการพัฒนามนุษย์ สังคม และเศรษฐกิจไทย.**

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.

พิชัย สุนทรสังบุญย์. **ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ตำรวจและคดีเดือนใจสำหรับ
นักพัฒนา.** อุดรธานี : มปป.

พุทธทาสภิกขุ. **การสังคมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่.** นนทบุรี. บริษัทพิมพ์ดี จำกัด,
๒๕๓๗.

พระพิจิตรธรรมพาที, (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน). **เทศนาว่าไรดี.** กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง,
๒๕๓๙.

พระพิพิธธรรมสุนทร, (สุนทร ญาณสุนฺทรโร). **คติธรรมนำชีวิต.** กรุงเทพมหานคร :
เลียงเชียง, ๒๕๔๑.

พระเทพเวที, (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.**

พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระเทพวรคุณ, (สमान สุเมธ). **ทางรอดของชาวพุทธ.** ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์,
๒๕๔๒.

พระธรรมธีรราชฆาตมุนี, (โชดก ญาณสิทธิ์). **วิปัสสนาญาณโสภณ.** พิมพ์ครั้งที่ ๓.

กรุงเทพมหานคร : ศรีอนันต์การพิมพ์, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ.**

พิมพ์ครั้งที่๙. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

-----**พุทธธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก. , ๒๕๔๔.

-----**การพัฒนาที่ยั่งยืน.** พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง,
๒๕๔๓.

- . **ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ.**
พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐.
- . **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ.** พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๒.
- . **พัฒนาตน.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๔.
- . **ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย.** พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.
- . **จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร.** พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.
- . **ชีวิตในสังคมเทคโนโลยี.** พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐.
- . **ธรรมกับไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒.
- . **พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.
- . **ธรรมกับการพัฒนาชีวิต.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.
- . **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ ๙.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระภาวนาวิสุทธิจารย์, (ทองใบ ปภสฺสโร). **ธรรมธาราคู่มือปฏิบัติธรรม เล่ม ๑.**
พิมพ์ครั้งที่ ๒. ขอนแก่น : คลังนานาธรรม, ๒๕๔๖.
- พระราชวรมนี. **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๗.
- ลิสสุตร ธนชัยย์. **ผู้รวบรวมคู่มือการพนัน.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุตรไพศาล, ม.ป.ป.
- ศรีศักร วัลลิโภดม และคณะ. **มองอนาคต.** พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. ๒๕๔๓.

แสง จันทร์งาม, (ศ.) และคณะ. **พระไตรปิฎกสำหรับเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร :
ไทยวัฒนา นิช, ๒๕๓๖.

สุพัตรา สุภาพ. **ปัญหาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๕.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. **ศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : พลพันธ์การพิมพ์, ๒๕๒๕.

เสาวลักษณ์ สิงห์โกวินท์ และกมล อุดุลพันธ์. **การพัฒนาบุคคล**. กรุงเทพมหานคร :
ออฟเซ็ทโปรดักชั่น, ๒๕๒๕.

सानิตย์ บุญชู. **คู่มือฝึกอบรมการวางแผนพัฒนาชนบท**. **ปัตตานี** : มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ๒๕๓๐.

สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์,
๒๕๓๓.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. **สังคมวิทยาชุมชน** : หลักการศึกษาวิเคราะห์ และปฏิบัติงาน
ชุมชน. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. คณะมนุษยศาสตร์ :
มหาวิทยาลัย, ขอนแก่น, ๒๕๓๔.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมแนวทางการศึกษา**
วิเคราะห์และวางแผน. ขอนแก่น : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๖.

รังสรรค์ ธาระพรพันธุ์. **สังคมเศรษฐกิจไทยในทศวรรษ ๒๕๕๐**. พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไฉไล, ๒๕๔๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕**. พิมพ์ครั้งที่ ๖.
กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙.

สุวัจชัย สมไพบูลย์. **แนวโน้มการจัดการทรัพยากรบุคคล**. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์แมน แมนเนจ, ๒๕๓๙.

วัลลภ พรหมทอง. **เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

วิทยากร เชียงกุล. **ข้อเท็จจริงและอนาคตเศรษฐกิจสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร :
มิ่งมิตร, ๒๕๔๔.

(๒) บทความ วารสาร หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต:

เทวินทร์ ขอบเหนียวกลาง, หวย สิ่งมอมเมาที่สังคมต้องการ. <thewin@thaimain.com>, 21 Jun 2548.

นิติ เขียวศรีวงศ์. <<http://www.matichon.co.th/matichon/matichon.php?s>>, 15 /06 / 2005.

ลือภักดิ์ไฉย. หวยออนไลน์, **ไทยรัฐ**, (๖ มิถุนายน ๒๕๔๗) : ๑, ๑๑.

แม้ว กวนเมือง.“ฟุตบอลต่างประเทศ”, **คมชัดลึก**, (๒๗ มิถุนายน ๒๕๔๘): ๒๓.

สุรวีฑฑ์ วีรวรรณ. **ไทยรัฐ**. (๑๓ มีนาคม) : ๑, ๑๑.

สุรวีฑฑ์ วีรวรรณ. **ไทยรัฐ**. (๓ พฤษภาคม ๒๕๔๘) : ๑, ๑๙.

ศิริสรร เมฆสัจจจากุล. “สก็๊ปปิเศษ”. **เดลินิวส์**. (๑๕ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๑, ๑๐.

ศิริสรร เมฆสัจจจากุล. “สก็๊ปปิเศษ”. **เดลินิวส์**. (๒๕ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๑.

ศิริสรร เมฆสัจจจากุล. “สก็๊ปปิเศษ”. **เดลินิวส์**. (๒๕ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๑, ๑๙.

ศิริสรร เมฆสัจจจากุล. “สก็๊ปปิเศษ”. **เดลินิวส์**. (๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๑, ๑๐.

ศิริสรร เมฆสัจจจากุล. “สก็๊ปปิเศษ”. **เดลินิวส์**. (๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๑, ๑๘.

ศิริสรร เมฆสัจจจากุล. “สก็๊ปปิเศษ”. **เดลินิวส์**. (๑๘ มิถุนายน ๒๕๔๘) : ๒.

วิชาญ ฤทธิณีมิ, ศ.ดร. การพนันทำให้คนจนต้องจ้ำนน. <http://www.peterdreamland.Com/family_gambling.htm>, 16 /09/2004.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

พระวัชรินทร์ ปญญวูโธ, (ฉิมประเสริฐ). “การศึกษาวิเคราะห์หิทธิพลของมรณสดีต่อ พฤติกรรมการทำงาน : ศึกษาเฉพาะกรณีพยาบาลผู้ดูแลผู้ป่วยหนัก ในเขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณชิต**. บัณชิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาบุญเพียร ปุญญวิริโย, (แก้ววงศ์น้อย). “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมใน สถาบันครอบครัวตามแนวทางพระพุทศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญา พุทธศาสตรมหาบัณชิต**. บัณชิตวิทยาลัย : สาขาวิชาพระพุทศาสนา มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาสมชาย สิริจันโท, (หานนท์). “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม

แนวทางของพระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ)". **วิทยานิพนธ์ปริญญา
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พ.ต.ท. พินิจ รุ่งแจ้ง. "ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเล่นพนัน : ศึกษากรณี
ในเขตเทศบาลเมืองเลย จังหวัดเลย". **วิทยานิพนธ์ตามโครงการศึกษา
ค้นคว้าด้วยตนเองตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**.

สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
๒๕๓๘.

รัตน์ สนั่นแก้ว. "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการพนันในวรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดี-
บาลี". **วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต**.

ภาควิชา ภาษาตะวันออก : บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

(๔) ภาษาอังกฤษ :

L.D. Barnett. Antiquities of India. and account on the history and culture of
ancient hindustan Culcutta : Punthi Pustak, 1977 : p. 12.

Maslow A.H. Motivation and Personality. New York : Harper and Brothers.
1954 : p. 153 -158.

Maurice Bloomfield. Hymns of the Atharva-Veda. Vol, XLII of The Sacred
Books of the East. Delhi : Motilal Bananrsidass, 1967 : p. 150.

N. S. Sontakke and C.B. Kashikar, eds. Rg – Vada – Samhita with the
commentary of Sanyan carya. Poona : Vaidika Samsodhana
Maṇḍala, 1946 : p. 391.

(๕) รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

๑. พระเทพวงศาจารย์ เจ้าอาวาสวัดหนองแวง สัมภาษณ์ ๑๐ มกราคม ๒๕๔๘
๒. นายน้อย ชุ่มชุมม ปราชญ์ชาวบ้าน สัมภาษณ์ ๑๑ มกราคม ๒๕๔๘
๓. นายประทีน จันทร์พู่ย ผู้ใหญ่บ้าน สัมภาษณ์ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๗
๔. นางผานิจ โพธิ์ฝ้าย ประธาน อ.ส.ม. สัมภาษณ์ ๑๘ ๒๐ มกราคม ๒๕๔๘

๕. นางบุญหนา สุขอย ทรัพย์ก ก.ท.บ. สัมภาษณ์ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘
๖. นายสุจริต สุระเสียง ข้าราชการครู สัมภาษณ์ ๒๑ มกราคม ๒๕๔๘
๗. นางจารุณี สุระเสียง ข้าราชการครู สัมภาษณ์ ๒๔ มกราคม ๒๕๔๘
๘. นายศิลา สัตย์ชูลีกร ข้าราชการครู สัมภาษณ์ ๒๓ มกราคม ๒๕๔๘
๙. ร.อ.ทองพูน อินทร์อร่ามวงษ์ ข้าราชการทหาร สัมภาษณ์ ๒๒ มกราคม ๒๕๔๘
๑๐. นายสถิติ อหันตะ สัมภาษณ์ ๒๘ มกราคม ๒๕๔๘
๑๑. พ.ต.ท. ทองสุข ไชยคำภา ข้าราชการตำรวจ สัมภาษณ์ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘
๑๒. นายคำพันธ์ เวียงจันทร์ สัมภาษณ์ ๑๗ มกราคม ๒๕๔๘
๑๓. นางทองสา สุนทรไชยา สัมภาษณ์ ๑๖ มกราคม ๒๕๔๘
๑๔. นายทองขาน วรรณศรี สัมภาษณ์ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘
๑๕. นายสมชาย สุนทรไชยา สัมภาษณ์ ๒๐ มกราคม ๒๕๔๘
๑๖. ร.ต.ทองจันทร์ ศรีหมุย ข้าราชการทหาร สัมภาษณ์ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

ภาคผนวก ก.

ภาพตัวอย่างที่ ๑

สลากกินแบ่งรัฐบาล งวดที่ออกในวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๔๘ ด้านหน้า

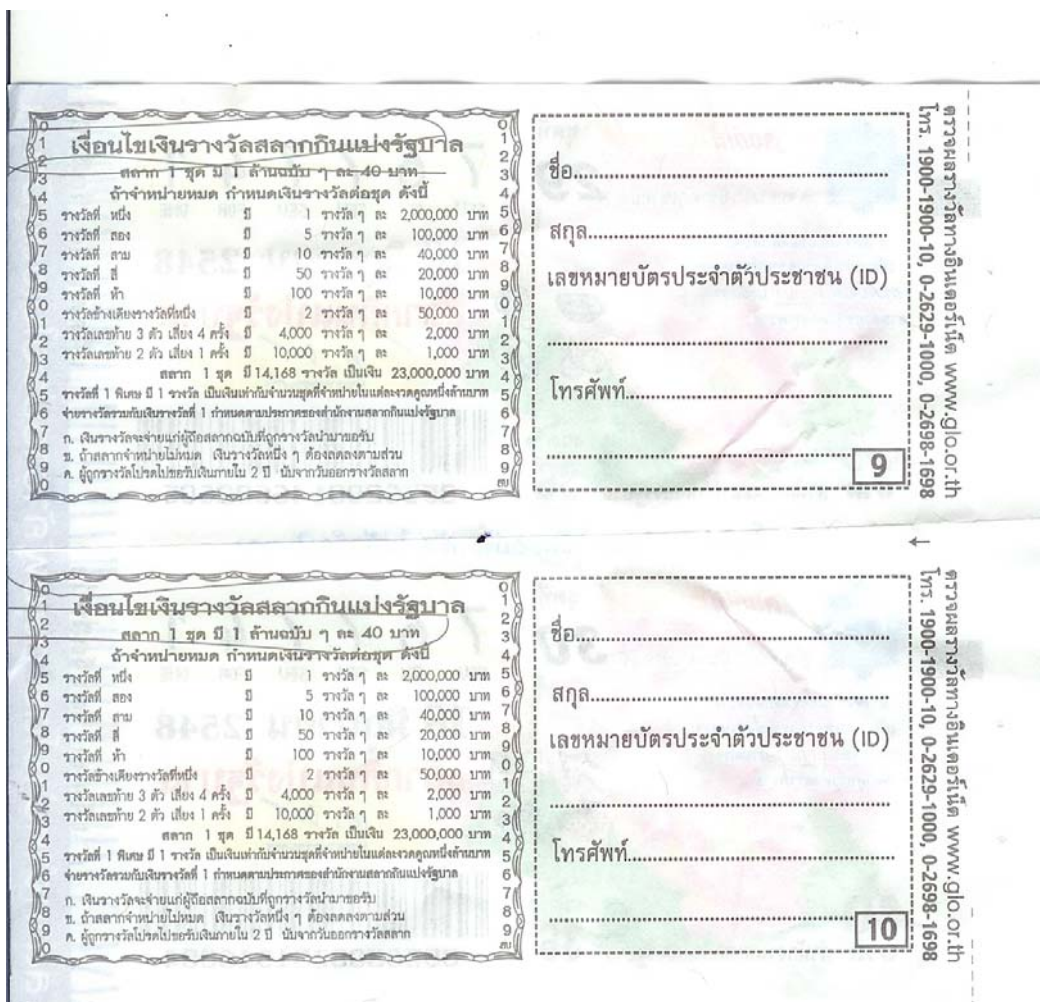
ภาพตัวอย่างที่ ๒

สลากกินแบ่งรัฐบาล งวดประจำวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๔๘

ภาพตัวอย่างที่ ๓ ด้านหลัง

เงื่อนไขเงินรางวัลสลากกินแบ่งรัฐบาล (เงินที่จะได้รับ) สลากกินแบ่งรัฐบาลงวดที่ออกในวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๘ เป็นภาพด้านหลัง โดยได้ระบุรางวัลจูงใจให้ผู้เล่นการพนัน และเมื่อถูกรางวัลจะต้องนำใบสลากไปรับเงินที่สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลที่กรุงเทพฯ หรือตัวแทนผู้รับขึ้นเงินรางวัลก็ได้

ตัวอย่างใบหน่วยรัฐประเภท เลขท้าย ๒ ตัว ๓ ตัว บนและล่าง
งวดประจำวันวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๔๘

(ภาพที่ ๔ รูปด้านหน้า)

ได้ระบุตัวเลขที่ต้องการจะซื้อ โดยกรอกลงในช่องว่างที่ให้เลือกตั้งแต่เลข ๐๐-๙๙ และจากเลข ๐๐๐ - ๙๙๙ ตามความต้องการของผู้เล่นหวย

ในรายละเอียดนั้น ก็จะบอกชื่อร้านค้าที่จำหน่ายหวย รหัสผู้แทนจำหน่ายหวย พร้อมระบุหน่วยที่ผู้เล่นต้องการซื้อ ในใบหน่วยนี้ ได้แก่ เลข ๖๐ ตัว/บน หมายถึง เลขท้ายของรางวัลที่ ๑ และเป็น ๒ ตัวบน ถ้าหากมีหลักสิบ ๖ และหลัก หน่วย ๐ ก็ไปรับรางวัลที่ผู้แทนจำหน่ายได้ทันที โดยไม่ต้องไปรับที่กองสลากเหมือนหวยประเภทแรกนั้น

ภาพที่ ๕ ด้านหลัง
ของหอย ๒ ตัว และ ๓ ตัว บน - ล่าง

ตัวอย่างที่แสดงในรายละเอียดนั้น จะระบุว่าเป็นหอยเลขชุดที่ ๓๕ เลขที่หอย คือ เลข ๐๓๓๙๒๐๓ พร้อมบอกเงื่อนไขในการรับเงินรางวัล ลงลายมือชื่อเจ้าพนักงานผู้ออกใบอนุญาตให้ขายหอยในงวดนั้นๆ และบอกศูนย์บริการลูกค้า ประชาชน ให้สอบถามเรื่องหอยได้ โดยใช้หมายเลขโทรศัพท์แจ้งไว้ด้านข้างใบหอยนี้

ภาพที่ ๖

ภาพของผู้โชคดีถูกรางวัลแจ๊คพ็อตจากเลขท้าย ๒ ตัว ๓ ตัว ได้เงินทั้งสิ้น ๑๐๐ ล้านบาท ที่แพร่ข่าวผ่านทางหนังสือพิมพ์ ซึ่งสื่อก็เป็นแรงจูงใจให้ผู้ที่ชอบเล่นการพนัน หวยอยากจะมีโชคอย่างนั้นบ้าง

ภาพที่ ๗

ชาวบ้านกำลังทำพิธีบนบานเพื่อขอโชคจากต้นไม้ตามความเชื่อว่ามีเทวดาศักดิ์สิทธิ์สิงสถิตย์อยู่ โดยวิธีชูด/ถากต้นไม้แล้วทาแบ่งดูตัวเลข

ภาพที่ ๘

ชาวบ้านกำลังทาแป้งหลังจากได้ถากเปลือกไม้ออกเพื่อหาตัวเลขตามความเชื่อว่าเทวดาผู้อยู่ประจำต้นไม้จะให้โชคตัวไหน แล้วนำไปซื้อหวยในงวดต่อไป

ภาพที่ ๙

ชาวบ้านที่มีความเชื่อว่าต้นไม้มงคลสามารถให้โชคลาภได้ เมื่อเห็นต้นไม้ออกดอกมา มีรูปร่างคล้ายกับพญานาค จึงกราบไหว้บูชา เพื่อขอพรและเสี่ยงอธิษฐาน เรื่องโชคลาภ กับการซื้อหวย

ภาพที่ ๑๐

ชาวบ้านแห่กันไปวัดเพื่อจะขอโชคลาภกับพระสงฆ์ที่กำลังทำน้ำมนต์อยู่ ดู
 หยอดเทียนที่ลอยเหนือน้ำมนต์นั้นแล้วตีเป็นเลข ว่าเป็นตัวเลขอะไร แล้วนำไปเสี่ยงโชคซื้อเลข
 ซื่อหวย

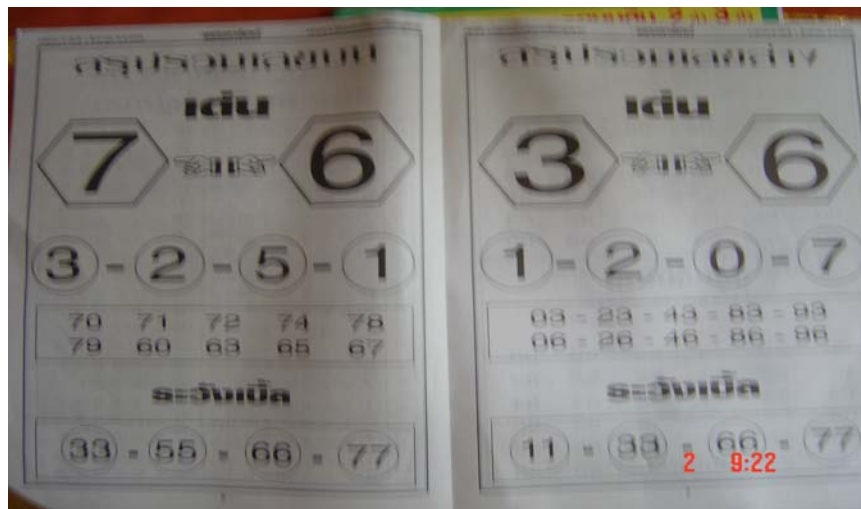
ภาพที่ ๑๑

ภาพหยอดเทียนที่พระสงฆ์ทำน้ำมนต์ ชาวบ้านชอบตีเป็นเลขเป็นหวย แต่ด้วยความ
 เชื่อของชาวบ้านว่าน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์จะดลบันดาลให้ตนโชคดีได้

ภาพที่ ๑๒

สื่อสิ่งพิมพ์ที่นำเสนอเลขเด็ดในแต่ละงวดนั้น ในงวดต่อไปตัวเลขจะออกตัวใด พร้อมยกตัวอย่างผู้โชคดีให้เห็น ซึ่งมีวางขายตามแผงหนังสือทั่วไป

ภาพที่ ๑๓

การนำเสนอตัวเลขที่เด่นเลขดัง ซึ่งเขียนเลขทั้งหลายจะต้องสนใจ ติดต่อซื้อขาย มาเสี่ยงโชคกัน ซึ่งเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่จับจ่ายซื้อขายได้ง่าย ตามแผงหนังสือทั่วไปก็มีขาย

ภาคผนวก ข.

ภาพถ่ายอย่าง แหล่งซื้อ - ขายหอยรัฐบาลในชุมชนชนเมือง

ภาพที่ ๑ และ ๒

ภาพติดประกาศขายหอยรัฐบาล ๒ ตัว ๓ ตัว
ที่เด่นชัดเพื่อความสะดวกแก่ผู้ซื้อหอย

ภาพที่ ๓ บ้านที่จำหน่ายหอยรัฐบาล
ประเภท เลขท้าย ๒ ตัว ๓ ตัว

ภาพที่ ๔ บ้านที่จำหน่ายหอยรัฐบาล
ประเภท เลขท้าย ๒ ตัว ๓ ตัว

ภาพที่ ๓ และ ๔

เป็นภาพที่ชาวบ้านทั่วไปติดประกาศขายหอยของรัฐ ทั้ง ๒ ตัว และ ๓ ตัว
อย่างเปิดเผย เพื่อให้ผู้ที่ชอบเล่นการพนันหอยได้ทราบและซื้อ-ขายได้อย่างสะดวกสบาย

ภาคผนวก ค.

แนวทางการสัมภาษณ์

ใช้สัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ และกลุ่มผู้มีพฤติกรรมการเล่นการพนันหวย ในเขตพื้นที่เป้าหมาย คือ ชุมชนชานเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

คำชี้แจง แนวทางการสัมภาษณ์ในกลุ่มประชากรตัวอย่างแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่

- ก. การสัมภาษณ์ในกลุ่มผู้รู้
- ข. การสัมภาษณ์ผู้มีพฤติกรรมการเล่นการพนันหวย

ก. สัมภาษณ์ในกลุ่มผู้รู้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๑. ชื่อ นามสกุล อายุ ปี
๒. เพศ
๓. สถานภาพ
๔. อาชีพ
๕. วุฒิการศึกษา

ตอนที่ ๒ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษาวิจัย

- ๑) ลักษณะทั่วไปด้านภูมิศาสตร์ของชุมชนชานเมือง
- ๒) ประวัติความเป็นมาของชุมชนชานเมือง.....
- ๓) การประกอบอาชีพชุมชนชานเมือง.....
- ๔) การปกครองของชุมชนชานเมือง.....
- ๕) สังคมและวัฒนธรรม/จารีต/ประเพณี/ความเชื่อ ของชุมชนชานเมือง.....
- ๖) ด้านการศึกษา
- ๗) ด้านศาสนา.....

ตอนที่ ๓ หลักพุทธธรรมที่ชุมชนนำมาแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต

- ๑) ความรู้เกี่ยวกับหลักพุทธธรรม
- ๒) การได้รู้และ การกพรพระพุทธศาสนา
- ๓) การแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม ได้แก่.....

- (๑) หลักอริยมรรค ๘
- (๒) หลักอริยสัจ ๔
- (๓) หลักอิทธิบาท ๔
- (๔) หลักการแสวงหาทรัพย์.....
- (๕) หลักในการบริหารจัดการทรัพย์.....
- ๔) การแก้ปัญหาพฤติกรรมการเล่นการพนันหอยตามจารีตประเพณี
 - (๑) หลักจารีตประเพณี.....
 - (๒) หลักการปกครองด้านกติกาสุมชน.....

ข. สัมภาษณ์ผู้เล่นการพนันหอย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- ๑. ชื่อ นามสกุล อายุ ปี
- ๒. เพศ
- ๓. สถานภาพ
- ๔. การประกอบอาชีพ
- ๕. วุฒิการศึกษา
- ๖. อื่น (ระบุ).....

ตอนที่ ๒ พฤติกรรมของผู้เล่นการพนันหอย

- ๑) สาเหตุหรือแรงจูงใจที่ทำให้เล่นการพนันหอย(ชื่อหอย).....
- ๒) ประเภทและพฤติกรรมในการขอหอยของชุมชน.....
- ๓) การได้มาซึ่งทรัพย์ที่นำมาเล่นการพนันหอย
- ๔) การรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งซื้อ/ขายหอยหรือตรวจรางวัล
.....
- ๕) ปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดจากการเล่นการพนันหอยที่มีต่อตน
.....
- ๖) การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน
.....

ตอนที่ ๓ ผลกระทบจากการเล่นการพนันห่วยและวิธีการแก้ปัญหาของชุมชน

- ๑) ผลกระทบต่อตนเอง.....
- ๒) ผลกระทบต่อครอบครัว.....
- ๓) ผลกระทบต่อชุมชน.....
- ๔) วิธีการแก้ปัญหาของชุมชน.....
- ๔.๑) แก้โดยหลักจารีตประเพณีของชุมชน.....
- ๔.๒) แก้โดยหลักพุทธธรรม.....
-

พระโสมชาติ สุเมธ (คุ่มท้าว) ผู้สัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

สถานที่สัมภาษณ์ บ้าน.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....

วันที่ เดือน..... พ.ศ.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระโฆษิต สุขเมโธ (คุ่มท้าว)
เกิด	: วันศุกร์ที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๙
สถานที่เกิด	: ๙๒ หมู่ที่ ๑๙ บ้านหนองกุง ต. ช่องแมว กิ่ง อ. ลำทะเมนชัย จ. นครราชสีมา
การศึกษา	: ประถมศึกษา - โรงเรียนบ้านช่องแมว นครราชสีมา พ.ศ. ๒๕๒๐ มัธยมศึกษาชั้นตรี วัดศิริโกศาภิรมย์ นครราชสีมา พ.ศ. ๒๕๒๖ มัธยมศึกษาชั้นโท วัดศิริโกศาภิรมย์ นครราชสีมา พ.ศ. ๒๕๒๗ มัธยมศึกษาชั้นเอก วัดเทพสถิต นครราชสีมา พ.ศ. ๒๕๒๙ มัธยมศึกษาตอนต้น - โรงเรียนผู้ใหญ่วัดพิมพาภิรมย์ นครราชสีมา พ.ศ. ๒๕๒๙ มัธยมศึกษาตอนปลาย - โรงเรียนประภัสสรวิทยา วัดศรีนวล ขอนแก่น พ.ศ. ๒๕๓๓ พุทธศาสตรบัณฑิต (เอกการสอนสังคมศึกษา) มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น รุ่นที่ ๔๑ พ.ศ. ๒๕๓๙
บรรพชา	: วัดศิริโกศาภิรมย์ นครราชสีมา พ.ศ. ๒๕๒๖
อุปสมบท	: วันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๐ วัดศิริโกศาภิรมย์ นครราชสีมา
เข้าศึกษา	: ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๕
สำเร็จการศึกษา	: ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๙
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดป่ามิ่งเมือง เลขที่ ๑๐๐ หมู่ ๙ ต.เมืองเก่า อ.เมืองขอนแก่น จ. ขอนแก่น โทร. ๐ - ๔๓๙๑ - ๖๐๔๗, ๐ - ๙๙๓๗ - ๖๗๕๔